[illegible]

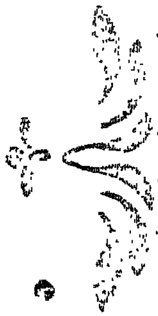
[illegible]

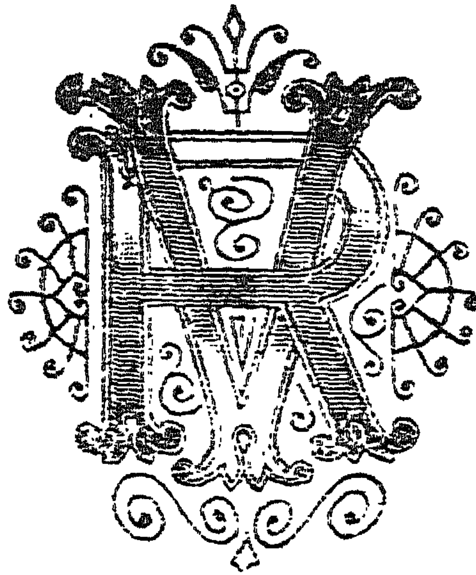
శ్రీరస్తు.

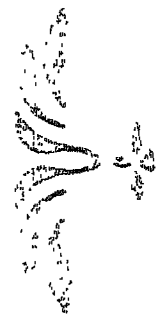
నిర్వచనోత్తర రామాయణము

(శ్రీ, తిక్కనామాత్యప్రణీతము).

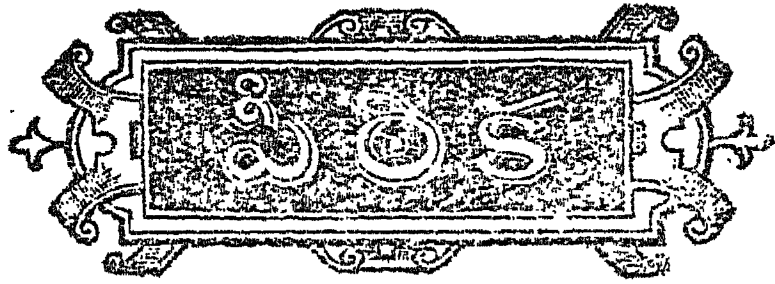

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

1916.

“ వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే,
వేదః ప్రాచేతసా దాసీత్ సాక్షా ద్రామాయణాత్మనా. ”

శ్రియఃపతియు నఖిలచరాచరంబులం బుట్టింపఁ బెంప గిట్టింపఁ గారణం బగు సర్వేశ్వరుండు నిఖిలలోకరక్షణార్థంబు రవికులాభరణం బగుదశరథునకుం బుత్రరత్నంబై రామరూపంబున నవతరించి సాధుబృందంబులం గాచె.

అట్టిపురుషోత్తముని దివ్యచారిత్రంబు యథావస్థితంబుగ నాదికవి వాల్మీకిమహర్షి సకలవేదాంతరహస్యార్థప్రతిపాదకంబును, నైహికాముష్మికసుఖప్రదంబును నపర వేదం బనఁ బరఁగు సప్తకాండపరిమితం బైన శ్రీరామాయణం బనుమహేతిహాసం బొనర్చి లోకంబునకు మహోపకారంబు సేసె.

అందుఁ దొలుతటియాఱుకాండములలో శ్రీరామునిపట్టాభిషేకంబుదాఁక జరిగినకథయు, సప్తమకాండమునం బట్టాభిషేకంబునకుం దరువాతి రామనిర్యాణపర్యంత మగుకథయు వర్ణింపఁబడి యున్నది. సప్తమకాండమునకే యుత్తరకాండ మనియుం బేరు. దీనికథావైభవముంబట్టి మనభరతఖండంబునంద కాక జర్మని మున్నగుద్వీపాంతరంబుల నుండుకవీంద్రు లనేకులు నానాభాషలలో నాటకములుగను, ప్రబంధములుగను వెండియుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ దత్తదభిరుచి కనుగుణంబుగా వ్రాసికొని యున్నారు.

ఈ చరిత్రపోలె లోకవిదితం బగుచరిత్రంబు కొంతదనుక భారతం బొండు దక్క వేఱొం డెద్దియుఁ గానరాదు. పాతివ్రత్యము, క్షాంతి, దయ, సౌశీల్యము, మున్నగుసుగుణంబులచే విలసిల్లి సకలపతివ్రతాజనతాలంకారం బై యొప్పులోకమాత సీతం బోలుసతీరత్నంబును, పౌరుషము, పితృభక్తి, జనానురాగము, క్షాంతి, కారుణ్యము మున్నగులోకోత్తరంబు లగుకల్యాణగుణంబుల కాకరం బైనశ్రీరాముం బోలుపురుషోత్తముండును మఱియొక్కఁ డెచ్చట నేని లేఁ డనుట సర్వజనవిదితము.

ఇట్టిమహాపురుషచరిత్రం బనర్గళకవితావిభాసితు లగుభాస్కరతిక్కనాదులకుఁ దెలుఁగుబాసఁ బ్రబంధంబుగా రచియించుభాగ్యంబు లభించుట యాంధ్రభాషాభిమాను లగునస్మదాదులపుణ్యంబ కాని వేఱు గాదు. ఈచరిత్రంబును మొట్టమొదట మంత్రిభాస్కరుం డనుమహాకవి యాంధ్రీకరించె. ఇదియ భాస్కర

రామాయణ మనుపేర నెల్లెడల మిగులం బ్రఖ్యాతి వహించి యున్నది. ఈ భాస్కరుఁడు తిక్కనామాత్యునకుం బాత యని నిర్వచనోత్తరరామాయణమునం బ్రథమాశ్వాసములోని.—

“గీ. సారకవితాభిరాము గుం•టూరువిభుని, మంత్రిభాస్కరు మత్పితా•మహునిఁ దలఁచి
యైన మన్ననమెయి లోక • మాదరించు, వేఱ నాకృతిగుణములు • వేయు నేల.”

అనుపద్యమునం దనకావ్యము స్వగుణంబునఁ గాకున్నను దనతాత యగు భాస్కరుని దివ్యకవితాప్రాగల్భ్యంబున నైనను లోకాదరణంబు నొందు నని చెప్పికొని యుండుటం దెల్లం బగుచున్నది. మంత్రిభాస్కరుఁడు పూర్వ రామాయణము రచింప దానిం బూర్తి సేయం గడంగి కాఁబోలు తిక్కన యుత్తర కాండమును నిర్వచనముగ నాంధ్రీకరించె. దీనినే యిప్పటికి నూటయిరువది యేండ్లకు మునుపు కంకంటి పాపరాజు తద్దయు విస్తరించి రామనిర్యాణపర్యంతము గొప్పప్రబంధముగ విరచించెను. తిక్కనమాత్రము దనకావ్యము విషాదాంతముగ నుండఁ గూడ దని కాఁబోలు శ్రీరామనిర్యాణమును వచింపఁ డయ్యె. భారతమునఁ గృష్ణనిర్యాణముఁ జెప్పి యున్నను నప్పటికిఁ దనయభిప్రాయము మాఱియుండ వచ్చు నని యూహింపవచ్చును. ఇఁకఁ దిక్కనచరిత్ర యించుక వర్ణింప వలసియున్నది.

తిక్కన.

నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, గౌతమగోత్రుఁడు, ఆపస్తంబసూత్రుఁడు, కొమ్మమాంబకు మంత్రిభాస్కరునకుఁ బౌత్త్రుఁడు, కొమ్మనకు నన్నమకుఁ బుత్త్రుఁడు, మహేశ్వరభక్తుఁడు, కేతన, మల్లన, సిద్ధన అనువార లీతని పెదతండ్రులు, ఈవిషయము విరాటపర్వములోని.—

“సీ. మజ్జనకుండు స•న్మాన్యగౌతమగోత్ర, మహితుండు భాస్కర•మంత్రితనయుఁ
డన్నమాంబాపతి • యనఘులు కేతన, మల్లనసిద్ధనా•మాత్యవరుల
కూరిమితమ్ముండు • గుంటూరివిభుఁడు కొ, మ్మనదండనాథుఁడు • మధురకీర్తి
విస్తరస్ఫారుఁ డా•పస్తంబసూత్రప, విత్రశీలుఁడు సాంగ • వేదవేది
తే. యర్థిఁ గలవచ్చి వాత్సల్య • మతిశయిల్ల, నస్మదీయప్రణామంబు • లాదరించి
తుష్టి దీవించి కరుణార్ద్ర•దృష్టిఁ జూచి, యెలమి నిట్లని యానతి • యిచ్చె నాకు.”

అను పద్యమువలనను, నిర్వచనోత్తరరామాయణములోని—

“మ. అమలోదాత్తమనీష నే నుభయకా•వ్యప్రౌఢిఁ బాటించుశి
ల్పమునం బారగుఁడం గళావిదుఁడ నా•పస్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమల•ధ్యానైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికిన్ సుతుఁడఁ ది•క్కాంకుండ సన్మాన్యుఁడన్.”

అనుపద్యమువలనను దెలియుచున్నది.

ఇఁక నీకవిజీవించియుండుకాలముం గుఱించి పలువురు పలుతెఱంగులం దలాతలి వాదంబు సేయుచున్నను నిరర్థకాంశవిచారము పిష్టపేషణము కాఁ దలంచి హేతువాదంబునం దిగక సంగ్రహముగఁ దెలుపుచున్నాఁడ.

నిర్వచనోత్తరరామాయణమునకుం గృతిపతి యగుమనుమసిద్ధినృపాలుఁడు శాలివాహనశకము 1179-1182 (క్రీస్తుశ. 1258-1261) సంవత్సరములలో భూదానముఁ జేసినట్లు కృష్ణామండలములోని శిలాశాసనములవలనం దెలియుచున్నందునను, ఈమనుమరాజు రాజ్యముఁ గోలుపోఁగా [1254 సంవత్సరములో అక్కన బయ్యన యనుచోళులం జయించినట్లు కృష్ణామండలములో ఇనిమళ్లగ్రామములోని శాసనము మున్నగు పెక్కుశాసనములచే క్రీ॥1200-1258 సంవత్సరములనడుమ రాజ్యముచేయుచున్నట్లు తెలియుచున్న] గణపతిదేవుఁడు తిక్కనసోమయాజిప్రార్థనమువలన దండయాత్ర వెడలి వెలనాటిరాజులం జయించి నెల్లూరి కేగి మనుమసిద్ధిరాజుకు మరల రాజ్యంబు నొసంగినట్లు సోమదేవరాజీయమునం జెప్పంబడియున్నందునను, వారికి సమకాలికుఁడగుతిక్కనసోమయాజియు శాలివాహనశకము 1127-1171 (క్రీ 1200-1258) సంవత్సరములనడుమఁ దప్పక సశరీరుఁడై యుండెననుట నిర్వివాదాంశము.

ఈ తిక్కనతాత యగుమంత్రిభాస్కరుం గుఱించి పెక్కుకవులు స్తుతిపద్యంబులం జెప్పి యునికి నేతద్వంశజులు రాజకార్యనిర్వాహధూర్వహు లనియు కాక యితనివంశము పండితవంశ మనియుం గూడ తేటపడుచున్నది. ఈకవికిఁ బూర్వులు మహారాజాస్థానములం గొప్పయుద్యోగము లొనర్చి జగద్విఖ్యాతిఁ గన్న మహాభాగులు. వీరినివాసస్థలము కృష్ణామండలములోని వెలటూరనుగ్రామము. ఉద్యోగధర్మమున మంత్రిభాస్కరునికాలములో గుంటూరుననుండుటం జేసి గుంటూరువా రని పేరు వచ్చినదే కాని వీరియింటిపేరు కొట్టరువు వారు. ఈవిషయమును గూర్చి అభినవదండి కేతన దశకుమారచరితలో.—

"గీ. మనుమసిద్ధిమహేశసమస్తరాజ్య, భారధౌరేయుఁ డభిరూపభావభవుఁడు
కొట్టరువుకొమ్మనామాత్యుకూర్మిసుతుఁడు, దీనజనతానిధానంబు తిక్కశౌరి."

అని వచించియున్నాఁడు. తిక్కనతండ్రి కొమ్మనామాత్యుఁడు గుంటూరికి దండనాథుఁడుగా నుండెను.

ఈ కొమ్మనామాత్యుఁడు నెల్లూరిలో ధర్మపత్నిం గైకొనినబంధుత్వమున నెల్లూరికి రాకపోకలు జరుగుచుండ మనుమసిద్ధినృపాలపరిచితి గలిగె ననియు, దానం జేసి మనుమరాజీకవికుటుంబము నాదరించి నెల్లూరికిం బిలిచికొని వచ్చి

పూర్వము హరిహరనాథాలయ ముండినయిప్పటిరంగనాథ దేవాలయముదగ్గఱ నిల్లు గట్టించి తిక్కన నందుఁ గాపురం బుంపఁగా నారాజాస్థానంబున నమాత్యుం డును,విద్వత్కవీంద్రుండును నై దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిం గైసేసి వైదికకర్మానుష్ఠానతత్ప రుండగుటమిఁ బినాకినీతీరంబున జన్నంబు సేసి తిక్కనసోమయాజి నాఁ బరఁగి హరి హరనాథున కంకితంబుగా విరాటపర్వంబుఁ దొడంగి మహాభారతంబు నాంధ్రీక రించె ననియుఁ దరువాత మనుమసిద్ధిమరణముతో నాతనివంశ మంతరింపఁ దిక్కన సోమయాజికుమారుఁ డగుకొమ్మన నెల్లూరికి రెండుక్రోసులదూరమున నున్నపా టూరికరణీకమును సంపాదించికొని యచ్చటనే నివసించె ననియు, నాకారణమున నీకవివంశమువారికిఁ బాటూరువా రనుపేరు వచ్చిన దనియు,నేతద్వంశ్యులు చెప్పు చున్నారు. ఈపాటూరువారు పాటూరిలోఁ గొందఱు నిందుకూరిపేటలో గొం దఱు నున్నారు.

తిక్కనామాత్యుఁడు నిర్వచనోత్తరరామాయణమును, పంచమవేదమనాఁ బరఁగుభారతంబును (విరాటపర్వముమొదలు 15 పర్వములు) రచియించెను. మఱియు నీతఁ డవసానకాలమున ముద్దులమూటఁ గట్టుకృష్ణశతకమును రచియించె నఁట. నన్నయభట్టు భారతము నారణ్యపర్వముదనుక నాంధ్రీకరించి మృతిబొం దఁగా నారణ్యపర్వముం దెలింగించుట నాతనికి మతిభ్రమణముగలిగి కీర్తిశేషుఁ డయ్యె నని తలఁచి దానికి శంకించి యరణ్యపర్వశేషముం బూర్తిసేయఁ దొర కొనక తక్కుంగల పదియేనుపర్వముల రచించె నని చెప్పుదురు.

తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణ మొనర్చుతఱికి యజ్ఞము సేసి యుండ లే దని యాశ్వాసాంతగద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఈగ్రంథమును నెల్లూరి కధిపతి యగుమనుమసిద్ధిరాజున కంకిత మొన ర్చెను. మనుమరాజు తిక్కనపై మిక్కుటంపుమక్కువచే మామవరుసం బిలుచు చున్నట్లీకావ్యము ప్రథమాశ్వాసములోని—

"క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడి, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భారతీకన్యక నా
కీనర్హుఁడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్తమున కిం పగుడున్."

అనుపద్యమువలనం దెలియు చున్నది.

ఇఁక నీతనిభాషాంతరీకరణముంగుఱించి యించుక విచారింపవలసియున్నది. పూర్వకాలమున నాంధ్రకవులు, పురాణముల నితిహాసములం దెలిఁగించుతఱిఁ గథాసందర్భముమాత్రము మాఱకుండునట్లు కొంతదనుక పాటించుచు వచ్చిర కాని మూలములో నుండుప్రతిపదమునకు సరియైనతెలుఁగుపలుకుల నిఱికింప వలయు ననియు, మూలములో లేనివర్ణనలను గల్పనలను జేయరా దనియు,

25-3-73

మూలములో నున్న విషయములన్నింటిని వరుసగానే చెప్పవలయు ననియు సంకల్పించినవారు కారు. దీనికిఁ గారణము తమకావ్యములు స్వతంత్రములుగా నుండవలయు ననియుఁ గవితాధార దడవుకొనినట్లుండక యవిచ్ఛిన్నముగా నుండవలయు ననియుఁ దలంచుటయు. లోకములో ఒకభాషశైలి మఱియొకభాషశైలికిఁ గొన్నియెడలం బోలియునికియుఁ బెక్కుతెఱంగులం బోలకయునికియుం గలదు. గీర్వాణంబునం గర్మణిప్రయోగ మింపు నింపును. ఆంధ్రంబున నది యంతగా రుచింపదు. మఱియు దేవభాష వంశస్థము, ఉపేంద్రవజ్ర, ఇంద్రవజ్ర, ఆర్య మున్నగు వృత్తములు రచన కనుకూలములుగను విన సొంపుగ నుండును. తెలుఁగున సీసము, గీతము, చంపకమాల, మత్తేభము లోనగువృత్తములు సొగసుగ నుండుఁగాని వసంతతిలకాదు లంత రమణీయములుగ నుండవు. కొన్నిజాతీయము లాంధ్రంబునం గొన్ని గీర్వాణంబునను సహృదయహృదయానందంబు నొందించు. ఇట్లొక్కొకచంద మొక్కొకభాష కందంబుఁ బొందించుటం జేసి యాయాభాష కనుగుణం బగుశైలిం గబ్బంబు రచించుటయ కమనీయంబు. మహాకవు లగునన్నయ, భాస్కరుఁడు, తిక్కన, శ్రీనాథుఁడు లోనగు వారీఘంటాపథమునకు వెలి గాకయే కావ్యనిర్మాణమునకుం గడంగిరి. అట్లుగాక మూలమునకు నన్నివిషయంబుల సరిగ భాషాంతరీకరణము సేయునిర్బంధమునకు లోగిన నట్టి భాషోచితశైలి యలవడుట దుస్సాధము. కాఁబట్టియే తిక్కనామాత్యుఁడు నిర్వచనోత్తరకాండకథ నూఁతనఁగాఁ గైకొనివర్ణనాదులఁ దనయిచ్ఛవచ్చినట్లు స్వతంత్రముగ రచియించె. అయినం గొన్నియుచితస్థలములమూలము ననుసరించియు నాంధ్రీకరించి యున్నాఁడు.

ఉత్తరకాండలోని. —

> "సువర్ణపృష్ఠే స బభౌ శ్యామః పీతాంబరో హరిః,
> కాంచనస్య గిరే శ్శృంగే సతటి త్తోయదో యథా."

అనుశ్లోకమును. —

> "క. గరుడునిపై శార్ఙ్గధనుర్ధరుఁ డగువిష్ణుండు మేరుతటిఁ బొల్చుతటి
> త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విరియ దనుజరాజహంసవితతి యితనికిన్."

అనియు, నిట్లె కొన్నికొన్నియెడలం గొంచె మించుమించుగఁ దెలిఁగించి యున్నాఁడు. కథాభాగములో సంస్కృతంబున బహుళంబుగ నున్నయెడం బ్రధాన కథాంశమును మాత్రము వివరించుచు మిగుల సంక్షేపించి శ్రీరామనిర్యాణమును వదలి 10 యాశ్వాసములప్రబంధమును వ్రాసెను. సంక్షిప్తభాగంబుల సూక్ష్మదృష్టిచే గ్రంథంబునం జూచుకొనునది.

ఇక్కవిసార్వభౌమునిసరసకవితానిర్మాణకౌశల మిట్టి దని వక్కాణింప నేరితరము. ప్రబంధపరమేశ్వరుం డనాఁ గవిపుంగవులనడుమ వన్నె కెక్కిన యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ తనహరివంశములో నీతని.—

“ తనకావించినసృష్టి తక్కొరుల♦చేతం గాదు నా నేముఖం
బునఁ దా బల్కినపల్కు లాగమములై ♦ పొల్పొందు నావాణిస
త్తను నీతం డొకరుండు నాఁ జనుమహా♦త్త్వవ్యాప్తిం గవిబ్రహ్మ నా
వినుతింతుం గవితిక్కయజ్వ నిఖిలో♦ర్వీదేవతాభ్యర్చితున్.”

అని కవిబ్రహ్మ కాఁ గొండాడియున్నాఁడు.—

నిరవధికకోమలపదమధురసరససరస్వతీవిలాసవైభవంబునను వేదమార్గప్రవర్తకత్వంబున నితని నపరకృష్ణద్వైపాయనుం డనియే చెప్ప నొప్పును. మహాభారతంబున నాశ్వాసాంతపద్యంబులం జూడ నితం డద్వైతమతావలంబి యనియుఁ బూర్వోత్తరమీమాంసాశాస్త్రములయందును వ్యాకరణమునందు నసమానపాండిత్యము గలవాఁడనియు గోచరింపక మానదు. ఇతఁడు కాళిదాసాదులవోలె సకలశాస్త్రమర్యాదల సమగ్రముగ నెఱింగిన పండితకవీంద్రుఁడు. ఇయ్యది భారతంబున నాయాఘట్టంబుల భాషాంతరీకరించుతఱి నెఱుంగనగు. ఈతనికి గీర్వాణాంధ్రంబుల నెక్కుడు వైశారద్యంబు కలిమి నుభయకవిమిత్త్రుం డను బిరుదము గలిగె. సోమయాజియగుటఁ బరమాస్తికాగ్రేసరుం డనియుఁ గర్మాచరణదీక్షాదక్షుం డనియుఁ దెలియుచున్నది. ఇక్కవినాథురచనలాంధ్రభాషాభిమానులకాగమములు. ఈరసికు సరసంపుఁబలుకు లాంధ్రభాషాయోషాభూషణములు. ఈతనికృతు లాంధ్రకవిపుంగవులకుఁ గవితామార్గప్రదర్శకములు. ఆంధ్రభాషాతత్త్వము నెఱింగినకోవిదులలో నీతఁ డపరశబ్దశాసనుఁడు. ఇక్కవీంద్రునకు గీర్వాణభాషావైశారద్య మెక్కుడయ్యును గవనంబునం దెలుఁగుపలుకులే తఱచుగాఁ గాన్పించును. కవనంబున జడ్డిపదంబుల నిఱికింపక కాదాచిత్కముగ ననతిదీర్ఘసమాసములం బొందుపఱచుచుఁ జిన్నచిన్న పదములం గూర్చి యతిప్రాసములకుఁ దడవుకొనక సరళముగా హృదయరంజకముగాఁ గవన మల్లుటయ యీకవికి నైజము. సంస్కృతంబున బాణభట్టప్రథమకృతి యగు హర్షచరిత్రమునంబోలెఁ దిక్కనబాల్యకృతి యగు నుత్తరరామాయణంబున నవిచ్ఛిన్నకవితాధారకుఁ గొన్నియెడల సంకోచంబు గలిగినను, కాదంబరింబోలె భారతంబున నారితేరి సర్వాలంకారశోభిత యై నవరసోపేత యై సరసగుణసమేత యై ప్రౌఢకవితాయువతి దద్దయు సహృదయహృదయాంబుజంబుల నలరించుచున్నది. సమయోచితింబట్టి యేరసంబు వర్ణించుతఱి నెట్టిపదములం గూర్చిన రసము గృహీతాకృతివోలె సహృదయహృదయదర్పణంబులఁ బ్రతిబింబించునో, యట్టిమధురపదంబులం బొందించు[illegible]నిక్కవిచంద్రుఁ డెఱింగినట్లొరు లెఱుంగరు. సర్వతో

ముఖపాండిత్యవిభూతి గలవాఁ డగుటమి బహుళార్థంబు గలభావంబు సంగ్రహించి యొకటిరెండుపద్యంబులలో నిముడ్చుటకును నల్పాభిప్రాయంబునకుం జిన్నెలువన్నెలు గల్పించి విపులంబుగా రమణీయంబుగా వ్రాయుటకును నేర్చినవలంతి. వేయేల? ఎఱ్ఱాప్రెగడ, శ్రీనాథుఁడు మున్నగుమహాకవులకే యీతనికవనమున నెఱుంగఁ దగినయంశము లనేకము లున్నవనఁ దక్కుంగలకవులఁ జెప్ప నేల? ఈతని కవిత్వంబున సందర్భోచితరీతిఁ బ్రయుక్తంబులై చక్కనిలోకోక్తులు శ్రోతలం బఱితల నానందార్ణవతలనిమగ్నాంతరంగులం జేయుచున్నవి. ఉదాహరణములు—'చెవులు వట్టి యాడించు' పు. 37 ప. 22. 'ఒడల్ సిదిమినఁ బాలు వచ్చు'. పు. 102. ప. 22. 'నేతికుండపై మొలుక' పు. 107. ప. 22. ఇట్లు గనుంగొనఁ దగినది.

ఈకవి తనకవిత్వంబున పాదపూరణంబుగ వ్యర్థపదములం బ్రయోగింపక (నిర్వచనోత్తరరామాయణము 1 నపుటలోఁ) దాఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞనుఁ జెల్లించుకొనెను. నీతనికవనంబున శబ్దచిత్రంబులు నర్థాలంకారములు విరళంబులు. కాళిదాసాదులకుఁ బోలెఁ నీకవికి నుత్ప్రేక్షోల్లేఖాదులకంటె నుపమారూపకస్వభావోక్తులు గడు బ్రియములు.

ఉదాహరణము.—

"ఉ. చారుబలాకమాలికల ♦ చాడ్పున దంతము లొప్ప గర్జిత
స్ఫారరవంబులట్లుగ న♦భంగురతం బటుబృంహితంబు లా
సారముమాడ్కి దానజల♦సంతతి గ్రమ్మఁగఁ గాలమేఘమూ
లారుచిరంబులై మన చ♦లద్ద్విపసంఘము లొప్పె నప్పురిన్."   1 ఆ. 53 ప.

"సీ. అనవద్యవేదవి♦ద్యాలతావితతికి, నాలవాలములు జి♦హ్వాంచలములు......"   1 ఆ. 57 ప.

"సీ. పఠఁతుల నెతిపిఁగుఁ♦బాలిండ్లు వెడదోఁప, లీలఁ బయ్యెదలు దూ♦లించుటకును..."   1 ఆ.59 ప.

శబ్దాలంకారంబులలో నీకవికిఁ బ్రియమైనది రెండురెండు గాని మూఁడుమూఁడుగాని పద్యములో నన్నియుఁ గాని సమాసములయం దంత్యాక్షరవ్యావృత్తినియమము. ఉదా.—

"మ. అతులౌదార్యుఁ డహీనశౌర్యుఁడు సము♦ద్యద్ధైర్యుఁ డత్యంతవి
శ్రుతచారిత్రుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జన♦స్తోతవ్యగోత్రుండు సం
భృతసత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృ♦ద్బృందార్తినిర్వర్తి పూ
జితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయ♦శ్రీకాంతుఁ డిమ్మేదినిన్."

"చ. నిరుపమమూర్తి నైరిరథి♦నీసమవర్తి వివేకవైభవ
స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయ♦శోమణిహారుఁడు ధర్మసంగ్రహా
దరపరతంత్రుఁ డార్యజన♦తామతమంత్రుఁడు వంశవారిజా
కరనవసూర్యుఁ డస్ఖలిత♦గౌరవవర్తనధుర్యుఁ డిమ్మహిన్."   3 ఆ. 119 ప,

"మ. కమలాధారుఁడు భీతిదూరుఁ డసమా♦కారుండు గంభీరుఁ డ
బ్జముఖీమారుఁ డపారసారుఁడు కళా♦స్ఫారుండు వీరుండు దు
ర్దమదోస్సారుఁ డధర్మభీరుఁడు మహో♦దారుండు దుర్వారుఁ డ
త్యమలాచారుఁడు నిర్వికారుఁడు యశో♦హారుండు ధీరుం డిలన్." 1 ఆ. 86 ప.

ఇట్టివి సూక్ష్మదృష్టిఁ గనఁగొనినచో నీతనికృతులం బెక్కులు గన్పట్టును. అయినను గథాసందర్భమున దీనిని పరమార్థ మని తలంచి రసభావాదులం దిగనాడి క్లిష్టార్థకల్పనైకశరణంబు లగుచిత్రబంధయమకాదులకొఱకుఁ గష్టపడక యాశ్వాసాంతమున మాత్రమీ వ్యావృత్తినియమమును గైకొనినాఁడు. ఇట్టిలక్షణములు విశేషముగ నాంధ్రపంచమవేదంబునఁ జూపట్టును.

ఈకావ్య మీతనిప్రథమకవిత యగుటం జేసి దీనియందు భారతమందలికవితాప్రౌఢిమ యంతగాఁ గానరాకున్నను మొత్తముమీఁద భారతశైలిం బోలియే యున్నది. కాఁబట్టియే యిందలిపద్యంబులయందుఁ దిక్కన కత్యంతగౌరవ ముండి యుండెను. దీనికిఁ దనభారతంబున నిందలికొన్నిపద్యంబులఁ గొంతవఱకు మార్చియు మార్పకయుఁ బొందుపఱిచి యుండుటయే ప్రమాణము.

విస్తరభీతిచే వాని నిట నుదాహరింపక విరమించితి. ఇక్కవీంద్రుఁడు నన్నయభట్టసంప్రదాయానుసారముగఁ గావ్యాదిని సంస్కృతశ్లోకరూపంబుగనే మంగళాచరణం బొనర్చెను. షష్ఠ్యంతముల మానెను. దీనింబట్టి యేతద్వైకల్పికత్వంబు గవి కిష్ట మని తోఁచుచున్నది. ఈకవివల్లభుం గుఱించి వ్రాయఁదగునంశము లనేకము లున్నను, విస్తరభయంబునను ముఖ్యముగా నవి భారతమునకు సంబంధించిన వగుటను విరమించుచు స్థాలీపులాకన్యాయంబుగ రెండుపద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడ.

"మ. కుచముల్ వాఁడిడినీటిమీఁదివిలస♦త్కోకంబులం శ్రేణి సే
యుచు నుండన్ మెడ యెత్తి పాదయుగళం ♦ బూఁదంగ బాహాలతల్
పచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడన్ ♦ భావంబు రంజిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుఁబోఁడులు లతా♦డోలాకళాప్రౌఢులన్." 8 ఆ. 37 ప.

"శా. ఏమేమీ రఘురాముతమ్ముఁడవె మీ ♦ రేపారి పైనెత్తి మా
మామం బంక్తిముఖున్ వధించినను మీ ♦ మౌర్ఖ్యంబు సైరించి యే
నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ ♦ వేతెంచితే మేలు మే
లీమై త్రోడన పోదు గాక యని దై♦త్యేశుండు దర్పంబునన్." 10 ఆ. 17 ప.

ఇట్లు సరసగుణమణిగణభూషణభూషితకవితావనితామణిమధురశృంగారవిలసితంబుల రసికవరేణ్యు లనురక్తి ననుభవించి యానందాంబునిధిరంగత్తరంగంబుల డోలాకర్మ నాచరింతురుగావుత మని ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

ఉత్పల - వేంకటనరసింహాచార్యులు.

విషయసూచిక.

ప్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

తృతీయాశ్వాసము.

చతుర్థాశ్వాసము.

పంచమాశ్వాసము.

షష్ఠాశ్వాసము.

సప్తమాశ్వాసము.

అష్టమాశ్వాసము.

నవమాశ్వాసము.

దశమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము.

ప్రథమాశ్వాసము.

రాస్తాం మనుమక్షితీశ్వరభుజా• స్తమ్భే జగన్మణ్డల
ప్రాసాదస్థిరభారభాజి దధతీ•సా సాలభఞ్జీశ్రియం
శుణ్డాలోత్తమగణ్డభిత్తిషు మద•వ్యాసఙ్గవశ్యాత్మనాం
యాముత్తేజయతేతరాం మధులిహా • మానన్దసాన్ద్రా స్థితిః. 1

కృతిప్రశంస.

చ. హరిహరపద్మగర్భులను • నాదికవీంద్రుల నూత్నసత్కవీ
శ్వరులను భక్తిఁ గొల్చి తగ • వారికృపం గవితావిలాసవి
స్తరమహనీయుఁడైనను • సర్వగుణోత్తరమూర్తి మన్మభూ
వరుఁడు దగంగ రాఁ బనిచి • వారనిమన్నన నాదరించుచున్. 2

క. ఏ నిన్నుమామ యనియెడు, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భార•తీకన్యక నా
కీ నర్హుఁడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్త•మున కింపగుడున్. 3

సీ. సకలలోకప్రదీ•పకుఁ డగుపద్మినీ, మిత్త్రవంశమున జ•న్మించె ననియుఁ
జూచిన మగలైనఁ • జొక్కెడునట్టిసొం, దర్యసంపదసొంపు • దాల్చె ననియు
జనహృదయానంద • జనకమై నెగడిన, చతురతకల్మి న • ప్రతిముఁ డనియు
మెఱసి యొండొంటికి • మిగులు శౌర్యత్యాగ, విఖ్యాతకీర్తుల • వెలసె ననియు
తే. వివిధవిద్యాపరిశ్రమ • వేది యనియు
సరసబహుమానవిరచనా•శాలి యనియు
మత్కృతీశ్వరుఁ డగుచున్న • మనుమనృపతి
సుభగుఁ గావించుటకు సము•త్సుకుఁడనైతి. 4

కృతికర్తృనియమము.

ఉ. భూరివివేకచిత్తులకుఁ • బోలు ననం దలఁపన్ దళంబులన్
సౌరభ మిచ్చుగంధవహు•చందమునం బ్రకటంబు చేసి యిం

పారెడుపల్కులం బడయ • నప్పలుకు ల్సరి గ్రుచ్చునట్లుగాఁ
జేరుప నేరఁగా వలయుఁ • జేసెద నేఁ గృతి యన్నవారికిన్. 5

చ. పలుకులపొందు లేక రస•భంగము సేయుచుఁ బ్రాఁతవడ్డమా
టలఁ దమనేర్పు చూపి యొక•టన్ హృదయం బలరింపలేక యే
పొలమును గానియట్టిక్రమ•ముం దమమెచ్చుగ లోక మెల్ల న
వ్వులఁ బొరయం జరించుకుక•వుల్ ధర దుర్విటులట్ల చూడఁగాన్. 6

క. తెలుఁగుకవిత్వము చెప్పం, దలఁచినకవి యర్థమునకుఁ • దగియుండెడుమా
టలు గొని వళులుం బ్రాసం,బులు నిలుపక యొగిని బులిమి • ఫుచ్చుట చదురే.

క. అలవడ సంస్కృతశబ్దము, తెలుఁగుబడి విశేషణంబు • తేటపడంగాఁ
బలుకునెడ లింగవచనం, బులు భేదింపమికి మెచ్చు • బుధజనము కృతిన్. 8

తే. ఎట్టికవి కైనఁ దనకృతి • యింపుఁ బెంపుఁ,జాలుఁ గావునఁ గావ్యంబు•సరను లైన
కవులచెవులకు నెక్కినఁ • గాని నమ్మఁ, డెందుఁ బరిణతి గలుగుక•వీశ్వరుండు. 9

క. అని సత్కవీంద్రమార్గము, మనమున నెలకొల్పి సరస • మధురవచోగుం
భనను ప్రసాదసంబో, ధనగోచరబహువిధార్థ• తాత్పర్యముగాన్. 10

క. ఎత్తటి నైనను ధీరో, దాత్తనృపోత్తముఁడు రామ • ధరణీపతి స
ద్వృత్తము సంభావ్య మగుట, నుత్తరరామాయణోక్తి • యుక్తుఁడ నైతిన్.

తే. సారకవితాభిరాముగుం•టూరివిభుని, మంత్రిభాస్కరుమత్పితా•మహునిఁదలఁచి
యైన మన్ననమెయి లోక • మాదరించు, వేఱ నాకృతిగుణములు • వేయు నేల.

మ. అమలోదాత్తమనీష నే నుభయకా•వ్యప్రౌఢిఁ బాటించుశి
ల్పమునం బారగుఁడం గళావిదుఁడ నా•పస్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమల•ధ్యానైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికిన్ సుతుఁడ ది•క్కాంకుండ సన్మాన్యుఁడన్. 13

ఉ. జాత్యము గామి నొప్పయిన • సంస్కృత మెయ్యెడఁ జొన్ప వాక్యసాం
గత్యము సేయుచో నయిన • గద్యము తోడుగఁ జెప్పి పెట్ట దౌ
ర్గత్యము దోఁపఁ బ్రాసము ప్ర•కారము వే ఱగునక్షరంబులన్
శ్రుత్యనురూప మంచు నిడ • సూరుల కివ్విధ మింపుఁ బెంప దే. 14

క. వచనము లేకయు వర్ణన, రచియింపఁగఁ గొంత వచ్చుఁ • బ్రౌఢులకుఁ గథా
ప్రచయముఁ బద్యములన పొం,దుచితంబుగఁ జెప్పు టార్యు•లొప్పిద మనరే.

క. లలితపదహృద్యపద్యం, బులన కథార్థంబు ఘటిత • పూర్వాపర మై
యలఁతియలంతితునియలుగ, హాల సంధించినవిధంబు • నమరఁగ వలయున్. 16

కృతినాయకవంశావతారము.

క. ఈకృతికిఁ దొడవుగా నమ, రాకృతి యగుమనుమసరవ • రాగ్రేసరుస
త్యాకృతివంశము గాథ,స్వీకృతి దగఁ గీర్తనంబు • సేయుదు నెలమిన్. 17

ఉ. అంబుజనాభునాభి నుద•యం బయి వేధ మరీచిఁ గాంచె లో
కంబుల కెల్లఁ బూజ్యుఁ డగు•కశ్యపుఁ డాతనికిన్ జనించె వి
శ్వంబు వెలుంగఁ జేయఁగ ది•వాకరుఁ డమ్ముని కుద్భవించె వా
నిం బొగడం జతుశ్శ్రుతులు • నేరక యున్నవి నాకు శక్యమే. 18

క. ఆతనికి సకలలోక, ఖ్యాతుఁడు మను వుద్భవించి • యనవద్యమతిం
జాతుర్వర్ణ్యస్థితిర, క్షాతత్పరవృత్తిఁ బరఁగె • సర్వోత్తరుఁ డై. 19

శా. లోకాలోకతటీవిహారకలనా•లోలద్యశస్సింహుఁ డ
స్తోకాపాదితపుణ్యమూర్తి మనుపుం•త్రుం డాక్రమక్రీడ నై
నేకచ్ఛత్రము గాఁగ భూమివలయం•బెల్లం బ్రశాసించె ని
క్ష్వాకుం డప్రతిమానదానమహిమా • కల్పోజ్జ్వలాకారుఁ డై. 20

క. ఆయిక్ష్వాకుకులంబున, సాయంతనసప్తజిహ్వా•సాదృశ్యశ్రీ
స్ఫాయత్ప్రతాపనిధి నా, రాయణనిభపుణ్యమూర్తి • రఘు వుదయించెన్. 21

మ. మఘవిద్యాప్రియుఁ డై దివౌకసుల స•మ్మానించుఁ బ్రత్యర్థిబా
హుఘనాటోపము మాన్చు దిగ్విజయలీ•లోత్సాహి యై సజ్జనా
లఘుకార్యంబులు దీర్చు వై దికవిధి•శ్లాఘాదరస్వాంతుఁ డై
రఘుభూపాలకుఁ జెప్ప నొప్పదె జగ•త్త్రాణప్రవీణాత్మకున్. 22

క. ఆరఘువంశంబున వి, స్తారయశోధనుఁడు విమల•చరితుఁడు బుధని
స్తారకుఁడు భూమిపాలన, సారనిపుణబుద్ధి రామ • జనపతి వుట్టెన్. 23

మ. మునిలోకంబు ప్రశంస సేయ జగముల్ • మోదంబు వొందంగ దు
ర్జనతానిగ్రహతత్పరాత్ముఁ డగుచున్ • సద్వృత్తిసంరక్షణం
బున రాగిల్లుచు నేలె రామనృపుఁ డీ • భూచక్రముం దత్కులం
బున రాజన్యు లనేకు లిద్ధరణిఁ బెం•పుం బొంది పాలించినన్. 24

క. పిదపఁ గలికాలచోళుం, డుదయం బై జలధిపరిమి•తోర్వీవలయం
బు దనకు బంటుపొలమ్ముగ, నెదు రెందును లేక పేర్మి • యొసకం బెసఁగన్. 25

శా. చేసేతం బృథివీశు లందుకొసఁ గా • శీసింధుతోయంబులం
జేసెన్ మజ్జన ముంగుటంబున హరిం•చెం బల్లవోర్వీశు ను
ల్లాసం బొందఁగ ఫాలలోచనము లీ•లం గట్టెఁ గావేరి హే
లాసాధ్యాఖిలదిఙ్ముఖుండు కలికా•లక్ష్మావిభుం డల్పుఁడే. 26

చ. అతనికులంబునం దవస•తారి యుగాంతకృతాంతమూర్తి య
ప్రతిమవదాన్యతావిభవ • భాసి విలాసరతీశుఁ డప్రత
ర్కితవివిధావధానపరి•కీర్తితనిర్మలవర్తనుండు సం
శ్రితనిధి వుట్టె బిజ్జన య•శేషధరిత్రియు నుల్లసిల్లఁగన్. 27

చ. పరుషపరాక్రముం డగుచుఁ • బల్లవుపీట నుదగ్రులైనప
న్నిరువుర నాతనిం గలయ • నెన్ని యనర్గళమత్సరంబుమై
మురరిపుసన్నిభుండు పదు•మువ్వుర గం డడఁగంగఁ బెట్టె దా
బిరుదు వెలుంగ బిజ్జఁ డరి • భీకరభూరిభుజాబలంబునన్. 28

క. తద్వంశంబునఁ బోషిత, విద్వజ్జనుఁ డహితభుజగ•విహగేంద్రుఁడు ధ
ర్మాద్వైతమూర్తి వరయో, షిద్వర్గస్మరుఁడు మన్మ•సిద్ధి జనించెన్. 29

సీ. భూరిప్రతాపంబు • వైరిమదాంధకా, రమున కఖండదీ•పముగఁ జేసి
చరితంబు నిఖిలభూ•జననిత్యశోభన, లతకును నాలవా • లముగఁ జేసి
కరుణ దీనానాథ • కవిబంధుజనచకో, రములకుఁ జంద్రాత•పముగఁ జేసి
కీర్తిజాలముఁ ద్రిలో•కీశారికకు నభి, రామరాజితపంజ•రముగఁ జేసి

ఆ. సుందరీజనంబు • డెందంబునకుఁ దన, నిరుపమాన మైన • నేర్పుకలిమి
నతిప్రసిద్ధి చేసి • యసదృశలీల మైఁ, బరఁగె మనుమసిద్ధి • ధరణివిభుఁడు. 30

క. అనుమసిద్ధిసుతుఁ డా, శామండలశాసనుండు • సదయాకృతి సం
గ్రామశ్రీరాముఁడు రా, మామదనుఁడు తిక్కనృపతి • మహిఁ బాలించెన్. 31

ఉ. కేశవసన్నిభుండు పరి•గీతయశోనిధి చోళతిక్కధా
త్రీశుఁడు కేవలుండె నృపు • లెవ్వరి కాచరితంబు గల్గునే
శైశవలీలనాఁడు పటు•శౌర్యధురంధరబాహుఁ డైనపృ
థ్వీశనరేంద్రమస్తకము • నేర్తెఱఁ గందుకకేలి సల్పఁడే. 32

సీ. లకుమయ గురుములూ•రికి నెత్తి వచ్చినఁ, గొనఁడె యాహవమున • ఘోటకముల
దర్పదుర్జయు లగు•దాయాదనృపతుల, ననిలోనఁ బఱపఁడే • యాగ్రహమున
శంభురాజాదిప్ర•శస్తారిమండలి, కముఁ జెర్చి యేలఁడే • కంచిపురముఁ
జేదిమండలము గా•సిగఁ జేసి కాళవ, పతి నియ్యకొలుపఁడే • పలచమునకు

తే. రాయగండగోపాలు న•రాతిభయద, రాయపెండారబిరుదాభి•రాము నుభయ
రాయగండాంకు ఖండియ•రాయుఁ దిక్క, ధరణివిభుఁ బోల రాజులె•వరిది కాఁటె,

మ. కమలాప్తప్రతిమానమూర్తి యగునా•కర్ణాటసోమేశు దు
ర్దమదోర్గర్వము రూపుమాపి నిజద•ర్పంబుం బ్రతిష్ఠించి లీ
లమెయిన్ జోళుని భూమిపై నిలిపి చో•ళస్థాపనాచార్యనా
మము దక్కం గొని తిక్కభూవిభుఁడు సా•మర్థ్యంబు చెల్లింపఁడే. 34

సీ. భృత్యానురాగంబు • పెంపుఁ జెప్పఁగ నేల, పరివారసన్నాహ • బిరుదు గలుగ
వందిప్రియత్వంబు • వర్ణింపఁ గా నేల, పాఠకపుత్త్రాఖ్య • పరఁగు చుండ
సకలవిద్యాపరి•శ్రమముఁ దెల్పఁగ నేల, కవిసార్వభౌమాంక • మపనిఁ జెల్ల
సుభగతామహిమఁ బ్ర•స్తుతి సేయఁ గా నేల, మన్మథనామంబు• మహిమ నెగడ

తే. నుభయబలవీరుఁ డనుపేరు • త్రిభువనములఁ

ప్రచురముగ ఘోరబహుసంగ•రముల విజయ
లక్ష్మిఁ జేకొను బాహుబ•లంబుసొంపు
పొగడ నేటికిఁ గలికాల • భూవిభునకు. 35

క. అతనికి నుదయించెను గ, ల్పతరువునకుఁ బుట్టు రుచిర • ఫల మన మనుమ
క్షితిపతి కవిహృదయశుక, ప్రతతిసమాస్వాదనీయ • రసికత వెలయన్. 36

ఉ. అర్థిజనంబు లోభినృపు•లాసలు చూపినఁ బడ్డజాలి ప్ర
త్యర్థులు వైరిరాజులమ•దం బడఁగించుటఁ గన్న పెంపు నా
నార్థము లర్థి కిచ్చియు ర•ణావనిఁ దోలియుఁ బాపుకామినీ
ప్రార్థితమూర్తి మన్మజన•పాలుఁడు కేవలుఁడే తలంపఁగన్. 37

సీ. అడవులఁ గొండలఁ • బడి యాలుబిడ్డప, ట్టులుఁగని వైరిధా•త్రీశులందుఁ
గట్టంగఁ దొడఁ బూయఁ • బెట్టఁ గొఱంత లే, కానంద మందెడు • నర్థులందుఁ
గని విని యించువిం•ల్తునియలరమ్ముల, బారికి నగపడ్డ • భామలందుఁ
దమతమలో నద్భు•తం బంది కొనియాడు, నిఖిలకళాగమ • నిపుణులందుఁ

తే. గానఁగావచ్చు వేఱ పొం•గత్తలాస, పడక తనయంత జగములఁ•బరఁగుచుండు
దినకరాన్వయతిలకంబు • మనుమనృపతి, వీర్యవితరణరూపవి•వేకమహిమ. 38

మ. ద్రవిడోర్వీపతిగర్వముం దునిమి శౌ•ర్యం బొప్పఁ గర్ణాటద
ర్పవిఘాతంబు నొనర్చి వైరిమనుజేం•ద్రశ్రేణికిన్ గొంగ నా
నవనిం బేర్కొ-ని యున్న యట్టివిజయ•శ్రీనాధీశ్వరుం గా సిగా
నెవిచెం జోళసమన్మసిద్ధి యనిప్రా•యోటం బ్రగాఢోద్ధతిన్. 39

సీ. దండప్రణామంబు • దగ నభ్యసించిరో, నెఱి బోరగిలఁబడ • నేర్చునాఁడ
వ్రేళ్లులు గఱవంగ • వెర వభ్యసించిరో, నోరఁ జేతులు గ్రుక్కి • నొల్లునాఁడ
కడుసంకటంవుఁ బే•రడవులు దూఱంగఁ, దరము సేసిరో యిలఁ • దడవునాఁడ
పలుదెస విఱిగిపోఁ • బరువు సాధించిరో, క్రీడలుగాఁ బాఱి • యాడునాఁడ

తే: బాలశిశులు గా కొండు • భంగి నింత, యచ్చుపడియుండునే వీరి•కనఁగ నిన్ని
తెఱఁగులకు నేర్పుగలిగిన•ట్టింతురాజి, మనుమనృపుఁ డాఁకిపోయిన•మనుజపతులు.

ఉ. రంగదుదారకీర్తి యగు•రక్కసగంగనఁ బెంజలంబు మై
భంగ మొనర్చి మన్మజన•పాలుఁడు బల్విడి నాఁచికొన్న రా
జ్యాంగము లెల్ల నిచ్చి తన•యాశ్రితవత్సలవృత్తి పేర్పడన్
గంగయసాహిణిం బదము • గైకొనఁ బంచెఁ బరాక్రమోన్నతిన్. 41

సీ. కొండలునఱకునా • ఖండలుకై వడి, యొనయు నేనుంగులఁ • దునుమునవుడు
బెబ్బులి వడి లేళ్ల • పిండు హత్తినయొప్పు, గలుగు రాహుతులకుఁ•గడఁగునప్పు
డడవులఁ గార్చిచ్చు • లడరుచందముగాన, నగుఁ గాలుబలమున•కలుగునవుడు
బలుగాలి మొగుళుల•పై వీచు క్రియదోఁచుఁ, దఱుచైనగొడుగులు•నఱకునవుడు

తే. కసిమసంగినమృత్యువు • కరణి యంత, కాలరుద్రుని కైవడి • కాలదండ
ధరుని బలువిడి యలవడు • దురములోన, నసమశౌర్యుఁడు మనుమధ• రాధిపునకు.
శా. శృంగారంబు నలంగ దేమియును బ్ర• స్వేదాంకురశ్రేణి లే
దంగంబుల్ మెఱుఁ గేద వించుకయు మా• హారాష్ట్రసామంతు సా
రంగుం దోలి తురంగముం గొనినసం• గ్రామంబునం దృప్తస
ప్తాంగస్ఫారయశుండు మన్మపిభుపం • పై చన్న సైన్యంబునన్. 43
సీ. అనుపమబహురత్న• హయవారణముల వి, ద్విషులు గప్పములు పు• త్తెంచుచోట
నెల్లి కయ్యం బని • యెద్ది యేనియు నొక్క, కెలన శాత్రవదూత• పలుకుచోటఁ
దలతలమని రెండు • దడములవా రేటు, న కమాన్నముగఁ జేర • నడచుచోటఁ
బరసేన నచ్చియుం• బాఱియు బయ లైన, యనిలోన జయము సే• కొనెడుచోట
ఆ. నొక్కరూప కాని • యెక్కుడు డిగ్గును, గానరాదు ముఖవి• కాసమునకు
నన్యరాజు లీడె • యరిరాయవేశ్యాభు, జంగుఁ డైనమనుమ • జనవిభునకు. 44

అయోధ్యావర్ణనము.

క. అమ్మనుమనృపతి కభ్యుద, యమ్ముగ నేఁ జెప్పఁ బూని • నట్టికథకు నా
ద్య మ్మయి యయోధ్య యనునా, మమ్మున నెగడినపురోత్త• మము వర్ణింతున్.
సీ. అఖలభోగములకు • నాస్పదం బగుట భో, గీంద్రపట్టణమున • కీడ యనియు
ధనసమృద్ధుల కెల్లఁ • దల్లియి ల్లగుటఁ గు, బేరునిపీటికిఁ • బెద్ద యనియు
వైభవంబులకు నా • వాస మగుట నమ, రాధీశుపురమున• కధిక మనియు
నిర్మలవృత్తికి • నెల వగుటను భార, తీశ్వరుప్రోలికి • నెక్కు డనియు
ఆ. వినుతి సేయఁ జాలి • వివిధోత్సవంబుల, నతిశయిల్లి సజ్జ• నాభిరామ
మై కరంబు వొలుచు • నన్నగరంబు వి, స్ఫురితసకలవస్తు• పూర్ణ మగుచు. 46
క. చనిచని యచ్చోటను జి, క్కనొకో తారకము లనఁ బ్ర • కీర్ణరుచులఁ ద
ద్ఘనవప్రప్రాగ్భాగం, బున ఖచితము లైనవజ్ర• ములు చెలు వొందున్. 47
తే. ఇంతపొడ వని వాక్రువ్వ• నేరి కైన, రా దనుట కోటవర్ణన• గాదు నిజము
మెగసి పఱపిన దృష్టులు • నిగుడునంత, లెక్కలో నగ్రభాగంబు • లేమిఁ జేసి.
క. మహనీయవప్రగోపుర, బహురత్నోత్కీర్ణసాల • భంజిక లొప్పున్
విహరణతత్పరనిర్జర, మహిళాతతి వచ్చి యున్న• మాడ్కి బెడం గై. 49
సీ. అవగాహనమునకు • నరిగినగజముల, మదములు కూడిన • నదులు గాఁగ
ఝషకకుళీరక• చ్ఛపమకరాదిస, త్త్వములమొత్తము పర్వ• తములు గాఁగఁ
బ్రాకారమణిగణ• ప్రతిబింబనికరంబు, విలసిల్లుబహురత్న• వితతి గాఁగ
రంగత్తరంగప• రంపరపైఁ దేలు, కలహంసములు శంఖ• కులము గాఁగఁ
ఆ. గరము పొలుపు మిగులుఁ • బరిఖ విశాలగం, భీర మగుచుఁ బఱవుఁ • బేర్మిఁ జేసి
యఖిలభూమిచక్ర • మనుతలంపునఁ బుర, వరముఁ జుట్టి యున్న • శరధివోలె.

చ. తరుణులవీఁగుఁజన్నుఁగవ • తాఁకున నున్మదచక్రవాకబం
ధురగతి లీలఁ గామినుల • తోరపుటూరులఘట్టనంబునం
గరివరహ_స్తకాండపటు•ఘాతమునం బరిఖాతరంగముల్
దిరుగుడుపడ్డతీరములఁ • దెట్టువగట్టు సరోజరేణువుల్. 51

సీ. ఉజ్జ్వలలక్ష్మికి • నుద్భవస్థాన మై, భువనసుందర మగు • పొలుపు దాల్చి
యనుపమానంతభో•గాస్పదం బనఁ జాలి, హరినీలకాంతివి•స్ఫురణ నొంది
సాంద్రచంద్రద్యుతి•సమితి శోభిల్లి సు, ధాబహుల ప్రబో•ధమును గలిగి
బహుచిత్రసత్వసం•పన్నత మెఱసి తుం,గాచలాతిస్థితి • నతిశయిల్లి
తే. యక్కజం బగుపెంపున • నతుల మగుచుఁ
జూడ్కులకు వేడ్క సేయుచు • సొంపు మిగిలి
తమకు రత్నాకరంబుచం•దము నెఱయఁగ
నప్పురంబున రమణించె • హర్మ్యచయము. 52

ఉ. చారుబలాకమాలికల • చాడ్పున దంతము లొప్ప గర్జిత
స్ఫారరవంబులట్లుగ న•భంగురతం బటుబృంహితంబు లా
సారముమాడ్కి దానజల•సంతతి గ్రమ్మఁగఁ గాలమేఘమా
లారుచిరంబు లై మద చ•లద్ద్విపసంఘము లొప్పు నప్పురిన్. 53

తే. మనముశిల్పియె తనదువి•న్ననువు మెఱసి
గాలి నశ్వరూపంబులు • గాఁ దరించెఁ
గాక యీజవసత్త్వముల్ • గలవె ఘోట
కముల కెందు నాఁ బురిఁ దురం•గములు పొలుచు. 54

సీ. మవ్వంపుమేనుల • జవ్వనంబుల కింపు,మిగిలినచెయ్వుల • మెఱుఁగు వెట్ట
నల్లనమధురంపు • సల్లాపరచనకు, లేఁతనవ్వున నును•బూఁత పూయ
నిడువాలుఁ గనుదోయి • నినుపారుకాంతికిఁ, గలికిక్రేఁగన్నుల • నలువుమిగుల
• లలితంబు లగుచి_త్త•ములచతురతలకు, సరసంపునడవడిఁ • దెరలువుచ్చ
తే. వెరవు గల్గి మనోభవు • వీరరసము, నిరతముగ నేర్పు వాటించి • కరువు గట్టి
పోసి చేసినరూపుల•పోల్కి వార, వనిత లొప్పుదు రప్పుర•వరమునందు. 55

చ. విల్చుచునెడఁ మనంబులకు•వెక్కస మంద ధనంబు లమ్ముచో
విలసదనేకవస్తువులు • విస్మయ మందఁగఁ జూడ్కు లెల్ల సొం
పులసహజంబు లై యెలమిఁ • బొందఁగఁ నుజ్జ్వల లక్ష్మి యొప్పఁ ద
మ్మలవడఁ జెంద వైశ్యజను • లప్పురి నొప్పుదు రప్రమేయు లై. 56

సీ. అనవద్యవేదవి•ద్యాలతావితతికి, నాలవాలములు జి•హ్వాంచలములు
రాజితబహుకళా•రాజహంసికలకు, మానససరసులు • మానసములు
చారుసత్యవ్రత • సౌరభ్యలక్ష్మికి, నుచితవాక్యములు పు•ష్పోద్గమములు

సాదరకారుణ్య • మేదురజ్యోత్స్నకు, మధురాకృతులు శశి•మండలములు
తే. గా సమస్తమహాధ్వర•కర్తృతావి,భూతిఁ దనరి యఖిలలోక•పూజ్యు లగుచు
నిరుపమానసద్గుణగణ • నీతినిరతు, లై ధరామరు లొప్పుదు • రప్పురమున.
చ. అమరనగంబు నెచ్చెలులొ • హైమవతీశుననుంగుఁగొండవి
య్యము లొకొ రోహణాచలము • నన్నలుఁ దమ్ములు నొకొ నా నువ
ర్ణమునను జారుతారమున • రత్నచయంబునఁ దేజరిల్లు నం
దు మహిమ కునిక్కపట్టగుచుఁ • దుంగసముజ్జ్వలదేవసద్మముల్. 58
సీ. పడఁతులనెఱివేఁగుఁ•బాలిండ్లు వెడదోఁప, లీలఁ బయ్యెదలు దూ•లించుటకును
దెఱవలవూఁతలు • మెఱయఁగ నాటమై, నడరిననునుఁజెమ•టార్చుటకును
మెలఁతలచెక్కుల • మెఱుఁగు వింతగ నవ, తంసమంజరులు గ•దల్చుటకును
గొమ్మలయలికదే•శమ్ములఁ గ్రొత్తచె, న్నొలయఁ గుంతలములఁ•దెలచుటకును
తే. విటకుమారులు తనరాక•వేచి వేడ్క,నెదురుకొనియింపుసొంపువ•హించుచుండ
నడపుమెలపునజనులకా•నంద మొదవ, గంధవాహుఁడప్పురంబునఁ•గలయఁబొల
చ. శుకపికసంకులత్వమున • సుందరసాంద్రలతాంతపల్లవ [యు.
ప్రకరబహుచ్ఛవిం బురవ•రంబువిహారవనంబు లొప్పు స
మ్మకరపతాకుసైన్యములు • మానవతీవిటకోటి కైన కే
లికలహవృత్తి సైఁపక స•లీలగతిం బయినెత్తి వచ్చె నాన్. 60
సీ. మన్మథునాస్థాన • మండపంబులు మీన, కేతునేపథ్యని•కేతనములు
రతివల్లభునివిహా•రప్రదేశములు సం, కల్పసంభవునిభో•గస్థలములు
కందర్పునాయుధా•గారముల్ కుసుమశ, రాననుసంగీత•శాలయములు
శంబరసూదను • జయభూము లిందిరా, నందనుసంకేత•మందిరములు
ఆ. రామణీయకంబు • రమియించునిక్కలు, సొంపుగనులు చైత్ర•సంపదలకు
ననుగలంపుటిరవు• లనఁగ రమ్యంబులై, యొప్పు నుపవనంబు•లప్పురమున. 61
చ. వివిధగతిప్రకారముల • వీథులఁ బాఱుసమీరణంబుచే
నవమకరందబిందుతతి • నల్గడలం దగ నింపుగూడి య
త్యవిరళలీలఁ బర్వ మధు•పావళి పువ్వులు రోయ కెందు నా
డి వనములోన విచ్చలవి•డిం మదలీల వహించు నెప్పుడున్. 62
సీ. పద్మినీకల్లోల • పంక్తులపైఁ గ్రాలు, రాజితరాజమ•రాళలీల
సహకారపల్లవ • సమితిఁ గదల్చు ను, న్మదకలకంఠకు • మారుమాడ్కిఁ
బుష్పితనవలతా•పుంజంబులోపల, విహరించుమత్తాళి•విభునిభంగి
నుద్యానమునకు వే•ఱొకయొప్పు గావించు,చారునవీనవ•సంతుభాతి
తే. నేను గలుగంగ మదనుని•కేల యొండు, పరికరము లని యన్నింటి•పనులుఁ దాన
పూని చేయువిధమున మం•దానిలుండు,పురమునందుండునుపవన•భూములందు,

పూర్వరామాయణకథ.

క. ఆపురి కధిపతి రఘుకులదీపకుఁ డమరేంద్రనిభుఁడు ◆ తేజోనిధి వి
ద్యాపారగుండు దశరథభూపాలుఁడు సకలలోక ◆ పూజితుఁ డగుచున్. 64

సీ. అష్టదిగ్గజశోభి ◆ తావనీచక్రంబు దమ్మి యై తనలక్ష్మి ◆ కిమ్ము గాఁగ
వివిధవర్ణాశ్రమ ◆ విహితవృత్తికిఁ దన యనుపమశౌర్యము ◆ మునుఁగు గాఁగఁ
బాలుచు చతుర్దశ ◆ భువనముల్ దనకీర్తి యాఁడెడు నెలవుల ◆ మేడ గాఁగ
నమ్మాఁడుమూర్తుల ◆ యలవు లెన్నఁగఁ బుట్టె, నేలెడి తనమూర్తి ◆ వాలు గాఁగఁ
తే. దనకృపాణంబు రిపుల సంగతికిఁ బుచ్చు, పుణ్యతీర్థంబు గాఁ దన ◆ భూరిదాన
మర్థులకు భూరివాన గా ◆ నతిశయిల్లి, జలధివలయితవసుమతీ ◆ చక్ర మేలె. 65

ఉ. అత్తఱి లోకభీకరదు ◆ రాచరణుం డగుపంక్తికంఠుచే
ద్వృత్తి నలంగునిర్జరుల ◆ విన్నపముల్ దయ నాదరించి దే
వోత్తముఁ డైనవిష్ణుఁడు స ◆ మాత్మునకుం దయ్యె విశుద్ధచిత్తుతో
దాత్తచరిత్రుఁ డౌదశర ◆ థక్షితినాథున కుద్భవింపఁగన్. 66

క. తనయులఁ బడయుకుతూహలమున నిట సన్మునిజనపతియు ◆ మునికులవంద్యుం
డనఁ జాలు ఋశ్యశృంగుని, యనుమతమునఁ బుత్రకామ ◆ యజనము చేసెన్.

సీ. ఆసుకృతంబు మ ◆ హానుభావంబున, నమ్మహీరమణుభా ◆ ర్యాత్రయమున
రాజన్యకుంజరు ◆ రాముని గౌసల్య, కైకేయి గుణగణాం ◆ కల్పు భరతు
మానితయశుని లం ◆ క్ష్మణుని శత్రుఘ్ను సుమిత్రయుఁ గాంచిరి ◆ ధాత్రి యలర
విష్ణునంశమున సిం ◆ హ్వథమునఁ బుట్టిన, రాముదేవుం డభి ◆ రామలీల
తే. దెలిసి వేదతదంగాది ◆ విద్య లెల్ల, నభ్యసించి ధనుర్వేద ◆ మధిగమించి
సరససాహిత్యవేది యై ◆ సకలకళల, నెఱిఁగి యౌదార్యశౌర్యస ◆ మేతుఁ డగుచు.

చ. జనకునియజ్ఞవేదికఁ బ్ర ◆ శస్తముగా జనియించి యంగనా
జనతకు భూషణం బనఁగఁ ◆ జాలినసీతకు రుద్రచాపభం
జన మనుమంకు విచ్చి నృప ◆ సత్తముఁ డాత్మఁ బరిగ్రహించి పే
ర్చినయుభయానురాగమునఁ ◆ జిత్తభవుం జరితార్థుఁ జేయుచున్. 69

తే. మును సురాసురసంగ్రామ ◆ మున రథంబు, గడపి విభుచేత వరములు ◆ గన్నకైక
యడుగ నరపతి పంపంగ ◆ నక్కుమారుఁ, డరిగెఁ గానసమునఁ దప ◆ మాచరింప.

శా. రాముం దాపసవృత్తిఁ గంపఁ దను సా ◆ మ్రాజ్యంబుపై నిల్పఁ జే
తోమోదంబునఁ గోరుతల్లికిఁ గుల ◆ ద్రోహంబు దక్కంగఁ ద
ద్భూమిం బ్రస్ఫుటరక్తుఁడై నపపి సిం ◆ ర్గోభగాత్ముఁ డై సర్వలో
కామోదం బొనరించె నాభరతుఁ డా ◆ గ్రస్తుత్యవృత్తంబునన్. 71

చ. వనితయు లక్ష్మణుండు సహ ◆ వాసము సేయఁగఁ బర్ణశాలలన్
మునిజనవర్తంబునఁ బ్ర ◆ మోదముఁ బొందుచు దండకావనం

బున రఘురాముఁ డున్నయెడఁ • బొల్తుక యొక్కతె యేగుదెంచి యా
తనిఁ గని కాముచే నలఁగి • ధైర్యవిహీనతఁ గోర్కెఁ జెప్పినన్. 72

తే. అతఁడు నగి త్రిప్పిపుచ్చిన • ననుజుకడకు, నరిగి యాతండు ద్రోచినఁ • బెరిఁగి వికృత
వేషయై మెత్తికొనిపోవ • రోషమెత్తి, యక్కుమారుఁడు వెసఁ గోసె • ముక్కు సెవులు.

క. భంగపడి రాముకడ క, య్యంగన చనుదెంచి యిట్టు • లనియెఁ ద్రిలోకో
త్తుంగచరిత్రుఁడు శశ్వ ద, భంగుం డగుపంక్తివదను • భగినిం జుమ్మీ. 74

తే. శూర్పణఖ యను దానవి మా • దర్పమడఁప, నసుర లిప్పుడ వచ్చెద • రనుచుఁ గోప
మునఁ గడంగి జనస్థాన • మునకు నేగి, యనుజుఁ డగుఖరుతోడఁ జె • ప్పిన నతండు.

క. దూషణునిఁ ద్రిశిరుఁ గూడి స, రోషంబుగ నెత్తి వచ్చి • రోగంబులు ది
వ్యౌషధముఁ దాఁకుపగిది మ, నీషమెయిం జాలురాము • నెదిరి మహాజిన్. 76

చ. పొలిసినఁ జూచి శూర్పణఖ • పోయి దశాననుఁ గాంచి బన్నముం
దెలుపునెడం బ్రసంగమునఁ • దేటపడన్ వినిపించె సీతకో
మలతనులీల యద్దివిజ • మర్దనుఁడున్ హృదయంబునం గుతూ
హల మెలరార శీఘ్రగతి • నయ్యెడ కేగె వియత్పథంబునన్. 77

క. చని కౌటిల్యమున మహీ, తనయం గొని లంక కరిగె • దానవుఁ డప్డా
మనుజేంద్రనందనుఁడు దన, మనమునయడ లనుఁగుఁదమ్ము • మాటల మలఁగన్.

సీ. ఎడసొచ్చి దైత్యుచేఁ • బడినజటాయువు, వలన నంగనచన్న • వల నెఱింగి
శరణార్థి యగుదివా • కరసూతిఁ జేకొని, కోలతోడనె వాలిఁ • గూల నేసి
వనచరబలముల • వసుధ నెల్లను నొక్క, హాయిగా నడపించి • వార్ధిఁ గడచి
లంకపై విడిసి చాలంబు బలంబును, జూపి రాక్షసకోటి • రూపడంచి

తే. కుంభకర్ణునిఁ గుంభని • కుంభనాము, లైనతనయులతో నంత • కాలయమున
కనిచి దేవాంతకప్రహ • స్తాదిబంధు, వర్గసహితంబుగా దశ • వదనుఁ దునిమి. 79

తే. అఖిలదేవతాసన్నిధి • నగ్నిదత్త, యైనజానకి నానంద • మతిశయిల్లఁ
గైకొనియె రాముఁ డీమూఁడు • లోకములకు, నద్భుతప్రీతు లడరిపొం • గారుచుండ.

క. ఇంద్రజి ననిలోఁ జంపి మ, హేంద్రాదిత్రిదశనుతుల • కెక్కినయనుజున్
సాంద్రానుమోదమున రఘు, చంద్రుఁడు మోమెలమిఁ బొంద • సంభావించెన్.

ఆ. అతని నపుడ దివ్య • యానరత్నం బగు, పుష్పకంబుఁ దేరఁ • బుచ్చి దాని
కెదురుపోయి యర్చ • లిచ్చి సంప్రీతి నా, తండు జానకియును • దాను నెక్కె.

చ. శరణని వచ్చి చొచ్చి యని • శంబును గొల్చుచు నున్నరావణా
వరజు విభీషణున్ సమర • వర్తనుఁ డైనదినేంద్రనందనున్
శరనిధి దాఁటి దేవిఁ గని • చయ్యన నుంగర మిచ్చి పేర్చి య
క్షురవర మేర్చి లోకనుతిఁ • బొందినపావని నాదరించుచున్. 83

ఉ. వారలు వారిభూరిపరి • వారముతోన విమాన మెక్కి రాఁ
గా రఘునందనుం డరిగి • కాంచనతోరణచిత్రమైన నవ
ద్వారనికాయమైన నిజ • పట్టణ ముత్సుకవృత్తిఁ జొచ్చె నిం
డారుముదంబునన్ భరతుఁ • డాదృతిఁ జేసి సలీలఁ గ్రాలఁగన్. 84

క. వినయము గైకొనఁగాఁ జే, యను దగువారెల్లఁ దన్ను • నయ్యాయిసంభా
వనమై నభినందింపఁగ, జననాథుఁడు పూజ్యరాజ్య • సంపద నొందెన్. 85

ఆశ్వాసాంతము.

మ. కమలాధారుఁడు భీతిదూరుఁ డసమా • కారుండు గంభీరుఁ డ
బ్జముఖీమారుఁ డపారసారుఁడు కళా • స్ఫారుండు వీరుండు దు
ర్దమదోస్సారుఁ డధర్మభీరుఁడు మహో • దారుండు దుర్వారుఁ డ
త్యమలాచారుఁడు నిర్వికారుఁడు యశో • హారుండు ధీగుం డిలన్. 86

క. వికచకమలాయతాక్షుం, డకుటిలచిత్తప్రచార • హరిమిత్త్రుం డ
ర్కకులప్రదీపుఁ డభినవ, మకరాంకుఁడు విజయమాన • మర్దనుఁ డెలమిన్. 87

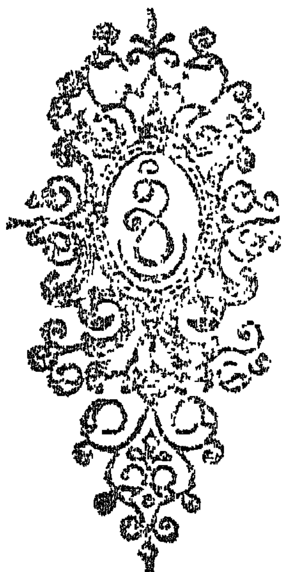
మాలిని. నమదరినృపచూడా • నవ్యరత్నాంశువీచీ
సముదయశుభగోల్లా • సస్ఫురత్పాదపద్ముం
డమరతరునికాయ • త్యాగలీలాపహాసో
ద్యమనిపుణనిసర్గో • దార్యహస్తాబ్జుఁ డుర్విన్. 88

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ తిక్కన నామధేయ ప్రణీతం బయిన యుత్తరరామాయణం బను మహాకావ్యంబు నందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

మద్భగిరథాన్వయ
తామరసాకరసహస్ర • ధాముఁడు సూరి
స్తోమారామవసంతుఁడు
భూమండనయశుఁడు మనుమ • భూవిభుఁ డొగిన్. 1

రామునికొల్వుకూటమునకు జనకాదులు వచ్చుట.

క. శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లు మ, హారాజపదస్థుఁ డైన • నభినందింపన్
గారవమున జనకాది, క్ష్మారమణులు వచ్చి కాంచి • సంప్రీతిమెయిన్. 2

క. అన్నరపతివినయాదిగు, ణోన్నతి కెద బలర మఱి జా • లోకస్తుల సమయో
త్పన్నవిషయోపలాలన, సున్నయెడ హర్షరస • సముత్కర్షమునన్. 3

సీ. కౌశిక బక దాల్భ్య కౌణ్వ ప్రభృతు లైన, దురితవిదూరు లౌ • తూర్పువారు
నాత్రేయ కుత్స దృ • ఢాయు రగస్త్యులౌ, దిగఁ గలదక్షి • ణదిక్కువారు
ఋషభ రైభ్యక యత • వృషముఖ్యు లౌతపో, మహనీయు లగుపశ్చి • మంబువారు
గశ్యప జమదగ్ని • గౌతమాత్రులు లోను, గాను త్తరమ్మున • గల్గువారు

తే. శిష్యసంఘంబుతో రామ • పోష్యవర్గ, మగుట మునికులమెల్లను • నరుగుదెంచె
నతనివిజయోత్సవముఁ గాని • యాడు వేడ్క, బ్రీతి మొగిముల నలకొన • బింపుగట్ల.

ఉ. అందఱుఁ గూడి మోసలకు • నర్థిమెయిం జనుదెంచి యెంతయుం
గ్రందుకొనంగ నున్నెడ న • గస్త్యుఁడు వాకిటివానిఁ జూచి మా
యిందఱ రాక దాశరథి • కి వెఱిఁగింపుము వేగ మన్న వాఁ
డుం దగఁ బోయి యల్లన న • మంకుచు భూవిభుఁ జేరి నమ్రుఁడై. 5

ఉ. దేవ మునీశ్వరుల్ సకల • దిఙ్ముఖవాసు లగస్త్యముఖ్యు లా
శ్రావితనామధేయులు వి • శాలతపోవిభవ ప్రభుజ్జ్వల
త్పావకమూర్తు లయ్యును గృ • పారసపూరితశీతలాకృతుల్
దేవరఁ గాన వేడ్కఁ జను • దెంచినవా రని విన్నవించినన్. 6

క. విని యెంతయు సమ్మదమున, జనపతి తోడ్తెమ్ము వారిఁ • జయ్యన ననుడుం
జనెఁ బణిహారియుఁ దోడన, మును లత్యంత ప్రమోద • మున వచ్చుటయున్. 7

చ. పతి మొదలేగి నన్నుఁ జయి • భక్తిమెయిం గొని వచ్చి యుజ్జ్వలో
న్నతకనకాసనంబుల మ•హాప్రమదంబుగ నుంచి యర్ఘ్యో
చితగతి నుంచి మో మలర • నేమము నొప్పుడు బాధ లెల్లఁ దీ
ర్చితి భువనంబు లన్నిటికి • నేమము యింగిటు మాకు నేమమే. 8

మునులు రాముని నుతించుట.

చ. అరిఁ బరిమార్చి ప్రీతి జన•కాత్మజఁ దోకొని యేగుదెంచి రా
జ్యరమఁ బరిగ్రహించి యిటు • లద్భుతసంపద నొప్పి యున్ననిన్
గర మనురక్తిమై వినియుఁ • గన్నులు చల్లగఁ జూచియు న్ముదం
బరుదుగఁ గంటి మెంతయుఁ గృ•తార్థులమైతిమి రాఘవేశ్వరా. 9

ఆ. అలుక వాడమి చాప • మందికొనినయంత ద్రిజగములు తైనఁగడఁక•సమయు ననిన
సమరమందు రాక్ష•సశ్రేణి నోర్చుట, నీకు నెంతపెద్ద • నృపవరేణ్యా. 10

క. ఐనను రావణుఁ డంట రిపు, డానలకుఁ బ చొచ్చి పోదివి • తంట పోరను నీ
చే నెత్తురు గాకుండఁగ, వానిం జంపి తెంట తెగడె • వర్ణన సేయన్. 11

మ. అనిఁ గుంభుండు నికుంభుఁడుం బడినఁ గ్రో•ధావిష్టుఁడై దర్పముల్
దనుజస్నేహముఁ బతియుగ్రకీవు గా • ఘాత్రాఘరాకారతం
జనుదేరం గని కుంభకర్ణుఁ బటువం•ప్రాసబాణాహతిం
దునుమం జాలుట నీదు తేజమయు నీ•దోర్విక్రమప్రకటన్. 12

చ. ఇవి యరయంగ నెంతపను • లింద్రజిదాఖ్యుఁ దలంప వాసి నా
హవమున శూలి కైనఁ జన•యు న్భర మాతఁడు పిల్కుమారిన
భువనము లెల్ల నిర్భయతఁ • బొందె మహాద్భుత మంద లక్ష్మణ
స్తవనకథావిధాచరణ•తాపసమంత్రము లయ్యె రాఘవా. 13

చ. అని మును లెల్లఁ బంక్తిముఖ • నాశసతఙ్జునిఁ గుంభకర్ణునిం
దనయుని మేఘనాదుని మ•దగ్రబలాఢ్యులఁ గాఁ గడంగి పే
ర్కొన విని కౌతుకం బడరఁ • గుంభసముద్భవు మోముఁ జూచి యి
ట్లను ధరణీశ్వరుండు విస•యంబు నిజాస్య మలంకరింపఁగన్. 14

క. కడిఁదిమగ లని దశాస్యుం, గొడుకుం దమ్ముని గరంబు • గురువుగ మీచె
ప్పెదుభంగిఁ జూడ వారలఁ, గడుగంగా వలసియున్న • యది మునినాథా. 15

క. అమ్మనుజభోజనులజ, న్మమ్ములునుం దపము చేసి•న తెఱంగును శౌ
ర్యమ్ములును జెప్పు మనవుడు, నమ్ముని రఘుపతికి నిట్టు • లనియెం బ్రీతిన్. 16

విశ్రవసు జన్మప్రకారము.

ఆ. తొల్లి కృతయుగమునఁ • దోయజసంభవ, నందనుండు పులస్త్య•నామధేయుఁ
డైనమునివరుఁడు మ•హానుభావంబునఁ, దండ్రియట్ల యెన్నఁ•దగినవాఁడు. 17

చ. అమరనగంబుచేరువ ని•యంత్రితనిర్మలచిత్తవృత్తియై

శమదమసత్యశాలి యనఁ • జాలి తపం బొనరించు చుండి కాం
చె మనుజదేవకింపురుష•సిద్ధవిద్యాచ్ఛరకన్యకానికా
యముఁ దనయాశ్రమస్థలియు•పాంతమున న్విహరింప వచ్చినన్. 18

క. పలుమఱుఁ గని కని యొకమఱి, మెలఁతలతో నిట్టు లనియె • మీ రిచటికి రా
వల దింకిట ననుఁ జూచినఁ, గలుగుం జుండీ తత్క్షణంబ • గర్భము మీకున్. 19

క. అని నియతి సేయుటయు న,మ్ముని పలుకులు కన్యకాస•మూహం బెల్లన్
విని యాయిరువునఁ జేరక, చన నం దొక్కర్తు విధివ•శంబున వినమిన్. 20

ఉ. ముందటియట్ల నెచ్చెలుల • మొత్తములోపలఁ గూడి యాడువే
డ్కం దరలాక్షి పోయి యచ•ట న్ముని యాకృతితోడ దృక్ప్రచుల్
పొందినమాత్రమై నెలఁత • పొక్కటితో విరియ న్వళుల్ గరం
బందము గాఁగ నారును గు•చాగ్రములు న్నునుఁగప్పుసొంపు నై. 21

ఉ. గర్భముఁ దాల్చి నై గలయఁ • గన్గొని వెక్కసపాటు మున్నుగా
దుర్భర మైనసంభ్రమము•తోడ విషాదభయానుతాపముల్
నిర్భరభంగిఁ బుట్టి తన•నెమ్మది దీఁటుకొనంగ జోటి యా
విర్భవదార్తి యై చనియె • వేగమ యాత్మనివాసభూమికిన్. 2

క. అరుగుటయుఁ జూచి మది న,చ్చెరువడి తృణబిందుఁ డల్లఁ • జేరఁ బిలిచి ని
ర్భరగర్భచిహ్నములుగా, నిరూపణముచేసి యవ్వ•నిత కిట్లనియెన్. 2

ఉ. అక్కట కన్యకాత్వ మిటు • లాఱడివోవ నకారణంబ నీ
కెక్కడిచూలు వచ్చె నిది • యెయ్యెడ నెమ్మెయిఁ బుట్టె నన్న నుర్
వెక్కుచు మాట దొట్రుపడ • వెల్వెలఁ బాఱుచుఁ గ్రమ్మి కన్నునీ
రుక్కపయిన్ వెసం దొరఁగ • నామృగలోచన తండ్రి కిట్లనున్. 2

క. చెలులకడ నాడువేడుకఁ, బులస్త్యముని యాశ్రమంబు • పొంతకుఁ జని య
ప్పొలఁతులఁ గానక యయ్యెడఁ, గలయం బరికించు చుండ•గర్భము దోఁచెన్

ఉ. నాయెడ లేన కన్గొని మ•నంబున బెగ్గల మంది యత్తఱిం
జేయునుపాయ మెయ్యదియుఁ • జిత్తమునం దలపోయలేక నా
కీయకృతంబు వాటిలుట • యేర్పడ నీ కెఱిఁగింపఁ గోరి వే
వే యిటు పాఱుతెంచితి వి•వేకనిధీ ననుఁ గావు నాపుడున్.

క. ఆరాజర్షియు దీనికిఁ, గారణ మమ్మునియకాఁ బ్ర•కాశజ్ఞానో
దారమతి నెఱిఁగి కన్నియ, గౌరవమునఁ గొని పులస్త్య•కడకుం జనియెన్.

చ. చని మునినాథ యుత్తరుణి•సాధ్వి గుణాన్విత నాదుకూర్మినం
దని నిగృహీతచిత్తుఁడఁ గ•దా యని త్రోవక దీని నాదరం
బునఁ బరిచర్యఁ గొమ్మనినఁ • బొల్తుక నర్థిఁ బరిగ్రహించి యా
తనిఁ జరితార్థుఁ జేసె నుచి•తమ్మున నమ్ముని ధర్మవేది యై.

చ. అదిమొదలాలతాంగి వినయంబున వల్లభుచిత్తవృత్తి స
మ్మదము దలిర్ప భక్తిగరిమంబునఁ బెంపు వహించి యుండఁ గొ
న్నిదినము లంతఁ బోయిన మునిప్రసవుండు ప్రసన్నుఁడై దయా
స్పదసదపాంగవీక్షణము భామినిపైఁ బొలయంగ సిట్లనున్. 29

క. తరుణీ భక్తికి మెచ్చితి, వర మిచ్చెద నీకు విను భవద్గర్భము భా
స్కరతేజుం డగుకొడుకై, వెరవరి యుదయించును సకలవిద్యలయందున్. 30

క. ప్రశ్రయవతి వగు నీచే, విశ్రుత మై గుణసమృద్ధి వెలయుట వాఁడున్
విశ్రవసుం డనఁగా భువ, నశ్రాన్యుం డైన భవ్యనామము వడయున్. 31

క. మన రెండువంశములుఁ బేర్కొనఁ గను నీకొడుకునలనఁ గోమలి యనినన్
విని సంతసిల్లి యట్టుల, తనయుని జనకోపమానుఁ దయనుక కాంచెన్. 32

శా. పౌలస్త్యుం డుదయించి నిర్మలకళాస్ఫారీభవత్కాంతి యై
బాలేందుం బ్రహసించుచుం బెరిఁగి యుత్కల్యుం డైన కాలంబునం
జాలం గీర్తన కెక్కి యుజ్జ్వలతపస్సంపత్తిఁ బెంపారి ధ
ర్మాలోకంబున లోకము ల్వెలుఁగ నాత్మజ్ఞాఘ్యుఁ డై యున్నెడన్. 33

క. తేజోధనుఁ డగునమ్ముని, రాజితగుణజాలములకు రాగిల్లి సుతం
బూజాపూర్వముగ భర, ద్వాజుం డానతికి దేవవర్ణిని నిచ్చెన్. 34

ఉ. విశ్రవసుండు నమ్ముదిత వేడుకతోడ వివాహ మై గృహ
స్థాశ్రమధర్మ మొప్పఁగ యజ్ఞసమృద్ధి వహించుచుం గృపా
విశ్రుతబుద్ధిసంపద వివేకవిశుద్ధి ప్రసిద్ధి కెక్క భ
వ్యశ్రుతిచోదితాచరణ మాభరణంబుగ నిత్యకృత్యుఁ డై. 35

వైశ్రవణుని వృత్తాంతము.

క. ఆరమణియందుఁ గులవిస్తారకుఁ డగుతనయుఁ బడసి తత్సంతాన
శ్రీరమ్యతఁ గొఱెడునర, సీరుహసంభవుని సంతసిల్లఁగఁ జేసెన్. 36

ఉ. తత్సమయంబున న్మునివితానము గొల్వఁగ వచ్చి యెంతయున్
వత్సలతం గుమారునకు వైశ్రవణుం డనుపేరు వెట్టి యు
త్కృత్సుకవృత్తి నెత్తికొని యుం గొనియాడుచు నిట్లు పుత్త్రపౌ
త్రోత్సవ మాచరించెఁ గమలోద్భవుఁ డుత్కటహర్షమూర్తి యై. 37

క. ఆవైశ్రవణుఁ డఖిలవిద్యావిదుఁ డై యౌవనమునఁ దప మొనరించెన్
దేవాసురసిద్ధమునీంద్రావలి తనధర్మనియతి కచ్చెరువందన్. 38

క. నీరాహారసమీరాహారంబులఁ జేసి చేసి యది గాక కడున్
ఘోరం బగుతపము నిరాహారుం డై చేసె బహుసహస్రాబ్దంబుల్. 39

క. నియమము నిట్లు వ్రతము ల, నుష్ఠింపఁగ సౌమ్యదర్శనుం డయి యమర
శ్రేష్ఠనివహమ్ముతోఁ బర, మేష్ఠి యరుగుదెంచెఁ దత్సమీపహిత మొనఁగన్. 40

చ. ముదమున నేగుదెంచి తనముందట నిల్చినశంభుఁ గాంచి త
త్పదసరసీరుహంబులయుపాంతమునన్ ధరఁ జాగి మ్రొక్కి నె
న్నుదుటను మోడ్పుఁగేలును దనుద్యుతియుం బులకాంకురంబులున్
హృదయము భక్తిపెంపుఁ బెరయించుచు వైశ్రవణుండు నిల్చినన్. 41
ఉ. వత్స భవత్తపోనవదివాకరుఁ గాంచి వికాస మొందె నా
హృత్సరసీరుహంబు వర మిచ్చెద నిష్టము గోరు నావుడున్
వత్సలుఁడైనపద్మభవు వైశ్రవణుండు సముజ్జ్వలార్థసం
పత్సముదాయనిత్యసుఖభవ్యదిగీశత వేఁడె వేఁడినన్. 42
ఉ. అక్కమలాసనుండు వరుణాంతకజిష్ణులఁ జూచి మీకుఁ బో
డొక్కని దిక్పతిత్వపద మొక్కని నే సృజియింప నున్నచో
గ్రక్కున నీతఁడుం దదభికాంక్షయు చేసెఁ దగంగ నింక మీ
రొక్కటియై జగం బరయుచుండుఁడు నాలవవానిఁ జేసితిన్. 43
చ. అని వర మిచ్చి వైశ్రవణు నాదరవిస్తృతనేత్రపద్ముఁ డై
కనుఁగొని నిర్జరత్వపదగౌరవనిత్యుఁడ వైతి గాన నీ
కనుగుణ మైనయీరుచిరయానముఁ గొమ్మని యిచ్చెఁ బుష్పకం
బనఁగఁ బ్రసిద్ధ మై మణిమయాకృతి నొప్పువిమానరత్నమున్. 44
ఆ. ఇవ్విధమున నిచ్చి యింద్రాదిసురులతో, నజుఁడు వోవుటయు ధనాధిపతియుఁ
దండ్రికడకు వచ్చి తత్పదాబ్జములకు, నెరఁగి భక్తియుక్తి నెదుర నిలిచి. 45
క. కోరినవరము విమానము, గారవమున నాకుఁ గమలగర్భుఁ డొసంగెన్
మీరలు నివాసదేశముఁ, గారుణ్యము నేయుఁ డనినఁ గడు వేడుకతోన్.
క. ఆవిశ్రవసుఁడు తనదుప్రభావంబున నెల్లయెడలఁ బరికించి తదీ
యావాసయోగ్యముగ మది, భావించి ముదమున ధనపతి కిట్లనియెన్. 47
సీ. కమనీయముగ విశ్వకర్మ నిర్మించిన, మున్ను దైత్యశ్రేష్ఠు లున్నపురము
జలనిధి పరిఖగాఁ గలిగినయది లంక, యనఁగ లోకములఁ బేర్కొనిననెలవు
దనుజులెల్లను జనార్దనుచేత నుగ్గిత్తు, లయి పోకఁ జేసి పాడయ్యె నయ్యు
రమ్యనికేతనారామాభిరామమై, యుల్లసిల్లెడు సుఖ ముండు మచట
ఆ. ననిన నట్ల కాక యని తండ్రి వీడ్కొని, బహువిధానుసూహపరిజనములు
పొదివి కొలువ నతఁడు పుష్పకంబునఁ జని, యందు దివ్యసుఖము లనుభవించె.
క. జనకునకు మ్రొక్కఁ బోవుచు, ననిమిషవల్లభునికడను సరిగుచుఁ గమలా
ననుఁ గొలువఁ జనుచు విహరించె నిజేచ్ఛం బుష్పకమున నిష్టపదమునన్.
చ. అన విని కుంభసంభవమహామునితో రఘువంశపుంగవుఁ డి
ట్లనియె మునీంద్ర మున్ను నసురాధిపు లేలెడివీడె లంక త

జననతపోవిభూతిబల•సత్త్వచరిత్రవిశేషము ల్జనా
ర్దనుదెస హాని పుట్టినవి•ధంబు వినం గడువేడు కయ్యెడున్. 50

క. ఆతనికి మనమెఱింగిన, యీతనికిని దారతమ్య•మెట్టిదియో మీ
చేత నెఱుంగవలయు నఱ, చేత నిడినయట్లు దెలియఁ•జెప్పు మునీంద్రా. 51

క. జనపతి తన్న ట్లడిగిన, మునినాథుం డధికహర్ష•మునఁ బలికె దశా
ననదర్పదళన యేర్పడ, విను చెప్పెద నంతయును స•విస్తారముగాన్. 52

సుకేశునివృత్తాంతము.

క. హేతిప్రహేతు లనఁ బ్ర,ఖ్యాతు లుదయు మైరి రాక్ష•సాన్వయమున నా
హేతి గృహస్థుం డయ్యెఁ బ్ర,హేతి తపంబునకుఁ జనియె•నెంతయు శాంతిన్.

ఆ. అంబుజాక్షి కాలుఁ•డనువానిచెలియలు, హేతిరమణి యైన•నాతి యొక్క
తనయుఁ గాంచె వీత•వినయు విద్యుత్కేశు, నతులబలపరాక్ర•మైకరసికు. 54

చ. అతఁ డభిరాముఁ డై పెరిఁగి•యౌవనసంపద నుల్లసిల్లుచుం
బ్రతి యిడరానిరూపమునఁ•బ్రస్తుతి కెక్కి వివాహ మయ్యె వి
శ్రుతముగ సంధ్య నాఁ బరఁగు•సుందరికూరిమిపుత్త్రి మన్మథా
ద్భుతలలితగాత్రయష్టి యగు•సాలకటంకట నమ్ముదమ్మునన్. 55

క. ఆలలన యౌవనంబునఁ, జూలాలై వగచి తుదిఁ బ్ర•సూతిక్రియకుం
గాలం బగుటయు మందర,శైలతటంబునకు నొంటి•నని యచ్చోటన్. 56

ఆ. వరతనూజుఁ గాంచి•కరుణావిహీన యై, విడిచి వైచి వచ్చి•విభునితోడ
వివిధకేళిఁ దేలి•విహరించు చుండె మ,న్మథవికారపూర•మగ్న యగుచు. 57

క. అంత నట నర్కసూనుం, డెంతయుఁ గరుణమ్ము దోఁప•నేడ్చుచు నుండం
గొంతవడికి భూతేశుఁడు, కాంతాసహితుండు వృషభ•గమనుం డగుచున్. 58

క. ఆచక్కటిఁ గ్రీడార్థం, బై చని యాయేడ్పు విని ద•యార్ద్రిత బాలుం
జూచి యకటకట యని గౌ, రీచారుముఖాంబుజము ని•రీక్షించు చొగిన్. 59

మ. అతివా వీనికిఁ దండ్రితోడిసరిప్రా•యుం బాసురత్వంబు ను
ద్ధతబాహాబలగర్వనిర్వహణముం•దైతేయవంశక్రమా
గతరాజ్యంబు నభశ్చరంపుఁబురముం•గామప్రచారంబు ని
చ్చితి నీచిత్త మెఱింగి నావుడుఁ గృపా•క్రపారవశ్యంబునన్. 60

క. అప్పుడ గర్భం బగుటయు, నప్పుడ జన్మించుటయును•నప్పుడ ప్రాయం
బొప్పెడిజవ్వన మగుటయు, నప్పాదు దనుజాన్వయమున•కంబిక యిచ్చెన్. 61

క. కేశములు లెస్స యిప్పిశి, తాశనునకు ననుచుఁ గౌతు•కాన్వితమతి యై
యీశానుఁడు గావించె సు, కేశుం డనుపేరు వాని•కిం బ్రకటముగన్. 62

చ. అతఁడు వరప్రసాదమహి•మాతిశయంబునఁ జేసి విష్టప
త్రితయము గీడ్పడం దనదు•తేజము చెల్లుచు నుండ లీల న

ప్రతిహతవృత్తి నెల్లెడ న•భశ్చర మైనపురంబుతోడ నం
చితగతులం జరించె విల•సిల్లుచు నీశ్వరలాలనీయుఁడై. 63

క. ఉన్నయెడ నాసుకేశుఁడు, హోన్నతి కెద నోటువడి వ•యోరూపగుణో
త్పన్నానురూపమతిఁ దన, కన్నియ దేవమణి నిచ్చె • గ్రామణి ప్రీతిన్. 64

మాల్యవదాదులు తపంబుచే బ్రహ్మవలన వరంబులు వడయుట.

తే. ఇట్లు గంధర్వవల్లభుఁ • డెలమిఁ గూఁతుఁ
దనకు నిచ్చిన వరియించి • దానివలన
మాల్యవంతుఁ డనంగ సు•మాలి యనఁగ
మాలి యనఁ గాంచెఁ గొడుకుల•మహితయశుల. 65

ఉ. ఇవ్విధిఁ బుట్టి తండ్రి పర•మేశువరంబున నద్భుతస్థితిన్
జవ్వన మాదిగా నఖిల•సంపదలుం గను టెల్ల విన్కి నా
మువ్వురు నుత్సహించి తప•ముం బరమేష్ఠిగుఱించి చేయఁగా
నవ్విబుధాచలంబునకు • నర్థిమెయిం జని సువ్రతస్థులై. 66

ఉ. ఆర్జవశాంతిదాంతినియ•మాదిగరిష్ఠగుణైకనిష్ఠమై
నిర్జితచిత్తవృత్తు లయి • నిర్మలధర్మపరంపరాప్రభా
వార్జన మెల్లలోకములు • నద్భుత మందుచు సంస్తుతింప నా
వర్జితబుద్ధిఁ జేసి రన•వద్యతపంబునఁ బద్మసంభవున్. 67

శా. ప్రత్యక్షం బయి దేవబృందములతోఁ • బద్మాసనుం డర్థి నా
దిత్యాద్రిస్థలి నిల్చి పొల్చుటయు దై • తేయాత్మజు ల్సంభ్రమ
ప్రీత్యుత్కర్షము లంతరంగముల ఘూ•ర్ణిల్లంగ సర్వాంగసాం
గత్యస్వీకృతభూతలం బగునమ•స్కారంబునం బుణ్యులై. 68

క. కరకమలయుగళపుటశే, ఖరులును భక్తిభరనమ్ర•గాత్రులు నై ని
ల్చిరి వరదానోత్సుక్య, స్ఫురితాధరుఁ డైనపద్మ•జునికట్టెదురన్. 69

ఉ. అత్తఱి వారిఁ జూచి కరు•ణార్ద్రిత నిట్లనియె న్విరించి దై
త్యోత్తములార మీతపము • నుగ్రత కచ్చెరు వంది వచ్చితిం
జిత్తములందు మీ రభిల•షించినయట్టివరంబు లెల్ల నే
నిత్తుఁ గడంగి కోరికొనుఁ • డిప్పుడ దేవమునీంద్రసన్నిధిన్. 70

ఉ. నావుడుఁ బొంగి యద్దనుజ•నందను లిట్లని రేకవాక్యులై
దైవతయక్షకింపురుష•దానవమానవకిన్నరాదినా
నావిధభూతకోటుల ర•ణంబున గెల్పుఁ బరస్పరప్రమో
దావహ మైననెయ్యముఁ జి•రాయురవాప్తియు మాకభీష్టముల్. 71

తే. ఇవ్విధంబునఁ గోరిన•నెలమిఁ బొంది
యట్ల కావుత మని కమ•లాసనుండు

వాసవాదులు వెఱఁగంద వరము లొసఁగి
మునులు గొలువ నిజావాసమునకుఁ జనియె. 72

మాల్యవంతుఁడు లంకయందు నివసించుట.

చ. వరములు గాంచి బాహుబలవంతుఁ డనం దగుమాల్యవంతుఁ డ
చ్చెరు వగువిక్రమంబునఁ బ్రసిద్ధి వహించి నిజానుజన్ములం
గర మనురక్తి మన్ననఁ జగం గొనియాడుచు సర్వలోకభీ
కరుఁ డయి దేవతామునినికాయము దల్లడ మందు చుండఁగన్. 73

క. దానవలక్ష్మీవిభవ మ, నూనంబై నెగడ ననద్యశోద్ధతగతి నెం
దేనిం జని విహరించుచుఁ, దా నొక్కఁడ విశ్వకర్మఁ దద్దయుఁ బ్రీతిన్. 74

క. రావించి యిట్టు లనియెను, దేవతలకు నెల్లనీ వతిస్థిరమతి వై
కావింతు నివాసము లొక, యావాసము మాకొనర్పు మభిరామముగాన్.

తే. అదియు రజతాద్రి నొండె హిమాచలమున
నొండె మందరనగమున నొండె బాగు
చూచి నీశిల్ప మేర్పడ సుభగరత్న
సంపదుజ్జ్వలముగ రచియింపవలయు. 76

క. అని తనతోఁ జెప్పినయ, ద్దనుజపతికి విశ్వకర్మ తాఁ దొల్లి సురేం
ద్రునియనుమతమున దక్షిణ, వననిధిలో నొక్కపురము వర్ణన కెక్కన్. 77

క. ఒనరించుటయుఁ ద్రికూటం, బనునున్నతభూధరంబునం దది శతయో
జనవిస్తీర్ణం బగుటయుఁ, గనకప్రాకారవస్తకము గల్గుటయున్. 78

సీ. అఖిలదిక్కులును సమ్ముఖములయగుటయు, మందిరమ్ములురత్నమయము లగుట
గోపురావళి నభోవ్యాపిని యగుటయు, మార్గముల్ మృదుకుట్టిమమ్ము లగుట
తోరణోత్కరము రత్నారూఢ మగుటయు,సంగణంబులుమనోహరములగుట
దేవాలయంబులు దివ్యంబు లగుటయు, నాపణవ్రాతంబు హైమ మగుట

ఆ. పేరు లంక యగుట యారామకేదార, కమలషండదీర్ఘికావిభూతి
పాత్ర మగుట ప్రబలశత్రుపరాక్రమా, గమ్య మగుట చాల రమ్య మగుట.

క. ఎఱిఁగించి మీకు నునికికి, నొఱపు సకలదైత్యకోటియును మీరలు నే
ర్పెఱఁ జని యం దుండుఁడు గడు,నని వనినెయ్యంపుసముచితోక్తులఁ దెలుపన్.

క. దనుజపతి లంకకందువ, గని నిధి నిఱుపేదవాఁడు గన్నట్లు మనం
బునఁ బొంగి యనుజసహితము, చని యప్పురి దైత్యవంశసామ్రాజ్యముగాన్.

మాల్యవదాదులు పెండిలియై పుత్త్రులం గాంచుట.

ఆ. నెగడి యున్నయెడ ననింద్యచరిత్రగం, ధర్వ నర్మదాభిధాన ప్రీతిఁ
గోరి యిచ్చెఁ దనదుకూఁతుల ముగ్గుర, దానవేశ్వరునకుఁ దమ్ములకును.

క. క్రమమున సుందరియును గే, తుమతియు వరదయు నన న్వధూటీత్రయముం
దమమువ్వురఁ బూర్వజపూ, ర్వముగఁ బ్రమోదములతో వివాహం బైనన్.
సీ. అందు సుందరి యను నరవిందనయన యు, న్మత్తు సుప్తఘ్ను నిమత్తు యజ్ఞ
కోపు దుర్ముఖుని విరూపాక్షు వజ్రము, ష్టిని గని పుత్త్రికనవలఁ గనియె
నా కేతుమతియు ధూమ్రాక్షుఁ బ్రహస్తుఁ గం, పనుఁ గాలకార్ముకు భద్రదత్తు
భాసకర్ణాంకు సుపార్శ్వ సంహ్రాదిని, గాంచెను వరదయుఁ గైకసియును
తే. నోలిఁ గుంభీనసయును బుష్పోత్కటయును
ననఁగ నలువురు వామలోచనలఁ గనియె
ననలు నీలుని సంపాతి హరునిఁ బడసె
వరద పదపడి దానవాన్వయము వెలిఁగె. 84

మాల్యవంతుఁడు లోకంబుల బాధించుట.

శా. సంతానం బభివృద్ధి నొందిన బలోత్సాహం బెలర్పం బలా
క్రాంతాశేషదిగంతుఁడై బలువిడిన్ రక్షోగణేశుండు దు
ర్దాంతుం డై శ్రుతిబాధ సేయుచుఁ గ్రతుధ్వంసంబుఁ గావించుచుం
గాంతారాంతరవాసులైన మునులం గారించుచుం గ్రూరుఁడై. 85
మ. పరనారీహరణం బొనర్చు వివిధోపాయంబుల న్మేదినీ
సురవర్గంబుల నొంచు దేవగృహసంశోభాభిఘాతంబు సే
యు రవీందుద్యుతిజాలము ల్మలుపు మాయోపాయకేళీకృతా
దరుఁడై నిర్జరకోటిఁ గష్టపఱుచున్ ధర్మంబు నష్టంబుగాన్. 86

ఇంద్రాదులు హరుననుజ్ఞచే విష్ణువును వేఁడుట.

చ. ఋషులును దేవతాగణము లెంతయు బెగ్గల మంది యార్తులై
వృషగమునందు దీర్చు మన వేదన యంచు మహేశుఁ గాంచి దు
ర్విషహము లైన యాపరిభవించుట లెల్ల నెఱుంగఁ జెప్పి ని
స్తుషముగ దైత్యవర్గములఁ ద్రుంపఁగఁ గోరిరి దైన్య మేర్పడన్. 87
చ. హరుఁడు సుకేశుమీఁది కృప నాతనిసంతతి కల్గ నుండియున్
సురమునివృత్తభంగములు చూడఁగఁ జాలక యేను నేర నా
హరికడ కేగుఁ డాతఁ డభయం బొసఁగున్ దయ మీకు నన్నఁ జె
చ్చెరఁ జని శౌరి కంతయును జెప్పి రరాతులజన్మ మాదిగాన్. 88
శా. గోవిందుండు దయామతిం బలికె నాకుం జెప్పఁగా నేల రు
ద్రావిర్భావితశక్తి నే నెఱుఁగనే యాదైత్యుఁ దత్పుత్త్రకుల్
భావారూఢులు గారె పద్మజవరప్రాప్తానుభావు ల్తదీ
యావాసం బగులంక వింతయె త్రిలోకాక్రోశ మాలింపనే. 89

ఉ. వినను మీమతం బెఱుఁగు • నంతకు నేమియుఁ జేయ నైతి న
ద్దానవులన్ సముజ్జ్వలసు•దర్శననిర్దళితాఖిలాంగులం
గా నొనరించి లోకముల • కల్మష మంతయుఁ బాచి యుత్సవ
శ్రీనినుపారఁ జేసెద వి•రించిమహేశులు సన్నుతింపఁగన్. 90

— మాల్యవదాదు లమరావతిపై దండెత్తుట. —

క. అని వీడ్కొల్పిన మోదం, బునఁ బొందుచు నిజనివాస•ములకు శతముఖా
ద్యనిమిషులు ఋషులుఁ బోయిన, యనంతరము మాల్యవంతుఁ•డంతయు వినియెన్.
క. విని యొక్కింత వగచి యా, ద్దనుజేంద్రుఁడు విక్రమైక•తత్పరుఁ డగుచున్
మనమున గర్వము గదురఁగ, ననుజుల రావించి యిట్లనియెఁ గుపితుఁడై.
మ. మనలన్ ధూర్జటితోడ గోనడిచి కా•మధ్వంసి పట్టీక పొం
డని చక్రాంకునిఁ జూపి పోషిడ సురేం•ద్రాదు ల్సరోజాక్షునిం
గని యొగ్గు ల్ప్రకటించినం గినిసి లో•కంబు ల్వినంగా నతం
డనుమానింపక పూనె దైత్యకులసం•హారంబుఁ గావింపఁగాన్. 93
ఉ. పూర్వమునన్ హిరణ్యకశి•పుప్రభృతుల్ దనచేతఁ జచ్చినన్
గర్వము మీఱి యుస్కి మురఘస్మరుఁ డెట్లుఁ గడంగు నాతనిన్
సర్వజగంబులున్ బెదర • సంగరరంగమునన్ జయించి ప్రా
త్పర్వ మొనర్పఁగావలయు • దైత్యులకు న్మన మెల్లభంగులన్. 94
క. అనిన సుమాలియు మాలియు, నన రతఁ డిట వచ్చె నేని • నచట యమ్యోడు న
ద్యనిమిష లెగ్గులు మనపైఁ, బొనరించినదాన నింత • పుట్టెను గంటే. 95
క. కావున నమరావతిపైఁ, బోవలయుం జుట్టుముట్టి • పోరిగొని పిదపన్
దేవతలపక్షమై యని, కేశవుఁడుఁ గడఁగె నేని • నెఱుఁగుద మతనిన్. 96
ఆ. అనిన మాల్యవంతుఁ•డగుఁ బోలు నిడియని, నయన మప్పుడ చాటఁ•బంచి కదలి
యమితవివిధవాహ•నారూఢయోధపంక్తి, రౌద్ధతముగ నడిచె•నుద్ధవిడిని. 97
ఉ. అత్తఱిఁ గెంపు మీఱె సఘ•నావళి యాకస మెల్లఁ గప్పె క్రొ
న్నెత్తురు నెమ్ములుం గురిసె • నీరధి యెంతయు ఘూర్ణమానమై
యుత్తల మొందెఁ బర్వతము • లొక్కమొగిం గదలె న్మహోల్కముల్
మొత్తముగట్టి రాలె బలు•ము ల్వెఱఁ గందఁగ జేటు దెల్పుచున్. 98
ఉ. అంతయుఁ జూచియున్ దితిసు•తాధిపుఁ డప్పు డనంబులోన నా
వంతయుఁ గొంకు లేక దివి•జావళికిన్ మనచేయుహానికై
యెంతలు పుట్టెఁ జూడుఁ డని • యొత్తిఱఁ జూపుచుఁ దమ్ములన్ బలం
బంతటికిం బురస్సరుల • రైచనుఁ డంచుఁ బరాక్రమోన్నతిన్. 99
క. చెలఁగుచు నమరావతి కిం, పలరంగ నడచు టెఱిఁగి భ•యభ్రాంతి మెయిం
గలఁగఁగఁ జాటి మహేంద్రా, దులు పుచ్చి రుపేంద్రుకడకు•దూతం గడఁకన్.

ఆశ్వాసాంతము.

ఉ. కాయికవాచికాత్మికవికారవిసర్జనవిస్ఫురత్తపో
దాయకు నానతారివసుధావరహర్షరసప్రకర్షసం
ధాయకు సూరిశోభనవిధాయకు నుద్భటరాజదుర్దశా
దాయకుఁ గీర్తిపత్త్రపరిధాయకు దీనజనార్థదాయకున్. 101

క. పాండిత్యసుభగుఁ ద్రిభువన, పెంపేరు నరాతిభూపభీషణబాహా
దండాభిరాము రామా, మండలచిత్తాపహారి మకరపతాకున్. 102

మాలినీవృత్తము. సకలజనమనోజ్ఞం జండభాషాభిజ్ఞం
ప్రకృతిఘటితరాగుం బ్రస్ఫురత్త్యాగభోగుం
జకితనృపశరణ్యుం జారులావణ్యగణ్యుం
బ్రకటసుగుణసంగున్ రాయవేశ్యాభుజంగున్. 103

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బయిన యుత్తరరామాయణం బను మహాకావ్యంబు
నందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరమ్యతానిరూఢము
హారిరమ్యుం బావ్యసంహారముదితయశస్కుం
గారుణ్యార్ద్రమనస్కుం బ్ర
జారంజనశీలు మనుమజగతీపాలున్. 1

విష్ణువు దేవతలకుఁ దోడై రాక్షసులతో యుద్ధము సేయుట.

చ. హరిఁ గని దేవదూత చరణానతుఁడై యసురేంద్రసేన ని
ర్జరనగరంబుపైఁ బెలుచ రాకయు నాకము బెగ్గలంబునం
దిరుగుడుపాటుఁ జెప్పిన నతిత్వరితంబునఁ గౌతుకంబుమై
గరుడుని నెక్కి శార్ఙ్గగుణగాఢరవంబు నభంబు నిండఁగాన్. 2

క. రక్షోవధయును సుమనో, రక్షయు మదిఁ గోరి యాదరంబున రాజీ
వాక్షుఁడు సిద్ధులజయశ, బ్దాక్షరములుఁ గిన్నరీచయము గానంబున్. 3

క. కొంచెపునగవుల సంభా, వించుచు వివిధాయుధాంశువితతుల్ దిశలన్
నించుచు దనుజతముముఁ దూ, లించుచు రణకేళిలోలలీలం జనుచోన్. 4

క. గరుడునిపై శార్ఙ్గధను, ర్ధరుఁ డగువిష్ణుండు మేరుతటిఁ బొల్చుతటి
త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విదియ దనుజరాజహంసవితతి యితనికిన్. 5

మ. అని బృందారకవందిబృందములు లమ్మానందముం బొందికీ
ర్తన సేయం ద్రిదివంబు ముట్టికొన నుద్దామప్రతాపంబున
న్దనుజానీకము చేర కుండ నడుము న్వారింపఁగాఁ బూనిచ
య్యన వేగం బతగేంద్రపక్షపవనవ్యాధూతదిగ్భిత్తియై. 6

మ. చని నాకంబున కడ్డపడ్డ హరియుత్సాహంబు వీక్షించి య
ద్దనుజాధీశుఁడు చేయి వీచుటయు మాద్యద్దంతివర్గంబు న
శ్వనికాయంబుఁ బదాతిలోకము రథవ్రాతంబు నొక్కుమ్మడిన్
ఘనమార్గం బఖిలంబు గప్పి పడగల్ గ్రాలన్ వడిం దాఁకినన్. 7

తే. మందహాసంబు చేసి యమందరవము, మిగిలి రిపుతూర్యరవములు మ్రేఁగికొనఁగ

బాఁ ...త్యంబుఁ బెలుచఁ బూరించి శార్ఙ్గగుణము సారించి దానవ•గణముఁ జూచి.

క. ...కఁ దలమీఱి యల వ్రేల్పడ మును దలపడఁ దలంచి • పఱతేరంగా
విడుచుచు నొక్కొక యమ్ములఁ, బడ నేయుచు వచ్చె వీర•భటులం గడిమిన్.

చ. తొలితొలి వడ్డపీనుఁగులఁ • ద్రొక్కుచు నొండొరు మీఱఁ జూచున
గ్గలికఁ గడంగి బాహుబల•గర్వము చూపఱు మెచ్చ నుగ్రదై
త్యులు దలపడ్డ వారిసమ•రోద్ధతి కుత్సవమంది శార్ఙ్గముం
దలపున నిల్వరించె నిశి•తాస్త్రము లూఁతయి వ్రాలునట్లుగన్. 10

ఉ. కూలినవారిఁ జూచి వెడ•గొంకిన మెచ్చక మున్ను వెన్నుగా
నేలకుఁ జొచ్చువారుఁ దమ•నెయ్యుర కడ్డము వచ్చువారు ను
క్కీలయి నేర్పు లేక తమ•కించి పయింబడి నొచ్చువారు మున్
వాలినమచ్చరం బగుట•వారణ సేయక వచ్చువారు నై. 11

క. దానవు లేయుచు వైచుచు, సేనలఁ బురికొల్పుకొనుచుఁ • జేరిన శార్ఙ్గ
జ్యానాదభరితరోదసి, యై నారాయణుఁడు మార్గ•ణాంబుధి ముంచెన్. 12

చ. మునుమును వీకఁ దాఁకి యొక•మోహర మచ్యుతుచేత వ్రగ్గుటన్
మొనలు గలంగినం గని స•ముద్ధతవృత్తి నదల్చి వెన్నుద
న్ని నిలిచె దానవేశ్వరుఁడు • నెక్కొనఁగా దనముద్దుఁదమ్ములున్
దనయులు దండనాథులు నుదగ్రత సేనకు దర్ప మెక్కఁగన్. 13

క. బరవసమునఁ గోల్తలచే, సిరి పురికొని కడఁగి దైత్య•సేనలు మగుడన్
హరిఁ బొదిసెఁ జపలజలదో, త్కర మతిసాంద్రముగ నభముఁ•గప్పినభంగిన్.

ఆ. ఓరలేక దొరలు • పోరికిఁ జొచ్చిరి, కడిఁదిమగలుఁ బేరు • కలుగువారు
నడరి ముట్టఁ గవిసి•రరవాయిగొనక కో, లాహలముగఁ గాల్బ•లమ్ము గదిసి. 15

క. శరములఁ జక్రంబులఁ దో, మరములఁ గుంతములఁ గుప్పి•మానుగ ఖడ్గ
క్షురికా హాల పరిఘాము, ద్గర ముసల పరశ్వధములఁ•గప్పిరి కడిమిన్. 16

శా. సర్పారాతిపయి న్నిజాంగముల పైఁ • జంచద్భుజాభీలతన్
దర్పం బేర్పడ నొక్కపెట్ట యటు లా • దైతేయవీరు ల్దిశా
సర్పద్దీప్తిసటాజటాలపటుశ•స్త్రవ్రాతముల్ సాంద్రమై
యూరోప్పకుండఁగ నించిరన్ మురహరుం • దుర్దామకోపాగ్ని యై. 17

చ. గుణమున లస్తకంబునను•గోటియుగంబున గేలఁ దారభీ
షణముగ నుప్పతిల్లి రథ•సంబుగ రేఁగినమాడ్కిఁ దీవ్రమా
ర్గణనికరంబు లొక్కట న•రాతిబలంబులఁ గప్ప శార్ఙ్గని
క్వణనము రోదసీకుహర•కర్పరముం బగిలింప నుగ్రతన్. 18

క. అరదములు రథికవరులును, హరిసారథి కేతుసహిత • మై పొడిపొ[illegible]
గజులును జోదులు డొల్లఁగఁ, దురగంబులు రావుతులును • దుత్తునియలు[illegible]న్.

క. ఏయుచుఁ గౌమోదకిఁ గొని, వ్రేయుచు నందకమునను వి • విధగతిఁ దునియల్
సేయుచు మధుమథనుఁడు దై, తేయతతిం గూల్చె నుద్ధ • తిం బడలుపడన్. 20

చ. అడరిన మేఘపంక్తి విరి • యం బటువేగమహానిలంబు బ
ల్విడి భయదప్రకారముగ • వీచు తెఱంగున దైత్యసైన్యముల్
సెడి నలుదిక్కులం బఱవఁ • జేసి యమందవిజృంభణంబునం
బిడుగులపిండు బిట్టులియు • పెల్లున విష్ణుఁడు శంఖ మొత్తినన్. 21

ఆ. పాఱలేక చాలు • పడ డొల్లె భటకోటి, కరులు గిరులు గూలు • కరణి మ్రొగ్గె
ఘోటకంబు లెల్ల • గుండియ లవిసి శో, ణితముఁ గ్రక్కె శంఖ • నిస్వనమున. 22

చ. తదవసరంబునం బెలుచఁ • దాఁకి సుమాలి యుపేంద్రుపైఁ బటు
ప్రదరము లభ్ర మద్రిశిఖ • రంబును వారిని ముంచినట్లు పె
ల్లిదముగ నేసె దైత్యులు చ • లింపక సంగరకాంక్షఁ గ్రమ్మఱం
బొదువ సహోదరుల్ ప్రమద • పూరితచిత్తులు గా నుదగ్రుఁడై. 23

క. వనజాక్షుఁడు దరహాసం, బునఁ బొదివినకినుక వక్త్ర • మున ముసుఁగువడం
దునిమెను లీలమెయిన్ గ్ర, క్కున నాతనిసూతుశిరముఁ • గ్రూరాస్త్రమునన్.

ఉ. సారథి వడ్డ నశ్వములు • సంచలతం బెనఁగాడి యీడ్చినం
దేరను వేది యగ్రజుఁడు • ద్రిప్పికొనం గని మాలి యడ్డమై
బోరన వచ్చి యవ్విహగ • పుంగవకేతను నేసె నెంతయుం
గ్రూరము లైనయమ్ములను • గుర్వగ దానవు లుత్సహింపఁగన్. 25

ఉ. మాలిశరంబు లొక్కమొగి • ముంచుక గప్పినమాడ్కిఁ గప్పెడుం
గూలఁగ నేసె వానిరథ • ఘోటములన్ హరి వాఁడు గ్రక్కున
శైలతటంబు డిగ్గుమృగ • నాథుక్రియన్ గద పుచ్చికొంచు నా
భీలగతిన్ రథంబు డిగి • భీమజవంబున నంట నార్చుచున్. 26

క. పఱతెంచి కదియఁబడి యే, డ్తెఱ వ్రేసిన మోము దాఁకి • తిరిగ గరుడి య
త్తఱిఁ జక్రంబున హరి పెడ, మఱి వైచెను దనుజుననుజు • మస్తకము దెగన్.

మాల్యవంతుఁడు విష్ణువున కోడి పాతాళముఁ జొచ్చుట.

శా. మాలిం జంపిన మాల్యవంతుఁ డుదితా • మర్షప్రకర్షంబునం
గాలాగ్నిప్రతిమానుఁ డై నిజభుజా • గర్వంబు మై లీల నుత్
మీలజ్జ్వాలాకరాళశక్తిఁ గొని మే • మే తాఁకి వక్షస్స్థలిం
గీలించెం జలదంబుపై మెఱుఁగుమా • డ్కిన్ శౌరికిం జెన్నుగాన్. 28

క. ఆశక్తియె కొని క్రమ్మఱఁ, గేశవుఁ డసురేంద్రు వైవ • గిరిపైఁ బడుతీ
వ్రాశనిచాడ్పున వక్షో, దేశంబునఁ బడిన నొచ్చి • ధృతి వాటించెన్. 29

ఆ. మఱి ఖగోక నిలిచి • మూఁడుమొగంబుల, శూల మెత్తికొని క•రాళవృత్తి
నడచి నెమ్మొగమునఁ • బొడిచె నింద్రానుజు, దేవతలమనంబు • దిగ్గనంగ. 30

క. పొడిచి పిఱిఁదిదెసకయి పో, యెడిదానవు వ్రేసె గద మ•హీధరుఁడు గడున్
వడిఁ బక్షంబులఁ బోరిఁబోరి, నడిచెను విహగాధిపతియు • నత్యుగ్రముగాన్. 31

సీ. గద దాఁకి మూర్ఛిల్లి • గరుడుని యెఱకల, గాలిచే దవ్వుగఁ • దూలిపోయి
తెప్పిఱి లేచి నల్•దిక్కులు గనుఁగొని, పాఱియుఁ జచ్చియు • బయలుపడ్డ
బలములోపలఁ జేయఁ • గలవారి బంధుల, దొరలను గానక • బరవసంబు
దక్కి తమ్ముండును • దాను నొండొరువులఁ, జూచు చున్నంతనె • వీచె గరుడి

ఆ. పక్షమారుతమునఁ • బరిపరి యైనయా, సేనతోడఁ గూడి • బాసవేంద్రుఁ
డాకులముగఁ జొరవుఁ•టాకులచాడ్పునఁ, ద్రిప్పికొనుచు నెగసి • తెరలి పఱవ.

క. అమ్మెయిని నోడి తానుం, దమ్ముఁడు హతశేషమైన•దానవబలముం
గ్రమ్మఱి తమవచ్చినమా, ర్గమ్మునఁ బాఱెను విహంగ•గమనుం డగవన్. 33

మ. కడువేగంబున లంక కేగి తమదో•ర్గర్వంబు దైత్యారిచేఁ
బడి భంగంబునఁ బొందినన్ భయభర•భ్రాంతాత్ములై యుందునుం
దడయక్ బెగ్గిలి బృంద మెల్లఁ గొని పా•తాళంబు క్రిందం జొరం
బడి రా దేవమునీంద్రకోటికి నన•ల్పప్రీతి సంధిల్లఁగాన్. 34

అగస్త్యుఁడు రామునకు రావణాదులకథ జెప్పుట.

క. వనజాక్షుఁ డొకఁడు వెలిగా, దనుజుల నెవ్వరికి గెలువఁ • దరమఁగ నగు నిం
ద్రుని కప్పుడు తమ్ముఁడవై, తనయుఁడవై తిపుడు నీవు • దశరథపతికిన్. 35

ఉ. సత్త్వరజస్తమోగుణవ•శస్థితిఁ గైకొని నీవ లీల బ్ర
హ్మత్త్వము దాల్చి లోకముల • కన్నిటికిన్ జననం బొనర్చు వి
ష్ణుత్త్వము దాల్చి వానికి మ•నోజ్ఞతమస్థితి వృత్తిఁ జేర్చు రు
ద్రత్త్వము దాల్చి వాని కుచి•తంబుగ సంహృతిఁ గూర్తు రాఘవా. 36

ఉ. సాధులఁ గావ దుష్టజన•సంహరణం బొనరింప ధర్మముల్
బాధలఁ బొందకుండఁ బరి•పాలనసేయఁ దలంచి యాత్మమా
యాధృతిఁ బుట్టువుం బనుల • నాదర మొప్పఁగఁ దాల్చి పొల్చుటన్
మాధవ మర్త్యుఁ డండ్రు నిను • మందమతుల్ భవభావరూఢులై. 37

తే. అధిపతి సాలకటంకటు • లనఁగఁ జనిన, నాఁటివారుఁ బౌలస్త్యులు•నాఁగఁ బరఁగు
నేఁటివారు సమానులు • నిక్క మరయ, బాహుబలమున నాహవ•దోహలమున.

మ. అనినన్ రాఘవకుంజరుండు మునినా•థాగ్రేసరుం జూచి యి
ట్లనియెన్ మాల్యవదాదివృత్తము ప్రసం•గాధీనమై పుట్టె నే
మును మీచే వినురావణాదులకథల్ • ముట్టం బ్రశంసింపఁ దా
తనిఁ దత్సోదరులం దనూజు వినఁ జి•త్తం బుత్సుకం బయ్యెడిన్, 39

ఆ. రాముఁ డిట్టు లడుగ • నామౌని సెప్పెఁ బ్రా, తాళభువనమున [illegible] బడంగి
యున్న యాసుమాలి • యొకనాఁడు సౌందర్య, విసయమహితవదనదు • తనయఁ [illegible]

ఉ. రూపగుణంబులందు ననురూపత గల్గువరుండు దీనికిం
జేపడు నొక్కొ పుత్త్రిలఁ బ్రసిద్ధులఁ బల్వురఁ గాంచు నొక్కొ ల
క్ష్మీపరిణామహృద్య మగు•జీవన మక్కట గల్గు నొక్కొ యి
ప్పాప మదన్వయక్రమముఁ • బాత్రముఁ జేయు నొకో పొగత్తకున్. 41

క. ఈలోకంబున నరసితి, మే లెల్లెడ వరునిఁ గాన • మేదిని కరుగం
జాలక యున్నను బోవదు, బాలికఁ గొని పోవ వలయుఁ • బరిణయమునకున్.

మ. అని యుల్లంబున నిశ్చయించి సుకుమా•రాకార నాకైకసిం
గొని వేడ్కన్ మహి నెల్లెడం దిరిగి ర•క్షోనాథుఁ డెం తైన న
ల్లునిఁ గల్యాణగుణోత్తరుం బడయ కె•ట్లుం బోనఁ బొమ్మంచు న
ల్లనఁ జేరెం దరుపోతకాంత మగుపౌ•లస్త్యాశ్రమోపాంతమున్. 43

ఆ. అచటఁ గనియెఁ దండ్రి • నతిభక్తి వీడ్కొని, ఘనవిమాన మెక్కి • యనుపమాన
మహిమ వెలయఁ బురికి • మగుడఁ బోవఁగ ధనా, ధ్యక్షు రుచిరహార • ధవళవక్షు.

క. కనుఁగొని సుమాలి యితనిం, గనుమునిచంద్రునకు నిట్టుఁ • గన్నియ నని సం
జనితకుతూహలుఁ డై యా, వ్వనితకు నిట్లని యె గార•వంపుఁబలుకులన్. 45

చ. తగినవరుండు నీకు వని•తా విను విశ్రవసుండ యాతఁ డా
ర్యగుణవిభాసి యమ్మునిజ•నాధిపు పాలికి నీవు వోయి యిం
పుగ వరియింపు నీకనిస • పుత్త్రులచేత మదన్వయంబు రూ
పగు నిదె చూచితే ఘనుఁ డ•దాత్మజు సుజ్జ్వలవైభవోన్నతున్. 46

ఉ. నా విని తాను మున్ మనము•నం దలపోయుపొధంబ తండ్రి సం
భావనఁ జెప్పినన్ వికచ•పద్మవిలోచన సంతసిల్లి యేఁ
బోవుట యుక్త మేని ముని•పుంగవు నాశ్రమ మొద్ది పోదునే
నావుడుఁ జూపి సమ్మదము•నన్ సుత వీడ్కొలిపెన్ సుమాలియున్. 47

క. చని కైకసి పౌలస్త్యుం, గని వినయవిలాసభయవి•కాసవ్రీడా
జనితవికారసుభగనిజ, తనులత వెడవ్రాలఁ జతుర•తం బ్రణమిల్లెన్. 48

ఆ. మ్రొక్కి నిలిచి యతని • ముందట మేదిని, నంగుటమ్మున నొరయు•చున్నఁ జూచి
యెచటనుండి రాక • యెవ్వనిసుత వేమి, పనికి నిందు వచ్చి • తనిన సదియు.

ఉ. ఏను సుమాలికూఁతుర ము•నీశ్వర మి మ్మిటఁ దండ్రి పంపుసం
గానఁగ రాక యంచు నను•గాంతి దలిర్చెడి మోము వాంచుచుం
దా నటఁ జెప్పలేమి విది•తంబుగఁ జెప్పుట యైన సంకుర
శ్రీ నినుపారె విశ్రవసు•చిత్తలతం గరుణాస్వరూప మై. 50

బ్రహ్మానినియింగితమును నెఱింగియు దివ్యబోధమున నేర్పడ నె
క. ఱసరసి యల్లనినగవున, మునింగి మృదుమధురవాక్యములని ట్లనియెన్. 51

ఉ. జనకుఁడు గోరి నిర్మలవిచారమునం దగ నిశ్చయించి ని
న్ననుమతిసేయ నీవును బ్రియంబున నియ్యెడ కేగుదెంచు టె
ల్లను నగు నాదెసం దనయలాభముఁ గోరితి వియ్యకొంటి నే
ను నకట వేళ క్రూరము తనూజులఁ గ్రూరులఁ గాంతు కామినీ. 52

చ. అనవుడు మీకృపం బడయు నాత్మజు లుగ్రులు గాఁగఁ బాడి గా
దనవుడు నీదుసంతతికి నంతకుఁ గొండొకవాఁడు శాంతుఁ డై
వినయవివేకధర్మముల విశ్రుతబుద్ధి వహించు మత్కులం
బును భవదీయవంశమును బూతము సేయు సరోజలోచనా. 53

క. అని యూఱడించి ముని య,వ్వనితం గైకొనియె నదియు వల్లభుచిత్తం
బునకుఁ దగుచరిత మన్ననఁ, గని సంతస మంది కొంతకాలంబునకున్. 54

క. పదితలలుం గోఱలు నిరు,వదిచేతులు నిరులు గవియు బలుమేనును గెం
పొదవినయనంబులు ను,న్మద మగుహృదయంబుఁ గలతనయునిం గాంచెన్.

ఆ. కనినయప్డు డచటఁ గడు నుగ్ర మగుర క్తవృష్టి గురిసె నుల్క లష్టదిశలఁ
బడియె నఖిలులఱచెఁ బిడుగులుర్విని బడి, మ్రోసె గాడ్పునుడ్డి సెమాసెనినుఁడు.

క. మునివరుఁడు నికటుఁ డగుతన,తనయుకడకు వచ్చి వదనదశకంబు గనుం
గొని వానికి దశవదనుం,డనియెడునామం బొనర్చె నానుతుపిదపన్. 57

సీ. అధికప్రమాణసర్వాంగఘోరాకారుఁ, గుంభకర్ణుం డనుకొడుకుఁ గాంచె
దంష్ట్రాపరస్పరతాడనరచితసం,కుల శూర్పణఖ యనుకూఁతుఁ గనియె
నిట్టిసంతతిఁ గన్న యిమ్మహాపాతకం,బునకుఁ బ్రాయశ్చిత్త మనఁగఁ బ్రీతిఁ
బడసె విభీషణుఁ బావనోజ్జ్వలమూర్తిఁ, గైకసి మునికృపాగౌరవమున
ఆ. నిట్లు పుట్టి పెరుఁగు నెడఁ బంక్తిముఖకుంభ,కర్ణు లెందుఁ గ్రూరకర్ము లగుచుఁ
దిరిగి జంతువుల వధింతురు ధర్మసం,ప్రీతిఁ బరఁగు నవ్విభీషణుండు. 58

ఆ. అంత నొక్కనాఁ డనంతవైభవముతో, ధనదుఁ డేగుదెంచు తండ్రిపాల
గౌరవమున నున్నఁ గైకసి గనుఁగొని, చిన్నవోయి కొడుకుఁ జేరఁ బిలిచి.

క. ఇతనిమహాసంపద సూచితె మీ రొక్కనిక పుట్టి శ్రీతేజములం
దితఁ డిట్లుండఁగ నీ వి,ట్లతిహీనత నున్నఁ బురుషుఁ డంద్రే నిన్నున్. 60

మ. తను ని ట్లాడెనతల్లిమాటలకు మాత్సర్యంబు చిత్తంబునం
దనరంగా దశకంధరుం డనియె నుత్సాహంబు వాటించి యీ
తనితో సాటి యనంగ మే లన నమందశ్రీవిలాసంబు సే
కొని యీలోకము లెల్ల నేలుదును నీకుం జింత యిం తేటికిన్. 61

—రావణాదులు తపం బొనరించుట.—

క. అని గోకర్ణమునకుఁ జని, యనుజన్ములుఁ దాను నెదల•నజు నిలిపి తపం
బొనరించి రత్తెఱం గొన,రను జెప్పెద నీవు వినుము • రఘుకులతిలకా. 62

సీ. వేసవి గనగన•వేఁగుచట్రాతిపై, నగ్గి నల్గడ నుండ • నర్కుఁ జూచి
వానకందువను ది•వారాత్రములు జల,ధారల బయళులఁ • దడియు చుండి
సీతునఁ బెనుమంచు • శిరముపైఁ గురియంగ,నిష్ఠఁ గుత్తుకబంటి•నీర నిలిచి
ఫలముల వేళుల•బత్రంబులను నీళ్లు,లను గాలిఁగాలంబు • దనరఁ గడపి

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డిట్లు • ఘోరంబుగాఁ బది, వేలవత్సరములు • సాల నియతి
మునిగణంబు సిద్ధ•జనమును వెఱఁగంది, తన్నుఁ దగిలి పొగడఁ • దపము సేసె.

తే. ఏకపదమున నైదు వే• లేఁడు లుండి,యూర్ధ్వబాహుఁడై మోమె త్తి•యుండెఁబిదప
నైదువేలేండ్లు లిట్లు మ•హాతపంబు, ప్రియము గుందక చేసె వి•భీషణుండు.

చ. అనుజులనిష్ఠ మెచ్చక ద•శాననుఁ డుగ్రతపఃకుతూహలం
బునఁ ద్రిజగంబులం బొగడు • పొంపిరివోవ సహస్రవర్షముల్
పన నొకమస్తకంబుగ న•శంకతఁ దొమ్మిదివేలఁ దొమ్మిదిం
దునిమి హుతాశనుం దలఁ • దుష్టునిఁ జేసె నజుండు మెచ్చఁగన్. 65

క. క్రమమున దశముఖుఁ డొగినొ,క్కముఖము చిక్కంగఁ బెఱముఖము లన్నియు న
గ్నిముఖంబున వేల్చియుఁ జి,త్తమునం దొకకొంకు లేక • తద్దయు నెమ్మిన్. 66

—రావణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట.—

చ. పది యగువేయి నిండుటయుఁ • బంక్తిముఖుండు మనంబునన్ ముదం
బొదవఁగ నిర్వికారమున • నున్నశిరంబును గోయఁ జూచినన్
వదనచతుష్టయుం బలర • వారిజసంభవుఁ డేగుదెంచి క
ట్టెదుర వరంబు వేఁడు మిదె • యిచ్చెద మెచ్చితి నంచు నిల్చినన్. 67

క. ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి దశకం, ధరుఁడు వినయ మొప్ప నిలిచి • తఱుగనితలపై
వెరవునఁ దనకరపద్మము, లిరువదియును మొగిచి యల్ల • నిట్లని పలికెన్. 68

శా. దేవా విన్నప మాదరింపుము భయో•ద్రేకంబునన్ మృత్యువుం
గావం గోరు బహుప్రకారముల లో•కం బంతయుం గావునన్
దేవవ్రాతవియచ్చరప్రకరదై•తేయప్రజాదిక్రియన్
జా వేరూపున నాకు లేకునికి యి•ష్టం బాశ్రితశ్రీకరా. 69

క. ఏ నాబలవిరహితు లగు, మానవులను నరకు సేయ • మది నెన్నఁడు నీ
యానయె జగతిం దక్కటి, హీనవుజాతులకు వెఱతు•నే పరమేష్ఠీ. 70

చ. అని తను వేఁడినన్ సరసి•జాసనుఁ డవ్వర మిచ్చి యొక్క మో
మున వినయావనమ్రుఁ డయి • ముందట నిల్చినపంక్తికంధరుం

గొని క్రమ్మఱం దలలు • గ్రక్కునఁ గల్గ ననుగ్రహించి ప్రీ
తి నొసఁగె నుజ్జ్వలంబు లగు•దివ్యశరంబులుఁ గామరూపమున్. 71

క. వెల్లువ ముంచి పిదప నీ, రెల్లను వెస డొంకఁ గొలన • నెసఁగెడుచంచ
త్ఫుల్లారవిందముల క్రియ, నల్లన వదనములు దోఁచె • నాశ్చర్యముగాన్. 72

విభీషణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట.

మ. అజుఁడి ట్లద్భుతభంగిఁ బంక్తిముఖు న•న్వర్థాభిధానోజ్జ్వలుం
ద్రిజగద్వీరునిఁ జేసి దుష్కరతపో•దీక్షాప్రవృత్తిప్రకా
రజితాత్మ్యుం దగునవ్విభీషణు వర•ప్రాప్త్యోన్నతుం జేయఁగా
నిజబుద్ధిం దలపోసి వానిఁ గరుణా•స్నిగ్ధాత్ముఁ డై చూచుచున్. 73

తే. ధర్మనియతికి మెచ్చితిఁ • దపముపండె, వత్స నీమది వలసిన•వరముఁ గోరు
మనిన భయభక్తిసంభ్రమ•హర్షభరిత, హృదయుఁ డై యతఁ డాతని•కిట్టులనియె.

ఉ. ప్రీతుఁడ వంటి నాతపము•పెంపున నీవల దీని కగ్గలం
బై తగుకోర్కియుం గలదె • యైనను గోరెద నామనంబు ధ
ర్మేతరవృత్తికిం జనమి • యిష్టవరం బగుధర్మవర్తులై
పూతగుణాభిరాము లగు•పుణ్యులకున్ సులభంబు లెవ్వియున్. 75

క. అనుపలుకుల కచ్చెరువడి, దనుజులలోఁ బుట్టి నీవు • ధర్మంబు మనం
బునఁ గోరుట యరు దిచ్చితి, నని యజుఁ డమరత్వమును ని•జాస్త్రము నిచ్చెన్.

కుంభకర్ణుని తపఃఫలము.

ఆ. ఇవ్విధమున శంభుఁ • డవ్విభీషణుఁ బ్రీతుఁ, జేసి కుంభకర్ణుఁ • జేరఁ బిలువఁ
దలఁచు టెఱిఁగి దేవ•తలు దేవ విన్నప, మవధరింపుఁ డనుచు • నజునిఁ జేరి.

సీ. అప్సరోగణము వి•హారంబు సలుపంగఁ, దునిమెఁ బెక్కండ్ర నం•దనమునందుఁ
దపములు సేయ మం•దరకుధరంబులో, నురవడి మునులఁ బ•ల్వుర వధించె
నిల నెల్లయెడల న•నేకభూసురులు యా, గము లొనరింపఁ బ్రా•ణములుగొనియెఁ
దెరువుల నరుగంగ • నరికట్టి చంపె నా, బాలవృద్ధంబుగా • బహుజనముల

తే. వేచి యాహారమున కని• వేడ్క కనియు, నఖిలజీవుల నిట్లు ని•త్యంబు సమయఁ
జేయు నీవరమున నిప్డు • సిద్ధుఁ డయిన, నితఁడు సైరించునే లోక•హితవిచార.

క. కావున నీతని మోహితుఁ, గావించుట జగము లెల్లఁ • గాచుట సుమ్మీ
నావుడుఁ దలఁపున భారతి, రావించిన వచ్చెడును సు•రజ్యేష్ఠుండున్. 79

ఆ. అసురమోమునందు•వసియించి నను నిద్ర, యడుగు మనిన వాణి•యట్ల చేయు
దాన ననుచుఁ జనియె•దానవుఁ బిలిచి నీ, కాంక్ష సెప్పు మనియెఁ•గమలభవుఁడు.

క. నిద్ర దయసేయు మనియె సు, రద్రోహియు నమరవరులు • రదనాంకురచం
చద్రుచులు నిగుడ నవ్వుచు, భద్రము మా కదియె యనఁగఁ • బద్మజుఁ డిచ్చెన్.

క. ఆనేర్పుతోన వెసఁ జతు,రాననుఁడును సురలు నరిగి ◆ రవ్వాణియు దై
త్యాననముఁ బాసి పోయెను,దానవుఁడుఁ దలంచుకొని వృథా◆చింతనుఁ డై.
క. ఏయూపున నే నిట్లని, కోరితి నిది యేమి యొకొ ◆ కుత్సిత మయ్యెన్
ఘోరతప మెల్ల దీనికిఁ, గారణమా సురలవలని ◆ కపటము సుమ్మీ. 83
క. అని వగచు చున్న నాతనిఁ, గనుఁగొని ఖేదమునఁ బంక్తి◆కంఠుఁడు సేరం
జనుదెంచి తానుఁ దమ్ముఁడు, ననునయ మొనరించి సముచి◆తాలాపములన్.
క. కొనియాడిన నాఱునెల,కును నొకదినమందు లేచుఁ ◆ గుడుపును గమనం
బును గల్గు నాఁడు పగతుర, కనిలోనన్ విజయుఁ డీతఁ ◆ డని యజుఁ డరిగెన్.
క. వనజభవుచేత నివ్విధ,మున వరములు వడసి పంక్తి◆ముఖుఁ డుద్ధతుఁ డై
యనుజులతో శ్లేష్మాతక,వనమున సుఖ ముండె దనుజ◆వర్గము గొలువన్. 86

సుమాలిబోధనచే రావణుఁడు లంకను వశపఱుచుకొనుట.

తే. ఇంతయును జెప్పవిని రాఘు◆వేశ్వరుండు, మిగుల నచ్చెరువడియుట◆మీఁద వారి
చరిత మెల్లఁగో నావుడు ◆ ధరణిపతికి, నయ్యగస్త్యమునీంద్రుఁ డి◆ట్లనియెఁ బ్రీతి.
సీ. కైకసి దీనికిఁ ◆ గడుసంతసంబునఁ, దేలుచు నుండ సు◆మాలి తనదు
దౌహిత్రుఁ జూడఁ బా◆తాళలోకంబున, నుండి మారీచమ◆హోదరులును
నవ్విరూపాక్షప్ర◆హస్తులు నాదిగా, సచివులుఁ దక్కటి◆సైన్యపతులుఁ
గొలిచి రాఁ జనుదెంచెఁ ◆ గుంభకర్ణవిభీష,ణులు దోన చన దైత్య◆కులవిభుండు
ఆ. నెదురుపోయి భక్తి◆ నెరఁగి సమాలింగి,తాంగుఁ డై విభూతి ◆ యతిశయిల్లఁ
దననివాసమునకుఁ ◆ గొనిపోయి సముచితా,చారవిరచితోప◆చారుఁ డయ్యె. 88
క. వినయము దగఁ బాటించుచుఁ, దనపార్శ్వమునందు సముచి◆తం బగురుచిరా
సనమున నాసీనుం డగు,మనుమనితో నిట్టు లను సు◆మాలి ప్రియమునన్. 89
శా. మావంశంబు ప్రసిద్ధిఁ బొందు హరి పల్కాఱుల్ సురేంద్రాదులం
గావన్ దానవమర్దనంబు గడఁకం ◆ గావించుటల్ మాను నా
•దేవానీకముత్రుళ్ళడంగు విభవో◆ద్రేకంబు శోభిల్ల దై
త్యావాసత్వముఁ గాంచు లంక భవదీ◆యస్ఫారవీరోద్ధతిన్. 90
శా. లంకాపట్టణ మేలి యే నసమలీ◆లం గ్రాలి దేవేంద్రుపైఁ
గింకన్ దాడిగఁ బోయినన్ సురల ర◆క్షింపంగ వేగంబ చ
క్రాంకుం డడ్డము వచ్చినం దెరలి దై◆న్యం బొంది పాతాళ మా
తంకం బేర్పడఁ జొచ్చి యుం డడఁగి యుం◆టాఁకన్ వగం గుందుచున్. 91
క. ఉన్నంత నీవు గలిగితి, బన్నంబులు దలఁగ నింక ◆ బగఱ నోడుతు మీ
కిన్నరుఁడు రిత్తగాఁ డిటు, గొన్న పురము మున్ను మగుడఁ ◆ గొనఁగా వలయున్.
క. మాతామహుఁ డిటు దనకుం, జేతోముద మంద నీతి◆ సెప్పిన మదిలోఁ
బ్రీతుం డయ్యును దశముఖుఁ, డాతనిచిత్తంబు చంద◆మారయు బుద్ధిన్. 93

మఁ డగ్రజుండు • తదధీన మగులంక, యాసపడుట యుచిత • మగునె యనిన
నధికవినయమున మ • హామతి యైనప్రహస్తుఁ డిట్టు లనియె • నసురపతికి. 94

చ. తనయుఁడు తండ్రి యగ్రజుఁడు • తమ్ముఁ డనం జనునయ్య రాజ్యముల్
గొనునెడ శౌర్యలంపటుల • కుఱ మఱి చుట్టఱికంబు గల్గునే
యను వగునంతకుఱ రిపు సుదగ్రత సైఁచిన నింక నూరకుం
డ నగునె వేగ పోరికిఁ గడంగుము నీభుజదర్ప మేర్పడన్. 95

క. విను మున్న దితియు దితియును, ననఁ గశ్యపుభార్యలిరువు • రప్పాచెల్లెం
డ్రనిమిషుల నసురగణముం, గని రయ్యిరుదెఱఁగుఁ బగలు • గారే తమలోన్.

ఉ. దైత్యులు దర్ప మెక్కి వసు • ధాతల మంతయుఁ దారవిక్రమా
ధత్యమునం గొనం గని ముదం బడఁగించి రసాతలైకసాం
గత్య మొనర్చె విష్ణుఁ డటు • గావున వారలతోడి వైర మా
చిత్యవిహీనమే తడవు • సేయకు దాయకు నల్గు మిత్తఱిన్. 97

తే. ఇట్లు పలికినపలుకుల • కియ్యకొని సు, మాలి సందియ మేటికి • మాకు నెల్లఁ
బ్రభువ వీవ లంకాపుర • పతివి నీపు, పనుపు మొకదూత నాతని • పాలి కనిన. 98

చ. ధనదునియొద్ద కేగి యుచి • తంబుగఁ బల్కి పురంబుఁ బాసి పొ
మ్మని మును చెప్పఁ గోఱడము • లాడిన మద్భుజశక్తి యంబుజా
సనవరశక్తి మూలబల • శక్తి యెఱుంగఁగఁ జాటి చెప్పి ర
మ్మని చతురాభిభాషణుఁ బ్రహస్తునిఁ బుచ్చె సురారి లంకకున్. 99

చ. చని యతఁ డాతనిం గని య • సంభ్రముఁడై సమయోచితంబుగా
వినయము సేసి దేవ యొక • విన్నప మిప్పురి తొల్లి దైత్యవం
శనిజనివాస మానఘము • శార్ఙ్గికతంబునఁ బాసి పోయి రా
దనుజుల దిప్పు నీయనుఁగుఁ • దమ్ముఁడు గ్రమ్మఱ నిన్ను వేఁడెడున్. 100

క. దశవదనుం డనుజుం డను, యశ మల్పమె నీకుఁ గిన్న • రాధిప రక్షో
వశముగ లంక విడిచి యన, దృశబంధుప్రీతి సేయు • దృఢముగ ననినన్. 101

తే. పురమునకు కాదు నాదగు • సిరికిఁ బరిజ, నమున కొరు లెవ్వ రొడయులు • నాకు నేడు
గడయు నాకూర్తిఁ దమ్ముఁడ • కాక దీని, కడుగ నేటికి రమ్మను • తడయ కిపుడ.

క. అని యతనికి సాదరభో, జనవిధి యొనరించి వస్త్ర • చామీకరవా
హానభూషణాదివస్తువు, లనేకములు ప్రీతి నొసఁగి • యానన మలరన్. 103

క. తగ వీడుకొలిపి ధనదుఁడు, వగ మనమునఁ గూర విశ్ర • వసు పాలికి శీ
ఘ్రగతిం జని యమ్మునిపద, యుగళంబున కెరఁగి నవిన • యోక్తిపరుం డై. 104

చ. అమరవిరోధివంపునఁ బ్ర • హస్తుఁడు లంకకు వచ్చి నాకుఁ గా
ర్యముఁ దగఁ జెప్పినట్లు పుర • మాతని కిమ్మని యాడె నాడినఱ

సముచితమైన చందమునఁ • జక్కనిమాటల బాంధవంబుతో
న మగుడ వానిఁ బుచ్చి ముని•నాయక మీ కెఱిఁగింప వచ్చితిన్. 106

తే. ఏమిపురుషార్థములుఁ జేయు•నెడల నెపుడు, మీయనుజ్ఞ యనాకుస•హాయ మగుట
సరసి మీదివ్యచిత్తాన • నవధరించి, చేయఁగలపని యెయ్యది • చెప్పుఁ డనిన.

శా. మున్నీ కార్యము వాఁడు నన్నడిగినన్ • మో మీక కోపించి మీ
యన్నం బుణ్యచరిత్రు నేన మును లం•కాధీశ్వరుం జేసితిం
జన్నే వానిపరాభవంబునకు ను•త్సాహంబు సేయంగ నీ
కన్నన్ మోములు గంటువెట్టుకొని రో•షాయత్తుఁ డై యుత్తఱిన్. 107

ఉ. దిగ్గన లేచి పోమె గణు•తింపక వాఁడు విరోధలబ్ధికై
యగ్గలికంబునన్ మనల • నందఱఁ జీరికిఁ జేకొనండు స
మ్యగ్గురుభక్తిధర్మరుచి•మాన్యవివేకము లెంతదవ్వు నీ
కెగ్గొనరింప కుండఁ బుర • మిచ్చి తొలంగుము చాటి చెప్పితిన్. 108

సీ. ఇంద్రాయుధద్యుతు • లెసఁగఁ జూడ్కికి రమ•ణీయంబు లైనమ•ణిస్థలములు
సిద్ధగంధర్వాది•సేవ్యంబు లైనయ, చ్ఛోదకంబులఁ జెలు•వొందునదులుఁ
బల్లవపుష్పసం•పద లుల్లసిల్లంగ, రమ్యంబు లైనయా•రామములును
నంబుజమధుమత్త•హంసికావితతుల, రుచిరంబు లయినస•రోవరములుఁ

ఆ. గలిగి యొప్పు మిగులఁ • గైలాసశైలత, టంబునందుఁ బురవ•రంబుఁ జేసి
కొని వసింపు మచట • ననుచరసహితమై, దివ్యభోగలీల • దేజరిల్ల. 109

క. అని విశ్రవసుఁడు చెప్పిన, విని వైశ్రవణుండు లంక • విడిచి పరిజనం
బును దాను రజతగిరికిం,జని యొకపుర మలక యనఁగ • సంపాదించెన్. 110

రావణుఁడు లంకం బ్రవేశించుట.

తే. అంత నక్కడ మగుడఁ బ్ర•హస్తుఁ డరుగు
దెంచి విత్తేశుఁ గాంచిన•తెఱఁగు నచటఁ
దాను బల్కినక్రమమును • దాని కాతఁ
డన్నచందంబుఁ జెప్పె ద•శాననునకు. 111

క. విని యయ్యవిచారంబులు, దన కేటికి వెడలఁ గాక • దాడిమొయిం బో
యిన గాసిగాఁడె యింతక, చనఁ జూ వెఱచునఁట నిలువ • నందియ మేలా.

మ. అని బాహాబలగర్వనిర్వహణవి•ద్యాపారగుం డైనయా
దనుజాధీశుఁడు వైర మెత్తి బలముం • దానున్ వెసం బోయి పో
యి నిజావాసముఁ బాసి విత్తపతి పో•యెం బోమె నా వించుఁ బే
ర్చినయాద్ధత్యము నిత్య మైన విజయ•శ్రీవిభ్రమోద్భాసి యై. 113

ఉ. లంకకు నేగి రాజ్యసుఖ•లంపటుఁ డై యభిషేకమంగళా
లంకృతమూర్తిఁ జేకొని చ•లంబు బలంబును నుల్లసిల్ల ని

వ్యంకత కాంతుసాన్వయభుజావిభవం బలరన్ జగద్భయం
బంకురితంబు చేసెఁ దొలఁ గాడెమపీరరసంబు పెంపునన్. 114

తే. ఇట్లు లంకాపురము వేడ్కఁ నేలె సకల
దనుజలోకంబు సేవింప ఘనజనహిత
ముజ్జ్వలశ్రీసమేతుఁడై యుల్లసిల్లు
చుండి యాదశకంధరుఁ డొక్కనాఁడు. 115

శూర్పణఖను బెండ్లిచేయుట.

కం. దర్పోన్ముఖయౌవనకం, దర్పాప్తిసముజ్జ్వలాంగిఁ దనచెలియలి నా
శూర్పణఖఁ జూచి యోగ్యవ, రార్పణసమయ మని తలఁచి యనుజన్ములతోన్.

ఆ. కాలకేయవంశకరుఁడు విద్యుజ్జిహ్వుఁ, డతులబలుఁడు సుందరాంగుఁ డతని
కీర్తి యెల్లభంగి నిత్తన్వి నని తగ, నాఁడి కార్యనిశ్చయంబు సేసి. 117

కం. దనుజపతి యున్న నగరం, బునకుం దగువారినపుడ పుచ్చి యతని రాఁ
బనిచి సబహుమానంబుగ, నొనరించెం బరిణయము మహోత్సవలీలన్. 118

ఆశ్వాసాంతము.

చ. నిరుపమమూర్తి వైరిరథినీసముపర్తి వివేకవైభవ
స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయశోమణిహారుఁడు ధర్మసంగ్రహో
దరపరతంత్రుఁ డార్యజనతామతమంత్రుఁడు వంశవారిజా
కరనవసూర్యుఁ డస్ఖలితగౌరవవర్తనధుర్యుఁ డిమ్మహిన్. 119

కం. కవిలోకవనవసంతుఁడు, యువతీనూతనజయంతుఁ డుదయానంతుం
డు వినయధనవంతుఁడు దా, నవినోద్రైకాంతుఁ డమలినస్వాంతుఁ డిలన్. 120

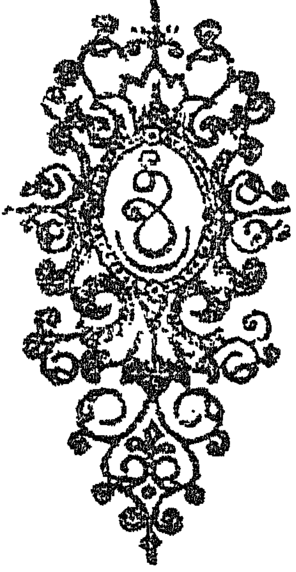
మాలిని. అమరశిఖరిహేలాహారిధైర్యుం డవార్యా
క్రమభుజబలదృప్తారాతిసంహారుఁ డంహ
శ్శమనవినుతిపాత్రాచారగణ్యుండు పుణ్యో
ద్యమవిరచితలోకాత్యంతహృత్పర్వుఁ డుర్విన్. 121

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బయిన యుత్తరరామాయణం బను మహాకావ్యంబు
నందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

చతుర్థాశ్వాసము.

రమణీయుఁ డుపాసక
నారాయణుఁ డాదిధరణి • నాయకసామ్యో
దారచరిత్రుఁడు కులని
స్తారకసంభవుఁడు మనుమ • జనపతి యెలమిన్. 1

రావణకుంభకర్ణవిభీషణులు పెండ్లాడుట.

క. ఆదశకంధరుఁ డఖిలవి, నోదంబులఁ దగిలి నిత్య • నూత్నవిహారా
మోదితుఁ డగు చుండి మృగ, వ్యాదరమున నేగి కాన • నాంతరభూమిన్. 2

క. ఒకమార్గంబున రా మయుఁ, డొకకన్నెయుఁ దాను నడచ • నొయ్యన చను దే
నకుటిలకాంతోదాత్త, ప్రకృతి యగుట చూచి యెఱిఁగి • రాక్షసపతియున్. 3

ఉ. గౌరవశాంతమూర్తిఁ దగఁ • గైకొని మార్గము క్రేవ నిల్చి యు
చ్చైరువఁ బోవ నద్దనుజుఁ • జేరఁగఁ బోయి మహాత్మ యిట్లు కాం
తారములోనఁ బోకకుఁ గ • తంబును నీ లలితాంగిపేరు నీ
పేరును దీనిజన్మమును • బ్రీతిఁ దగంగ నెఱుంగఁ జెప్పవే. 4

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లను మ • హాపురుషా మయనామధేయుఁడన్
దనుజుఁడ హేమ నాఁ బరఁగు • దానిఁ బయోరుహవక్త్రి నప్సరో
వనిత సమర్థ్య లిచ్చిన వి • వాహవిభూతి వహించి నెమ్మిమైఁ
దనయుల నిద్దఱం గని ప్రమోదంబడి కాంచితి నీతలోదరిన్. 5

తే. అగ్రతనయుండు మాయావి • యనఁగ వాని
యనుఁగుఁదమ్ముఁడు దుందుభి • యనఁగ బరఁగు
దీనిపేరు మందోదరి • దేవ యిమ్మృ
గాయతాక్షికిఁ దగువరు • నరయఁ దలఁచి. 6

మ. జగతిం గ్రుమ్మరువాఁడనై కడఁగి యీ • చంద్రాస్యఁ దోకొంచు నే
ను గరం బుత్సుకవృత్తిఁ బోక యిది హృ • న్మోదంబు సంధిల్లె నీ
దగుసల్లాపరసంబు పెంపునఁ బ్రియం • బంతంతకుం జేస్పున
ట్లుగ నీయన్వయనామధేయములు విం • డుం జెప్పు నా కేర్పడన్. 7

...పుడు ముద మంది యితం, డీవారిజనయన నాకు • నీ నెదఁ గోరం
గావలయు నని తలంచి మ, హావినయపరుండువోలె • నతఁ డి ట్లనియెన్. 8

క. నాకుం బ్రపితామహుఁ డా, లోకపితామహుఁడు తండ్రులుం బౌలస్త్యుల్
మీకె నన బూన నేర గు, ణాకల్పా వేదములు చిరాభ్యస్తంబుల్. 9

ఉ. పేరు దశాననుండు కృప • పెంపున నాదుతపంబుసొంపునన్
వారిజసంభవుం డొసఁగె • వావిరి నైనవరంబు లిప్పు డిం
పారెడులంక నాకు నెలవై మహనీయవిభూతి నుండుదున్
దారపరిగ్రహంబు నకృతం బిటముండుట నన్నుఁ బ్రీతుఁ జై. 10

తే. క్రూరుఁ డగుట యెఱుంగక • కోరియిచ్చెఁ, గన్యనప్పుడమయుఁడుదకప్రదాన
సహితముగ వీటి కరిగి యుత్సవముతో వి, వాహమయ్యె నద్దానవవల్లభుండు.

క. తనసుతు లని యమ్మయుచె, ప్పినమాయావియును దుందుభియు సమరముఖం
బున వాలిచేత నీల్గుట, లినతనయుఁడు సెప్పె రఘుకులేశ్వర నీకున్. 12

క. ఒకయోధముఖ్యు నని నం, తకు నైనను గీటడంచు • దాని నమోఘ
ప్రకృతి యగుశక్తి నిచ్చెను, వికసిల్లుచు మయుఁడు దనుజవీరాగ్రణికిన్. 13

క. కోరి వివాహం బయ్యెను, గారవ మెసఁగంగఁ గుంభకర్ణుఁడు దళదం
భోరుహలోచన యగున, వైరోచనికూఁతుకూఁతు • వజ్రజ్వాలన్. 14

ఆ. సరమ యనులతాంగి • శైలూషతనయఁ గ, పోలచంద్రబింబ బులినజఘన
హరిణశాబనయనఁ • బరమోత్సవంబునఁ, బెండ్లియయ్యె నవ్విభీషణుండు. 15

మేఘనాదుని జననము.

క. పదపడి మందోదరి స, మ్మదమున సుతుఁ గాంచె నాకుమారకు నెలుఁగన్
మదదిగ్దంతావళములు, బెదరఁ జెలఁగె మేఘనాద • భీకరభంగిన్. 16

క. దనుజేంద్రుండును జిత్తం, బున నెంతయు సంతసిల్లి • పుత్త్రకునిఁ గనుం
గొని మేఘనాదుఁ డనఁగా, ననురూపం బయిననామ • మప్పుడు వెట్టెన్. 17

ఆ. పిదప నింద్రజి యనుపేరుఁ • బెంపుఁ బడసె, నద్దశాననునందనుఁడభిమతముగ
దానిఁ బదపడి చెప్పెద • మానవేంద్ర, వినుము తరువాతికథలు సవిస్తరముగ.

ఉ. ఆసమయంబునన్ సరసిజాసను పెట్టినచొక్కు కుంభక
ర్ణాసురుమోహమునం గదిరె • నాతఁడు నగ్రజు వేఁడె గాఢని
ద్రాసుఖయోగ్యమందిరము • రాక్షసవంశపరుండు నిచ్చెఁ గై
లాసముపోలెఁ బ్రాంశుధవళం బగునూత్ననికేతరత్నమున్. 19

క. అందు నివాసస్థానము, నం దల్ప మనల్పముగ నొనర్చిన నిద్రం
బొంది బహువత్సరంబులు, నిందితదురితాబ్ధిలో మునిఁగి యుండంగన్. 20

—రావణుఁడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట.—

శా. దేవోద్యానము లీల మై నఱకు బాధించు న్మునిశ్రేణి నా
నావిప్రావలిఁ బట్టి తెచ్చి తిను బాన్నంబుల్ సురస్త్రీలకుం
గావించుం గ్రతువైభవంబులకు విఘ్నం బాచరించుం దశ
గ్రీవుం డప్రతిమప్రతాపపరుష క్రీడాకలాకల్పుఁ డై. 21

సీ. మదమున నలికేఁగి నదులు సొచ్చి కలంచి, యాడు నుద్ధతగంధహస్తిలీల
బలమునఁ జెలఁగి కానల కేగి రూపఱ, విఱుచు మహావాతవిభ్రమమున
బెడిదంపుఁదనమునఁ గడఁగి శైలమ్ములు,పొడిపొడి సేయు దంభోళిభంగి
నొడలిపెంపున పీచి జడనిధు లిక్కడ,క్కడ వైచు మంథనగంబుకరణి

తే. గరుడగంధర్వయక్షకిన్నరులఁ గన్నఁ,జెవులు వట్టి యాడించు నశేషలోక
భీకరము లగువిధములు పెక్కు సేయు, గర్వ మెదుగంగ నాదశకంధరుండు.

—కుబేరుఁడు దూతను బంపి రావణునకు బుద్ధి చెప్పించుట.—

క. అత్తఱి నత్తెఱఁ గెల్లను, విత్తేశుఁడు గలయఁ గనియు వినియుం గరుణా
యత్తమతి యగుట దూతం, బుత్తెంచె దశాననునకు బుద్ధులు సెప్పన్. 23

క. చనుదెంచి దూత ముందఱ, గనియె విభీషణు నతఁడు గడు వేడుక న
ద్ధనపతిసేమ మడిగి పరి,జనముల వేర్వేఱ యడిగి సంభావించెన్. 24

ఉ. వచ్చినకార్య మ్మారసి యవక్రచరిత్రుఁడు దానవేశ్వరుం
జెచ్చెరఁ గానిపించె నెడసేయక దూత వినీతవేషుఁ డై
చొచ్చి ధరాతలం బురము సోఁకఁగ నానతుఁ డై యుపాయనం
బిచ్చి కరప్రదర్శితమహిం దగ సంకుచితోపవిష్టుఁ డై. 25

శా. దేవా దేవరతోడఁబుట్టువు కృతార్థీభూతచేతస్కుఁ డై
నీవిఖ్యాతికి సంతసిల్లు సహజస్నేహుండు నీయందు నీ
శ్రీ వెంపారుటఁ గోరు నీమహిమఁ బ్రార్థించు న్మదిం గావునన్
దేవేంద్రాదులచంద మొప్ప దని యుద్దేశించి నీయొద్దకున్. 26

తే. నన్నుఁ బుత్తెంచెఁ దనవచనములు గాఁగఁ,జెప్పుమనికొన్నిబుద్ధులు సెప్పివాని
నవధరింపు మొకించుక యవసరంబు,నాకు దయసేసి కార్యవివేకచతుర. 27

చ. జగములకుం బ్రతాపము ప్రశస్తముగాఁ బ్రకటించుమాత్రకుం
దగ వగు నిప్డు సేసినవిధం బిటమీఁద నిజాన్వయోచితం
బుగ నొనరింపు ధర్మము దపోవిభవంబునఁ గాదె యింతపెం
పు గనుట లంకకై మనకుఁ బుట్టినముందటిహాని సాలదే. 28

చ. మునిజన మెల్ల దుర్దశల ముచ్చిరి యుండుటఁ జూచి యప్సరో
వనితలయార్తిఁ జూచి క్రతువర్గముదైన్యముఁ జూచి నామనం

బవయము౯ దల్లడిల్లెడు దశాననదుష్టచరిత్రు డింక నై
నను నిది మాని సత్పథము•నం జను మాటలు లడంగు నంతలోన౯. 29

తే. ఇంతకాలంబు నేఁ బోయి•హితము సగము స, ఖాంకతం బగుధర్మంబు•సలుపు చునికి
నెఱుఁగనైతిమ గుడవచ్చి•యెల్ల నెఱిఁగి, యెఱుఁగఁ జెప్పితిహితమునా•యెఱిఁగినంత.

క. ఇది నా కానతియిచ్చిన, పదకము గలవాఁడు విన్న•పము నేసితి నీ
హృదయంబునఁ గైకొను మొం, డుపలంపులు దక్క మనవు•డుం గుపితుం డై.

క. ఆతఁడు నీకుం దగు నీ, వాతనికిం దగుదు మీర•లక్కట దొరయుం
దూతయు నఁట వచ్చుటయు ఘ, యాతురతం గఱపి పోవ•నఁట యిది పోలున్.

ఉ. బుద్ధులు సెప్ప నెల్ల నట•వోవఁగనిమ్ము ధనాధిపుం డప
స్సిద్ధికిఁ బోయి వచ్చె నని•చెప్పితి నత్తెఱఁ గెట్టి దంతయు౯
శుద్ధిగఁ జెప్పు మన్న సుర•సూదనువల్కులు చూడ నిట్లసం
బద్ధము లైనదూత యెడఁ•బాసియు దిట్టఁడు గాన నిట్లనున్. 33

ఉ. అర్థవిభుండు వోయి తుహి•నాద్రిఁ దపం బొనరింపఁగా విహా
రార్థము వచ్చిన౯ గిరిసు•తాన్వితు నీశ్వరుఁ గాంచియు౯ పర
ప్రార్థన సేయఁ డయ్యె నత•డాతఁడు దానికి మెచ్చి యిచ్చె న
శ్వార్థవిధాయకం బయిన•యాత్మసఖిత్వము నిశ్చలంబుగన్. 34

తే. వామపార్శ్వాభిగతు లగు•వారి తేజ, మడరి యద్దెసలోచన•మతని కపుడు
పింగళం బైన వాఁ డేక•పింగళుండ, ననఁగఁ బరఁగును జగముల•ననిరి ధనదు.

ఉ. అత్తెఱఁ గెల్ల నిట్టిద మ•హాత్మ శుభంబు సధర్మవృత్తి కా
యుత్తము నూవె యిమ్మెయి న•హంకృతి సత్త్వము గాఁ దలంతురే
యుత్తము లక్కటా చెడుట•కోవక చుట్టము బుద్ధి సెప్పినం
జిత్తమునందు నీసరకు•సేయమి గర్వము గాక సిద్ధమే. 36

తే. అనిన నిరువదికన్నుల•నడరు కెంపు, వెడ్డమగు నిశాలాత•ముంబుఁ బోల
భ్రుకుటివికటలలాటవి•స్ఫూర్జదుగ్ర, కోపభీకరుఁ డగుచు రక్షోవిభుండు. 37

క. ఏమేమీ ననుఁ జెడు దని, నామ్ముందటఁ గొంకు లేక•నాలుక తుదకే
వీమాట దెచ్చితజునర, వేమిగఁ దలఁచితొకో నీకు•నది విధి యనుచున్. 38

క. కేసరము లదరు హరిక్రియ, మీస లదర లేచి దూత•మెడ దునియఁగ సిం
హాసనము కెలన నున్నము, హాసి వెఱికి వ్రేసె దమ్ముఁ•డడ్డము సొరఁగన్. 39

ఆ. ఆవులించు తలయు•నడరెడునట్టయుఁ, జూచి ప్రీతుఁ డగుచు•సురవిరోధి
యు చటిడింభతతికి•నాఁకలిమడఁవుగా, నిచ్చె యాగ్రహమున•నిట్టు లనియె. 40

శా. రక్షోవంశహితోపదేశ మను పేర౯ వీనిఁ బుత్తెంచె నా
యక్షాధీశ్వరుఁ డీశుతోఁ దనకు సఖ్యం బైన తేజంబు రా

జృంభంబుగ లంకఁ గొన్న మనయన్యాయంబు సెప్పన్ సురా
ధిశుద్రవ్యవసాయహేతు వగుభీతిం జూపి జంకింపఁగన్. 41

ఉ. నిక్కము నట్లు కాన తగు నీతిపరుల్ పరులున్ ప్రియంబునన్
మిక్కిలి యైనవారి నియమింపక తక్కుదురే ధనేశ్వరుం
డక్కట లెస్స సేసె నడి యీన సెడన్ దిగధీశుఁ డొక్కఁడుం
ద్రిక్కక యుండఁ ద్రుళ్లడఁపఁ ద్రిప్పరఁ బోవలసెం గ్రమంబునన్. 42

—రావణుఁడు కుబేరునిపై దండెత్తి పోవుట.—

ఉ. కావున మున్నుమున్న యలకాపురమేర్చి ధనేశు నోర్చి య
త్తావలిపేరడంత మని యప్పుడ యుద్ధపిపాసన్ సముగ్రనా
నావిధసైన్యభూరిభరసమ్రనమంధయుఁ దైన పూరిపరి
ధ్ధావనమహాటవుల్ గడచి రాజతశైలముఁ జేరఁ బోయినన్. 43

తే. యక్షు లంతంతఁ జూచి ధనాధిపునకు, రాక్షసేశ్వరుసైన్యంబు రాక చెప్ప
నతఁడు గ్రక్కున సేన లాయితము చేసి, బరవసంబునఁ దలపడఁ బంచుటయును.

క. ధనదుబలము దనుజబలము, ననువునఁ దలపడఁ గడంగి యార్చుచుఁ దాఁకెన్
ఘనఘోరభీషణము లగు, వనధులు లొండొంటితోడ నడిఁ దాఁకుగతిన్. 45

—యక్షరాక్షసులయుద్ధము.—

శా. జ్యానాదంబు నిశాతహేతిపటలీసంఘట్టరావంబు ఘం
టానిక్వాణసమేతబృంహితము గాఢస్ఫారహేషాసము
త్థానోపేతఖురాహతధ్వనియు సాంద్రంబైన భేరీపటు
ధ్వానం బేర్పడ దయ్యె నయ్యెడ బలద్వంద్వంబునం దేమియున్. 46

ఉ. అందును నిందుఁ జేయఁ గల యుగ్గడితుల్ దలపడ్డ సైన్యముల్
గ్రందుగ నొక్కపెట్ట తమకంబునఁ బోరుట చూచి కైకసీ
నందనుఁ డిమ్మెయిన్ నరి సెనంగుట నైఁపక వచ్చి వీకఁ దాఁ
కెం దనమోములన్ నజిలఁ గీలలు దగ్రత వజ్రదంష్ట్రియై. 47

క. ఏటున వ్రేటున వ్రేటున, బోటున దశముఖుఁడు రౌద్రముగ నఱుముటయున్
లేటమొగముపడి యక్షులు, కోటసొరంబాటి రసుముకోటి మొగవఁగన్. 48

క. తోలుకొనిపోయి దనుజులు, కైలాసపటుబలయక్షులు గైకొనఁ జన నా
భీలశరనిహతి వారలు, గూలఁగ నంరయోధకంటకుఁడు నడిఁ దాఁకెన్. 49

ఉ. ఏచినదైత్యసైన్యముల నెల్లను ద్రుళ్లడఁగించి యిట్లు శౌ
ర్యోచితలీలఁ గ్రాలి సమరోద్ధతి మైఁ దమసేనఁ జూచి చే
వీచుచు వచ్చుయక్షుఁ గని వీతభయుండు దశాస్యుమంత్రి మా
రీచుఁ డుదగ్రుఁడై గిరి గిరిం దగ మార్కొనుమార్కిఁ దాఁకినన్. 50

ఇరువురశిరజాలము లొం,డొరువులతురగములు నూతు • లురుకేతనముల్
గురువలిక్రియఁ బడఁ గూల్చుచు,నెరగలిచిచ్చుగతిఁ గప్పె • నిరువాఁగుపయిన్.

ఉ. యక్షుఁడు దానవుం గదిసి • యార్చి దగం గద బిట్టు వ్రేసినన్
రాక్షసుఁ డీడఁబోక భిదు • రప్రతిమానమహాసి వ్రేసె ధూ
మ్రాక్షుఁడు నంతఁ గూడుకొని • యాసురవృత్తిఁ దగంగఁ జేసె ను
గ్రక్షురికాక్షతిం బ్రతిము • ఖంబున రక్తనదీప్రవాహముల్. 52

ఉ. దానవవీరు లిట్లు ధన • దప్రియభృత్యునిఁ గిట్టి నొంచినన్
మానము డిగ్గఁ ద్రావి గరి • మంబు దలంప కతండు వాఱినన్
సేనలు పెల్లగిల్లి పఱ • చెన్ దశకంఠుఁడు కోట డగ్గఱం
గా నడచెన్ మణిస్ఫురిత • కాంచనతోరణకాంతిఁ జూచుచున్. 53

ఉ. అట్టియెడన్ సురారిసుభ • టావళి వాకిట లగ్గసేసినం
గట్టుపకాసి దీర్ఘదృఢ • కాయుఁడు తత్ప్రతిహారపాలకుం
డొట్టినమంటవోలెఁ గడు • నుగ్రతఁ బేర్చిన సూర్యభానుఁ డ
ప్పట్టునఁ దాఁకి దానవులు • పాఱుటయుం గదిసెన్ దశాననున్. 54

ఆ. వీకఁ గొండతోడఁ • దాఁకెడుతగరును, బోలె గగనచరులు • భుజబలంబు
పొగడఁ బరిఘు ద్రిప్పి • మొగసి దశానను,వెడఁదయురము పెలుచ • నడిచి యార్చె.

క. ఆసూర్యభానుఁ డీక్రియ, వ్రేసినయప్పరిఘు దనుజ • విభుఁ డధికబలో
ల్లాసమునఁ బుచ్చుకొని పొడి, సేసె నసురు లార్వ నతని • శిర మొకవ్రేతన్.

క. నుగ్గయినయతనిఁ గనుఁగొని, బెగ్గలమున నచటిభటులు • పికపిక లైనన్
డగ్గఱి పిశితాశను లొక, మొగ్గర మై కోట సొర స • ముద్ధతు లయినన్. 57

మ. సమరక్రీడకు వచ్చె వైశ్రవణుఁ డు • త్సాహోగ్ర మై మాణిభ
ద్రముఖం బైనబలంబు మున్ వెడలఁ దూ • ర్యశ్రేణి గర్జిల్ల దు
ర్దమదోఃకాండవిమర్దితోద్ధతగదా • దండోద్భటుం డై పరా
క్రమలీలం బటువందివాగ్విభవసం • రంభంబు రంజిల్లఁగాన్. 58

క. ప్రకటబలు లమ్మహోదర, శుకసారణు లాదిగా స • సురవీరులునున్
భ్రుకుటిముఖు లగుచు యక్ష,ప్రకరముఁ దలపడిరి తూర్య • రవములు సెలఁగన్.

ఆ. దొరలు వెన్నుదన్ని • పురికొల్పి యిరువురుఁ • జేరిచూచుచుండఁ • జెలఁగియుభయ
బలముఁ బోటులాడెఁ • జలమున నొక్కింత, యోలమాసగొనక • యొలి నార్చె.

సీ. కీలాలజలముపైఁ • దేలుచు నవ్వెన, ట్లున్నశిరంబు లొ • క్కొక్కచోట
నంగుళీయకరుచు • లడరంగ నెఱిఁ బాసి,యున్నహస్తంబు లొ • క్కొక్కచోట
గుత్తులకోలఁదికిఁ • గృత్తంబు లై పడి, యున్నపాదంబు లొ • క్కొక్కచోట
నవయవభేదంబు • లమరక తునియ లై,యున్నగాత్రంబు లొ • క్కొక్కచోటఁ

తే. గములమండంబు నాగలోకంబుఁదలిరుఁ, బొన్నఁగల్పాంతమునజముఁ బె
నింటిలోపలఁబోలె నొప్పెనఁగెఁజూడ, సవుడు యక్షనిశాటయుద్ధాంగణమున.

ఉ. అయ్యెడ మాణిభద్రుఁడుఁ బ్రహస్తుఁడు నొండొరుఁ దాఁకి ప్రేసియున్
బ్రయ్యఁగ మోఁదియుం జదియఁ బైచియు నొచ్చి చనంగ నిమ్మెయిన్
డయ్యఁగఁ బోరి రంత వికటప్రముఖాసురు లంటఁ దాఁకినం
గయ్యము దక్కి యక్షుఁ డధికం బగునొవ్వునఁ ద్రెల్లగిల్లినన్. 62

ఆ. బలము పాయ యిచ్చి తొలఁగిన నలుకక, బరవసమున నర్థపతి గడంగి
రథముఁ బఱపఁ బనిచె రాక్షసభటకోటి, యొఱుమ లేక పాఱి తెఱపి యిచ్చె.

—కుబేరుఁడు రావణుని దూఱనాడుట.—

క. ధనదుఁడు గట్టెదురం దమ్మునిఁ గనుఁగొని సూతుఁ దురగముల నిలుపంగాఁ
బనిచి పుల స్త్యతనయునం, దనుఁ డగుటకు సముచితముగఁ దా నిట్లనియెన్.

ఉ. ఏను హితంబు సెప్ప నిటు లేచి దురాచరణంబు లిమ్మెయిన్
మానవు రోగి చేఁ దయినమందు దఱువుం దెవ్వ లంటఁ దాఁకినం
గాని యెఱుంగఁ డప్డు ప్రతికారము గల్గునె యట్లపోలె నీ
దైనని కృష్టవృత్తిఫల మందిఁ దలంచెదు గాక పిమ్మటన్. 65

ఉ. కార్యము లెందుఁ దార యవుఁ గా దన నోపుదురే సహాయులై
యార్యులు ద్రోచి చెప్ప శుభయుప్రతిపన్నములైనఁ గాక యీ
శౌర్యము నట్టి దుర్ణయవిచారమునన్ వినయంబు దక్కి ట
స్థైర్యముఁ దేక యున్నె తుది దాఁకునె లోకవిరుద్ధవృత్తముల్. 66

తే. మేలు రెండులోకంబుల మేలు తెచ్చుఁ, గీడు నేసినఁ దప్పదు కీడ యగుట
దీని నా బాలగోపాల మైనజనము, సకలమును మది నెఱుఁగు నీవొకఁడు దక్క.

చ. ఒకరునిమాటఁ బోక కడు నుగ్రత నీవు సధర్ము లైనవా
రి కలుగుచున్ సముద్ధతిఁ జరింపఁగఁ జూచుట దేవతాగణం
బకట మనంబులోన ముదమందుఁ జుమీ వెడమాట లింక నే
టికి రణకౌశలంబుఁ బ్రకటింపుము వచ్చితి సారెసారెకున్. 68

—కుబేరుఁడు రావణునితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట.—

క. అనిన మఱుమాట వలుకక, దనుజేంద్రుఁడు ధనదు నస్త్రతతిఁ గప్పె నతం
డును బాణవృష్టి గురిసి యు, శనిక్రియ నుగ్రముగునన లశర మేసె వడిన్. 69

ఆ. అదరు లెగయ వచ్చు నాగ్నేయబాణంబు, రాకకంబుపతిశరంబుఁ దొడిగి
లాఘవమున నిజబలంబు జొర్వ దశముఖుఁ, డనతిదూరమునన యాఱ నేసె.

శా. శ్రావ్యం బై చెలఁగన్ గభీరమధురజ్యానాద ముద్దామవీ
రవ్యాపారనిరూఢతం బ్రతిశరారంభంబు మర్దించుచున్

సవ్యప్రౌఢి దృఢాపసవ్యగతి నాశ్చర్యంబుగా నేయుచున్
దివ్యాస్త్రంబులఁ బోరి రిద్దఱును సాదృశ్యం బదృశ్యంబుగన్. 71

ఆ. ఏటులాడి చూడ్కి యేత్తెఱఁ గలిసి గ, దా ప్రవీణబాహుదండుఁ డయిన
ధనవిభుండు వ్రేసె దశముఖుని కొంగు లం, దంద యతఁడు లాఘవానచల మప్రున.

క. సురవైరి గినిసి యొక్కట, నిసువదిగద లెత్తుకొని ధనేశ్వరు నురమున్
శిరమును బరులుం గరములుఁ, జరణంబులుఁ జదియ మోఁదె సరభసవృత్తిన్.

చ. కలయఁగ మేన శోణితము గ్రమ్ముఁగ లావఱి యొల్లఁబోయి కెం
దలిరుల నొప్పుచూతము మొదల్ నఱికిన్ ధర వ్రాలునట్లు వి
హ్వలుఁ డయి తేరిపై నొఱగు వైశ్రవణుం గని సూతుఁ డెంతయుం
దలరి రథంబు దోలుకొని దవ్వుల కెక్కడి కేనిఁ బోయినన్. 74

క. వెల్లుగ నార్చుచు విజయుస, ముల్లాసముతోడఁ బంక్తిముఖుబల మెగవం
జెల్లాచెదరై యక్షులు, వెల్లగిలం బఱచి రద్రిబిట్టులియుంగన్. 75

సీ. కాలుకొన్నంతయుఁ గడువేగమునఁ బాఱి కనుఁగని దెసలందుఁ గాడువడియుఁ
బాఱఁ జాలక ముట్టఁబడి జాడ దప్పంగఁ దొలఁగి పెన్గొందులఁ దూఱఁబడియుఁ
దలలఁ జీరలును గంపలు వట్టికొని గాసి గా మ్రగ్గుట డవులఁ గాటువడియుఁ
గాళులఁ జేతులఁ గా నెట్టకేలకుఁ జఱు లెక్కి లోయలఁ జాఁగఁబడియు

ఆ. బయలి మొనలు గోట పట్టిన వెల్లున, వీటి ప్రజయు నొక్కమాట యురలఁ
దెరలి యుద్ద ఱొక్కతెరువునఁ బోవక, యాకులితను గాందిశీకు లయిరి. 76

రావణుఁడు కుబేరు నోడించి పుష్పకవిమానము గొనుట.

తే. అసురపతి గెల్పుగైకొని యలకఁ జొచ్చి, యెందు సేయంగ నొల్లక యుచితపరుఁడ
పోలెఁ దన ప్రజ వారించి లీలఁ గామ, గమనరమణీయ మగు పుష్పకంబు గొనుచు.

క. చనియె నట ధనదుసూతుఁ డ, తని నొకపద్మాకరంబు తటమున నుం బె
ట్టిన నచటఁ బొలయుసల్లసి, తనుగాలిం దేఱి లజ్జితస్వాంతుం డై. 78

ఆ. అంత నంత విరళ మగు పరివారంబు, గూడి చిన్నవోయి కొలిచి రాఁగ
వాడియున్న మోము వాంచి సభంగిన, యలక కేగుదెంచె యక్షవిభుఁడు. 79

ఉ. అక్కడ దానవేంద్రుఁడు జయంబునఁ గ్రొవ్వి లరారఁ బుష్పకం
బెక్కి గిరీంద్రవైభవసరీక్షణకౌతుకలగ్నచిత్తుఁ డై
యిక్కడ నక్కడం గలయ నిచ్చమెయిం జరియించుచుండఁగా
నొక్కెడ నెద్దెసం గదలకుండె విమానము విస్మయంబుగన్. 80

చ. అమరవిరోధి దాని కెద నచ్చెరు వంది సుమాల్యభృత్యవ
ర్గములును దానుఁ గూడి వడిఁ గానుగఁ బ్రై వసునట్టి దవ్విమా
న మిచట నిట్లు దీసిగమనం బెడలం గత మేమి యక్కన
త్తముఁ డొకరుండు దక్క నొరుఁ డాల్పదొకో హృదయానువర్తి యై. 81

నందికేశ్వరుఁడు రావణుని శపించుట.

చ. అనుసమయంబునం ద్రినయ • నానుచరుం డగునంది వారలం
గని యనిమెం దొలంగుఁ డిట • గా నిది యీశనివాసదేశ మిం
దనిమిషయక్షకింపురుషు • లాదిగ నెవ్వరు రా రసంగ న
ద్దనుజవిభుండు వెండియు ను • దగ్రతఁ బోవక యున్న నల్కతోన్. 82

క. ఈతఁడె నీశ్వరుఁ డిత్తరు, పోతంబుల కెలన శైల • పుత్త్రియుఁ దానుం
బ్రీతిఁ గుసుమాపచయ కే, లీతత్పరుఁ డైనవాఁడు • లీలానుగతిన్. 83

క. అడిబీర ముడిగి రాక్షస, చెడక మరలి పొమ్ము నీకుఁ • జేయుట లితిమొ యీ
యెడ యింక నీవు నిలిచినఁ, బడ నడతురు గన్న నిన్నుఁ • బ్రమథగణంబుల్.

తే. అనినఁ గోపించి యీశ్వరుఁ • డనఁగ నెవ్వఁ, డతనికిఁ జొచ్చెదు దక్క • నకతముఁ జెప్ప
మనుచు వానరవదనంబు • నట్టు లున్న, నంది మొగ మున్న దేరకొ • నంగఁ జూచి.

క. కదుఁ బెల్చ నవ్వి యగు నీ, వదనమ్మున జెలువంబు గలుగు • వారలచేతం
జెడఁడే యీతఁడు నుడువక, యుడుగు మనుచుఁ బంక్తివదనుఁ • డుల్లసమాడెన్.

చ. తెగడినఁ గెంపుసొం పడరు • దృష్టులు గాడఁగఁ జూచి నంది యి
ట్లగు నిది నిక్క మివ్విధము • నాననముల్ గలవార యొప్పుప
న్నిగిలిన రాక్షసాన్వయము • నిన్నుఁ బురంబును సాగరంబు గా
సిగ మని గాఁగఁ జిక్కు వడఁ • జేస్వెడఁ జేయుట యొట్లుఁ దప్పునే. 87

ఆ. నిన్నుఁ బట్టి యప్పుడ • నీఱుగఁ దలలు చు, న్నాడ నాకు శక్య • మగున యైన
జగముచేతి నిందఁ • జచ్చినవాఁడవు, మున్న కాన శవము • ముట్ట ననిన. 88

మ. అతిరౌద్రాకృతి దైత్యుఁ డిట్లనియె మీ • రాక్రోశమ్ముం జేయఁ బ
ర్వత మే నిప్డ చలంబునం బెకలి కేదక • నారింపుఁడా నీవు మీ
యతఁడున్ వచ్చి విమాన మాఁగినస్థలం • బందంగ నీశాను ని
ర్జితుఁ గావింపక మిమ్ముఁ ద్రుంపక దశ • గ్రీవుండు నింబోవునే. 89

రావణుఁడు కైలాసమును బెల్లగించి యెత్తుట.

ఆ. అనుచు శైలమూల • మున కేగి చేతుల, గ్రుచ్చి యమరఁ బట్టి • కూలఁ ద్రోవ
నప్పళించి యెత్తె • నల్లాడె నద్రుహో, సగము జీవరాశి • బెగడుపడఁగ. 90

క. తదవసరంబునఁ బ్రమథులు, చెదరిరి గిరిరాజతనయ • బిట్టులికి వెసం
బొదివి పయి వ్రాలి కౌఁగిటఁ, గదియించుచు శంభు మేను • గరుపారంగన్.

ఆ. దనుజుచంద మంతఁ • దనమదిఁ దెలిసి, నెఱిఁగి శంకరుండు • చిఱుతనగవు
కాంతి మోముచెన్ను • వింత గావింపంగ, నంగుటంబున నల్ల • నూఁదుటయును.

శివుఁడు రావణుని చేతులు కైలాసము క్రింద నడఁగఁద్రొక్కి వాఁడు ప్రార్థింపఁగా ననుగ్రహించుట.

చ. కరములు చాఁపకట్టువడఁ • గా గిరి మొప్పటియట్ల క్రుంగినన్

విరవిరఁ ద్రెళ్లి నొవ్వఁబడి • విహ్వలుఁడై దశకంధరుండు ఘో
రరవము లోకసంభ్రమక•రం బగునట్లుగఁ బెల్చఁ గూసె న
చ్చెరువును బెగ్గలంబుఁ గవి•సెన్ వెస దైత్యునమాత్యకోటికిన్. 93

క. వెల్లువ ముట్టినపగిదిం, దల్లడమునఁ గూడఁ జొచ్చి • తనుఁ దనసైన్యం
బెల్లను ముసరఁగ దానవ, వల్లభుఁ డట్లఱచుచుండె • వా విడిచి పడిన్. 94

తే. తా నెఱుంగనియట్టుల • తడవు గాఁగ, నిల్చి కరుణించి పదపడి • నీలగళుఁడు
నగము డీలించి బాహులు•దిగిచికొనఁగ, నిచ్చ యానతియిచ్చె దై•త్యేశ్వరునకు.

శా. కేలీకందుక మట్లు నెత్తుకొనుమా•ళ్కిం బట్టి నాయున్నయీ
కైలాసాచల మిట్లు నీవు నెగయం•గా నెత్తినం జోద్యమై
నీలా వేఁ గొనియాడు వెల్లరును వ•ర్ణింపంగ నీ కొక్కపే
రేలోకంబునఁ జెల్ల దైత్యులకుఁ బెం•పెక్కంగ నే నిచ్చెదన్. 96

క. ఏ వినఁగ నిపుడు నీదగు, రావంబు త్రిలోకభీక•రం బయి చెలఁగెం
గావున విన్న భయం బగు, రావణుఁ డను నామమునఁ బ•రఁగు త్రిజగములన్.

ఉ. పుష్పక మర్థి నెక్కు మిటఁ • బోమొదా పొమ్మని వీడుకొల్పె వా
స్తోష్పతి సంతసం బెడల • ధూర్జటి నిర్భరహార్ద్ర నిర్గళ
ద్బాష్పవిలోచనుం డగుచు • దానవనాథుఁడు రత్నమాలికా
నిష్పతదంశుజాలరమ•ణీయవిమానము నెక్కె మ్రొక్కుచున్. 98

ఆశ్వాసాంతము.

మ. బుధసంరక్షణశీలుచేత విసయాం•భోరాశిచే శత్రుగ
ర్వధనాదానవిదగ్ధుచేత రమణీ•ప్రద్యుమ్నుచే నవ్వయాం
బుధిసంపూర్ణసుధాంశుచేత సుహృదం•భోజార్కుచే భారతీ
మధునిష్యందముఖాబ్జుచేతఁ ద్రిజగ•న్మాన్యస్ఫురత్కీర్తిచేన్. 99

క. ఖండియరాయనిచే నుద్దండద్విషదవనిపతిమ•దావళహరిచేఁ
బండితవిధుచే విభవా, ఖండలుచే నృపనయప్ర•కారునిచేతన్. 100

మాలిని. నిరుపమరణకేళీ•నిర్దళద్వైరిధాత్రీ
వరతనుగళితాసృ•గ్వారిపూరావగాహో
దరభరపరిఖేల•ద్యాతుధానాంగనాని
ర్భరమదమధురస్తో•త్రప్రసన్నాత్ముచేతన్. 101

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్రి కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

పంచమాశ్వాసము.

—∞❀∞—

రమణాచరణాశరసం

భోరుహభృంగపతిచేఁ ద్రిభువనప్రథితా

చారునిచేఁ గనకాచల

ధీరునిచే మనుమవనుమతీవల్లభుచేన్. 1

క. శంభునిచే నిర్వ్యథమున, సంభావితుఁడై తదీయశైలము డిగి సం
రంభమున రావణుఁడు దాఁ, గుంభిని నలుగడలఁ గలయఁ గ్రుమ్మరు చుండెన్. 2

క. ఒక్కొకమరి సేనలతో, నొక్కొకమరి వీరపరిజనోపేతుం డై
యొక్కొకమరి దన్నయంతన, యెక్కడనేనిని జరించు నిచ్ఛాగతులన్. 3

వేదవతి రావణునిచే నవమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట.

మ. హిమవంతంబున కేగి యొక్కయెడ నందేకాంత మొక్కర్తు చీ
రముఁ గృష్ణాజినముం గమండలువు నైరాగంబు వర్జించి సం
యమముం గైకొనఁ యున్నఁ జేరఁ జని హృద్యాకారముల్ యౌవనో
ద్యమముం గాంతియుఁ జూచి రావణుఁడు గామాయత్తుఁడై యిట్లనున్. 4

క. ఎవ్వనితనయవు సపతి, యెవ్వఁడు పే రేమి నీకు నీరూపంబుల్
జవ్వనముఁ బాయ నీతప, మెవ్విధిఁ బాటిల్లె నకట యింతయుఁ జెపుమా. 5

క. అనుపలుకులు వినియుం గా, వినసియదియపోలె నుచితవిధి నాతిథ్యం
బొనరించినయక్కన్యక, ననిమిషరిపుఁ డట్ల మఱియు నడిగిన నదియున్. 6

సీ. అనఘ కుశధ్వజుఁ డనుమునీశ్వరుఁడు వేదాభ్యాస మనిశంబు నాచరించి
యామ్నకృతంబునఁ జేసి నన్ గని వేదవతి యనుపేరిడి వంశమహిమ
వెలయంగ నిక్కన్య విష్ణున కిచ్చెద నని చాలఁ బ్రీతి సేయంగ నెల్ల
వారును మాయయ్య కోరిక యెఱుఁగక యర్థింప నర్థింప నతఁడు ద్రోచి

తే. పృచ్ఛ సను రేంద్రుఁడై సజంభుండు నడిగి, తనకు నీకున్న నలిగి మాంతం డ్రేఁజంపెఁ
దల్లి సొదఁ జొచ్చె నత్యవ్రతంబు నడవు, జనకువ్యానికి నేఁ దీర్తు నని తలంచి. 7

క. అది మొదలు గాఁగ విష్ణుని, మది నిల్పి యతండ నాకు మగఁ డగు నని యి
ట్లు దపంబు సేయుచుండుదు, నిది నా తెఱఁగనిన దానవేశ్వరుఁ డనియెన్.

కాంతి దొలంగ మే నిటులు • గాఱితియుఁ బెట్టుచు జవ్వనంబుచె
న్నింతయు రిత్తవో సుఖము • లెల్లను డిగ్గఁగఁ ద్రావి నెమ్మదిం
జింత దపోంబుగా నడపఁ • జెల్లునె యిట్టి పరించుచుఁ గా జం
త్వాకాంతయుఁ బోలె నిత్యసుఖముం • గైకొనఁ బాడియె చారులోచనా. 9

మ. లలనా విష్ణుఁ డనంగ నిత్యుఁ డనఘుం డెల్లా శుద్ధవంశంబు ని
ర్మలసంపూర్ణతపోమహాత్మ్యమున నింద్రప్రాప్తసద్భావంబు దో
ర్బలసంపత్తియు నాకుఁ బోలెఁ ద్రిజగత్ప్రఖ్యాతిపాత్రంబు లే
కలదే లంక పరాక్రమం బఖిలలోకశ్లాఘ్యమై నానికిన్. 10

ఆ. అనినఁ జెవులు మూసికొని యుల్కిపడి లోక, వంద్యు వేద వేద్యుఁ వరదుఁ బరము
ననుపమాను నచలు నవ్యయు హరిఁ జెప్ప, నాడఁ గూడ దని మృగాక్షి మఱియు.

చ. తపముల కెల్లఁ దాన ఫలదాత యనంబడు కాదికర్తయై
యపరిమితప్రభావుఁ డగు నాతని పేరు విను నాభిఁ బుట్టె ని
శ్వపతి యహీనబాహుబలశాలి నిజాత్మభవుండు లభాదిదై
త్యపతుల నెల్లఁ ద్రుళ్లడఁచె • నాతఁడు విష్ణుఁ డమానసీయుఁడే. 12

క. అసిన నసుర యమ్మాటలు, విని నొల్లక కదియ వచ్చి • వెండియు సతి కి
ట్లనియె మరునంపమెల్లను, జనవ్రు నిలువ దలఁచి గోర్కి • జతిమెడుఁ బేర్మిన్.

చ. ఎఱుఁగవు గాక భోగములు • నెల్లను నెచ్చెలి జవ్వనంబ యి
త్తఱి నుడివోవ కొండ నుచితంబుగ బక్కనదోయివోసి క్రొ
క్కఱిసిన చిన్నిచన్నుఁ గవ • యుండ వెసలారఁగ నాదునత్తు మఱ
వఱలు సరోవరంబున నెనారఁగఁ గేళి రోసియొ నర్ప కోమలీ. 14

ఆ. అనుచుఁ జగిలి చూచు • నద్దానవేశ్వరుఁ, దిరిగి చూచి నిన్ను • నధముఁ డగుట
మును తపగ్రప్రభావమున నెఱింగియుఁ దగ, నాశ్చలన్ము వ్రమునుమం డని తలంచి.

క. అతిథిసపర్యయు నమరయోగ్యమ నిన్ను నుచితంబుగ • సేసితిఁ బోపో
మతి లేదు నీకుఁ జొప్పడ, నతిఁ దలలో నన్నుఁ దలఁప • నగునె దురాత్మా. 16

చ. అని కలుషించి వేదవతి • యుచ్చటు వాసి చనం దలంచినం
గని దశకంధరుం డడరి • క్రొమ్ముడి పట్టెఁ దొన్న నం
గన యొకవ్రేల వ్రేయు నడిమి త్రిప్పిఁ తొంబున దాఁకి కత్తిరిం
చిన క్రియఁ ద్రెంచె వెండ్రుకలు చేతఁ దెమల్చినయంత కివ్వలన్. 17

తే. వెండ్రుకలు చేతివచ్చిన వెనుకఁ దొలఁగి దుదము సేర్చి నలికి యుద్దనుజవిభుఁడు
నిలిచె రోషమహానలజ్వాలఁ దనువు త్రుటిదనుగ మండిటిచేఁ బాసియిట్లని యెనతియు.

ఉ. విన్నము లిట్లు నీవు నను దాఁకి యిటుల దాఁఁగు చుండి యే
నిన్ను శపించినట్లయిన • నిర్మలసత్యమహాతపప్రభా

వోన్నతిచేతు గాదె పునరుద్భవమయ్యెడ సీత మృత్యువై
సన్నుతపుణ్యజాత యనఁ • జాలి మహోర్విజమూర్తిఁ దాల్చెదన్. 19

క. ఈపరిభవంబుఁ బడియుం, దీపే ప్రాణంబు లకట • దిగ్గన నవలం
బాపాదించి దశాననుఁ, నే పడఁగన్ శిష్టు నాశ్రమ • నడి పొందఁ జొచ్చెన్. 20

ఆ. కృతయుగమున వేదవతి యనఁగాఁ బుట్టి, నాఁటి త్రేత నిపుడు • సీత యనఁగ
జనకుయజ్ఞవేది • జన్మించి నీపతి, యయ్యె నిప్పు డిట్టుఁ • దగుట జేసి. 21

చ. అని ముని సెప్ప విస్మయము • నార్తియుఁ గోపముఁ బ్రీతియుం బెనం
గొనఁ దప మిట్టిదిం గలదె • కోపించి పొల్పుగ నన్నె కోరెనే
దనుజుఁడు నాఁడు నియ్యనుచితం బొనరించెన తత్ఫలంబు మె
ల్లన యిటు వొందెనే యని సలంబుచు రాముఁడు గౌతుకంబునన్. 22

క. ఇవ్విధమున సొరఁ జొచ్చిన, యవ్వారిం జూచి పిదప • వసురాధీశుం
డెవ్వలని కరిగె నెవ్వరి, కెవ్విధిఁ గారించె నను • సిల్లనె మునియున్. 23

రావణుండు దిగ్విజయము సేయుట.

శా. వీరుం డెవ్వఁడు నెందు లేఁ డనుచు నుర్విం ద్రిమ్మరున్ దర్పదు
ర్వారస్ఫారపరాక్రమక్రమకళాంవైదగ్ధ్యవిస్ఫూర్తి మె
పారంగా ధరణీశులన్ వెదకి వీరావేశ రౌద్రను
ప్రారంభం బొనరించుచున్ సమరసంరంభంబు శోభిల్లఁగాని. 24

సీ. ఒక్కచోఁ దా మరుత్తోర్వీశుజన్నంబు జని యతని రణంబు సేయ
నడిగినఁ గ్రతుకాలమని సేయఁ దగవు గాదనుచు శాంతత నున్న • యానృపాలు
నోడితి వని యార్చి • యమరగణ యజ్ఞోపకరణంబు లన్నియు • గాసి చేసి
ప్రాగ్వంశ మంతయు • ద్రచ్చి కేతన బుగ్వర్ణంబుల • నత్యమడఁచి
తే. యజ్ఞభాగంబులకు వచ్చు • హరిహయాదిసురులు బర్హియు • వాయసంబు
హంసమును గృకలాసంబు • నై భయమున బిరికివోయిన నెఱుఁగక • యసురవరుఁడె.

ఉ. అంతకవిక్రముల్ సురఘులు నార్యపు బాహుశాలి మ
హ్యంతు నజేయు గాధినృపుసత్త్రమునం గని కూడ మీ
రింతకు మున్న నన్నెఱుఁగ • రెన్నఁడుఁ గావునఁ గయ్య మిందు మీ
కెంతబలంబు గూడ నది • యెల్లను గూర్పుఁడు దర్ప మేర్పడన్. 26

ఉ. చాలక తక్కినన్ వినుఁడు • శౌర్యము లజ్జయు నుజ్జగించి మీ
రోలిన నిల్చి నామెదుర • నోడితి మే మనుఁ డన్న నేఁడిదే
పాలురు పోరిలో మనకుఁ • బంక్తిముఖుం డెదురైన వచ్చునే
మే లిది యంచు నోటమిక • మేకొని పత్రికల చేసి రక్కజిన్. 27

మ. దనుజుం డీవురి కేగుదెంచి మహిమోద్దాముప్రతాపాగ్నిసం
జనితాశావలయప్రకాశబహుళ • ప్రౌఢిసంరూఢిచే

ననరణ్యక్షితిపాలు ముట్టిన నతం • డత్యుద్భటాకారుఁ డై
యని కేగెం బృథివీపరాగపటలం • బాకాశముం గప్పఁగన్. 28

ఉ. సైన్యయుగంబునుం బెనఁగి • సంగరరంగమునందు మ్రగ్గ రా
జన్యవరుండు రావణుఁడు • సమ్ముఖు మై మహి సంచలింప న
న్యోన్యవధాభిలాషమున • నార్చి నడిం దలపడ్డఁ జూడ సా
మాన్యము లయ్యె నప్పు డొక • మాత్ర జయాపజయప్రకారముల్. 29

చ. వికటము లైనహస్తములు • వ్రేయుచు నోలిన తాఁకి యున్న మ
స్తకములు నుగ్గు సేయుచు ని • శాతకృపాణకళాపదగ్ధుఁ డై
యొకవడిఁ బోరి డస్సి బలియుం డగు దానవుచేత నొచ్చి నే
ల కొరగునప్డు భూపతి చలంబున నాతనితోడ నిట్లనున్. 30

మ. అని నీ కోపక వడ్డ నేమి యిఁక దై • త్యాధీశ యే ధర్మవ
ర్తిని యేనిక్ శుచి నేని నాకులమునక్ • దివ్యావతారుం డొకం
డనపాయుం డుదయంబు సేసి భువనం • బానందపుం బొంద నెం
దు నవధ్యం బగునీశిరోదశకముం • దున్మాడుపాఁ డుద్ధతిన్. 31

ఆ. అనిన నసుర నగుచు • నగు నగు నీయందు, బొంకు గలుగు నెట్లు • పోలుఁ బోలుఁ
బిదపఁ జూచికొంద • మిది నీవు గొ మ్మని, సరిఘు నతనిశిరము • వగుల వ్రేసి.

క. ఆర్చి విజయోత్సవమునం, బేర్చినచలమున వరంబు • పెంపున సొంపుం
దీర్చి దిగులు రాజులయెదఁ, గూర్చి విడిసె మగుడ దైత్య • కోటి మదింపన్. 33

క. ఇమ్మెయి నచట నచట య, జ్ఞమ్ములుఁ దపములును ధర్మ • చర్యలు బహువి
ఘ్నమ్ములఁ బెట్టుచుఁ గలయం, గ్రుమ్మరి నరనరుల నొక్క • కోటికిఁ దెచ్చెన్. 34

మ. ఒకనాఁ డొక్కెడఁ బోయి పోయి దివి నం • త్యోచ్చైస్తపయోదంబు నె
క్కి కడుం జెన్నగు వీణ చే నమర సం • క్షీణప్రభావుండు నం
ఖ్యకళానంజనకుండు నారదుఁడు రాఁ • గాఁ జూచి యాసన్నవు
ష్పకుఁ డై భక్తిఁ గృతప్రణాముఁ డగుచుక్ • సల్లాపసౌఖ్యంబునన్. 35

ఆ. అసురవరుఁడు గుశల • మడిగిన నుచితనం, భాషణంబు సేసి • బంధుభావ
మాదరమున నెఱపి • యమ్ముని మానన, హితముఁ గోరి యతని • కిట్టు లనియె.

నారదచోదితుఁ డై రావణుఁడు యమునిమీఁదికిఁ జనుట.

మ. ధరణీచక్రమునందు నీవు సమరో • త్సాహంబునక్ రాజులం
బొరివుచ్చం గనుఁగొంచు వించు సుది నే • ప్రొద్దుక్ ముదం బందుదుక్
హరియుద్ధంబును శూలిసంగరము దే • వాధీశుసంగ్రామముం
గర మర్థి న్మను సూతు నాకు నవి • వేడ్కం జేయు వి ట్లెమ్మెయిన్. 37

క. ఏ నీకు నొకటి సెప్పెద, దానవకులముఖ్య దేవ • తలకు నవధ్యుం
డై ననినుబోఁటివాఁ డీ, మానవుల జయింప విక్ర • మంబును గల దే. 38

క. కలయం ద్రిమ్మరి మేదినిఁ, గలపీదుల నోర్చి జయము • గైకొంటి మను
ష్యులు నీ కెదురే యింకం, గలదే కొద వద్దచో ట • ఖండితశౌర్యా. 39

తే. క్షుత్పిపాసలు జరయును • ఘోరరుజలు, నడర నార్తులై యుండుదు • రదియుఁ గాక
మర్త్యు లిటమున్న పీద ల • మర్త్యులైరి, పీనుఁగుల ముట్టి యొడిచిన • బిరుదుగలదె.

క. కావున నిమ్మనుజావళి, నీ వడుచుట మెచ్చు గాద • నిన నప్పలుకుల్
దేవారి వోలు నని సం, భావించి మరు త్తపస్వి • పతి కి ట్లనియెన్. 41

నారదవచనప్రబోధితుండై రావణుఁడు యమునిపై దాడివెడలుట.

ఉ. ఏను రసాతలంబునకు • నేగెద నాగకులంబు నోర్చి య
ద్దానవులన్ జయించి బల • దర్పము లేర్పడ దేవకోటిదు
ర్మాన మడంప వాసవపు • రంబునకుం జను వాఁడ నమ్మనీం
ద్రా నినుఁ గంటి నా కభిమ • తంబులు సేకుఱు నింక నెమ్మెయిన్. 42

తే. అనిన విని నీకుఁ బాతాళ • యానమునకుఁ, దెరువుగా దిది సమవర్తి • పురముసరణి
యందుఁ జనుమ తనిమదంబు • నడఁపవలయు, ననిన మ్మునికని యెన • ద్దనుజవిభుఁడు.

ఉ. మున్ను ప్రతిజ్ఞ సేసితి స • ముద్ధతవృత్తి దిగీశకోటికిన్
బన్నముఁ దేరఁ గావున శు • భంబులు శీఘ్రమ చేఁత నీతి గ
ర్వోన్నతిఁ గ్రాలునాజముని • నుక్కడఁగించి క్రమంబుతోడఁ ద
క్కున్నదిశల్ జయించెద స • ముజ్జ్వలదుస్సహవిక్రమంబునన్. 44

క. పనివినియెద నని మ్రొక్కుచు, దనుజేంద్రుఁడు సనిన వేల్పుఁ • దపసియు నీతం
డనుమానింపక జముపైఁ, జనియెడు నియ్యరుపురకును • సమరం బైనన్. 45

క. వీఁడును వరసిద్ధబలుఁడు, వాఁడును జగ మెఱుఁగ దుర్ని • వారుఁ డలుకమై
నేఁ డిరువురుఁ దలపడుదురు, వేఁడిమొగంబులన చూతు • వేడుకతోడన్. 46

నారదుఁడు రావణునిరాక యమని కెఱింగించుట.

మ. అని యొక్కించుక నిల్చి యొండుగడ గా • నత్యంతశీఘ్రింబునం
జని వైవస్వతుఁ గాంచి తా నధికపూ • జాసత్కృతుం డై కృతాం
తున కారావణురాక సెప్పి యనిలో • దోశ్శక్తిఁ జూపంగఁ బూ
ని నిజం బై యిట వచ్చె నేనిఁ జెడఁడే • నీచేత నం చన్నెడన్. 47

క. అచ టెల్లఁ బుష్పకంబున, రుచి గప్పఁగ రావణాసు • రుఁడు డై తేయ
ప్రచయకలకలనిరంతర, విచిత్రనభోభాగుఁ డై య • నికి నేతెంచెన్. 48

క. చనుదెంచి పురసమీపం, బునఁ దమతమపుణ్యపాప • ములు గనుఁగొనఁ ద
మ్మనివారణఁ బొందఁగ ను, న్ననిఖిలజంతువులఁ జూచి • నయవిరహితుఁ డై.

ఉ. కొందఱు సౌఖ్యముం బొరయఁ • గొందఱు దుఃఖముఁ బొంద నేల మీ
రందఱు నొక్కచంద మగుఁ • డంచు విపద్దశఁ బొందువారి మే

లొండ నొనర్చె దైత్యపతి • యున్మదుఁడై పితృరాజుకింకరుల్
గ్రందుకొనంగ నేపడర • గాసిగఁ జేసెఁ దదాజ్ఞ నెంతయున్. 50

యమరావణసేనలు పోరాడుట.

ఉ. రక్షకు లెల్ల నొక్కటఁ దిరంబుగ మోహర మేర్చి యార్చి సం
ధుక్షితకోపులై యతులదోర్బలదుస్సహలీలఁ దాఁకినన్
రాక్షసులుం బరాక్రమధురంధరతం దగ మాఱుకొన్న ని
రక్షయకారి ఘోరసమరంబు ప్రకీర్తిత మయ్యె నయ్యెడన్. 51

ఉ. సేనలతోడ నద్దనుజసింహుఁడు సంగరకాంక్ష వచ్చినం
బూనికిఁ దీర్చి కింకరులు • పోరుటకు న్మది నుల్లసిల్లి పె
ల్లైనబలంబులం దగుసహాయముగా సమవర్తి పుచ్చినన్
దానవసంగముల్ దలరఁ • దాఁకె విశృంఖలదోర్విలాసతన్. 52

చ. జముని బలంబు పేర్చి నిజసైన్యము నుక్కడఁగించినన్ భుజా
సముదయసంభృతాస్త్రబహుశస్త్రమహోగ్రతఁ జూపెఁ దాఁకి వి
క్రమరసికాంతరంగుఁ డగురావణుఁ డుజ్జ్వలరోషపావకో
ద్యమవినిహన్యమానరిపుదర్పమహానిబిడాంధకారుఁ డై. 53

క. పంపునకు నోడఁ దగ దని, త్రుంపఁ గడఁగి కాలకింకరులు భీకరులై
నొంపఁగఁ జంపఁగఁ దతిమి నిలింపరిపుం బొదివి రెదఁ జలింపక కడిమిన్. 54

ఉ. ఆశుగచక్రతోమరగదాసికుఠారముఖంబులన్ మహో
గ్రాశయులై నిజాంగముల • నన్నిటి నొక్కట నొంప నల్గి కీ
నాశునివారి నెల్లను వినాశము నొందఁగఁ జేయ వారిపైఁ
బాశుపతంబు వట్టి తెగ • వాపె నిశాటవిభుం డుదగ్రతన్. 55

మ. తలఁకెం దోయధిసప్తకంబు గిరివర్గం బెల్ల నూటాడె సం
చలతం బొందె వసుంధరావలయ మాశాచక్ర మల్లాడెఁ గొం
దల మందెం ద్రిదశేంద్రపట్టణము పాతాళంబు ఘూర్ణిల్లె నా
కుల మయ్యెన్ గ్రహతారకాకులము సంక్షోభించె నవ్వేధయున్. 56

చ. అపరిమితప్రతాపుఁ డగునాదశకంధరుచేత ముక్తమై
త్రిపురము లేర్చుభూతపతి • తీవ్రశరంబునుబోలె మండి మిం
టిపయిఁ గలంగఁ బేర్చి నిగిడించి యుగాంతమహాగ్నిరీతిఁ బా
శుపత మరాతిసైన్యముల • నూరెల ముట్టి దహించె వ్రేల్మిడిన్. 57

చ. జయమునఁ బొంగి పెల్లుగ నిశాచరవల్లభుఁ డార్వ సేనలుం
బ్రియమున నొక్కపెట్ట నలి రేఁగి నభంబు సెలంగ నార్చినన్
భయమున దండు గుండుగిలఁ • బోఁడు నాసమవర్తి యెంతయున్
రయమున నుద్భటారుణతురంగసమూహరథాధిరూఢుఁ డై. 58

యమరావణులద్వంద్వయుద్ధము.

ఉ. ముందట మృత్యు వుద్భ్రమిత•ముద్గరహస్తతఁ గ్రాల నుజ్జ్వల
స్యందనపార్శ్వభాగమున • నర్చిత మై ఘనకాలదండ మొ
ప్పం దనకోప మాననము • పైఁ బెనుమంటయుఁ బోలె నాకృతిం
బొంది వెలుంగ నయ్యసుర•పుంగవు మోహర మున్న చోటికిన్. 59

చ. చని తనమ్రోల వచ్చుమహి•షంబుగళంబున ఘంటనిక్వణం
బును ఘనమార్వినాదమును • భూరితరాసురసైన్యతూర్యని
స్వనవిభవంబు మ్రింగికొన•శాతశరాంబుధినీట ముంచె న
ద్దనుజబలంబు నప్రతిహ•తప్రదరుం డగుచున్ సముద్ధతిన్. 60

మ. జమునాటోపము దుస్సహం బగుడు ను•త్సాహంబు వాటింప లే
క మదం బేది బలంబు పెల్లగిలినం • గ్రవ్యాదనాథుండు దు
ర్దమబాహాబలుఁ డై యెదిర్చె దశకో•దండీసముజ్జృంభితో
ద్యమనిర్యాతనిశాతసాయకపటు•వ్యాపారఘోరంబుగాన్. 61

ఉ. ఈసున నంతకుండు నసు•రేశ్వరుఁడున్ వివిధాస్త్రశస్త్రవి
న్యాసము లేర్పడం జన జ•యాపజయంబులఁ బొందుచున్ రణం
బాసురవృత్తిఁ జేసిన ల•యానసరం బగుచున్న నాసరో
జాసనుఁ దొట్టి వారి తెఱఁ • గారయ వచ్చి రమర్త్యు లందఱున్. 62

శా. దేవవ్రాతము వచ్చినన్ భుజబలో•త్సేకంబుఁ జూడన్ దశ
గ్రీవుం డుగ్రము లైనసాయకములం • గీనాశు నొప్పించినం
జావం జేయుదు దైత్యునం చతఁడు భా•స్వత్కాలదండంబు బా
హావిన్యస్తము సేయుచున్ భ్రుకుటిబం•ధాభీలసందీప్తుఁ డై. 63

క. మృత్యుపురస్సరముగ లో, కాత్యయసమయంబు నాఁగ • నంతకుఁ డధికౌ
ద్ధత్యమునఁ గడఁగి డగ్గఱి, దైత్యుం బొడిసేయఁ గాల•దండము పూనెన్. 64

బ్రహ్మ యమరావణులయుద్ధమును మాన్పుట.

ఉ. అత్తఱి గ్రక్కునన్ సరసి•జాసనుఁ డడ్డము సొచ్చి నిల్చి కే
లెత్తి మహాత్మ యిట్టు లుచి•తేతరవృత్తము నీకు నీడె మ
ద్దత్తవరానుభావమున • దానవనాథుఁ డవధ్యుఁ డేన నీ
యుత్తమకాలదండము ప్ర•యోగ మమోఘము గా నొనర్చితిన్. 65

క. కావున దీన నసురపతి, చావును బ్రదుకుటయు నాయ•సత్యము నిజముం
గావుము లోకము లన్నియుఁ, గావు సుమీ నాకు బొంకు • గల్గినయేనిన్. 66

క. తగ దుడుగు మనినఁ బితృపతి, నగి జగముల కెల్లఁ బ్రభువు • నలినాసన నీ
వగుట భవదాజ్ఞ కెమ్మెయి, మిగులుదునే సమరమునకు • మేకొని యైనన్. 67

క. నక్తంచరు సమయించుట, యుక్తము గాదేని నిచట • మునికి దగదు నే
శక్తుఁడ నై యుండియు భవ, దుక్తికిఁ గాఁ దొలఁగవలసె • నోపనిభంగిన్. 68

ఆ. అని రథంబు సూతుఁ • డనుమృత్యుముఖపరి, జనముఁ దాను గూడి • జముఁ డదృశ్యుఁ
డైన వేధయును ని • జావాసమున కేగె, నారదుండు నరిగె • నాకమునకు. 69

క. కలయఁ గనుంగొని యెవ్వరు, మెలఁగమి సమరాంగణంబు • మిన్నక యున్నన్
గెలిచినవాఁ డై దానవ, కులపతి సనె సుతలమునకుఁ • గ్రొవ్వెసలారన్. 70

ఉ. ఆలములోన మైమయిఁ గృ • తాంతుని నోర్చితి నింక నన్నెదుం
డేల యెదుర్చు నంచు మద • మెక్కి నిశాచరవల్లభుండు పా
తాళజయార్థ మేగి మహి • తంబుగ భోగవతీపురంబు గ
ర్వాలసలీల ముట్టె భుజ • గాధిపుఁడుం గనియెన్ వినీతుఁ డై. 71

రావణుఁడు నివాతకవచకాలకేయులతో యుద్ధము సేయుట.

క. గణనాతీతవినూతన, మణినికరము గప్పమిచ్చి • మన్ననఁ గని యా
ఫణిపతి సంతస మందెను, మణిమతి యనుపురికి నరిగె • మనుజాశనుఁడున్. 72

సీ. అందుఁ బూర్వంబున • నంబుజాసను చేత వరములు గనిన ని • వాతకవచు
లని యెడు దైత్యుల • నా నిశాచరపతి పోరికిఁ బిలిచిన • వారు వారి
కయ్యంబు పెద్దయుఁ • గాలంబునకుఁ గంటి మనుచు ససైన్య • సైన్యములతోడ
వెడలిన నిరువాఁగు • వివిధాస్త్రశస్త్రప్రహార ఘోరంబుగా • ననుసమర

తే. మేఁడుకాలంబు సేసిన • నెఱిఁగి యపుడు, వచ్చి నాగలసరసుల • వలను నప్పి
తెలిపి సఖ్యంబు సేసినఁ • గలసి యచటఁ, జెలిమియునుండె దశముఖుఁ • డేలమిమిగుల.

క. అతులితనవభోగంబులఁ, గతిపయదినములు నివాత • కవచులచేఁ బో
షితుఁ డగుచు నిలిచి శౌర్యో, న్నతి వెలయఁగ నరిగెఁ బద్మ • నగరంబునకున్.

మ. చని వే ముట్టినఁ గాలకేయు లమితో • త్సాహంబునన్ ఘోరమో
పనసైన్యోద్ధతులై కడంగి నగర • ప్రాకారబాహ్యాంగణం
బున వీకం దలపడ్డ రావణుబలం • బుల్ వీఁగినన్ రేఁగి య
ద్దనుజాధీశ్వరుఁ డస్త్రశస్త్రనిహతిం • దత్సైన్యముం గూల్చినన్. 75

ఉ. చూచి మహోగ్రకోపమున • శూర్పణఖాపతి పేఁగు సేనఁ ద్రే
వ్రేచి విశృంఖలప్రబల • విక్రమదుస్సహుఁ డై దవానలం
బేచినకాననం బడరి • యేర్చువిధంబున నస్త్రశస్త్రముం
జూచియుఁ జూడకే బలము • సొంపున రూపడఁగించి పేర్చినన్. 76

రావణుఁడు తనమఱఁది యగువిద్యుజ్జిహ్వునిఁ జంపుట.

చ. వడిగొని కాలకేయభట • వర్గము గ్రొచ్చినఁ దాను నసలుం
గడఁగి నిశాచరేశ్వరుఁడు • గ్రుందుగఁ దాఁకె రణంబునం దడం

దొడిఁబడ వ్రేసెఁ దీవ్రతర•దోరసినిం దను నీడఁ బోక కో
అడమున బిట్టు గిట్టినమ•అంది నెఱుంగక దుర్మదాంధుఁ డై. 77
శా. విద్యుజ్జిహ్వుని వ్రేల్మిడిం దునిమి దో•ర్వీర్యం బహార్యంబుగా
నుద్యద్విక్రమవై రవీరసుభట•వ్యూహంబు నెల్లన్ దను
ర్విద్యాకౌశల ముల్లసిల్ల సమరో•ర్విం గూల్చి నిర్ఘోషసాం
ద్రద్యావాపృథివీదిశావలయగ•ర్జస్ఫూర్జితాకారుఁ డై. 78
క. రణవిజయము గైకొని పట్టణ ముద్భటసుభటసంక•టంబుగ భాస్వ
న్మణిగణధనములు మొదలుగఁ, దృణము తుదిగఁ జూఱగొనియె•దివిజారి వెసన్.

రావణుఁడు వరుణపట్టణముపై దాడివెడలుట.

ఆ. ఇట్లు భుజగదాన•వేంద్రుల నిర్జించి, యసుర మసరుకవిసి•యంతఁ బోక
కంధివిభునిపురము•కందువ యారసి, యుద్ధవిడిని బురము•నొద్ద కేగి. 80
మ. వరుణుం డెక్కడ నున్నవాఁ డతనిగ•ర్వగ్రంథి మాన్పంగ నే
ర్పరి నై వచ్చితి శత్రుఘట్టనమునన్•రక్తంబు వోఁ జేసి నా
ఖరతేజంబునఁ గ్రాఁచి పొం గడఁచి చుల్కం జేసి నానాధనా
హరణం జే నొనరింతుఁ జెప్పుఁడు మదీ•యప్రౌఢి యం చుద్ధతిన్. 81
క. పురబహిరంగస్థాపమున మో,హరములు దీర్చికొని యున్న•యసురేశ్వరుపై
నురవడిమైఁ దో తెంచిరి, వరుణతనూభవులు రథిక•వర్గముతోడన్. 82
క. సేనలు సేనలఁ దలపడ, దానవపుష్పకము గగన•తలమునఁ గని యు
త్తానలసితరథు లై యం, భోనిధిపతితనయు లతనిఁ•బొదివిరి కడఁకన్. 83
క. చీకాకుపఱిచి బలుగదఁ, జేకొని యతఁ డేయ వ్రేయఁ•జేరునఁ జేరం
గైకొనక తఱిమి యీడం, బోక పెనఁగి రంబుధీశ•పుత్త్రులు గడిమిన్. 84
ఉ. అంత మహోదరాదు లగు•నంబరచారవిదగ్ధు లైన దే
వాంతకవీరు లొక్కమొగి•నారథిసంఘముతోడఁ దాఁకి దు
ర్దాంతభుజాబలంబు ప్రథి•తంబుగఁ గేతనముల్ హయంబులున్
దంతిసమూహముల్ దునుక•తండము లై ధర ద్రొల్ల నేసినన్. 85
ఆ. విరథు లైనయబ్ధి•విభుతనూభవులపై, నడరి రౌద్రమున సు•రారి కేలు
దోయిఁ బదిటఁ బదియు•వేయి శస్త్రాస్త్రవి,తతిని బొదివి జర్జ•రితులఁ జేసె. 86
చ. వెఱచఱవన్ దశాననుఁడు•వీరభటావళియుం గడంగి ద
గ్గఱి జలధీశనందనులు•గ్రందుకొనన్ రథహీను లైనయ
త్తఱి నుఱుమాడఁ జొచ్చినఁ బ•దాతులఁ గూడి కడంగి పెల్లుగం
బఱచిరి పట్టణంబుదెసఁ•బౌరజనంబులు బెగ్గలింపఁగన్. 87
మ. వెఱ సిట్లంబుధినాథనందనులు దో•ర్వీర్యంబు సాలించి యం
దఱుఁ బాఱంగ నిశాచరేంద్రుఁడు జయో•త్సాహంబునన్ వెన్నడిం

దళముమంగాఁ బ్రజఁ జేయి వీచుచు సము•ద్యద్వేగుఁడై తోలి తో
ప్పుఱఁ బెట్టె శరజాలముం బిఱుదఁ గు•ప్పంగూర నాఁటించుచున్. 88

ఆ. వరుణుబలముఁ దనయు•వర్గంబుఁ గోటసా, రంగఁ బాఱ నెగచి • రావణుండు
జలదనిస్వనంబు•చందంబు నెలుఁగెత్తి, యెల్లదిశలు సెఁగ • నిట్లు లనియె.

క. వదుచులచేతను నీక్రియఁ, బొడిపించిన దశముఖుండు • వో నిచ్చునె తాఁ
గుడిచెం గట్టెం గలనికి, నడచుం గా కింక నోదిఁగి•నం దను నగరే. 90

క. అనుపలుకులకుఁ బ్రభాసుం, డనువరుణామాత్యుఁ డచట•నందఱుఁ జనఁగ్ర
క్కున మరలి యితని నుడిగిం, చినఁ గార్యం బగున యట్లు• చేసెద ననుచున్.

చ. వరుణుఁడు పద్మగర్భుఁ గొలు•వం జనియెం బెఱవారు వచ్చి సం
గరమున నీకు నోడిరి జ•గద్విదితంబు భవద్భుజాబల
స్ఫురణము గావునన్ దివిజ•సూదన నీ కెదు రెవ్వ రిందులో
నరయఁగ నిందె కా దెచట•నైన నొకండును గల్గనేర్చునే. 92

క. అనిన విని పొంగి తనుఁ బేర్కొని బొబ్బిడి రావణాసు•రుఁడు ప్రజ మరలుం
డని చేయి వీచె జృంభిత, దనుజసమూహప్రశంసి•తగుణుం డగుచున్. 93

ఉ. రాజితసౌధపంక్తిరుచి•రద్యుతిజాలము పర్వి నిత్యవి
భ్రాజితచంద్రికావిభవ•భంగిన యొప్పెడునప్పురంబుఁ గే,
లీజితవైరి రావణుఁడు • లీలమెయిం జని కీర్తికాంతిసం
యోజితరేఖ గ్రొత్త యగు•చుండఁగఁ జేసి ముదం బెలర్పఁగన్. 94

క. మరల విడిసి గెలుపునఁ బొం,పిరివోవుచు లంకఁ దలఁచి • పెను పొనరఁ జమూ
వరులఁ బిలిపించి పోదము, పురమున కని చెప్పె దనుజ•పుంగవుఁ డెలమిన్. 95

చ. పయనము చాటఁ బంచి సుల•భంబుగఁ బూరియు నీరు వంటక
ట్టియలును గల్గుచోట్లను గ•డించి దినుగల్ దగునుక్కళంబుగా
భయ మనువేరు లేక నిర•పాయముగా విడియించుచున్ మనః
ప్రియము మగుభంగి సేన నడ•పించె విశృంఖలవైభవంబునన్. 96

చ. బలములతోడ మేదిని న•భంబునఁ జేరువ నంతకంతె న
గ్గలముగ నెక్కి సైనికుల•కన్నుల కందనిచోట డాపలన్
వలపల దవ్వుగాఁ దొలఁగి• వావిరి నెచ్చట నేని వచ్చుఁ దా
నలసినయట్లు లల్పపరి•వారయుతంబుగఁ బుష్పకంబునన్. 97

రావణుఁడు లోకములోని స్త్రీల నెల్లఁ జెఱలువట్టుట.

ఉ. ఆసమయంబున న్నగని•యాంప్సరు కన్యలు నాక చొచ్చి ధా
త్రీసురరాజవైశ్యులను • దేఁకువ సేయక యెల్లజాతులుం
గాసిగ నొక్కపెట్టుగఁ బ్ర•కాశరహస్యవిభేదహీనుఁడై
యాసురవైరి పట్టెఁ జెఱ • లజ్జము లేక మృగాయితాత్ములన్. 98

క. మునిసిద్ధయక్షకిన్నర, దనుజోరగకన్యకావి • తానము నెల్లం
గొనివచ్చి వచ్చి పుష్పక, మునఁ బెట్టుచు వచ్చెఁ బంక్తి • ముఖుఁ డనయుండై.

సీ. తట్టికి వచ్చి యి • ట్టట్టు పోనేరని తెల్లవిధంబున • లీల మెదలి
వలఁ జిక్కి యెక్కడ • మెలఁగంగ నేరని చిలుకలచాడ్పునఁ • జెన్ను దఱిఁగి
మావునఁ జోరఁబడి • యావలఁ జన లేని మీలచందంబునఁ • జాలఁ గుంది
యురులలోఁ బడి యొందు • నరుగంగఁ జాలని నెమిళులతెఱఁగునఁ • గొమరు దక్కి

తే. కలయఁ జూచుచుఁ బలుకంగ • నెలుఁగు రాక, నలఁగు మేనులతో నెఱిఁ • దలలు వీడి
వెగడుపడి వెల్లనై కడు • విన్నఁబోయి, పుష్పకంబున నున్న యా • ప్వొలఁతు లెల్ల.

క. కొలఁదికి మీఱిన నెవ్వగ, నలఁదురి నానావిధంబు • లైనతమతలం
పులగతి నో ర్త్రోర్తునకుం, దెలియ విలాపములు సేయు • తెఱఁ గెట్లనినన్. 101

క. చంపు నొకో యక్కట కా, రింపఁ దలంచు నొకొ లఘుచ • రిత్రంబులకుం
బంపఁ గడంగు నొకో శం, కింపం డీకఱకుటసుర • గీ డొనరింపన్. 102

రావణునిచెఱం బడినస్త్రీలు విలపించుట.

మ. మగఁడా నీవు జగంబుచొప్పు మిగులన్ • మానంబు వాటింతు పా
లిగ నెగ్గం బగుమాట వాటిలెనె త • ల్లీ నీకు లోకంబుపా
టిగ నిట్లొందెనె నిందతోడివగ తం • డ్రీ యొందుఁ గీర్తింపఁగాఁ
దగునీసంతతి కీడునెం దొడరెనే • దైవంబు చెయ్యిం గటా. 103

తే. చమురు నెత్తురు సవుబంధు • సమితి గరము, ప్రీతి నఱకాళులకు నఱ • చేతు లొగ్గ
నునికి యెక్కడ నీక్రూర • దనుజశౌరి, కగ్గమై వచ్చు టెక్కడ • నకట విధియ.

ఉ. ఇమ్ములఁ దోడ నాడుచెలు • లేమను చుండుదు రొక్కొ యిప్డు నా
తమ్మునిముద్దుమాటలు గొ • దల్పడఁ బల్కెడుచిల్కబోద ని
త్యమ్మును బొత్తునం గుడుచు • నర్మిలి చేడ్పడు మవ్వ మెక్కి యొ
క్కుమ్మడి సంకురించులత • లొప్పు దొఱంగవె నీరు గానమిన్. 105

ఉ. చిత్తము గుందు చుండఁ జెఱ • సేయుటకంటె విశుద్ధమైన నా
వృత్తము గోలువుచ్చుటకు • వేగ తలంపక నన్ను లగ్గుగాఁ
గత్తులఁ గోసి దానవులు • గండలు దిం డ్రని కట్టిఁడైనవీఁ
డిత్తఱి నెట్టులైన సమ • యింపఁ డొకో దొసఁ గెల్ల మానఁగన్. 106

క. అని పెక్కుతెఱంగుల న, వ్వనితలు దురపిల్లి యిట్లు • వనరుచుఁ జదలం
జని చని నలుదిక్కులుఁ గనుఁ, గొని పల్కిరి తల్లడంబు • గూరిన మఱియున్.

ఆ. ఇంక నేటిలోక • మీదుష్టదైత్యుని, కిట్ల చెల్లె నేని • యెల్లి నేఁటి
లోనఁ బాడు గాదె • యానలినాసను, రాజసంబు నిష్ప్ర • యోజనముగ. 108

—— చెఱఁ బడ్డయింతులు రావణుని శపించుట. ——

క. తగు విక్రమంబు సేయుట, యగునే పరసతుల నిట్టు • లదయత్వమై నె
వ్వగలఁ బొగిలింప నతనికి, మగఁటిమి గా నేర్చునే యః మంగళచేష్టల్. 109

చ. పరమపతివ్రతావిభవ • భాసురలీల వెలుంగుమమ్ము ని
ష్కరుణత నిమ్మెయిం బఱిచెఁ • గావున నీదనుజాధముండు స
త్పురుషపరిగ్రహం బయిన • పుణ్యసతిం గలుషింపఁ జేసి త
ద్వరునిపరాక్రమంబున న • వశ్యము మృత్యువుఁ బొందుఁ గావుతన్. 110

క. అనవుడు దశాస్యుఁ డాశా, పనిహతిఁ బ్రభ సెడియు బాహు • బలమదమునఁ గై
కొనక నలి నపహసించుచు, ననుమానము లేక యెలమి • నరుగుచు నుండెన్.

సీ. ఉడుగక కాల్చుచు • నుండెడుశోకంబ యతితీవ్రహవ్యవా • హనుఁడు గాఁగ
నిట్టూర్పుగాడ్పులు • నిగిడించుటయ విలసిల్లఁ బ్రజ్వలితంబు • సేఁత గాఁగఁ
బాయక యొనరించు • బహువిలాపంబుల రాజితమంత్రాక్ష • రములు గాఁగఁ
గన్నీరు బోరనఁ • గ్రమ్మించుటలు పోరిఁ బొగి నాజ్యధారల • పోఁత గాఁగఁ

తే. గొలఁది కగ్గల మై యెదఁ • గలుగువగల, యొనరుసమిధలు గా నిట్టు • లువిదపిండు
రావణాభిచారంబుగ • భావమందు, నుగ్రముగ వేల్చు తెఱఁగున • నుండెఁ జూడ.

—— రావణుఁడు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లంకం బ్రవేశించుట. ——

క. ఇత్తెఱఁగున దశకంధరుఁ, డుత్తరుణులఁ గొంచు లంక • కరిగెం బౌరుల్
చిత్తము లలరం గానిక, లుత్తమవస్తువులు దెచ్చి • యొప్పింపంగన్. 113

చ. ప్రియ మెదఁ బల్లవింపఁగ వి • భీషణుఁ డాప్తులుఁ దాను నెంతయున్
రయమున భూపితద్వీపతు • రంగముఁ డై యెదురేగి యన్నపా
దయుగము డాయ భక్తిమెయి • దండనమస్కృతి సేసినన్ సురా
ద్రి యెగయ నెత్తి కీర్తిఁ బ్రచు • రించినబాహుల నెత్తెఁ దమ్మునిన్. 114

ఉ. ఎత్తియుఁ గౌఁగిలించి దను • జేంద్రుఁడు లోచనపద్మషండమున్
జిత్తసరోరుహంబు విల • సిల్లఁ గనుంగొని కుంభకర్ణుఁ డిం
దిత్తఱి మేలు గానఁడె య • హీనపరాక్రమశాలిఁ దామసా
యత్తునిఁ జేసె మూలవిధి • యం చొకయించుక చిన్నవోవుచున్. 115

క. ఇభతురగస్యందనగతి, రభసంబునఁ బృథివి యద్రువ • రక్షోవంశ
ప్రభువు నగరంబు సొచ్చెను, విభవోజ్జ్వలుఁ డగుచు వినయ • వినుతులు సెలఁగన్.

ఆ. ఒక్కచందురుండ • యుదయింపఁ బొంగెడు
నంబురాశి యిది పు • రార్ణవంబు
దనుజపతిముఖేందు • దశకసన్నిధి నుబ్బ
కున్నె యనఁగ వీట • నులివు మిగిలె. 117

శూర్పణఖ తనమగనిఁ జంపె నని దుఃఖించి రావణుని దూఱనాడుట.

క. అయ్యవసరమునఁ దనపతి, కయ్యంబునఁ బంక్తివదను • ఖడ్గనిహతి రెం
డయ్యె నని శూర్పణఖ విని, పయ్యెదకొం గెడల బుడమిఁ • బడి మూర్ఛిల్లెన్.
చ. సభయము లైనడెందముల • సంబ్రమము మ్ముమ్మలికంబుఁ గప్ప సం
క్షుభితసఖీజనం బోలయఁ • గొండొకసేపునఁ దేఱి తీవ్రశో
కభరితచిత్త యై మొగముఁ•గప్పుబాష్పజలంబు లంబుజ
ప్రభ సెడ ముంచు పెన్వఱదఁ•భంగిగ నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 129
ఆ. ఆరుగుదెంచి యన్న•యడుగులకడ నార్త
నాద మడర వ్రెల్లి • నాథుఁ బనవి
యేడ్చు చున్న నల్ల • నెత్తి యుమ్మిద్దియఁ
దడవి కన్నునీరు • దుడిచి యతఁడు. 120
క. సముచిత మగు తెఱఁగున శోకము వాపుట కనునయింపఁ • గడఁగి తదాలా
పములకుఁ జొచ్చుటయును గోపమునను రక్కసియుఁ గరము • ప్రల్లదురా లై.
ఉ. అక్కటికంబు మాలి చెలి•యల్ వగఁ బొందదె నాకు దీన దూ
ఱెక్కు జగంబునం దనక • యింతయుఁ గొంకక పాపవృత్తికి
న్నక్కక వైర మొత్తి కడుఁ • గ్రూరుఁడ వై యిటు సేఁత చూడఁగా
దిక్కులు గెల్వఁ గాదు నను • ద్రొక్కనఁ బోయితి గాని యిమ్మెయిన్. 122
క. అగ్గలిక మెఱసి కడఁగుచు, మొగ్గరములు గడచి పోయి • మును మును మఱఁదిన్
బ్రుగ్గతిలఁ జేసి దీనికి, సిగ్గువడని నిన్ను నేమి• సెప్పుదుఁ జెపుమా. 123

రావణుఁడు శూర్పణఖ నూరడించి దండకారణ్యమునకుఁ బంపుట.

చ. అనవుడుఁ గ్రందుఁగయ్యమున • నప్పటికి న్మనవారు లాఁతివా
రని మది నేర్పరింప వన• మప్పు దురుక్తము లేల యింక నా
•తని మగిడింప వచ్చునె వృ•థాపరితాపము దక్కు నీదు నె
మ్మనమున కెట్టు లట్టుల స•మస్తధనంబులు వేడ్క నిచ్చెదన్. 124
క. అని యొకభంగిం దననేర్చినయట్టులు సెప్పి తీర్చి • చెలియలి నూరా
ర్చినవాఁ డై యవ్వనితకు, మనుజాశనుఁ డిట్టు లనియె • మఱియుం బ్రీతిన్. 125
సీ. దండకారణ్యంబు • దద్దయు హృద్యంబు శుక్రశాపమున న•చ్చోటు దైత్య
వాస మయ్యెడుఁ గాన • నీసమయంబున నెలవు గైకొని ఖరుఁ • డిల్పువాఁడ
నతఁడు పిన్నమకొడు•కయ్యును మనకు దా మనుభేద మెఱుఁగని•యట్టివాఁడు
నీదెస మిగులంగ • నెమ్మి వాటించు నయ్యెడ నీవు వసియింపు • మిపుడ పోయి
ఆ. యిష్ట మగుపదార్థ• మెయ్యది యేనియు, ననుదినంబు వేడ్క • నడిగి తెచ్చి
యనుసరించి నడపు • మని నియమించెద, నేను గలుగ నీకు • నేమి కొఱఁత. 126

చ. అని యిటు లూఱడించి ఖరు • నప్పుడ పిల్వఁగఁ బంచి యాదరం
బునఁ దగు రాజచిహ్నములు • భూరిబలంబును నిచ్చి మంత్రులై
చనుఁ డని దూషణుం ద్రిశిరు • సత్కృతిపూర్వము గాఁగఁ బుచ్చి యం
దునిచె నతండు శూర్పణఖ•యుం బ్రియ మందిరి రాజ్యసంపదన్. 127

రావణుండు కుంభిల యనువనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యింద్రజిత్తుం జూడఁబోవుట.

క. చెన్నొందఁగఁ దనయింటికిఁ, గన్నాకయి మెఱసియుండు • గాదిలితనయుం
జన్నములు సేయ నడవిన, యున్నాఁ డని విని దశాస్యుఁ • డుద్యోగమునన్.

క. అరదమున నేగె సముచిత, పరివారముతోడఁ జెఱల • పడఁతులు డెందం
బురియఁగఁ బుష్పకమున ని,ర్భరవేదన నుండ నసుర•పతి నిష్ఠురుఁ డై. 129

తే. తెరువు సూచుచుఁ జటుల కే•సరిని నెక్కి, కెలన నచ్చువిభీషణు•పలుకు లర్థి
నాదరించుచు నతనిచే• నచటివింత, లెల్ల నెడనెడ నెఱుఁగుచు • నింపు మిగుల.

క. కుంభిళ యనునుగ్రాటవి, శాంభవ మగునొక్కపూజ్య•సత్రముఁ దగఁ బ్రా
రంభించి శివునిచేతను, సంభావితుఁ డైనతనయు • సదనము సేరెన్. 131

చ. చనుటయు నాతఁ డుల్లమునఁ • సంతస మానసకాంతి వింత సే
య నెదురు వచ్చి తండ్రిచర•ణాబ్జయుగంబు శిఖాభిరాము నై
ననిజశిరంబు గూడఁగఁ బ్ర•ణామము సేసిన నెత్తి యర్మిలిం
దనపదిదోయిచేతుల నా•తం డిఱికె కౌఁగిటఁ జేర్చె నందనున్. 132

క. ఆదరమున మహితచతు,ర్వేదమహాఖ్యాతమంత్ర•విధులను శుక్రుం
డాదైత్యపతికి నాశీ,ర్వాదం బొనరించె విప్ర•వరసహితుం డై. 133

చ. నగుచు దశాననుండు భృగు•నందనుతో నిది యేమి యీతనిం
బాగఁ బడఁ బంచి యివ్విపిన•భూమి నిరోధము సేసి దీన మీ
రు గనినలాభ మేమి యమ•రుల్ దగుభోజ్యము లెల్ల మ్రింగి మో
పుగొనుచు మిమ్ము నాలిగొని • పోయిరి నేమును నేల నావుడున్. 134

ఆ. అట్టు లనకు మన్న•యసదృశవ్రతుఁ డగు, నీదువరసుతుండు • నిరుపమాన
మహిమ వెలయ మున్న•బహువిధయజ్ఞంబు, లాచరించి పిదప•నభవుఁ గొలిచి.

క. మాహేశ్వర మగుయాగము, దోహలమునఁ జేయఁ గ్రతువు•తుది నాశివుఁ డ
ర్ధాహితనారీక మ్మగు, దేహం బుద్దామవృషగ•తిం జెలు వొందన్. 136

మ. దయ నిచ్చోటికి వచ్చి కామగతి హృ•ద్యస్యందనంబుం దమో
మయమాయాచరితంబు శాత్రవబలో•న్మాథక్రియాదక్షదు
ర్జయశాపంబును దివ్యబాణనిచయ•స్ఫారానుభావంబు న
క్షయతూణీరయుగంబు నిచ్చెఁ బటుదో•ర్గర్వం బఖర్వంబుగాన్. 137

తే. నీవు సనుదెంచితను మహా•నీయమహిమఁ, బురికిఁ దోకొని యరుగంగఁ • బోవు వేడ్క
నెదురుసూచుచు నున్నంత• నేగుదెంచి, తనిన భార్గవుపలుకులు • విని సురారి.

రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభిళనుండి లంకకుఁ దోడ్కొని వచ్చుట.

క. అగుఁ గాక యింకఁ జేయున,ది గలదె పోనిమ్ము సురలుఁ • దేఁకువ సెడఁగం
దగమికిఁ జెప్పితి మనకుం, బగ యింద్రుఁడ కాఁడె యెల్ల • భంగులఁ దలఁపన్.
చ. అని గురుఁ బ్రీతి వీడ్కొని మ • హాబలముల్ దనపజ్జ వచ్చినం
గని కరులం దురంగములఁ • గాలుబలంబుల నేర్చి యొక్కయో
డ్డనముగఁ దీర్చి సుందరప • టధ్వజదండము లెత్తఁ బంచి తూ
ర్యనినదపూరితక్షితిన • భోంతరుఁ డై దనుజేంద్రుఁ డున్నతిన్. 140
క. మును రమ్యపదార్థంబులు, గొని వీథు లలంకరించు • కొని జనులు గనుం
గొనియెడు వేడుక గుబుగులు,గొని యున్న పురంబుఁ జొచ్చెఁ • గొడుకుం దానున్.

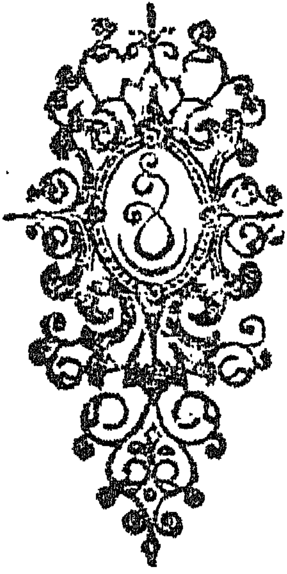
అశ్వాసాంతము.

చ. పరిజనపద్మమిత్రునకు • బాలకమిత్రున కన్యసైన్యవి
స్ఫురణలతాలవిత్రునకు • సుందరగాత్రున కిందిరామనో
హరసుభగాతపత్రునకు • నంబుజనేత్రునకుం బ్రమోదని
ర్భరధరణీకళత్రునకు • రాజితగోత్రున కిజ్జగంబునన్. 142
క. లావణ్యవిసరనవబా,లావృతచతురాంగనా • యశచివరునకుఁ
సేవాగతబహువిధవసు,ధావల్లభసంకటీకృ • తద్వారునకున్. 143
మాలిని. శతముఖగురులజ్జా • సంపదాపాదనోద్య
న్మతికి నమితశత్రు • క్ష్మాపసేనాతమోగో
పతికి నిహతశేష • ప్రత్యర్థికార్య
స్తుతికి విజయమాన • ద్రోహిబాహాసికీర్త్యైన్. 144
గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బయిన యుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ బంచమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

షష్ఠాశ్వాసము.

శ్రీయుతునకుఁ గాంతిప్రా
లేయరుచికి ధర్మమతికి లీలానుమన
స్సాయకునకుఁ బుణ్యాధి
ష్ఠాయకునకు మనుమసిద్ధి జనపాలునకున్. 1

క. దనుజాధీశ్వరునకు మును, మును పుట్టినకొడుకు ధర్మమున నీశ్వరుఁ దృ
ప్తునిఁ గావించి వరంబులు, గనిన సుహృద్బంధుపౌరగణము లెలర్చెన్. 2

చ. మన మలరంగ సద్భటసమాజము నూరెల నిల్వ నెంతయుం
బెనుపున మేఘనాదుఁడు విభీషణుఁడుం దనతోడ రా మదిం
చినకరిపోలెఁ బుష్పకముఁ జేరి మృణాళలతాలిపోనియ
వ్వనితలపిండు దైత్యకులవల్లభుఁ డల్లన డించి తెచ్చినన్. 3

మ. తరుణీబృందముఁ జూచి సారకరుణోదారుండు దైత్యేశ్వరా
వరజుం డావలిమోము సేసికొని రోషం బిచ్చరిత్రంబు ని
ష్ఠుర మోహో యని సంచలద్వదనుఁ డై శుంభద్భుజాగర్వవి
స్ఫురితుం డైననిజాగ్రజన్ము మొగముల్ సూచెన్ విషాదంబుతోన్. 4

ఆ. తన్నుఁ జూచుననుఁగుదమ్ముని భావించి, నగుచు దైత్యవంశనాయకుండు
పగఱవారిఁ జెఱలఁ బట్టక ముద్దాడి, పత్తు రయ్య శౌర్యవంతు లనిన. 5

చ. గుణ మిది దోష మిట్టి దని కొంత యెఱింగినఁ గాక యిట్లు ని
ర్గుణతయ పట్టి క్రాలుతమకుం దగువారలు సెప్పుసౌమ్యభా
షణము నిరర్థకం బనుపిచారము నెమ్మదిఁ బుట్టి యవ్విభీ
షణుఁ డుచితంపుమాటలఁ బ్రసంగము డిగ్గఁగఁ బ్రావి యిట్లనున్. 6

విభీషణుఁడు కుంభీనసను మధుఁ డపహరించె నని యన్నతోఁ జెప్పుట.

క. నీ వరిగినదిగ్జయమున, కేవల మధుదానవేంద్రుఁ డేతెంచి పురిం
గావలి యున్నదనుజసుభ,టావలిఁ బొరిపుచ్చి భుజబలాటోపమునన్. 7

తే. ఉవిద లాక్రందనము సేయుచుండ నొక్క
రమణిఁ గొనిపోయె నంతఃపురంబుఁ జొచ్చి

యదియు మనమాల్యవంతుని యనుఁగుఁగూఁతు
ననుఁగుఁగూఁతురు కుంభీనసాభిధాన. 3

ఉ. యజ్ఞరసప్రమత్తుఁ డగు నాత్మజుపై నడి వెట్ట లేదు నా
యజ్ఞత నప్పుడేఁ జని సమాధినిమగ్నమనఃప్రవృత్తిఁ గా
లజ్ఞుఁడఁ గాక వారిధిజలంబులలోన మునింగి యుండి య
ప్రాజ్ఞులచేత నాలిఁబడు పాటికి వచ్చితి నేమి సెప్పుదున్. 9

క. అనుచు బొమలు ముడివడునా, ననములఁ గెంపడర నసురనాథుం డేమీ
మనవీ డొకరుఁడు సొచ్చెనె, యనుమానము దక్క గుండె లదరక చక్కన్. 10

క. రాసాబగున నున్మత్తుం, డై సెంకింపక కడంగి యాతం డింతల్
సేసెఁగదె చెడితి రిప్పుడి, మీసల నుయ్యాల లూఁగి మెయిమెయిఁ బోయెన్. 11

చ. చెలియలిఁ గోలుపోయి యెడ సేసినఁ జాలమి వెట్టి నన్నౌరే
కెలనను గాన నమ్మధువు గీటడఁగించెద దాడి వెట్టి నా
బలిమి దఱుంగ నీనడిమి బన్నము విన్న నమర్త్యు లెంతయుం
జెలఁగక తక్క రందుఁ జని చేతులతీఁటకు మందు సేసెదన్. 12

మధునిపై దండెత్తిన రావణుఁడు కుంభీనసప్రార్థనచే వానితోఁ జెలిమిసేయుట.

మ. అని పీటం దనపిన్నతమ్ముని నిశానిద్రాసక్తుఁడై యున్నత
మ్ముని బోధింపఁగఁ బంపి తోడ్కొనుచు నేను న్నేనము న్నంచు నీ
మున నాతండును మేఘనాదుఁడును రక్షోవంశవీరోత్సవం
బొనరింపన్ మధుమానమర్దనవిధాగ్రోత్సాహసన్నాహుఁ డై. 13

క. చని మధురాపురి ముట్టిన, విని కుంభీనస భయంబు వినయంబు జనిం
ప నరుగుదెంచి ధరాలిం, గనముగఁ గృప వుట్ట సన్నకాళ్లం బడియెన్. 14

తే. అతఁడు కరుణాసమేతుఁడై యతివ నెత్తి, నిన్నుఁ దెచ్చిన పాపాత్ముఁ డున్నచోటు
సెప్పు మిప్పుడ వాని నిర్జించి నీకు, హర్ష మొనరింతు ననిన నయ్యంబుజాక్షి.

మ. తగునే నీయిలు సొచ్చి నన్నుఁ గొనిరా దైతేయవంశాధముం
డు గరం బెగ్గొనరించె నైనను భుజాటోపంబు చూపంగ లో
కగరిష్ఠుం డగునీకు వాఁడు దొరయే కన్యాత్వమే నాకు లే
దు గ్రహం బడ్డది కార్య మింకఁ జన దాదుష్టాత్ము నిర్జింపఁగన్. 16

క. మధువున కలుగుట యది నను, విధవంగాఁ జేత గాన వే యేటికి వాఁ
డధముం డనలే నెమ్మెయి, వధియించుట పాడి గా దవద్యవిహీనా. 17

తే. అదియుఁ గాక రాక్షస మన మొదలఁ బరిణ
యప్రపంచంబునం దొక యధమవిధము
గలదు గావున నది గాఁగఁ దలఁచి యైనఁ
దప్పు సైరింపు నాకుఁ గా దళితవైరి. 18

క. అతఁడు నతిబహులనిద్రా,యుతుఁడై యున్నాఁడు గాచు • టొప్పదె సంబో
ధితుఁ జేసి తెచ్చి సేవా,రతుఁ జేసెద ననిన దనుజ•రాజి ట్లనియెన్. 19

చ. అలఁతులఁ బోవుతప్పె యిది • యైనను నాతఁడు నేతికుండపై
యెలుక సలంబుఁ బోవిడిచి • యేను భవత్పతిఁ గాచితిన్ మనం
బలరఁగఁ బోయి నిద్ర దెలి•యంగ నుపాయము సేయు నాకు నె
చ్చెలి యగుఁ దోడితెమ్మనినఁ • జేడియ సమ్మద మంది క్రమ్మఱన్. 20

చ. చని పతి నిద్ర దెల్పి దను•జప్రభురాకయుఁ దాను బోకయున్
మన మలరంగ బాంధవపు•మాటల సంధి దగంగఁ జేసి యా
తనిఁ దమయన్నపాలికి ము•దంబునఁ దోకొని పోవఁ బూని వ
చ్చినతన దైనపూనికయుఁ • జెప్పిన గొండొక సమ్మతించుచున్. 21

క. మీయన్నకుఁ దేజముగాఁ, బోయి యతనిఁ గంటి నన్ను • బోధింపవ యే
నాయనకుఁ జాల నని యిఁకఁ, జేయునదియుఁ గలదె గడవఁ • జేసితి తరుణీ.

క. ఈచనవు సెల్ల నిచ్చితి, నీచెప్పినయట్ల యతని • నేఁ గనియెద మై
త్రీచాతుర్యసమగ్రుఁడ, నై చేసెదఁ బిదపఁ దగుస•హాయం బెల్లన్. 23

ఆ. అని యలంకరించు•కొని తనసేన స,న్నాహసుందరముగ • నడవఁ బనిచి
వారణేంద్రు నెక్కి•వచ్చి బావకుఁ బొడ, సూపె మధువు పంపు•సొంపు మిగుల.

మధుఁడును రావణుఁడు నింద్రునిపై దండెత్తుట.

ఉ. ఆదశకంధరుం డుచిత • మయ్యెడుభంగి మఱందికిన్ మహా
హ్లాద మొనర్చి పేర్చి యమ•రాధిపుపై నడపం దలంచు ట
త్త్యాదరలీలఁ జెప్పి తగ • నవ్వురి నాఁడు వసించి యాతఁడుం
గా దన కెత్తితో నడవఁ • గా మఱునాఁ డటఁ బోయె నుద్ధతిన్. 25

ఉ. రావణుఁ డిట్లు దేవనగ•రంబువయిన్ బలపాదధూళివి
ద్రావితసర్వదిగ్వలయ•రాజకులుం డగుచుం గడంక మై
బోవునెడం బథంబున న•భోవిభవంబుఁ దిరస్కరించుశృం
గావళి నుల్లసిల్లురజ•తాద్రిఁ గనుంగొని కౌతుకంబునన్. 26

ఉ. శూలినివాస మై తెలుపు•సొంపునఁ బొంపిరివోవునమ్మహా
శైలముచక్కఁ జక్కటికి • సప్తతురంగముఁ డేగుదెంచి యు
త్తాలపుదేవగేహము సు•ధం జెలువొందఁగ నందుఁ బేర్మికిం
జాలి వెలుంగురత్నకల•శంబువిధంబునఁ దేజరిల్లెడున్. 27

ఆ. అనుచు నగముఁ జేర • నరిగి రక్షోవంశ, కరుఁడు దానిసొంపు • గలయఁ జూచి
యనుఁగుఁదమ్మునికిఁ బ్రి•యమ్మునఁ జూపుచు, నిట్టులనియె వేడ్క • నెసక మెసఁగ.

—కైలాసవర్ణనము.—

క. సెలయేఱు వాఱఁ జెలు వగు, శిలపైఁ దజ్జలము దిగుచు సింధురపతి చూ
డ్కులకొప్పెఁ బుండరీక, స్థలమున మకరంద మాను షట్పదము క్రియన్. 29

చ. అరవిరిగుత్తులం బొలిచి యల్లనిగాడ్పులఁ దూలుసీలత
ల్దరహసితోదయంబు సవిలాసతనూవలనంబుఁ గల్గునం
దరుల తెఱంగు గాఁ బతివిధంబున నున్నరసాలపోత మీ
గిరితటభూమికిన్ సరసకేలికి వచ్చినమాడ్కి నొప్పెడున్. 30

క. మనరాక హర్మ్యతలమునఁ, గనుఁగొనియెడు కామినుల మొగంబులు వాతా
యనమునఁ గానఁగ నగుచా, డ్పున నీలమ్మికోల నొప్పె భూధరముపయిన్. 31

క. ఈవెండికొండశిఖరము, క్రేవఁ దమాలతతి దృష్టికిం బ్రియ మొనఁగం
గా వలఁతి యయ్యె నీల, గ్రీవునికంఠంబు కప్పు క్రియ నందం బై. 32

చ. అని గిరిరామణీయకమునందు మనం బెలయించి యద్దశా
ననుఁడు బలంబుఁ దత్తటమునన్ విడియింపఁ దలంచి సన్నివే
శనవిధిసూచనార్థము దెసల్ సెలఁగన్ బటుభేరి వ్రేయఁగాఁ
బనిచి మనోహరం బయిన పట్టునఁ దా విడిసెన్ బ్రియంబునన్. 33

ఆ. ఇట్లు విడిసి దానవేంద్రుఁడు బహువినో, దములఁ దగిలి చతురసముచితాల్ప
పరిజనములతోడ గిరితటరమణీయ, తలమునందుఁ గేళి సలిపె నర్థి. 34

క. మగుడఁ జనుదెంచి యర్హం, బగుగతి సజ్జనముఁ గుడుపు నైనపిదపఁ దాఁ
దగ లోపలికొలువున సిం, హగ సుఖసత్కథలఁ బ్రొద్దు వుచ్చె సరసుఁ డై. 35

ఉ. అంత సహస్రపాదుఁ డపరాచలశృంగతటంబు సేరె దు
ర్దాంతుఁడు దానవేంద్రుఁ డమరప్రకరంబు జయింపఁ బోవుచో
నెంతలు పుట్టునో యనుచు నే పడఁగంగఁ దొలంగి కాలుకొ
న్నంతయు దవ్వుగాఁ జని భయం బడరన్ గిరిదుర్గ మెక్కె నాన్. 36

క. అరుణకరబింబ మస్తశి, ఖరిపైఁ గర మొప్పు బహుళకస్తూరీలి
ప్తరుచిరకుచకాశ్మీర, స్ఫురితస్తనకముచందమున నందం బై. 37

క. మఱి కొంతవడికిఁ జీఁకటి, తఱుచై తోతెంచె దశవదనునుద్యోగం
బెఱిఁగి నిశాటబలము క్రిక్కిఱియం బలుదెసలనుండి యేతెంచె ననన్. 38

—అంధకారవర్ణనము.—

సీ. ఇది చూడ్కిఁ గప్పిన యంతటఁ బోక తక్కటియింద్రియంబులఁ గప్పకున్నె
యిది వెల్లి గైకొని యేచి యిండ్లలు సొచ్చి దివియలఁ బొరిగొనఁ గవియకున్నె
యిది నేఁడు శశి గెల్చి యెల్లి యేతెంచునన్నలినాప్తు మార్కొని నిలుపకున్నె
యిది వెలుంగను నామ మెల్లను నుడిపి యిజ్జగతి నింకెటుఁ దాన నెగడకున్నె

తే. నిక్కముగ నిది చీఁకటి • యొక్కొ తలఁప, నేమి మాయయొ కాక ము • న్నిట్టితిమిర
మెఱుఁగ మెన్నఁడు నాజను • లెల్ల బెగ్గ,లించునట్లుగఁ గడు సగ్గ • లించెఁ దమము.

చంద్రోదయచంద్రికావర్ణనములు.

తే. యామినీకాంతమృగమద • మలఁది మలయ,జమునఁ దిలకంబుఁ బెట్టిన • చందమగుచు
నఖిలదిక్కులఁ దిమిరంబు • నిండియుండ, నలఁతిరై ప్రాఙ్ముఖంబునఁ • దెలుపు దోఁచె.
క. రావణుఁ డమరులమీఁదం, బోవుట విని యతనితోడి • పురుషునకుం బొం
ధావలిపై వెస వచ్చెం, గావలయు ననంగ నమృత • కరుఁ డుదయించెన్. 41
సీ. చిత్తజుచిగురులం • జిత్రంబుగా సడ్డ లలితతమాలపల్లవ మనంగ
రతిపుమాణిక్యద • ర్పణమున నూనిన కమనీయమృగమద • కణ మనంగ
వెడవిల్తులీలార • విందంబుమీఁదికిఁ దివుటమై నెరఁగిన • తేఁటి యనఁగ
వలరాజుసిందూర • తిలకంబులోఁ జెలువొందు కాలాగరు • బిందు వనఁగ
ఆ. నుదయరాగమహిమ • నుజ్జ్వలంబైన బిం,బంబు శశలాంఛ • నంబు చెన్నుఁ
జేయఁ బూర్వశైల • శిఖరదేశంబున, నిండుఁ దొప్పె భువన • మెలమి మిగుల.
ఉ. పంబినకెంపుఁ బాసి దివిఁ • బ్రాఁకి దిశల్ వెలిఁగించి చంద్రకాం
తంబుల నీరు నేసి కుము • దంబులఁ బండువు సేయఁ బంచి యా
బ్జంబుల నిద్ర పుచ్చి మరు • సాయకముల్ గరసానఁ బట్టి కో
కంబుల నేఁచి లోకముపొం • గ ద్తలు సేకొని చంద్రుఁ డున్నెడన్. 43
క. బడి చేసినచందంబునఁ, గడువేగం బొకటి నొకటిఁ • గదిసి దివిని సం
దడి గా నెంతయు గుంపుగఁ, బడి వెన్నెలకుం జకోర • పంక్తులు గవిసెన్. 44
క. మును మును నెగడెఁ బురశ్శుల,కొన లెల్లం బట్టికొని చ • కోరంబులు ద్రుం
చిన నచటనచటఁ దుఱఁగలి,గొని పెరిఁగెను మాండ్కిదలము • కాని ప్రభ లెసఁగెన్.
తే. తివిచి నవకంబు దీప్తులు • ద్రెంచి యలఁతి
తునియలుగఁ జంచుపుటములఁ • ద్రుంచి తల్లు
లాదరంబున నంది యీ • నల్లు లెత్తి
ప్రీతిఁ గముచుఁ జకోరంపుఁ • బిల్లగములు. 46
క. చంచులఁ గాంతులు వెన్నెలఁ, జించి యమృతమట్టనోసఁగు • చెన్నునకును రా
గించుచుఁ జవిఁ జొక్కుచుఁ గబ,ళించుఁ జకోరికలు సముద • లీలాలసలై. 47
సీ. క్రమ్మి పైఁ దొరఁగెడు • కౌముదీతోయంబు సొంపునఁ దనుపుసఁ • జొక్కిచొక్కి
పచరించుచంద్రాత • పంబు కాలువలలో నడ్డంబుగా నిల్చి • యీఁగి యీఁగి
వెల్లువపెల్లు నూ • పెనుసాంద్రచంద్రికాపూరంబు గని మదిఁ • బొంగి పొంగి
మిన్నులతోఁ రాయు • వెన్నెలకెరటముల నెఱకలు సడలించి • యీఁది యీఁది
ఆ. చెలఁగి చెలఁగి మలఁగి • మలఁగి యుల్లల్లన, క్రాలి క్రాలి బిట్టు • తూలి తూలి
సముదవృత్తిఁ గేలి • సలిపెఁ జకోరచ,యంబు నదలు దమము • యంబు గాఁగ. 48

క. తడఁబడ నొండొంటికి ముఁ, న్నిడఁ గముచుచు నొడిసికొనుచు • నేవునఁ బైపైఁ
బడుచు నవు లవుల నీసునఁ, గడచుచు వెన్నెలఁ జకోర•గణ మానునెడన్.

క. తినుగమి నొల్లక యొకయెడఁ, దనయిచ్చకు వచ్చునిందు•ధామనికాయం
బున మవ్వ మెక్కి సిగిడెడి, కొనలు గమిచి మేసె నొకచ•కోరము దివుటన్.

ఉ. సమ్మదవారి గన్నడలఁ • జాలుగ మై గరుపార నిందుబిం
బమ్మున దృష్టి నిల్పి పయిఁ•బ్రాఁకుమరీచుల నూఁగునూఁగు లేఁ
గొమ్మలు వట్టి చంచుపుట•కోటిఁ గదల్చి తెమల్చికొంచు సౌ
ఖ్యమ్ము విహంగమమ్మయిన•యాకృతి నొందెఁ జకోర మొక్కెడన్. 51

చ. కలయఁగ నూనునట్లుగ జ•గంబు సమస్తముఁ జాలఁ దోఁగెనో
జలజభవుండు గోరి పెఱ•చాయల నెల్లను మాన్చి యెందునుం
దెలుపు ఘటించెనో యమృత•దీధితి వేడుక విశ్వరూపుఁడై
నిలిచెనొ నాఁగ నెల్లెడల•నిండఁగ వెన్నెల పర్వె సాంద్రమై. 52

క. వెన్నెలపోఁతపనులో యన, వెన్నెలగండరువుపనుల•విధమున మీఁదన్
వెన్నెలనీరు వఱపి రనఁ, గన్నుల కిం పొసఁగె నిల న•కలరూపములున్. 53

చ. అలసత యొప్ప నల్లన ర•తాంతమునం బ్రియునొద్దఁ బాసి నె
చ్చెలికడ కేగుదెంచు సర•సీరుహనేత్రవిలోచనంబులం
దలఁకెడుమందహాసము వి•ధంబున సొంపున మీఱి యున్న చెం
గలువలలోన నింపడరు•కౌముది వేడ్క లొనర్చెఁ జూడ్కికిన్. 54

సీ. భరితసుధారస•పాత్రంబు లనుకుము, దోత్కరంబులు దళు•కొత్త మెఱసి
చంద్రకాంతోపల•జలములకాలువ, లివి యవి యని యప్పు • డేర్పరించి
దెసలు నూడఁగ గుండె • దిగ్గనుచక్రస,మూహంబునకుఁ దల • మునుక లగుచు
నీఁదుచకోరంబు • లెగుర వ్రేఁగై యీఁడి, గిలఁ బడునట్లుగా • దలముకొనుచు
తే. నంతకంతకుఁ బొంగి మి•న్నంది వెల్లి, మిగిలి యెనిమిదిదిక్కుల•మీఁదఁ బొరలి
జనము లానందమునఁ దేల • జగములెల్లఁ, దొట్టి నిండారువెన్నెల•నిట్టవొడిచె.

తే. వివిధవర్ణమై యసురేంద్రు • వీడు విడిసి
యుండఁ జంద్రిక పర్వ న•ఖ్ఖండ యొప్పె
మెఱయుపులితోలు గట్టి మైఁ • దఱచు గాఁగ
భూతి యలఁదినభూతేశు•పోలుపు దాల్చి. 56

రంభారావణసంవాదము.

ఉ. అత్తఱిఁ జంద్రుఁ జూచు మల•యానిలురాకకు స్రుక్కుఁ గామినీ
వృత్తము లాత్మ నెక్కొలుపు • వెన్నెలఁ గోరి రమించుచున్న య
న్మత్తచకోరదంపతుల • మచ్చికకున్ మది మెచ్చు లోలుఁడై
యెత్తినవేడ్కలన్ వెడలి • యేకత మేగి దశాస్యుఁ డొక్కెడన్. 57

ఉ. అప్పు డొకర్తు గొంచె మగు•నాభరణంబులు సన్నపూఁతయుం
గొప్పిడి త్రిప్పి లోఁ జెరివి•కొన్న నడంగినపూవులుం బయిం
గప్పినచేలకొంగునుఁ బ•గప్పను మెల్పున నేగుమెట్టెలేఁ
జప్పుడు చెన్నుఁ జేయుగతి•చందము వింతగఁ బోవు నయ్యెడన్. 58

మ. కని వేగంబున నడ్డ మేగి యతఁ డా•కంపించునక్కాంతకే
లనురాగంబునఁ బట్టి యెవ్వతెవు నీ•వత్యంతకౌతూహలం
బున నెచ్చోటికిఁ బోయె దన్న నది యుం•భోజంబుచందాన నా
నన ముజ్జృంభణ మందఁ బెంజెమట మే•నం గ్రమ్మఁగా నిట్లనున్. 59

చ. అతులితధైర్యసారకరు•ణాలయమానస యేను రంభ నా
పతి నలకూబరుం డతని•పాలికిఁ బోయెద నన్యచిత్తనై
యతివ సనంగ నెందు నిటు•లడ్డము వత్తురె నాదు పేరుఁ బో
వు తలఁపు వింటి పాయు నగ•వుం దగుమాత్రయ కాక యొప్పునే. 60

క. పొలఁతుక యిట్లెయి నేర్పడఁ, బలుకఁగ వెండియును మరుని•బాణంబులకుం
గొలఁదై యొప్పనివేడుక, చులుకఁదనము సేయ నయ్యసుర యిట్లనియెన్. 61

చ. పడఁతుక యేను రావణుఁడ•బాహుబలంబున నింద్రువీటిపై
నడచుచు నుండి యిన్నగము•నన్ విడియించితి సేన నిప్పుడి
య్యెడ కలవోక వచ్చి సొగ•యించువిధంబునఁ బోవుచున్న నిన్
బొడగని కాముబల్లతక•ముల్ నను నిమ్మెయి వెఱ్ఱిఁ జేసినన్. 62

ఉ. చిక్కితి నిష్టభోగములు•సేకుఱుఁ బెంపును దేజ మెక్కఁగా
డక్కినబంట నైతి నొక•టం గొదలేక జగంబులెల్ల నీ
వెక్కటి యేలు మన్న హరి•ణేక్షణ పంక్తిముఖుండ వేల నే
నక్కట నీకుఁ గోడలఁ గ•దయ్య తొలంగు తొలంగు నావుడున్. 63

ఆ. కొడుకుపెండ్లమైనఁ•గోడలు గాక పూఁ,బోఁడి యిట్లు దెసవె•పోయి పోయి
నీవు మాటలాడ•నేర్తు గదా యని, యెట్టులేని నాడు•టిది క్రమంబె. 64

క. అనిన ననురేంద్రుపలుకులు, విని నవ్వుచు మీఱ లోక•విశ్రవసునకున్
జనియించుట యెఱుఁగనె యా, ధనదుండును నీవు నన్న•దమ్ములు గారే. 65

క. అతనికొడుకు నీకును గొడు, కతనిసతిని నీకుఁ గోడ•లని నైజము చె
ప్పితిఁ గాక తప్పు గలదే, యతఁడు నతఁడు నీకు మాన్యు•లగుదుర కాదే. 66

క. ఏ నీకు భక్తి నలువం, గా నుపలాలనము సేయఁ•గలవాఁడవు నీ
వీనెఱితప్పినమాటలు, దానవకులనాథ యిట్లు•దగునే యాడన్. 67

క. అని రంభ సిగ్గువడఁ బల్కిన దానికిఁ గొంకుకొనరు•లేక దశముఖుం
డనుమానింపక యిట్లను, మానసిజదందహ్యమాన•మానసుఁ డగుచున్. 68

చ. ధనపతి యన్న యీ నళిని•తమ్ముఁడ నానలకూబరుండు నా
తనయుఁడ యింత నిక్కువము • దానికిఁ గాదన నాకు నప్సరో
వనితలు పింత దైరె యసి•వారణ నెట్లయినం జరించు నీ
వును గులభామవోలెఁ దగ•వుల్ ఘటియించెదు వైశికంబునన్. 69

క. విచ్చలవిడి నైయున్నెడ, మెచ్చక ననుఁ ద్రోచి పోవ • మేలే తమకం
బచ్చువడునట్లుగా సిరి,వచ్చిన మోఁకాలు సూపు•వారుం గలరే. 70

క. నాకంటె మిగులుపటు నీ,లోకమునన కాదు దిగువ•లోకంబులఁ బై
లోకముల వెదకఁ బోయిన, నీకుం బడయంగ వచ్చునే హరిణాక్షీ. 71

ఉ. నావుడు నమ్మృగేక్షణ మ•నంబున రోయుచు నేను లంజియం
గావుడు వానితోఁ డితమ•కం బది లంజియ గాదు ప్రేమన
ద్భావ మెఱుంగ వైతి గుణ•భాగివిపో నినుఁ గోర్కి సెందునే
నీవచనంబు తప్పకట • నీళ్లలపట్టున నేయి మందొకో. 72

క. అని మొగమోడక నిరసన,చనముల భంగింప నాద•శముఖుం డున్మ
త్తునిగతి నంతయు వినియును, వినని చెవులు సేసి లావు • వెరవును మెఱయన్.

క. అంగనఁ బొదివి సగాఢా,లింగనముగఁ దామ్రచూడ•లీలాచతురా
నంగక్రీడాసంగతి, నెంగిలి గావించె మదము • నేర్పెఱ మిగులన్. 74

సీ. నగరాజు పైవచ్చి • బలువిడిఁ బరిభవిం,చినఁ దలంకినపురం•శ్రీవిధమున
సమదద్విపము గోళి•నలిపినఁ జాల న,లంగినయుద్యాన•లక్ష్మికరణి
ఘనలులాయము సొచ్చి • తెనయిచ్చ నాడినఁ, గలఁగిన నెత్తమ్మి • కొలనిభంగిఁ
గడు బెట్టిదపుగాలి • సుడిసిన నెఱి దప్పి, తిరిగిన మువ్వంపుఁ • దీఁగమాడ్కి

తే. మున్ను గై సేసి యలవడ్డ• చన్ను దప్పి, యలమిఁ బ్రియుపాలికేగను•లలియుడంగి
వేఱచందమై యెంతయు • విన్ననయ్యె, నసుర గారించి విడిచిన•నమ్మృగాక్షి.

క. వెలవెలఁ బాఱుచుఁ గొంకుచుఁ,దలరుచు నడఁదొట్రుపడుచు•వలఁకుచుఁ దనలోఁ
బలుకుచు నెడనెడ నిలుచుచు, నలకూబరుకడకు నింతి • నలఁగుచుఁ జనియెన్.

నలకూబరుఁడు రావణుని శపించుట.

చ. చని ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తన•చందముఁ జూచి విషణ్ణుఁ డైనయా
తని కెఱ లేక చెప్పిన స•తిందు ప్రభావమునక్ సమస్తముం
గని కలుషించి యింక దశ•కంధరుఁ డెవ్వతె నైన నిక్రమం
బునఁ బయిఁ బడ్డ నష్టమ్మృతిఁ • బొందఁ గలం డని శాప మిచ్చినన్. 77

ఆ. తివిరె నంబరమున • దేవతూర్యరవంబు, గురిసెఁ బుష్పవృష్టి•సురగణంబు
సంతసిల్లె దీని • నంతయు నేర్పడ, వినిననతుల కెల్ల • వెఱపు వాసె. 78

క. నలకూబరుశాప మెఱిఁగి, యెలమి దఱిఁగి పంక్తివదనుఁ•డిది మొదలుగఁ దా
బలిమిం బైపడ నెన్నఁడుఁ, జెలువల నని నిశ్చయించెఁ • జిత్తములోనన్. 79

ఉ. కొండలపాటునన్ మనము • గుందినఁ గంటికి నిద్ర రాక సే
నం దెలిపించి యష్ట పయో•నం బయి దైత్యవిభుండు వోవ సం
క్రందనుఁ డంతయున్ విని సు•రప్రకరంబులఁ గూర్చి రాత్రి మైఁ
గ్రందుగ నానిశాచరుల•రాకకు నాకము సంచలింపఁగన్. 80

రావణుఁడు దండెత్తి వచ్చుట విని యింద్రుఁడు విష్ణునిఁ గాన నేగుట.

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు,ద్రాదిదివిజగణము లెల్ల • నవ్వాడ భూభృ
ద్భేదికడ కేగుదెంచెర,ణాదరదుర్దాంతభుజబ•లాటోపమునన్. 81

ఉ. వారల మోహరింపుఁ డని • వాసవుఁ డేగె నుపేంద్రుఁ గాన నం
భోరుహనాభుఁడుం ద్రిదశ•పుంగవు సత్కృతుఁ జేసి రాకకుం
గారణ మేమి యన్న దశ•కంఠుఁడు మాపయి వచ్చె నీవుఁగుం
బోరికి వచ్చి దేవగణ•ముం గృపఁ గావుము దేవ నాథునన్. 82

చ. హరి సనుదెంచె నాజికి ద•శాననుఁ డోర్వక రిత్త యెట్లు కో
మరలెను జాలఁ డొక్క యను•మాటవడం బనిలేదు బ్రహ్మచే
వరములు గన్నగర్వమున • వచ్చె నలంతులఁ బోఁడు వానికిం
బరువము గాదు కాలపరి•పాకము వచ్చిన నేన తీర్చెదన్. 83

క. దేవఖచరాదిజాతుల,చే వానికిఁ జావు లేదు • చెప్పెదఁ బినపం
గేవలమును బోఁ డంతకు, నీవరునకు నీవ చాలు • నెక్కువిధములన్. 84

ఇంద్రుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట.

చ. బలరిపుతోడ నిట్లు హరి•పల్కిన నాతఁడు సట్లు కాక యుం
చలఘుపరాక్రమస్ఫురణ•నాహవదోహలచిత్తయుక్తుఁడై
తెలతెల వేగునంతఁ జను•దెంచి బలంబులు గూడఁ దేరు సా
తలి గొని వచ్చినన్ గిరికి • దాఁటెడు కేసరిమాడ్కి నెక్కెసన్. 85

క. ఉడుపతి దోతెంచినఁ బొం,గెడుజలనిధికరణిఁ బోరికిఁ దగ వచ్చి
గడఁగుట గనుఁగొని ఘోషం, బడరఁగ సురసైన్య మధిక•హర్షము నొందెన్.

ఉ. అంత సరోరుహాప్తుఁ డుద•యుం బగుదెంచె నిశాచరు ల్పరా
క్రాంతి దగం గడంగి యమ•రావతి కేగిరి వారు రాత్రి పై
నెంతయు నగ్గలం బగుదు•రేఁ బొడసూపెదఁ గాక దేవతల్
సంతస మందఁగా ననుచు • సత్వరుఁడై చనుదెంచె నొక్కొ నాఁ. 87

చ. కమలవనంబు చేసినయ•గణ్యతపంబుఫలంబు చక్రయు
గ్మములముదంబుప్రోక త్రిజ•గంబుల కన్నులబ్రహ్మవిష్ణురు
ద్రమహిమ లొక్కటై కలయఁ • గ్రాచినయుండ త్రివేదమూలకం
ద మని నుతింప నొప్పెసఁగెఁ • దామరసప్రియబింబ మత్తఱిన్. 88

సీ. దళము లొండొంటిసం◆దులను సమాలోల,వలయంబు పడల మ◆వ్వంబు గదిరి
యడరి కర్ణికలలో◆ నంటిన కేసరం,బులు దల మెక్కుచుఁ◆ బొదలఁ బొంగి
సుడిగొని వెడలంగఁ◆గడఁగుక్రొత్తావి యల్ల,న మీఁది కెగయఁగ◆ మొనలువిచ్చి
యొండొండ మకరంద◆ముప్పొంగి నలుగడ, నిండి పైఁ బొరలంగ◆ నెఱయవిరిసి
ఆ. మధుకరములఁ గలసి◆మలసియుఁ దమలోన,లలితగంధవహుఁడు◆ సెలిమిసేయఁ
గమల సంతసమునఁ◆దమయందు వసియింపఁ,జాల నుల్లసిల్లె ◆ జలరుహములు.
చ. అదరము నెక్క లోచనస◆హస్రము కాంతి వెలుంగఁ బొల్చు ని
ర్జరపతిఁ గన్నులారఁ గని ◆ సంతసమందె మువారితోడిమ
చ్చరమున నెక్క నా నుదయ◆శైలముమీఁద సహస్రదీధితి
స్ఫురణ దలిర్ప నొప్పురవి◆సొంపున జృంభణ మొందె నబ్జముల్. 90
తే. అప్పుడను దేంద్రసైన్యంబు◆లమరపురము,దప్పు లే దంచుఁ గట్టాయి◆తంబు సేసి
కూడి నైరృతి యూరణ◆క్రీడ కమరఁ, బడగ లంతంతఁ గ్రాలంగ◆సిడము నొప్ప.
క. పదపదఁ డంచు దిశలు గ్రక్కదలఁగ లేయెండచాయఁ ◆ గడు నుగ్రములై
యెదురం గొంచఱు గల రని, మది నించుక సరకుగొనక◆మదమున నడచెన్.
ఉ. చిత్రముఁ జూపిన ట్లసుర◆సేనలు దుర్దమలీలఁ గిట్టినన్
వృత్రవిరోధిసైన్యమును ◆ విక్రమసంపద సొంపు మీఱ లో
కత్రయపూజ్యుఁ డప్పుసుని◆ కాయమునందుఁ బ్రసిద్ధుఁ డైనసా
విత్రుఁడు మున్నుగాఁ గడఁగి ◆ వీక నెదిర్చెఁ జెలంగి యార్చుచున్. 93

దేవదానవసేనలు పరస్పరము తలపడి పోరుట.

క. ఉభయబలముఁ దలపడి లో,కభయంకరభంగిఁ బోరఁగా రక్తనదుల్
ప్రభవించె నంబుచరస,న్నిభమైనయమిత్రగాత్ర◆నికరం బడరన్. 94
ఆ. దనుజబలము నొచ్చి ◆ వెనుకకు జరగ న,కంపనప్రహస్త◆ఖరనికుంభ
దూషణప్రచండ◆ధూమ్రాక్షశుకసార,ణాదిసుభటకోటి ◆ యార్చి తాఁకె. 95
శా. ఆవీరావలి కీడఁ బోక మహనీ◆యస్థైర్యసారంబునన్
దేవానీకము కుంతఖడ్గపరిఘా◆దిప్రౌఢిదుర్వారమై
సావిత్రోద్భటబాహువిక్రమకళా◆సాహాయ్యసంజాతశౌ
ర్యావేశంబునఁ బోరె రౌద్రరసదృ◆ప్తాకారఘోరంబుగాన్. 96
క. అమరులు పోరుట దానవ,సమితికి భర మగుడు సరభ◆సంబున నిజనా
మము ప్రకటించి యదల్చుచు, సుమాలి సావిత్రుఁ దాఁకె ◆ సురలు దలంకన్.
మ. పటువేగంబున శాతభల్లచయసం◆పాతంబునన్ మింట మి
క్కుటమై పర్వ ధగద్ధగీయ మగుచుం ◆ గోపంబు రూపంబులై
చటులక్రీడఁ జరించున ట్లిరువురున్ ◆ శౌర్యోన్నతిం బోరి రు
త్కటదర్పోద్ధతులై పరస్పరజయా◆కాంక్షా ప్రచండంబుగన్. 98

క. ప్రదరంబుల సావిత్రుఁడ, రదమును బొడి సేయఁగా విరథుఁడై సయెడం
గదిసి గద యెత్తుకొని తల, చిదురుపలుగ వ్రేసె దైత్య•సేనలు దలఁకన్. 99

క. దైతేయవంశవల్లభు, మాతామహుఁడైనయాసు•మాలి వడుటయుఁ
భీతిం దెరలిన దనుజ, వ్రాతముఁ గని కోపవేగ•రక్తాక్షుండై. 100

శా. అగ్నిచ్ఛాయముఁ గామగంబు నగు తే•రత్యుగ్రుఁడై యెక్కి యా
భుగ్నభ్రూలతికాసహోదర మనం•బొల్పొందుచాపంబు ను
ద్విగ్నారంభత నెక్కువెట్టి శరవా•ర్ధిన్ మేఘనాదుండు ని
ర్మగ్నాకారులఁ జేసె నిర్జరుల శౌ•ర్యస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగన్. 101

క. పేర్చునరపంబు ప్రబలం, గార్చిచ్చువిధమున సతేఁడు•గడఁగినఁ బటుబా
ణార్చులు గవియుడు నిర్జరు, లేర్చినతరువులును బోలె•నే పేది రనిన్. 102

మ. అసురాధీశతనూజుకోల్తలకుఁ గా•కత్యంతభీతిం గలం
గి సురానీకము సూరెగిల్లిస రణ•క్రీడాదరం బారఁగా
రసికుండై రథ మెక్కి గోముఖుఁడు సా•రథ్యంబు సేయం గిదుర్
వెసఁ దాఁకెం ద్రిదశేంద్రనందనుఁడు దో•ర్వీర్యం బవార్యంబుగాన్. 103

క. దైతేయు లదర నిట్లని, కేతెంచినఁ గాంచి దాన•వేశ్వరుతనయుం
డాతనిసూతుం డగునా, మాతలిసుతు మేను బాణ•మయముగఁ జేసెన్. 104

క. అతఁ డాతనిసారథియై, శితశరములు నించుటయును•జెల్లఁగుచు వడిఁ ద
చ్చతురంగంబులఁ దాఁకెను, బ్రతిభటరథతురగదంతి•పంక్తులు సెదరన్. 105

ఉ. అత్తఱి మేఘనాదుఁడు జ•యంతుశరావలిఁ ద్రుంచి వాని పై
నెత్తురుపట్టు సేసి రథ•నిం బొడిసేసె నయంతఁ బోక యు
ద్వృత్తిఁ గడంగినం దమము•దీటుకొనం గవియించె దృష్టియుం
జిత్తము లావు మాలి సుర•సేనలు బెగ్గిల నగ్గలంబుగన్. 106

క. చీఁకటి గవిసిన విబుధా, నీకం బొడిచన నైసం•నేరద హృదయ
వ్యాకులత మునింగి భయో, ద్రేకముపడి తెగువ దలరి•త్రిప్పికొనంగన్. 107

క. ఆమాయాతిమిరము పౌ, లోమీజనకుఁ డగునప్పు•లోముఁ డెఱింగి సు
త్రామతనూభవునకు నది, యేమిటఁ బోదంచు నచటి•కేతెంచె వెసన్.

ఉ. వచ్చి జయంతు నాఁగి యని•వారణఁ బర్వెడు నీతమంబు ను
న్నిచ్చె జయార్థుఁడై యుభవుఁ•డీతని కీరిపుచేతఁ జచ్చినన్
వచ్చెడి దేమి సంగర మ•పశ్యముఁ జేయఁగ నీను వార్ధిలోఁ
జొచ్చుట చాలఁ గార్య మను•చుం బలిమిం గొని పోయె డాఁగఁగాన్. 109

తే. అమరపతినందనుఁడు పోడ•వడఁగి చనిన, నసురమాయయు నుడివోయె•నట్లకాదె
యుడరి దరికొని మండుతీ•వ్రానలంబు, పుడుక లెడగల్గవై చినఁ•బొనుఁగువడదె.

క. ఇవ్విధమున నింద్రసుతుం, డెవ్వరు నెం దరుగుటయును • నెఱుఁగక యుండం
గ్రొవ్వితి తనసరివారలు, నవ్వేట కియ్యకొని పోయె • నవిజృంభితుఁడై. 111
క. దనుజాధీశ్వరుతనయుఁ, డనిమిషు లనుపహాంసముల రణయంబునఁ బఱపం
దనయూరువు లెలుఁగున మేఘనాదుఁ డనుపేరు సార్థకంబుగఁ జేసెన్. 112
ఆ. ఇట్లు దనతనూజుఁ • డే పేది సైన్యంబు, గాసి యగుడు నలిగి • వాసవుండు
కెంపు గన్నులందు • గెంపారుచుండఁ జెం,గలువకోలనిమూఁడ్కిఁ • జెలువుమిగిలి.
ఉ. మాతలిఁ జూచి దానవస•మాజము దర్పము మీఱె నిత్తఱిన్
వాతజవంబునం గడఁగి • వారక వీరికి సమ్ముఖంబుగా
వే తురగంబులం బఱపు • విక్రమసంపద యుల్లసిల్లఁగాఁ
జేతులతీఁట వో సుఖము • సేసెద నవ్వఁ డెదిర్చి వచ్చినన్. 114
క. అనుచు నిజబలము నిలుకిలు, మని కరతల మెత్తి నిలిపి • యదలిచి సమరం
బునకు మగుడఁ బురికొల్పుచుఁ, దనచుట్టును నున్నదొరలుఁ • దానును గడఁగెన్.
చ. ఎదురుగ వీచె నిష్ఠురస•మీరము లుల్కలు నుగ్రభంగి నె
ల్లదిశల దుల్లెఁ బెల్లుగ బ•లంబులపైఁ బెనుగ్రద్ద లాడె బె
ట్టిదముగ మ్రొగ్గి యభ్రకరి • డిల్లపడెన్ వెస నందనంబు గ్ర
క్కదలఁగఁ గూసె నొక్కట సృ•గాలము లప్రియసూచకంబులై. 116
క. కలయంగ దుర్నిమిత్తం,బులు పుట్టినఁ గనియు వినియుఁ • బోలివోవనియ
గ్గలికమెయి నెమ్మనమ్మునఁ, దలఁకొకయించుకయు లేక • దర్పోద్ధతుఁడై. 117
క. సురపతి గడఁగుడు దనుజుల, బరవస మొక్కింత మట్టు•వడుటయు దశకం
ధరుఁడు సమరోత్సుకుం డయి, యరదము నన వనము గాక • యత్యుగ్రముగన్.
క. అమరవిభుం దలపడఁ జను, సమయంబున సడ్డపడియె • సంభ్రమలీలన్
సముడుఁ డగు మేఘనాదుఁడు, దమతండ్రిరణంబు మాన్చి • తాన కడంకన్.
చ. తలపడి యింద్రుతోడ నతి•దారుణయుద్ధము సేయఁ జొచ్చినన్
బలము బలంబుఁ దాఁకుటయు • బాసటగా వడిఁ గుంభకర్ణుఁ డు
జ్జ్వల మగుశూల మెత్తికొని • వచ్చి యుగాంతపురుద్రుకైవడిం
జెలఁగుచు నార్చి మోహరము • చెంగటఁ దాఁకె భయంకరంబుగన్. 120
క. అదరి మొన లిక్కడక్కడ, వడిఁ దిరిగిన దిశలు బడలు • వడ రౌద్రము చూ
ప్పడ బాహుశక్తి యేర్పడఁ, గడిమి పొగడ్తవడఁ గుంభ•కర్ణుఁడు పోరెన్. 121
క. ప్రతివీరుఁ డొక్కరుఁడు లే,కతులబలుం డైనహీనుఁ • డైనను నప్పా
ట తనకు గుఱిగా నురవడి,నతండు మునుకూడి సురల • నందఱఁ దఱిమెన్.
ఆ. ఎదిరి తేరినొగయు • నిభముదంతంబును, దనకరంబుఁ బాద•తలము లోను
గాఁగ నాయుధములు • గానివి లే వయ్యె, నరివిమర్దనమున • కతని కపుడు.

క. అంతకు ముందఱ యీవృ,త్తాంతము విని తోడుపడుట • కని సత్వరులై
యంతకవరుణధనేశులు, దాంతిమెయిన్ వచ్చువారు • తదవసరమునన్. 124

క. తమతమబలములతో సం,భ్రమగతిఁ బఱతెంచి దివిజ•పతికిం బొడసూ
పి మనుజభోజనసైన్యము, సమయింపఁగఁ జొచ్చి రధిక•సంరంభమునన్. 125

క. చిచ్చునకుఁ దోడు గరుపలి, వచ్చినక్రియఁ బోర నమర•వరులమొనలకున్
హెచ్చుగ దిక్పతిసేనలు, వచ్చుటయును మొగ్గె నసుర•వర్గము గలయన్. 126

ఉ. సన్నబలంబులై నిజ•సైన్యములం గని రావణుండు శౌ
ర్యోన్నతుఁడై సనందనుని • నొప్పరికించితిఁ గుంభకర్ణుఁడుం
గన్నది లేదు మెల్ల మురి•కాఱు దిగీశులు వచ్చి రేను బో
కున్న భరంబు గాదె యని•యుద్ధతిఁ బేర్చి రథాధిరూఢుఁడై. 127

శా. సొంపారంగఁ బసిండి పైఁ బఱపినన్ • శోభిల్లువిల్లందమై
శంపావల్లిక నిల్చి పొల్చుగతి భా•స్వత్కాంతిఁ జెల్వొందమై
పెంపుం జాయయుఁ గాలమేఘ మన నా•భీలంబుగా దిక్కులా
కంపింపం బటుబాణవర్షమున నా•కాశం బడంగించుచున్. 128

క. అరదంబున యురవడికిం, దెరలి తెఱపి యిచ్చి సురలు • దిరుగుడువడ ని
ర్జరపతిరథంబునకు భీ,కరగతి సమ్ముఖముగాఁ దఁ•గం బఱపుటయున్. 129

చ. వదనసరోజపంక్తి శర•వర్షమునన్ మొగిడింపఁ గాన స
య్యోద దశకంధరుం డిచట • నెచ్చట లేఁడు తనూజుఁ జూపి తా
ను దొలఁగి యున్నవాఁ డతని • నొంపక గెల్పన రాదు రాఁడె దు
ర్మదమున నంచు నున్నబల•మర్దనుఁ డాహవదోహలంబునన్. 130

తే. ఏచి మాతలిఁ గనుఁగొని • యిటులు వచ్చె, దనుజు తేరికి నెదురుగా•మనరథంబు
శీఘ్రగతిఁ బోవ నిమ్మని • చెప్పి మార్వె,భీకరధ్వని దిక్కులు • పిక్కటిల్ల. 13

శా. రుద్రాదిత్యమరుద్వసుప్రభృతు లా•ర్వుల్ నింగి ముట్టఁగ వీ
రోద్రేకంబున దాపలన్ వలపలన్ • హోరాట మై ముంచి స
ర్వద్రోహిం బరిమార్త మంచు వికట•భ్రామ్యద్భుజామండలీ
రౌద్రాకారతఁ దాఁకఁ దాఁకె రిపుధై•ర్యస్రావణున్ రావణున్. 13

తే. ఇట్లు దాఁకుడు దశకంఠుఁ•డేపు మిగిలి, యందఱకు నన్నిరూపంబు•లైనయట్లు
వివిధశస్త్రాస్త్రకేలీప్ర•వీణబాహు,దండనికురుంబదుస్సహో•త్సాహుఁడగుచు

క. వడి నడరుచుఁ దెరలుచుఁ బై, పడి పోక పెనంగునమర•బలమునకుం గీ
డ్పడక నిలిచి మెఱసెను బలు, కడళ్ల కెదు రైనజాతి•కరణిం దిర మై. 13

ఉ. ముందటఁ దాఁకి పోరుతన•మోహరమున్ వెసఁ బో నదల్చి రోం
చుం దఱియంగఁ జొచ్చి బల•సూదనుఁ డాదశకంఠు నస్త్రపం

క్తిం దనుమూడి భాణమయ దేహునిఁ గా నొనరించె వాఁడు సం
క్రందనుపై నిశాతవిశిఖంబులు నించె సురల్ దలంకఁగన్. 135

శా. వ్యగ్రాటోపత నొండొరుల్ మిగుల బాహాశక్తి సూపన్ మహో
దగ్రం బయ్యె సురాసురేంద్రరణ మన్యోన్యధ్వజచ్ఛేదనా
త్యుగ్రం బై యితరేతరవ్యథితరథ్యోదాత్త మై శౌర్యసా
మగ్రీగాఢపరస్పరాంగదళనోన్మాదోద్భటాకార మై. 136

క. ఈసున నాసురపతి జం, భాసురుని ల్లైనరి రావణాసురు శీఘ్రిం
జేసియు వ్రేసియుఁ బొడిచియు, వేసరి దిక్పాలకోటి విన నిట్లనియెన్. 137

ఉ. ఎద్దెస నైన శంక చెడి యేగు విరించి వరంబు నెమ్మదిం
బెద్దయు నమ్మి వీఁ డిటు లభేద్యతఁ గ్రమ్మరు చున్నలోక మా
పద్దశఁ బొందు మానవునిపాయము నారసి చూడ నొండు లే
దిద్దనుజాధముం బొదివి యే పఱఁ బై పడి పట్టుకొందమే. 138

చ. అనవుడుఁ జాల మే లని దిశాధిపు లందఱుఁ జేరి చుట్టు ము
ట్ట నమరవల్లభుండును గడంక దశాననుఁ జేరిరాక క
ల్కినగతి మాతలిం గెలని కిక్ రథ మల్లఁ దొలంగి పోవ ని
మ్మని వెనుఁ జొచ్చి పట్టుకొన నాయిత మై యతిసాహసంబునన్. 139

మేఘనాదుఁ డింద్రుని మాయాతిమిరమున ముంచి పట్టుకొనుట.

క. ఒరసికొని పోవ నత్తఱి, సురసైన్యం బార్చుటయును జూచి తిమిరముం
గర మచ్చెరువుగ గ్రక్కున, బరఁగించుచు నసురకొడుకు పఱతెంచె వడిన్. 140

క. మాయాతమమున మునిఁగిన, చాయల దివ్యాస్త్రజాలదళితాంగులఁ గాఁ
జేయుచు నాబృందారక, నాయకు డగ్గఱియె మేఘనాదుఁడు గడిమిన్. 141

క. తుహినంబునఁ బడినపయో, రుహమండము మాడ్కి నమ్మరుత్పతి మాయా
పిహితతమోవృతలోచన, సహస్రుఁ డై యున్న నతని సారథి నేసెన్. 142

ఉ. మాతలి మూర్ఛవోయిన నమర్త్యవిభుండు రథంబు డిగ్గి జీ
మూతగజంబు నెక్కి బలముం జలముం జెడి యాత్మసైనికా
రాతిభటప్రభేదవిదురస్థితి దీనతఁ బొంది యుండియున్
భీతి యెఱుంగ కుండ వెడబీరము సేయుచు నుండె వెండియున్. 143

చ. నిలువులు వడ్డయట్లు తననేత్రము లేమియుఁ గానలేమి న
గ్గలముగ బెగ్గలించుబలఘస్మరు నమ్ముల నొడు సేసి ని
ట్టల మగుడప్పి సోలుటయు డాసి దశాననందనుండు వి
చ్చలవిడిఁ బట్టి కట్టి జయశంఖముఁ బట్టఁగఁ బంచి యార్చుచున్. 144

రావణుఁ డింద్రునిఁ బట్టి లంకకుఁ గొనిపోవుట.

చ. అరదముమీఁదఁ బెట్టుకొని • యాతనిఁ దండ్రికిఁ జూపి యింక సం
గర మిది యేటికిన్ జయము • గైకొని పోదము రమ్ము నావుడుం
గరము ప్రియంబునం దనయుఁ • గౌఁగిటఁ జేర్చి త్రిలోకరాజ్యవి
స్ఫురణము నాకు దక్కె నని • పొంగి దశాస్యుఁడు మిన్ను వ్రేయుచున్. 145
ఉ. మోదమునం దనూభవుని • ముంగలిగా నడపించి తాను దు
ర్భేదబలాన్వితుం డగుచుఁ • బింగలి యై చన దేవకోటి శౌ
ర్యోదయలీలఁ జూడకొని • యొండొరుఁ బల్కుచు శక్రమోక్షణా
హ్లాదము గోరి పెంపున రయం బెసఁగం బఱతెంచి తాఁకినన్. 146
ఉ. ఎత్తెల గొందుదిక్పతుల • నిందఱ ముంద తెఱుంగనట్ల యీ
తత్తబడం బిఱిందిదెసఁ • దాఁకిన దీనికి సంభ్రమంబు మై
నిత్తల కేగుదేవలవ • దేత్తెఱఁ బొమ్మని చెప్పి పుచ్చినం
జిత్త మెలర్పఁగా సుతుఁడు • శీఘ్రమునం జనఁ దా నుదగ్రుఁడై. 147
క. ఒకమరి తిరిగిన నమరులు, పికపిక లై పోవ లావుఁ • బెంపేర్పడ సే
నకు వెనుకై చనియెను లంకకు దానవవిభుఁడు బాహు•గర్వోద్ధతుఁడై.

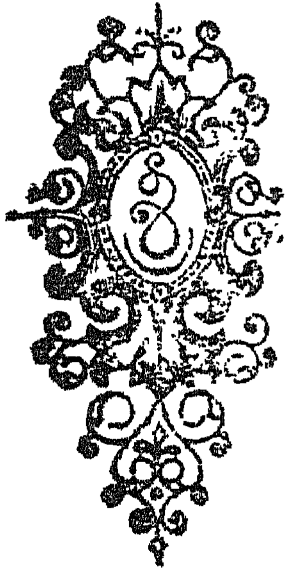
ఆశ్వాసాంతము.

మ. అతులౌదార్యుఁ డహీనశౌర్యుఁడు సము•ద్యద్ధైర్యుఁ డత్యంత వి
శ్రుతచారిత్రుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జన•స్తోతవ్యగోత్రుండు సం
భృతసత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృ•ద్బృందార్తినిర్వర్తి పూ
జితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయ•శ్రీకాంతుఁ డిమ్మేదినిన్. 149
క. సన్మార్గచతురపథికుఁడు, జన్మవిశేషప్రసిద్ధ•సగరకులుఁడు భూ
భృన్మకుటఘటితచరణుఁడు, మన్మథనాథుఁడు కవీంద్ర•మందార మిలన్. 150
మాలిని. నిరుపమజయలక్ష్మీ•నిత్యవిస్తారవక్షుం
డరిబిరుదమహోత్సా•హప్రతిక్షేపదక్షుం
డరుణకిరణదీప్త•వ్యాప్తపద్మాయతాక్షుం
డురగశయనరేఖా•యుక్తసంరక్షుఁ డుర్విన్. 151
గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైన యుత్తరరామాయణం బను కావ్యంబునందు
సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

స ప్త మా శ్వా స ము.

రంజకత్వచతురా
చారుఁడు వర్ణాశ్రమప్ర•చారుఁడు విద్యా
ధౌరేయుఁ డార్యవినుత
ప్రారంభుఁడు మనుమమాన•వాధీశుఁ డొగిన్. 1

బ్రహ్మ యింద్రజిత్తు కోరినవర మిచ్చి యింద్రుని విడిపించుకొని వచ్చుట.

క. అక్కడఁ గమలాసనుఁ డా,రక్కసుఁ డమరేంద్రుమీఁద • రాకయు సమరం
బెక్కుడుగఁ జేసియును హరి, యుక్కఱి పట్టువడి శోక•యుం దెలియంగన్. 2

చ. విని మునిబృందముల్ గొలువ • వేగమ లంకకు నేగుదెంచి య
ద్దనుజవిభుండు సేయునుచి•తప్రతిపత్తిఁ బ్రియంబు వొంది యా
తనిదృఢశౌర్యముం దనయు • ధైర్యమునుం గొనియాడి వెండి యా
యనిమిషనాథు గెల్చిన జ•యాతివిశేషము సూపి చెప్పుచున్. 3

ఆ. భువనములకు నెల్లఁ •బ్రోదిగ శతమఖుఁ, డాను నిలుపుటయు న•తండు లేమి
సకలభూతములకు • సంకటం బగుటయు,నెఱుఁగఁ జెప్పి వారి • యిచ్చ యెఱిఁగి.

చ. ముదమున నింద్రుబంధనవి•మోక్షము సేయుఁ డభీష్టవస్తు వి
చ్చెద మదికోర్కి యేర్పడఁగఁ • జెప్పుఁడు నా కనుచున్ సముల్లస
ద్వదనచతుష్టయుం డయిన•వారిజసంభవుఁ జూచి వాంఛిత
ప్రదుఁ డగు టాత్మలో నెఱిఁగి • రావణసూనుఁడు ప్రీతి నిట్లనున్. 5

క. కమలానన విను నావి,క్రమమున వెల వెట్టఁ దేనిఁ • గారుణ్యము నే
యుము నాకు శాశ్వతం బగు,నమరత్వం బనిన నతని • కజుఁ డిట్లనిన్. 6

క. ఆశ్వాసంబుగ బలికిన, విశ్వాసము సేసి మున్ను•వేఁడితి కల దే
శాశ్వత మగు నమరత్వం బీశ్వరుఁ డొకరునిక తక్క • నిశరుల కెందున్. 7

క. అనుడు నొకతెఱఁగు సెప్పెద, వినుఁ డని రావణసుతుండు • వినయవిశేషా
వనతశరీరుఁ డగుచు ని, ట్లనియెం గరకమలముకుళ•నాదరపరుఁ డై. 8

ఉ. ఆల మొనర్పఁగా వలయు•నప్పుడు వహ్ని నుపాస్తి చేసి యా
వేలిమి నొక్క తేరు ప్రభ•వించిన గ్రక్కున దాని నెక్కి దో

ల్గీల వెలుంగ నేగిన నరిప్రకరంబులచేత నెమ్మెయిం
గాలవశంబు నొందక యఖండితవిక్రమశాలి నయ్యెదన్. 9

ఉ. హోమసమాప్తి నుత్థితరథోత్తము మొక్కటి దక్కు నొంట సం
గ్రామము సేయఁబో నది యకాలముగా దుది కియ్యకొంటి నా
కేమెయి మేరవెట్టి వరమిమ్ము పరాక్రమలీల మెచ్చి నీ
వేమియు నీక పోక తగ వేనియుఁ బొ మ్మమరేంద్రు నిచ్చితిన్. 10

తే. అనుడు దరహాసచంద్రికతనదువదన, కమలవనమున కభినవ కాంతియొసఁగఁ
జిత్రచారిత్రుఁ డగుదితిపుత్త్రిపుత్త్రు, నర్థిఁగనుఁగొని యవ్వర మతని కిచ్చె.

చ. అడిగినయట్ల యిచ్చిన దశాననసూనుఁడు ప్రీతి మేన నె
ల్లెడ వెలిఁ బేర్చె నాఁ బులక లెంతయు వింతగ మ్రొక్కి పెంపు సొం
పడరఁ గులం బెలర్ప జనకానుమతంబున నాబలారికిన్
విడుగడ సేసె నప్పు డగవిందభవుండు ప్రమోద మందఁగాన్. 12

ఆ. అంబుజాసనుఁడు దశాననుఁ జూచి నీ, నందనునకు ద్రిభువనముల నెగడ
నింద్రజిత్సమాఖ్య యిచ్చితి సుముఖులై, యుండుఁ డనియె దనుజులుల్లసిల్ల.

చ. అసురుల నిమ్మెయిం బ్రముదితాత్ములఁ జేసి పయోజసూతి సం
తోసమున నాకలోకపతిఁ దోకొని పోవు నెడం దదీయవ
క్త్రసరసిజంబు లజ్జ యనురాత్రి గడుం జెడి యున్కిఁ గింగ్రుపా
రసపరుఁ డై హితార్థ మధురస్ఫుటసత్యమృదూక్తి నిట్లనున్. 14

చ. తమతమదుష్కృతంబు సుకృతంబును నాపదయున్ శుభంబు లై
తముఁ దటి యైనఁ బొందు నది దప్పదు సాధ్వి సహల్యఁ గోరి గౌ
తమునికిఁ దప్పితీ వకటతత్ఫల మీయశుభంబు దోషసం
గమవినివృత్తికై యొకమఖం బొనరింపుము విష్ణుతుష్టిగన్. 15

క. అని చెప్పి పోవుటయు న, య్యనిమిషవల్లభుఁడు విష్ణుయాగం బొనరిం
చి నిఖిలదురితరహితుఁ డై, చనియెన్ ద్రిదివంబునకు విశాలవిభూతిన్. 16

మ. అనినం జిత్తము చోద్య మంద రఘువంశాధీశ్వరుం డిట్టులా
తనికిన్ బీరము సెల్లెఁ గాని యెచటం దద్విక్రమక్రీడ మా
స్ప నొకం డైనను జాలఁడే యనుడు భూపాలాగ్రణిం జూచి య
మ్ముని మందస్మితసుందరుం డయి మనోమోదంబుతో ని ట్లనున్. 17

రావణుఁడు కార్తవీర్యునితోఁ బోరాడి చెఱఁబడుట.

ఉ. నిర్జితశత్రుఁడున్ భువననింద్యచరిత్రుఁడు నై నరావణుం
డూర్జితవిక్రమస్ఫురణ నుర్విఁ జరించుచు మించి యేచి శౌ
ర్యార్జనలోలబాహుమహిమాస్పదుఁ డై చనునాసహస్రభా
హార్జును పెంపుసొంపు హృదయంబున నైఁపక వచ్చె నాజికిన్. 18

తే. అరుగుదెంచి మాహిష్మతీ•పురము సుట్టి, వేగ పోరికి నర్జును • వెడలు మనుఁడు
రావణుఁడు వచ్చె నలఁతులఁ•బోవఁడనుచు, గోపురాంగణస్థితజన•క్షోభ మెసఁగ.

క. వన్ని బహిరంగణంబున, నున్న ససంభ్రాంతిగతి స•ముచితమ్ముగ నా
సన్ను లయి మంత్రు లి ట్లని, రన్నరపతిపెంపునక్ భ•యంబు బెద లేమిన్. 20

చ. అధిపతి వీట లేనిసమ•యంబున సంగరకాంక్షతోడ ని
ట్లధికబలంబులం గొని వృ•థాతిశయంబుగ నేగుదెంచి యి
వ్విధమునఁ బన్ని నీ వనృత•విక్రమముం బ్రకటించుకంటె నం
బుధినడు మైన నీపురికిఁ • బోయి యొదుంగుము చాల మేలగున్. 20

చ. అనుబలుమాట లియ్యకొని • యద్దనుజేశ్వరుఁ డాతఁ డున్నవాఁ
డని యని సేయువేడుక ర•యంబున వచ్చితి నెందుఁ బోయె మీ
జనపతిలావు నాదుభుజ•శక్తియు నించుక తూఁచి చూడ కేఁ
జన నెఱిఁగించి యియ్యెడకుఁ • జయ్యనఁ దోకొని రండు నావుడున్. 22

ఆ. అతనిపెంపుఁగలిమి • కయ్యమాత్యులు దమ, నెమ్మనముల మెచ్చి • నృపతివృత్త
మున్నరూపు సెప్పి • యిన్నరభోజను, నిచట నునుత మనుచు • నిట్టు లనిరి. 23

క. వారువము నెక్కి వనితలు, గారవమునఁ గొలువఁ గంతుకైవడి వెడలం
జేరక యంతంతను బరి, వారము నిలువఁ బడ వర్ష•వరపరివృతుఁడై. 24

క. సరసకవివిటవిదూషక, పరిహాసకగాయకాది•పరిజనములు వే
సరుటపయి మేలు దోలఁ గెడు, తురగము నెడఁ దూఱఁ గాంతి•దోలఁ గాడంగన్.

ఉ. చూడ్కికిఁ బండువై ముదము • సొంపునఁ జూపఱు సొక్కి చుండ ని
మ్మాడ్కి నరేశ్వరుం డరిగె • మాపటికిం జనుదెంచు నాతనిం
దోడ్కొని తేఁ బూను టది•దుర్వినయం బగుమాకు రాజులక్
వేడ్కమెయిం జరింపఁ జని • వీటికి రమ్మని పిల్వవచ్చునే. 26

క. నటదలికులశుకపికసం, కటలీలోద్యానములను • గమనీయసర
స్తటిసీతటాకముల ను, త్కటకౌతుకవృత్తి నాడుఁ • దరుణులుఁ దానున్. 27

క. ఎయ్యెడ నిలుచుట యెఱుఁగము, యియ్యెడ నేఁ డీపు విడియు • మెల్లి యతనితో
నియ్యకొని యెల్లభంగులఁ, గయ్యము సేయంగఁ దలఁపు • గలిగినయేనిన్. 28

ఆ. వేగపడకు మనుజ•విభుచేతిబలుపును, జూతు గాక యనిన శూరరేఖ
నగుచు మంత్రివరుల•మొగములు గనుఁగొని, యిట్టు లనియె దాన•వేశ్వరుండు.

ఉ. ఏపున నేను వచ్చుటయు • నిచ్చట నిల్చుట కోహటించుటక్
మీపతి యెక్కడేనిఁ జన • మిన్నక మాటలు పేర్చినక్ రణా
టోపము మాన నేర్తునె కు•టుంబసమేతము డాఁగె నాతనిం
జూపరు మీరు నింకఁ దల•నూపఁ దతండును బోయి వచ్చెదన్. 30

క. మెలఁగుదెస మెలఁగి క్రమ్మఱుఁ, దల నొకమరి యేమఱించి • దాడిమెయిన్ దో
ర్బలము మెఱసి పైఁ బడి నా, చలము నెఱపి పోదు మీకుఁ • జాటితిఁ జండీ.
క. అని దుర్మదాంధకారమ్మునఁ గానక బిట్టు వలికి • పోయెను గలని
స్వనకోకిలకర్బురకాననరేఖావంధ్యవింధ్య • నగమున విడియున్. 32
మ. చని దైత్యేంద్రుఁడు తత్ప్రదేశమునఁ జం • చత్కాంచనాంభోజధూ
ళినితాంతప్రవిలిప్తహంసకులకే • ళీజాతసంధ్యాభిసం
దనలోలప్రతిజాలమార్గ్యమున మో • దస్థానమై లోకపా
వనతం బేర్చిననర్మదం గని మృదు • స్వచ్ఛందలీలారతిన్. 33
తే. నెమ్మి మజ్జన మొనరించి • తమ్మివిరులు, సాలఁ గోయించి హృద్యవి • శాలమైన
పులినతలమున శివలింగ • పూజ సేయుఁ, గ్రొండఁగొ నట నర్జునుండును • బడఁలిపిండు.
క. వనకేలీకౌతూహల, మునఁ దగిలిన నుట్టివారు • ముదితహృదయులై
వనిఁ బరిచితస్థలములకుఁ, జని హృద్యవిహారతంత్ర • చాతుర్యమునన్. 35
మ. లలితక్రీడ మెయిన్ సముత్కటమదో • ల్లాసంబునం బెక్కుభం
గులఁ జేతోరమచూతపోతలతికా • గుల్మప్రదేశంబులం
గలయం గ్రుమ్మరి పొద్దునుం జెమట నం • గంబుల్ నవాంకూరసం
కలనాశోభితవల్లరీనిభములై • క్రాలంగ రాగిల్లుచున్. 36
క. ముదమున జలకేళికి నర్మదకుం జనుదెంచి లలిత • సుకరవిహారా
స్పదతత్ప్రవాహమున నిం, పొదవఁగ నాడు నెడ సఖివుఁ • డుల్లాసమునన్. 37
తే. బాహువులు సాఁచి పడమర • పాఱుచున్న, యాతరంగిణిఁ బోకుండ • నాఁగుటయును
నెదురుదొట్టిదశాననుఁ • డీశుఁ బూజ, సేయు నెడ మునుంచికొని యును • చ్చెరువుగాఁగ.
క. రావణుఁడు సంభ్రమంబున, దేవార్చనకొఱఁతతో న • ది వెడలి కలయన్
భావించి యెదురు క్రమ్మెదు, నా వెల్లువఁ జూచి విస్మ • యం బెసఁగ దురన్. 39
క. తూర్పుదెస వచ్చు నీనది, దర్పంబున నెదురురాఁ గ • తం బేమియొ మీ
రేర్పడ నెఱింగి రం డని, శూర్పణఖాభ్రాతచరులఁ • జూడఁగఁ బంపెన్. 40
ఆ. వార లరిగి విభుఁడు • వామలోచనలును, జలవిహారమగ్ధ • సలుపుచునికి
చూచి వచ్చి యాని • శాచరవల్లభు, నెదుర నిలిచి మ్రొక్కి • యిట్టు లనిరి.
క. దేవా దేవర పంపిన, నీవెల్లువ తెఱఁ గెఱింగి • యేతెంచితి మె
చ్చో విసఁగఁ జూడఁ బడయమ, యావిధ మద్భుతరసావ • హం బై యుండెన్.
ఉ. భూరిబలాభిరాముఁడు వి • భూషణభూషితమూర్తి కామినీ
స్మేరముఖేందుబింబముల • చెన్నున నుజ్జ్వలచంద్రలోకకే
లీరతి నున్న చందమున • లీలమెయిన్ సలిలావగాహన
స్ఫారకుతూహలుం డయి వి • శంకత నొక్కఁడు కేలి సల్పెడున్. 4

క. ఆతతబహుబాహుం డగు, నాతఁడు సేతులఁ బ్రవాహ•మాఁగిన మరలం
దోలెంచె నావుడును విని,పీతభయుఁడు కార్తవీర్య•విభుఁ డని యెఱిఁగెన్. 44

చ. ఎఱిఁగి కరంబు వొంగి కడు•నేకత మిట్లగపడ్డచో నతం
డెఱుఁగక యుండ ముట్టికొని•యే పడఁగించెద నంచు మంత్రులం
దఱకు నెఱుంగఁ జెప్పికొని•దానవుఁ డున్మదుఁడై చనంగ న
త్తఱి నరుణాభ్ర మస్థిమయ•ధారలతోఁ దివిఁ దోఁచె ముందటన్. 45

ఉ. దానికి శంక సేయక యు•దగ్రరణోత్సుకుఁడైనయట్టి యా
దానవవల్లభుండు బల•దర్పసముద్భటసంకులంబుగా
సేనలు ముందటం దఱుమ•శీఘ్రత మేదిని సంచలింపఁ గాం
తానిచయంబుఁ గంచుకివి•తానము బెగ్గిల బిట్టు ముట్టినన్. 46

మ. వనితాబృందములోన నున్నపతి తీ•వ్రక్రోధుఁడై గంగగా
హనకేలిం బిడియేనుఁగుల్ వొదువ మో•దాయత్తమై యుండి గ్ర
క్కున నన్యద్విపదానగంధమునకుం•గోపించునైరావతం
బును బోలెన్ మదు వల్ల వెల్వడి రణ•ప్రోత్సాహయోగ్యస్థితిన్. 47

క. కట్టాయిత్తమై యువిదల, నిట్టుండుఁడు వెఱవ కిచట•నిదె వచ్చెద నన్
ముట్టిన దానవులను బలి, వెట్టెద నర్మదకు ననుచు•భీకరవృత్తిన్. 48

చ. అతఁడు వినూత్నరత్నరుచి•రాంగదమై వివిధాయుధప్రభా
న్వితమగు బాహుసంఘము య•నీకముగాఁ బటువిక్రమక్రమో
ద్ధతి దితిసూనుసేనల మ•దం బఱ నల్గడఁ దూలఁ దోలె ఘో
రతిమిరపుంజభంజనక•రప్రకరుం డగు భానుకైవడిన్. 49

క. తెరలినబలములఁ గని యు,ద్ధురవృత్తిఁ బ్రహస్తుఁ డతని•తోఁ దలపడియెం
గరి కేసరి హరిణము పులి, యురగము గరుడిఁ దలపడ్డ•యొప్పమరంగన్. 50

క. తాఁకి ముసలమున వ్రేసిన, వీఁక నొడిసిపట్టి యతఁడు•వెసఁ దిగిచిన నా
రోఁకలి తనచే వచ్చిన, నాఁకగొనక దాన నసుర•నడిచెం గడఁకన్. 51

ఉ. ఆటున మూర్ఛవోయినఁ బ్ర•హస్తుఁ గనుంగొని యింకఁ దాఁకినం
గీటడఁగించు నర్జునుఁడు•కేవలుఁడే యని భీతచిత్తులై
మేటిమగల్ సలం బెడలి•మేమెయి మార్కొన లేక పాఱినం
గాటుకకొండవోలె దశ•కంఠుఁ డెదిర్చె మహీమహేంద్రునిన్. 52

ఉ. వీరగుణాభిరాము లగు•వింశతిబాహుసహస్రబాహు లా
తారకకార్తికేయులవి•ధంబున నాబలనిర్జరేశ్వరా
కారత నమ్మురాచ్యుతుల•కైవడిఁ బెద్దయుఁ బ్రొద్దు మేమెయిం
బోరిరి చూచు ఖేచరులు•భూరిబలంబుఁ జలంబు మెచ్చఁగన్. 53

క. లావఱి వివిధాయుధముల, భూవిభుఁడుం దాను నట్లు • పోరి యలసి వీ
రావేశ మడర జయకాం, క్షావశుఁడై రావణుండు • గదఁ దమకమునన్. 54

మ. మది శంకింపక మొత్తె విక్రమరసో • న్మాదంబునన్ భూవిభున్
గద వ్రేయంగ నతండు పైపడి భుజా • గర్వంబునం బట్టె నా
రదుఁ డార్యం బరికాఁడు నిర్భయతఁ జే • రం జూచినం బట్టును
న్మదశుండాలములీల దిక్కలితనా • మశ్రావణున్ రావణున్. 55

క. పట్టి యిరువదికరంబులు, గట్టిగ వీఁపువయి మోపు • గాఁ బెట్టి తగన్
బెట్టు మెడ పట్టుకొని తుది, ముట్టినమగఁటిమి నభంబు • ముట్టఁగ నార్చెన్.

ఆ. నృపవరేణ్యుఁ డిట్లు • రిపుఁ బట్టు వఱచి కం, చుకిగణంబు నల్లఁ • జూచి యొకనిఁ
బిలిచి యోరి వీనిఁ • బెడకేలితోన తెమ్మని సముద్ధతముగ • నప్పగించి. 57

క. తరుణీజనము వినోదపుఁ, బరివారము మున్నుగ నడవఁ • బనిచి పిఱుం దై
పురమున కరుగ నిజప్రభు, పరిభవముం జూచి దైత్య • భటకోటి వడిన్. 58

క. నిలునిలు విడువిడు మంచును, బలువిడిఁ గూడుకొని పిఱుఁదఁ • బఱతెంచిన న
మ్ముల నోడు సేసి యందఱ, నిలిపె విజయలక్ష్మిసొంపు • నెలకొన నెలమిన్.

క. తనకొలఁది యెఱుంగక యీ, దనుజుఁడు వనితావినోద • తత్పరు నన్నుం
జెనసె నని యుగ్గడించుచు, ననిమిషరిపుమీఁదఁ బోరిఁ • గఁగాఱుం బెలయున్.

తే. ఎదురువచ్చినమంత్రుల • కెగ్గు లెన్ని, చూపి చెప్పుచు నిర్వ్యధి • కోపమునకు
నుపశమం బెట్లు సేయుదు • నొక్కొ యనుచుఁ, బురికిఁ జనిమందిరాంగణ • భూమి నిలిచి.

క. పొంపిరివోయెడుతనయను, కంపాతిశయమునఁ బం • క్తికంధరు నెట్లుం
జంపం జాలక రోషము, పెంపునఁ గారాగృహమునఁ • బెట్టఁగఁ బనిచెన్. 62

క. మనుజపతి యివ్విధంబునఁ, దన చెఱయింటికిని మ్రుచ్చుఁ • దప్పున నొప్పిం
చినయట్టుల మదిని సరకు, గొనక మఱచి యున్నయెడను • గొనిదినములకున్.

→ పులస్త్యుఁడు కార్తవీర్యుని వేఁడుకొని రావణుని చెఱ విడిపించుట. ←

మ. దనుజేంద్రుండు సహస్రబాహువిభుచే • తం బద్ధపా టంతయున్
విని మాహిష్మతికిం బులస్త్యుఁడు గడున్ • వేగంబ యేతెంచి య
జ్జనపాలుం గనినన్ యథోచితముగా • సత్కారముల్ సేసి వ
చ్చినకార్యం బెఱిఁగింపుఁ డన్న నతఁ డౌ • చిత్యంబు మై నిట్లనున్. 64

చ. అలవి యెఱుంగ నేరక దశా • స్యుఁడు లోకముతోడివానిఁ గాఁ
దలఁచి జితాఖిలాఢ్యుఁడఁ గ • దా యని నచ్చి కడంగి వచ్చి నం
కలియకుఁ జొచ్చె వానిఁ బలు • కం బని లేదటు లుండె నింతలం
తలపను లెల్ల నీకు భుజ • దర్పముగాఁ గొన నేర్పు సాలునే. 65

క. ఆక్రమసంచిత మగుభూ, చక్రం బుదయాస్తశైల • సహితంబుగ ని
ర్వక్రపరిపాలనస్థితిఁ, జక్రము చెల్లించుపూజ్య • సామ్రాజ్యమునన్. 66

క. తుదిముట్టి యున్నని కొఱకుఁ, దెమలే యది గాక పగఱ • యే పడఁగినఁ ద
ప్పు దలంప నిదియ కడు నొ, ప్పిద మగు నినుబోఁటినృపుల • కెంపున కరయన్.

చ. నలినజుఁ డైన బ్రహ్మకును • నాలవవాఁడు దశాననుండు ని
ర్మలగుణలోలి వీఁడు మను • మం డని చెప్పఁగ నాకు సిగ్గగుం
బలుకులు వేయు నేటికిఁ గృ • పాపరతాస్తుతి దక్క వీని మం
దల విడు నాకుఁ గా నృపతి • ధర్మవిచక్షణ పుణ్యవీక్షణా. 68

చ. అనవుడు నట్ల చేయుదు మ • హాత్మ భవద్విపులాంతరంగమో
దన మగు దానిఁ జేయఁ గని • ధన్యుఁడ నైతి దశాస్య వేగ తో
డ్కొని చనుఁ డన్న నా నృపతి • కుంజరుకుం జముమూర్తిఁ జిత్తరం
జన మగుడుక్ మొగిం బలర • సంయమి దీవన లిచ్చి మెచ్చుచున్. 69

తే. దనుజవల్లభు విడిపించుకొని పులస్త్యుఁ, డరుగ లజ్జావనతుఁ డగు • నతఁడు నతని
ననుపఁ బోయిన సానునయంబు గాఁగ, బుద్ధి దగఁ జెప్పి లంకకుఁ • బుచ్చి చనియె.

రావణుండు వాలిచే భంగపడి యతనితో మైత్రి చేయుట.

ఉ. రావణుఁ డివ్విధంబునఁ బ • రాజయ మందియు లంకలోనికిం
బోవుచు సంతయుక్ మఱచి • భూవలయంబునఁ దొంటియట్ల నా
నావిధదుశ్చరిత్రములఁ • బొనర్చుచుఁ గ్రమ్మరి యొక్కనాఁడు వి
ద్రావితశత్రుభూపవంచరప్రభు వాలి నెదుర్చువేడుకన్. 71

శా. కిష్కింధానగరంబుపై నరిగి సుగ్రీవాదు లెల్లన్ రణా
హుంకారోద్యమతీవ్రు లైనఁ గని తద్విక్రాంతి మానంగ మ
స్తిష్కంబుల్ రుధిరంబు మాంసమును ధాత్రిం గూల్చ నుంకించియున్
దుష్కర్మం బగు వాలిలేమి నని చేతోవృత్తి నూహించుచున్. 72

క. వడుచుం బైదలు పన్నినఁ, గడపి చనక చిఱుతతోడి • కయ్యమునకు నేఁ
గడఁగుట తగ దని యూయుసి, విడిచి దశాననుఁడు వారు • విన నిట్లనియెన్.

క. మింటలోనఁ గూడుకొని రాఁ, డాలం బాలంబు సేసి • యది యెట్లొకొ తాఁ
జాల నని చెప్పఁగా క, వ్వాలికి డాఁగినను బోవ • వచ్చునె నాచేన్. 74

చ. అనవుడు సూర్యసూనుఁడు ద • శాననుఁ గన్గొని నీవు నన్ను మె
చ్చనికత మేమిటం గొలఁది • సాలునె వాలిని గూర్చి వచ్చితే
యనికిఁ గడంగినన్ బిరుసు • లైనమగల్ గని వీరు గారు నా
కనియు నెఱుంగ కిట్లు భయ • మంది తిసీ వెడమాట లేటికిన్. 75

శా. నాకిట్లింతయు సేడఁ బోయితి జగ • న్మాన్యుంపు నా నొప్పునా
నాకేశప్రియనందనుం జెనసి మా • నప్రాణముల్ గావఁగా
నీకుం దీరునె యిప్డు దక్షిణపు ము • న్నీటం గృతస్నానుఁ డై
యేకాంతంబున నుండుఁ బొమ్మనినఁ బో • యెం బుష్పకారూఢుఁ డై. 76

మ. దనుజేంద్రుండు మరుద్గతిం జని సముద్రస్నానసంజాతశు
ద్ధి నితాంతామలచిత్తనిశ్చలసమాధివ్యంజితానందమీ
లనసంభావితలోచనుం గపికులశ్లాఘాత్ము నవ్వానవిం
గని తన్మూర్తినివృత్తవిక్రమకళాకౌతూహలస్ఫూర్తి యై. 77

వాలి రావణునిఁ జంకలో నిఱికించుకొని నాలుగుసముద్రములను మునుచుట.

క. ఎదు రెదురను మదలింపఁగ, మదిఁ గొంకి పిఱిందిచలన మందగతిం జే
రెద నేమఱి యున్నెడఁ బట్టెద ననువగఁ బుష్పకంబు డిగి వచ్చుతఱిన్. 78

క. రావణునుద్యోగమునకు, దైవము ప్రతికూల మైనఁ దత్త్వనిదిధ్యా
సావేశవిరామం బై, యావనచరవిభుఁడు గన్ను లర విరియంగన్. 79

క. కడకంటిచూడ్కి దశముఖుఁ, బొడగని సంభ్రమము లేమిఁ బొంచి నతనిఁ దాఁ
బెడమఱి చూచుట యుడిగి ముగుడ నేత్రము లల్ల మూసికొని చిత్తమునన్.

క. వంచన నను నిద్యోడ ని, ద్రించుతలంపునను నసుర సేరెడు నే భం
జించెదఁ బాపాత్ముల నొ, ప్పించుట ధర్మంబ యనుచుఁ బిఱుఁ దారయుచున్

క. ఉన్నయెడన్ మునివ్రేళులఁ, దిన్నసనడ నసురపతి పదిలుఁడై చేరం
గొన్ని యడుగు లరిగి యడరి, యన్నగచరనాథుపై రయంబునఁ బడియెన్. 82

క. వెనుకకు మొనసి కరంబునఁ, బెనఁచి తిగిచి నిఖిలలోకభీకరుఁ డగున
ద్దనుజేంద్రు ననాయాసం, బునఁ జంకిట నిఱికి యింద్రపుత్త్రుఁ డచలుఁడై.

చ. ఎఱుఁగనియట్ల యున్న నసురేశ్వరుఁ డప్పుడు గాఁచుఁజేయు లా
వఱి రభసంబునం గుదుప నక్కడ నిక్కడ నూడఁ జూచి నై
గిఱుపఁగ నవ్విశక్తి యెఱఁగించుట నెమ్మదిఁ గోరి వానినై
సుఱసుఱ స్రుక్క నొక్క బలసూదనసూనుఁడు ప్రక్క దాపునన్. 84

చ. చదియఁగ నొత్తి యొత్తికొని శాతనఖంబులఁ గ్రూరసంప్రిలన్
వదనములన్ శరీరము నవారక వ్రచ్చుచు మేనిగాలిఁ దో
యదములు దూలఁ బశ్చిమదిగంబుధికిం జనియెన్ రయంబునం
జదల భుజంగమగ్రహణచారుసుపర్ణవిలాసభాసి యై. 85

చ. చని దనుజేశ్వరుం డుదనఁ జంకన యుండఁగఁ దజ్జలంబులన్
మునిఁగి శమంబుమై నియమముల్ దగఁ దీర్చి క్రమంబుతో నుద
గ్వననిధిఁ బ్రాక్పయోధిఁ గపివల్లభుఁ డట్టుల చేసి యశ్రమం
బున నిజపట్టణోపవనభూమికిఁ దెచ్చి సుఖోపవిష్టుఁ డై. 8

వాలిచే భంగపడి రావణుఁ డతనితో మైత్రి చేయుట.

శా. కోపం బాఱినఁ జంక వాపి ధరణిం గూర్చుండఁగాఁ బెట్టి ని
ష్పాపోల్లాసకటాక్షమల్ల నొలయం బ్రౌఢస్మితజ్యోత్స్న ల

జ్ఞాపూరావృతతన్ముఖాబ్జములపై • సాంద్రంబుగాఁ జూపి ని
ర్వ్యాపారామరసుందరీప్రకరగ•ర్భస్రావణున్ రావణున్. 87

క. కనుఁగొని యచ్చట నప్పుడ, కనినట్టులు సంభ్రమించి • గారవమున న
వ్వనచరవీరశిఖామణి, దనుజపతికి నిట్టు లనియెఁ • దదభిముఖుం డై. 88

క. ఎందుండి రాక యిక్కడి,కెందులకుం బోక యిచట • నేకార్యము సే
యం దలఁచి యిటొచ్చి తప్పని, విందము నీ వింటికడకు • విచ్చేయు తగన్. 89

క. అనవుడు వెలవెలఁ బాఱువ, దనములు వెడ వాంచి యెత్తి • దశముఖుఁడు గపీం
ద్రుని మోము దీనదృష్టిం, గనుఁగొని గద్గదిక నెలుఁగు • గడలుకొనంగన్. 90

మ. తగు నీ కేమని పల్కినన్ విను భుజా•దర్పంబునన్ మాఱు లే
క గిరీశున్ గిరితోన యెత్తి సురలో•కస్వామి జంభారి గా
సిగ బంధించి జగత్త్రయంబును బనుల్ • సేయన్ విజృంభించి గ
ర్వగరిష్ఠుం డగునన్ను నిర్దైపకుఁ దేఁరం జాలుటన్ వాసవీ. 91

చ. అనవుడుఁ గౌఁగిలించి దను•జాధిపతిం దగ గారవించి తో
డ్కొని పురి కేగి తత్తదను•కూలచరిత్రములన్ సఖిత్వరీ
తి నడపి తాను దమ్ముఁడు న•తిప్రియభాషలచేఁ బ్రసన్నుఁ జే
సిన నతఁ డాకపీంద్రవరు•చెల్మికిఁ బల్లవితాంతరంగుఁ డై. 92

ఆ. వివిధకేలిఁ దగిలి • వేడుకఁ గతిపయ, దినములందు నిలిచి • దివ్యమగుటఁ
దోన వచ్చియున్న•మానితనిజవిమా, నమునఁ బ్రీతిఁ దనపు•రమున కరిగె. 93

క. లీల నటు లసురవల్లభుఁ, గేలీపాత్రంబుఁ జేసి • క్రీడించినయ
వ్వాలి భవదస్త్రమున కర, సాలియుఁ జాలమి నుతింపఁ • జాలదె యెందున్.

క. అని మునిపతి యివ్విధమున, దనుజపతిం జెప్ప రామ•ధరణీపతి తి
న్ననినవ్వు మెఱయ నాతని, వినితిమి యిఁక నొకటి వినఁగ•వేడుక యనుచున్.

క. ఏమియొకో నన్నడిగెడు, సీమానవనాథుఁ డంచు • నెద నూహింపం
గా మునిజనవల్లభుతో, రామనృపతి కౌతుకస్ఫు•రణ నిట్లనియెన్. 96

హనుమంతునిజననాదివృత్తాంతము.

క. కొంత యెఱుంగుదుఁ బవనజు, వింత దివిజరాజతనయు•విక్రమము హనూ
మంతునకు వాలికిం గల, యంతర మేకొలఁదియొకొ చ•రాచరవేదీ. 97

ఆ. అనిన నాంజనేయు • నతులబలము విన, వేడ్క సేసె నితఁడు • విస్తరించి
కలతెఱంగు సెప్ప•వలయు నాకని ముని,యిట్టు లనియెఁ బ్రీతి•యెసక మెసఁగ.

శా. వాలిం గీలియు వాయుపుత్త్రిసరియే • వాఁ డాత్మశక్తిజ్ఞుఁ డై
యీలోకంబులు గెల్తు నే ననిన మా • ఱెందుం గలండే మహీ
పాలాగ్రేసర వానివర్తనముఁ జె•ప్పం జిట్ట లావిక్రమ
శ్రీలోలున్ భవదీయసన్నిధిఁ బ్రశం•సింపం దగుం జెప్పెదన్. 99

చ. సురగిరిసానుదేశమున • సుస్థిరసంపద నుల్లసిల్లు కే
సరి యనువానిభార్య గుణ•శాలిని యంజన నాఁగ నొప్పునం
దరి యనిలప్రసాదమున • ధర్మవిధిన్ మహనీయమూర్తివి
స్ఫురితుఁ గుమారుఁ గాంచెఁ బరి•పూర్ణతపోమహిమాభిరాముఁడై. 100

ఉ. ఆతనిరక్షణంబున స•మార్ష్నిశముం దగ సావధానుఁడై
యేతరుపండు లొప్పు నవి • యేటి వనంబునఁ దెచ్చి యి•మ్మ సం
బ్రీతిఁ జరించుచున్నడఁ గ•పిప్రవరార్భకుఁ డొక్కనాఁడు ప్ర
ద్యోతనబింబముం బొడుచు•చుండఁగఁ జూచి సముత్సుకాత్ముఁడై. 101

చ. ఫల మనుబుద్ధిఁ బుచ్చికొనఁ • బోవఁగ నభంబున వాయుదేవుఁడున్
సలిలకణార్ద్రితం గిరణ•జాలము వేఁడిమి దాఁకకుండ నే
వలనను దానయై పొదివి • వచ్చెఁ దినాధిపు నాఁడె పర్వమౌ
జలరుహమిత్త్రుఁ బట్ట రభ•సంబున రాహువు చేరె నత్తతిన్. 102

క. ఆసైంహికేయుఁ డర్కు, గ్రాసాదరవృత్తి వచ్చి • కపిఁ గనుఁగొని సం
త్రాసభరితమానసుఁడై, వాసవుకడ కేఁగి ఖిన్న•వదనుం డగుచున్. 103

క. రవిశశిబింబగ్రహణో, త్సవ మెల్లను నాకు మున్నొ•సంగి యిప్పుడుఁ బె
ల్లు విడిచి యుండుదు నేఁ డొకఁ, డవార్యవిక్రముఁడు వచ్చె • నర్కుని బట్టన్.

మహా. అనినం గోపించి యింద్రుం • డఖిలభువనమా•ర్యాద లద్యైత్యసిద్ధం ద
ప్పనిభంగిం జొప్పతో నేర్పడ నడవఁగ నా • పంపు గావించి యుప్పొం
డినబింబగ్రాహి యై యా•యెడకు మునుముట్టై • నేగుదెంచెం జవంగం
బనఘా మద్వజ్రధారా•హతిఁ బొడిపొడి నే•యంగ నే పట్టి సమ్మున్. 105

మ. అనికిం బూని కరీంద్రు నెక్కి దనుజం•భారాతికెంపుండటం
జని తద్బాహుపరాక్రమంబున మహో•త్సాహంబుతో సింహనా
తనయుం డాకపిబాలుపై నడరి యు•ద్యద్వక్రముం డై నయా
తనియాటోపము నోర్వఁజాలక విభీ•తస్వాంతుఁ డై పాఱినన్. 106

తే. ఎగచికొనిపోయి కపి దివి•జేంద్రుదంతి, నెనకి సారె నంటఁ దఱిమిన•మనములోన
మెచ్చియును దనచేసిన•నేరతప్పు, నని తలంచుచు హృదయరోషంబునై యుతండు.

క. భాసుర మగువజ్రంబున, వ్రేసిన హనుదేశ ముద్ధింపదళిత ప్రాసం
గేసరితనూభవుఁడు మూ, ర్ఛాసంగితుఁడై ధరిత్రిఁ • జాఁగిం బడియెన్. 108

క. తనవచ్చినపని దీఱిన, ననిమిషపతి నాకమునకు • నరిగెఁ దనయునిం
గనుఁగొని వేదనఁ బొంది ప, వనుఁ డప్పుడు యుడిగెఁ దనదు•వర్తన మెందున్.

ఆ. జగములందు వాయు • సంచార ముడిగిన, సకలజీవలోక•సంకటంబు
పుట్టుటయు విరించి • పురుహూతవరుణాదిసురులు బలసి కొలువ నరుగుదెంచి

క. మాత్సర్యము ప్రాణంబుచి, కత్సిత మగునాకొఁ పీని•కిఁ గ్రణ మనుచుఁగ్
వాత్సల్యంబునఁ బుత్త్రకుఁ, నుత్సంగమునందుఁ దాల్చి•యున్న సమీరున్. 111

క. కనుఁగొని కరుణాపూరిత, మనస్కుఁడై యక్కటకట•మారుతుఁడు సుతా
ననసక్తలోచనుండై, మననచ్చుటఁ గానఁ డనుచు • మక్కువతోడన్. 112

శా. చేరంబోవుటయుక్ సమీరుఁడు సుర•జ్యేష్ఠుక్ నిరీక్షించి దు
ర్వారాంతఃపరితాప మేది తనయుక్ • నత్శోగతుంగాసమా
చారప్రౌఢత నెత్తికొం చెదురుగా • సద్భక్తిమై నేగి లో
కారాధ్యం బగుతత్పదాంబుజయుగం • బర్చించె నానమ్రతన్. 113

క. వనజాసనుండు ఘోలం,బునఁ గే లిరవొంద నెత్తి • పొదివి భుజము నా
తనిమస్తకంబు వక్షం,బునఁ జేర్చి కృపాతిరేకి•మున గాఢముగన్. 114

క. పశ్చిమదిశ చందంబున, నిశ్చేష్టం డయినబాలు•నిం జూచుడు వాఁ
డాశ్చర్యంబుగ నప్పుడ పు, నశ్చైతన్యాగమంబు•నం దెప్పితిలెన్. 115

క. దర్శనమాత్రన తోకవి, మర్శితమచిత్తుఁ డయ్యె • మారుతి బాహా
స్పర్శమునఁ బ్రబలదురితని, కర్శుఁడు ప్రణనిర్వికారుఁ • గా నొనరించెన్. 116

చ. తనయుఁడు సేదదేఱిన ము•దంబునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యంబుజా
సనునకు మ్రొక్కఁ బంచి పిక•సద్వదనుం డయి వాయుదేవుఁ డెం
దు నిఖిలదేవకోటి పరి•తోషవిధాయకమైనయాత్మవ
ర్తన మొనరంగఁ జేసె సము•దగ్రభుచిత్తము పల్లవింపఁగన్. 117

చ. కమలభవుండు దేవతలఁ • గన్గొని మారుతిఁ జూపి దేవకా
ర్యమునకుఁ గా జనించె నితఁ • డద్భుతవిక్రమశాలి రామనా
మమున వెలింగి రాఘవస•మాజవిభూషణమైన కేలిజ
స్త్రమున దశాస్యదుర్దమము • మాన్చునెడం బనిసేయు శార్ఙ్గికిన్. 118

క. కావున మీరిందఱు నం, భావించి వరంబు లొసఁగి • పవనునకుఁ బ్రమో
దావేశము లోకహితముఁ,గా పీనిఁ గృతార్థుఁ జేయఁ•గాఁ దగు ననినన్. 119

ఆ. వాసవుండు తనదు•వక్షస్స్థలంబునఁ, గ్రాలు సురభికుసుమ•మాల యర్థిఁ
గపికుమారుచారు•కంఠభాగంబున, నాదరార్ద్రహృదయుఁ • డగుచుఁ బెట్టె.

క. హనుస్ఫురమత్కులిశము దాఁ, కినయదో టొలుకవడి పీని•కిం దోడ పగుచి
ట్టునికిఁ దగ హనుమంతుం, డనుపేరిచ్చితిఁ బ్రసిద్ధ•మై పెం పొనరన్. 121

క. కులిశము మొదలగు నాయుధ, ముల నేమిట వీనియంగ•ములు నిర్దళితం
బులు గాకయుండ నొసఁగితి, నలఘువరం బనియె దృక్స•హస్రం బలరన్. 122

సీ. వారి నెవ్వెడల నీ • వాసరోత్తమున కా,పద పుట్ట నీనని • యుదధిపతియు
నగ్ని నెన్నఁడును నీ • యగచరాగ్రణికిఁ గీ,డొందంగనీనని • హుతవహుండు

భూతగణంబులచేత నీహరిసత్త్వ, మునకు నెగ్గొనర నీ • నని శివుండుఁ
గాలదండమున నీ • కపిముఖ్యునకుఁ జింత, యంతరా నీనని • యంతకుండు
తే. వరము లిచ్చిరి తక్కటి•సురలు నిజము, హానుభావానురూపంబు • లైనవదవు
లొసఁగి రిమ్మాడ్కి మారుతి • ననదృశప్రభావుఁ గావించి పద్మసం•భవుఁడు ప్రీతి.
చ. అనిలుని వీడుకొల్పి దివి•జావళితోడ వియత్పథంబునం
జనియె నతండుఁ బుత్త్రుఁ గొని • సంతస మందుచు నేగుదెంచి యం
జనకుఁ దదీయబాహుబల•శౌర్యములున్ వరలాభమున్ గ్రమం
బున నెఱిఁగించి పోయెఁ గపి•పుంగవుఁడున్ శిశుకేలిలోలుఁడై. 124
క. మునిజనులయాశ్రమములకుఁ, జని చని యాగోపకరణ•చయ మెల్లను దు
ర్వినయమున గాసి చేయుచు,నునికి కలిగి వా రమంద•హుంకారములన్. 125
క. తనశక్తియు వరలాభం, బున వచ్చినపెంపు నుల్ల•మునఁ దలఁపక యి
వ్వనచరుఁడు నిజబలం బెఱుఁ, గనిగజజాతియునుబోలెఁ • గాపుత మనినన్. 126
తే. బుద్ధిమంతుఁడు గావున•వృద్ధతాప,సోక్తులకు స్రుక్కి దౌర్జన్య • ముడిగి మెలఁగె
నితఁడు తనలా వెఱుంగని•కతన మఱియు,వీరులనఁ గొంద ఱిమ్మహిఁ•వినఁగఁబడిరి.
క, ఇనునరదముముందట వెను, వెనుకకు వెసఁ జనుచు శబ్ద•విద్యాధ్యయనం
బొనరించె నాతఁ డొజ్జగ, హనుమంతుం బోల నధివి • యగునె యొరులకున్.
తే. జనకుఁ డగుఋక్షరజసుండు • సచ్చుటయును, వాలిఁ బట్టఁ బుగట్టిన•వానితమ్ముఁ
డైనసుగ్రీవుఁ డత్తఱి•యౌవరాజ్య,భరముఁ దగఁ దాల్చియుండెయు•ప్లవనతనయు.
క. చెలిఁ జేసి కొని ముదంబునఁ, గలసి మెలఁగుచుండి పిదపఁ • గౌశికసుతుతోఁ
గలుషించి ఋశ్యమూక,స్థలి కాతఁడు వోవఁ దోన • చనియె నితండున్. 130
క. తనలా వెఱుఁగనికతమున, నినసుతునకు వశ్యుఁ డయ్యె • నేడైఱ సంక్రం
దననందనుభుజబలమ, ర్దనమునకుఁ గడంగఁ డయ్యె • రఘువంశనిధీ. 131
చ. అనవుడు సమ్మదంబు దొలఁ•కాడఁగ నిక్కము నట్ల కాక యు
వ్వనిధి దాఁటి లంకయును • వానివనంబును గాసి చేసి నం
దనుఁ దెగఁ జూచి వచ్చినవి•ధం బది యల్పులచేతఁ దీరునే
జనకజఁ గాంతుమే యనమ•సాహసుఁ డితఁడు లేక తక్కినన్. 132
క. అని లజ్జావనతుం డగు, హనుమంతుఁ గటాక్షవీక్ష•ణాదరముదితా
త్మునిఁ జేసి దాశరథి యమ్మునిజనముం జూచి కేలు • మొగుచుచు భక్తిన్. 133

అగస్త్యాదిఋషులు రాముని వీడ్కొని చనుట.

క. మసలితిరి విచిత్రకథా, రసవృత్తిం దడ వెఱుంగ • రాక యనుష్ఠా
నసమయ మయ్యె నభోమ, ధ్యసమీపంబునకుఁ దరణి • యరదము వచ్చెన్.
మ. విజయంచేయుఁడు నావుడున్ మునులు పృ•థ్వీనాథ యూహింప వి
శ్వజనీనుం డగునిన్నుఁ జూపు సదను•ష్ఠానంబు గాదే భవ

ద్విజయశ్రీ దమకోర్కి గా సుకృతముల్ • వే భంగులం జేయునీ
ద్విజకోటిం బరికించికొమ్మని కృతార్థీభూతచేతస్కు లై. 135

క. క్రందుకొనంగ నొక్కుమ్మడి, నందఱు దశవదనదమను • నాశీర్వాదా
నందితుఁ జేసి యమందా, నందముఁ బొందుచుఁ దపోవనములకుఁ జనినన్.

క. తగ నెల్లవారిఁ బొమ్మని, జగతీపతి యచటు వాసి • సమయసముచితం
బుగ నయ్యెయెడలకుఁ జని, పగలిటివర్తనము ప్రాజ్య•పదవిన్ సలిపెన్. 137

తే. రాత్రియగుటయుఁ గార్యతూర్యత్రయాది, వివిధగోష్ఠీవినోదముల్ • వేడ్కనడపి
యతిమనోహరవాసగేహమున కేగి, నిరతిశయమోదమున సుఖ•నిద్రఁ జేసి.

చ. రవియుదయంబుకంటె మును • రాజశిఖామణి మేలు కొంచె దా
నవకులమర్దనాంక సుని•నాదము లైనసురంగగీతముల్
వివిధగతిప్రవర్తన నవీనము లై సొగయింప మాగధ
ప్రవరులు పాడుమంజుమృదు•భంగికి వీనులు దొల్త మేల్కనన్. 139

ఆ. అపుడు సముచితంబు • లగుకరణీయంబు, లాచరించి రఘుకు•లాధినాథుఁ
డభిమతప్రసాధ•నాభిరామాకృతి, యై మహావిభూతి • నతిశయిల్లి. 140

చ. కొలువున కేగుదెంచి నృప•కోటియు మంత్రికదంబకంబు దై
త్యులుఁ గపులుం గపీంద్రులు ని•యోగులు వందిజనంబు లిష్టభృ
త్యులు మొద లైనవారలు ని•జోచితభంగి సుఖోపవిష్టు లై
బలసి ముదంబునం గొలువఁ • బ్రస్తవనీయసముజ్జ్వలస్థితిన్. 141

తే. చామరగ్రాహిణీకర•చాలకటక, రత్నరాజినీరాజన•రంజితుండు
భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్న•పరివృతుండు, నగుచు సామ్రాజ్యలక్ష్మిసాం • పగ్గలింప.

సీ. పౌరజానపదాభి•భాషణంబులు దగ, నర్థ్యకేళులు • నాదరించు
నుత్తమహాయదంతి • సత్తమరథరత్న, ములు సూచి సపరణ • లలవరించు
యోధవీరప్రతా•రోక్తనిరూషన, ముద్ధతి కెడఁదలో • నుల్లసిల్లు
నిఖిలవిద్యాగమ•నిపుణవిద్వజ్జన, సంభావనంబుల • నంతసిల్లు

ఆ. ననుదినంబు నిట్లు • లభినుతిబహువిధ, సముచితప్రవర్తనము లొనర్చు
చతివిభూతినుండె • కతిపయదినములు, వోవుటయును రామ•భూవిభుండు. 143

—— పట్టాభిషేకమునకు వచ్చినజనకరాజు మొదలగువారిని రాముఁడు వీడుకొలుపుట. ——

మ. జనకాదిక్షితిపాలలోకములకున్ • సంభావనాపూర్వకా
ర్చన లర్థిం దగ నిచ్చి వీడ్కొలిపి మా•ర్గక్షేమసంవాహనం
బొనరింపం దనతమ్ములం బనిచినం • బ్రోద్దామసేనాసహా
ప్రనమద్భూమిభరస్ఫురన్నమితశే•షస్కంధు లై పోయినన్. 144

క. వనచరనిశాచరులను, న్నన నిచ్చలుఁ గ్రొత్త గాఁగ • నరపతి వారిం
గొనియాడుచుండఁ గతిపయ, దినములకుం దమ్ము లరుగు•దెంచిరి మగుడన్.

ఉ. అచ్చట రాజు లిచ్చినయ•నర్ఘ్యమణిప్రకరం బుపాయనం
బిచ్చిన వేఱువేఱ ధర•ణీశుఁడు వారల నాదరించి మీ
రెచ్చినవస్తుకోటి గణు•తింపఁ గృతార్థతఁ బొందె డెంద మే
నిచ్చెద వీరికంచు నసు•రేంద్రహరీంద్రులఁ జూచి వేడుకన్. 146

ఆ. పురుషరత్నములన • బొందుట యుచిత మీ, రత్నములకు నని ధ•రావిభుండు
వారి కప్పు డొసఁగె • గారవ మేర్పడ, జాత్యరుచిరరత్న • జాలకంబు. 147

క. వనచరులకు నసురులకుం, గనకాంబరభూషణములు • గణనకు మిగులం
దనుఁ జేరఁ బిలిచి యిచ్చుచు, జననాథుఁడు వేఱువేఱ • సంభావించెన్. 148

ఆ. ఇవ్విధమున వారి • కెల్ల సంప్రీతి యొ, నర్చి రామధరణి•నాథుఁ డర్క
తనయుతోడ నిట్టు • లనియెఁ బ్రసాదవి, కాసలలితవదన•కమలుఁ డగుచు. 149

క. నీపురి కేగుము హరి నే, నాపరిపాలనము సేయు • నయదక్షుఁడవై
నాపిలిచినయప్పుడ నే, వాపరతంత్రత వహింప•వలయుం జుమ్మా. 150

క. అంగదుఁ బాటింపుము త, త్కులంగలయీసుభటకోటిఁ • గొనియాడుము వీ
రిం గైకొంటిమిగాదె యు, భంగుల యెప్పాట నరిది • పములకు నైనన్. 151

మ. అని సుగ్రీవునిఁ బ్రీతి వీడ్కొలిపి దై•త్యాధీశ్వరుం జూచి యి
ట్లను లంకాపురి కేగు ధర్మమహిత•న్యాయంబు లోకంబు కీ
ర్తనసేయన్ భవదీయరాజ్యము చిర•స్థాయిత్వముం బొందఁగా
మను నీబంధుల నీగి తేజమున సం•మ్మానింపు మెక్కాలమున్. 152

క. అని కారుణ్యజ్యోత్స్నా, జనకం బగుతనదువదన•శశిమండల మా
తని నెమ్మనమ్ము సమ్మద, వనధిం బొంగింప నసుర•వరు వీడ్కొలిపెన్. 153

క. హనుమంతుఁ జూచి మత్కీ, ర్తనములు భువనముల నెంత • దాఁక నడచు నీ
వును నంతకాలమును ని, త్యనువు విడువకుండు మనుచు • దయ చిగురొత్తన్.

క. హిమధరణీధరతటసం, గమచారుమరున్నదీప్ర•కాంసుభగతం
గమనీయంబుగఁ దద్వ, క్షమునం దొకహార మిడె యు•నవృశప్రీతిన్. 155

ఆ. తిగిచి కౌఁగిలించి • యగచరసత్తము, సద్గుణములఁ దగిలి • సంస్తుతించి
రఘువరేణ్యుఁ డాద•రం బొలరాఁగ, వికచవదనుఁ డగుచు • వీడుకొలిపి. 156

క. తనుఁ బాయఁ జాల కందఱు, వెనుఁబడుట యెఱింగి ధరణి•విభుఁ డొండొరు నె
మ్మనము మఱుఁగు చుండఁగ ని, వ్వనటకుఁ బని యేమి యనిచె • వా రతిభక్తిన్.

క. ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తమతమ, పురములకుం జనిరి రామ•భూపాలుండున్
భరతాద్యనుజసమేతము, పరిపాలనచేసె రాజ్య•భారంబుఁ దగన్. 158

ఆశ్వాసాంతము.

చ. శరదభిరామచంద్రరుచి•జాలసఖత్వసముల్లసత్సయ
శ్శరనిధిగర్వచర్వణవి•శారదమేదురకీర్తిపూరభా

సురలహరీకదంబపరి చుంబితపూర్వమహీభృదస్తభూ
ధరమలయాభిధానగిరి దైవతపర్వతమేఖలుం డిలన్. 159

క. ఫలితామరతరుశాఖా, తులితభుజుం డఖిలదిగ్వధూమస్తసము
జ్జ్వలదీధితిశాసనమణి, కులదీపకరాయగండగోపాలుఁ డిలన్. 160

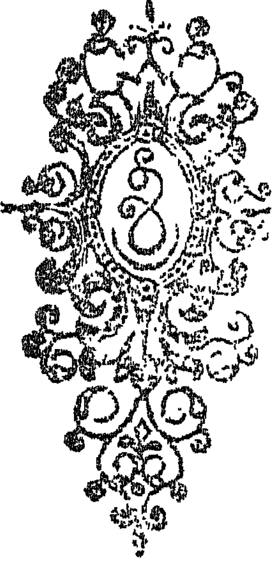
మాలిని. చిరవితరణలీలాశీలుఁ డుత్సాహవిద్యా
పరిణతదృఢసంగాభంగుఁ డక్షీణపుణ్యో
త్కరపరిచయశిల్పాకల్పుఁ డాభోగశుంభ
ద్ధరణివలయరక్షాదక్షుఁ డబ్జాక్షుఁ డుర్విన్. 161

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్రి కొమ్మనామాత్యపుత్త్రి బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతంబైన యుత్తరరామాయణంబను మహాకావ్యంబు
నందు సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

అ ష్ట మా శ్వా స ము.

పతిగౌరీపతివా
ణీపతిలీలాచతుర్థ • నిజవర్తనుఁ డి
ష్టాపూర్తనిరతమతి కరు
ణాపూర్ణుఁడు మనుమసిద్ధి • నరవరుఁ డేలుమిన్. 1

క. అంత నొకనాఁడు నృపుఁ డ,త్యంతమహిమఁ బెద్దకొలువు • నం దున్నయెడన్
వింతయినకొన్నివచనము, లెంతయు మధురములు గాఁగ • నిట్లనెఁ జదలన్. 2

కుబేరపుష్పకము రామునియొద్దకు వచ్చుట.

ఆ. ఏను బుష్పకంబ • మానవాధీశ్వర, నీవు పరమధర్మ • నిపుణబుద్ధి
నవుడు నన్నుఁ గిన్న • రాధిపుపాలికిఁ, బోయి యతనిపంపు • సేయు మనుచు. 3

మ. భవదాజ్ఞం జని యాధనేశుఁ గని నీపం పెప్పుడుం దొంటియ
ట్ల విధేయాత్మతఁ జేయ నన్నుఁ బనిచెన్ • లావణ్యవారాశి దా
నవవిధ్వంసనుఁ డాశ్రితాపదుదయో • న్మాథక్రియాశాలి రా
ఘవచూడామణి రామదేవుఁడు గృపా • కల్పాత్ముఁడై నావుడున్. 4

శా. ఆతం డచ్చెరువాటు సంతసము వ • క్త్రాబ్జంబునం దోఁపఁగా
నాతో నిట్లని పల్కె రామధరణీ • నాథుండు లోకత్రయం
బాతంకం బెడ నుజ్జగింప సుర ల • త్యానందముం బొంద దు
ర్జాతుం బంక్తిముఖున్ వధించి కొనియెన్ • సర్వంబు లంకాపురిన్. 5

క. నీవును నం దొకసరకా, భూవల్లభునకు వినోద • మునకును బాత్రం
బై వలసినచోటులకుం, బోవలఁతివి నిన్ను నిందుఁ • బుత్తేఁ దగునే. 6

చ. అదియునుగాక లోకముల • నన్నిటఁ గావఁ దలంచి దుష్టదు
ర్మదఖరదండమండనప • రాయణులై చనునట్టివారి కి
ట్టిది దగుఁ గాక పూని యొక • టిం గడతేర్పఁ గడంగలేక యె
ల్లిదు లగువారి కేటికి స • లీలవిహారము వేడ్క నేయఁగన్. 7

ఉ. కావున నెల్లభంగులను • గ్రమ్మఱఁ జయ్యనఁ బోయి రామధా
త్రీవిభునొద్ద నిల్వుము మ • దీయహితం బిది యేను బంపఁగాఁ

బోవుట నెగ్గు లే దతఁడు • పొచ్చెము సేయక సమ్మతించి సం
భావన సేయు నన్న జన•పాలక సమ్మద మంది వచ్చితిన్. 8•

క. వనిగొనుము నన్నుఁ గైకొని, యనునప్పలుకులకు మాన•వాధీశుఁడు సం
జనితబహుమానుఁ డై యి, ట్లనియెం బుష్పకవిమాన•మానందింపన్. 9

క. ఏవలన నుండి యైనను, నావలసినయపుడ గ్రక్కు•నం జనుదేరం
గావలయుఁ దలఁచునంతకు, నీవల నెట్లట్ల తిరుగు • నిఖిలజగములన్. 10

క. సిద్ధులగమనంబులకు వి,రుద్ధముగాఁ జనకు మాన•రోషంబులు స
ద్బుద్ధులకుఁ దగమి యెఱిఁగి జ,గద్ధితమతి సంచరింపు • గౌరవ మొప్పన్. 11

తే. అని మహీపతి ముక్తాయ•తాక్షతములు, గంధపుష్పంబులును గొని•గౌరవమున
మన్ననకుఁ దగుదివ్యవి•మానమునకు, నర్చనము లిచ్చి పీఠ్క•ల్పనదియుఁ బ్రీతి.

క. తన కిష్ట మైనయెడకుం, జనినయనంతరమ రాజ•సత్తముతో ని
ట్లనియె భరతుండు పరిజను, లనుమోదరసానుభావి•తాంబుధిఁ దేలన్. 13

భరతుఁడు రామునిఁ బొగడుట.

ఉ. చోద్యముగా నమానుష•చోరచనల్ విలసిల్లె నెంతయుఁ
హృద్యము గాఁగ నామయవి•హీనత నొప్పెఁ బ్రజా ప్రకర్షముల్
మాద్యదరాతిసంచరణ•మార్గము లెల్లను మాసె నెందు నా
వద్యులు లేరు బాలమృతి•వాదము లేదు ధరిత్రి నెయ్యెడన్. 14

చ. కొడుకులఁ గాంచి రంగన లు•కుంఠితసిద్ధులఁ బొందెఁ గర్మముల్
గుడువఁగఁ గట్ట నెల్లజన•కోటికి నేమిఁ గొఱంత లేద యి
ప్పుడు భవదీయరాజ్యమున • భూవరకుంజర సౌఖ్య మంది యి
ప్పుడమికి నిన్ను శాశ్వతవి•భుండుగఁ గోరెద రెల్లవారలున్. 15

క. అనవుడుఁ దమ్మునిపలుకులు, విని మది ముదమంది మోము • వికసిల్లఁగ నా
తనిఁ బ్రీతి వొందువీక్షణ, మున సీతావల్లభుఁడు ప్ర•మోదితుఁ జేసెన్. 16

ఆ. పుష్పకప్రసంగ•మునఁ దనుఁ గొనియాడు, భరతు నివ్విధమున • భరితపరమ
హర్షుఁ జేసి సమయ • మగుడు నాస్థానమం, డపము వాసి చనియె•నృపవరుండు.

శ్రీరామునివినోదవిహారము.

ఉ. నిచ్చలు నిత్తెఱంగున న•నింద్యచరిత్రుఁ డనేకభంగులఁ
వచ్చినవిన్నపంబు లని•వారణమై విని నిశ్చయంబుగా
నిచ్చుసదుత్తరంబులకు • నెల్లజనంబులు సంతసిల్ల రా
లచ్చి నహీనసద్గుణక•లాపములం దగిలించె దక్షుఁ డై. 18

చ. ప్రజ ననురాగ మందఁ బరి•పాలన సేయు నరేశ్వరుండు దో
ర్విజితవిరోధి యై తుదని • వేడ్కమెయిఁ విహరించు నెందు నా

ర్యజనులు మెచ్చఁగా నరసి యాదిమునీంద్రనిబద్ధనీతివా
క్యజనితకౌతుకుం డగుచు నమ్మనుజేంద్రుఁడు సమ్మదంబునన్. 19
క. రమణీయస్థలముల హర్మ్యా, ద్యము లైనపదార్థములఁ బ్రియాసహితవిహా
రము సలుపు నుచితపరివా, రము నాగరికంబునను సరసమధురముగాన్. 20
ఉ. వేడుక నెత్త మాడుచుఁ బ్రవీణత మై గరువంపుఁ బన్నిదం
బాడుచుఁ జూచి యొండొరుల యంగకముల్ మది మెచ్చి యుల్లసం
బాడు నెపంబు వెట్టి కొని యాడుచుఁ బువ్వులవ్రేటు లాడుచుం
జేడియయున్ విభుండు విలసిల్లిరి పొచ్చెము లేనిమచ్చికన్. 21
సీ. కలపంబు లభినవగంధంబులుగఁ గూర్చి తనువల్లిఁ గలయంగ దాన యలఁదుఁ
బువ్వులు బహువిధంబుగఁ గట్టి ముడి కొకభంగిగా నెత్తులు వట్టియిచ్చు
హారముల్ మెఱయ నొయ్యారంబుగా గ్రుచ్చి యందంబు వింతగా నలవరించు
మృగమదపంకంబు మృదువుగా సారించి తిలకంబు వెట్టి నెచ్చెలికిఁ జూపు
ఆ. జనకరాజతనయ మనము దలిర్పంగ, వివిధనిపుణలీల వెలయ నిట్లు
చతురముగ నొనర్చు సౌభాగ్యసారాభి, రామమూర్తి యగుచు రామవిభుఁడు.
మ. ప్రణయక్రోధముఁ దాన యొక్కమెయి సంపాదించుఁ బాదాంబుజ
ప్రణతిం గ్రమ్మఱఁ దీర్చు నేర్చి ధరణీపాలుండు సాకూతభా
షణముల్ వీనుల నించు మన్మథకళాస్వాతంత్ర్య మానందపూ
రణమార్గంబునఁ జెల్ల నిచ్చు రమణీరాగాబ్ధిపూర్ణేందుఁ డై. 23

సీతారాము లుద్యానవనమున విహరించుట.

చ. ఉపవనదేశకేలిజనితోత్సుకతాభరితాంతరంగుఁ డై
నృపుఁడు సఖీసమేతధరణీతనయాసహితంబు గాయకా
దిపరిజనంబుతోఁ జని తదీయసమీరుఁడు దన్నుఁ గానరా
కపగిది వీచినం గొలువు గైకొని యింపెడ నాదరించుచున్. 24
క. చొత్తెంచిన వనపాలిక, నుత్తమధుపములకుఁ దప్పి మధుభరితం బై
క్రొత్తావి గ్రమ్మునరవిరి, గుత్తి విభున కిచ్చె వినయకుంచితతను వై. 25
చ. జనపతి యందఁగా వెఱచు చాడ్పున జానకిఁ జూపి కానుకల్
గొనఁ దగువార లుండ మనకుం జను నే యని చేయి వాయఁ బె
ట్టిన వనపాలికాకరపుటీకలితస్తబకంబు వుచ్చె మె
ల్పున సతి తేఁతనవ్వునఁ గపోలతలంబులఁ గాంతి వింతగాన్. 26
క. తరుపోతలతాకృత్రిమ, సరిదంబుజషండకేలిశైలముల మనో
హరము లగు నెడలఁ గ్రీడా, పరతంత్రాత్ము లయి లలితభంగిఁ జతురతన్. 27
చ. అరవిరు లెవ్వ రెక్కుడుగ నారసి మేలుగ నేఱి కోయఁగా
నెరవరు లెవ్వ రొక్కొ కడువేగమ సెజ్జకుఁ జాలఁ గందునం

బోరయనియట్లు కెంజిగురుఁ • బ్రోవ్వాడఁ గూర్చిరు చూత మంచు న
న్నరపతియుం దలోదరియు • నగ్గనవోరచసాంద్రచిత్తులై. 28

చ. అలరులఁ గోయుచుఙ్ మధుక•రావళిఁ జోపుచుఁ గీరపోతకం
బులపలువాఱుమాటలకుఁ • బొంచుచు సంచలఁ బట్టఁ దారుచుఙ్
లలితమయూరనర్తనవి•లాసముఁ జూచుచు బోటిపిండుతోఁ
గలయుచుఁ బాయుచుఙ్ బహుల•కౌతుకవృత్తి రమించి రెల్లెడన్. 29

సీ. తీఁగెయుయ్యెల లెక్కి • తూఁగియాడుచుఁ గూడి పాడెడుమత్తాళి • బాలికలను
బలుకులతోడన • యులపడఁ దొడఁగియు నేరనికీరకు•మారికలను
నింపారు లేఁదూఁడు• లేఁటి పిల్లలకుఁ బెట్టుచు నున్నహంసకు•టుంబినులను
ఫలరస మొండొంటి • కెలమిఁ జంచుల నించు తఱిఁ జొక్కుకోకిల•దంపతులను
తే. జూచిచూచియొండొరులకుఁ•జూపిచూపి, చెలులకెఱిఁగించికొనియాడి• చెప్పిచెప్పి
చిత్తహారివిహారసం•సేవఁ దగిలి, యుల్లసిల్లిరి వనితయు • వల్లభుండు. 30

ఉ. అల్లవె తెన్నుపువ్వులని • యందని గుత్తులదిక్కు సూపి తా
నల్లన చేరి నేను నగ•యన్నను నత్తెడఁ గోయు మంచు భూ
వల్లభుఁ డాదటం బొడపి • వాపవిలోచన నెత్తెఁ దత్తనూ
వల్లికతోన స్మేరఁ బులక•వర్గము కాముఁడు నారు వోయఁగన్. 31

చ. నవకపుమావిమొగ్గలకుఁ • బెనఁగినతీవలు వేడ్కఁ బెంపఁ బ
ల్లవములసెజ్జ లుల్లములఁ • లజ్జలు డించఁగఁ దేటిరెండముల్
దివుటల మ్రొయఁగా సమద•లీల మనోజవినోదసక్తులై
యవసరసేవ మెచ్చి నుల•యానిలు సౌరభధన్యుఁ జేయుచున్. 32

ఆ. ఇవ్విధమునఁ బతియు • నెలనాఁగయును విసి, ఛత్రకారలీలఁ • దగిలియుండఁ
జెలులుఁ గేలివనము • గలయంగఁ జొచ్చి నెమ్మనములంపుఁగోర్కు•కొనలు నిగుడ.

చ. అలరులు గోయుచోట మధు•పావళి మ్రొఁతకు మ్రుగ్గులుల్కఁ సం
గలకల నవ్వుచుం దొలుతఁ • గైకొని మవ్వపుఁదీఁగె లాగి పు
వ్వు లొరులు గోయ నింకఁ దలఁ•పుం డని యొప్పగ జంకె సేయుచుఙ్
లలిఁ దమలోన మత్సరము•లం దుదికొమ్మలగుత్తు లందుచున్. 34

సీ. మావిలేమొగ్గల•మవ్వంపుఁదీవలఁ జెన్నొందఁ బెండ్లిండ్లు • సేసి చేసి
పలుదెఱంగుల క్రొవ్వి•రుల నేర్పువాటించి తొడవులు గావించి• తొడివితొడివి
పతులను బ్రియులఁ గా• భావించి పొదరిండ్ల నిక్కలుగాఁ జేసి • యేగి యేగి
చెట్టుపల్ నెఱయని • చిలుకబోదలఁ బట్టి తెచ్చి బిడ్డలుగఁ జన్నిచ్చి యిచ్చి
తే. బొదివి పుష్పాళ్లు నల్లియుఁ • బువ్వుఁ దేనె, యలఁ బదంపడి తడిపియు•నలి వసంత
మాడి యాడి యుద్యానవి•హారలీల, నలిపి రంభోరుహాసన • లెలమి మిగులఁ.

చ. నినువు లోకర్తు చేతఁ గమనీయలతాంతము లున్న నొక్కెడం
గనుఁగొని ముగ్ధ యొక్కతె విశాసిని యై నవకంపుఁదీఁగెఁ బూ
సినయెలగొమ్మఁగుత్తి సవిచేరి నయంబునఁ బట్టి కోయఁ జూ
చిన నగి యల్ల నవ్వ నది సిగ్గునడం గని యార్చి రందఱున్. 36

మ. కుచముల్ వ్రాతెడినీటిమీఁదివిలసత్కోకంబులం గ్రేణి సే
యుచు నుండన్ మెడ యెత్తి పాదయుగళం బూఁదంగ బాహాలతల్
పచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడన్ భావంబు రంజిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుఁబోఁడులు లతాడోలాకళాప్రౌఢులన్. 37

సీ. చిగురాకు గెంగేలి చెలిమి యొనర్పంగ మవ్వంపులేఁబొదల్ మలఁచిపట్టి
పెఱచేతినఖపంక్తి గిఱికొని చెన్నొంద నెగయుదీప్తుల విరు లినుమడింపఁ
గురులుగన్నవమీఁద నెరిసిన నెమ్మొగ మడ్డ మంకించి చూ పలవరించి
తనుగెంపు గడ చని దళములు పడలఁ బువ్వులు గోయ నొల్లక తొలఁగ నెత్తి

తే. యడరునెత్తావిపాలివోని యలరులేఱి, మెలఁపునలవాటు నెడఁదల మేకొనంగఁ
బ్రణయసఖులకుఁ గన్నులపండువగుచుఁ, జతురముగనొర్తు పుష్పావచయము చేసె.

క. చెలి చెక్కు చెమట యొక్కతె, యలరులఁ గొనితుడువ రెంటియందలి మెఱుఁగుల్
పొలివోవుట సరి యై యిట్టలముగ నొండొండ రాయుటయు జిగి దఱిఁగెన్.

ఆ. వనజవదన లిట్లు వనకేలి సలిపి చా, లించి జలవిహారకేళిఁ గోరి
జనకరాజతనయ సముచితముగఁ జేరి, యిష్ట మెఱుకపఱఁగ నిట్లు లనిరి. 40

ఉ. నీదుకృపాకటాక్ష మనునీరజషండమునందు నిర్భరా
హ్లాదముఁ బొందఁగా వనవిహారపరిభ్రమవృత్తి యెమ్మెయిన్
ఖేదము సేయ లేకునికికిం గమలాకరకేళిమీఁద లే
దాదర మించుకేని నలినాయతలోచన మాకు నిత్తఱిన్. 41

చ. అనుడు విదేహరాజసుత యల్లన నవ్వి దొలంకుదృష్టులం
గనుఁగొనియెన్ సముల్లసితఘర్మజలాంకురజాలకంబు చె
న్నున విలసత్సుధాకణమనోహర మైనశశాంకబింబమో
యనఁ జెలువొందురామవిభునానన ముల్లము పల్లవింపఁగన్. 42

క. చెలులచతురోక్తిరచనకు, నలినాయతనేత్ర నెమ్మనము విలసిల్లం
గొలనవిహారము సలుపం, దలఁచినఁ బతి కౌతుకంబు దనమదిఁ గదురన్. 43

సీతారాములజలవిహారవర్ణనము.

క. అనుచరుల నడిగి యడిగియుఁ, బనిగొంత్రే వలయునెడలఁ బ్రభువులుపోద లెం
డని కమలవనము తెరువునఁ, గొనిపోవఁగ జానకియు సఖులుఁ జని రెలమిన్.

చ. చెలు వగునాననాబ్జముల చేరువఁ గుంతలభృంగమాలికల్
మెలఁగ వళీతరంగములమీఁద ఘనస్తనచక్రయుగ్మకం

బులు విలసిల్లఁ గూడుకొని • పొల్తులు పద్మినిపొంత వింతసొం
పొలయఁగ వేడ్కమై నరిగి • రొండొకపద్మినిఁ బోలి లీలతోన్. 45

తే. అందఱకు మున్న సలిలవిహారమునకుఁ, గడఁగి యొక్కర్తు గ్రక్కునఁ • దొడవులూడ్చి
నెలఁతుకల మొత్తమును వచ్చు • విలుతునమ్ముఁగు, టంపపొదిలోని బరిగోల • యట్టులుండె.

చ. పొలయునమీరణంబు నినుపుందనువుం దగ నింపు నెమ్మనం
బుల నొకయింపుఁ బెంప రతి • బోటులు విభ్రమ మొప్ప వీఁగుఁజ
న్నులపయిఁ గేలమర్చుచుఁ దనూలత లించుక గొంకఁ గుంతలం
బులు మెల పొందఁగాఁ జెవుల • పొందునఁ జేర్చుచుఁ గూడి వేడుకన్. 47

క. మగుడఁబడి కరళు లక్కడ, నిగుడఁగఁ దనుపొగుకొలని • నీరు పులకముల్
నెగయించుచుఁ దొలుసోఁకున, సొగయింపం గూడి యాడఁ • జొచ్చిరి సుదతుల్.

సీ. నునుఁగాంతి దొలఁకెడు • ఘనకుచయుగళంబు లదరంగఁ జిలుకోల • నాడి యాడి
మెఱుఁగులు దూఁగెడు • మృదుకరవల్లిక లల్లాడఁ జల్లుపో • రాడి యాడి
జిగితొలంకఁగెడు • మొగములు నిక్కుచు, నడఁగుచుండఁగ నీఁదు • లాడి యాడి
మిం చెల్లదిక్కులు • ముంచి చెల్లెడుమేను, లలసి క్రాలఁగ నోల • లాడి యాడి

తే. యొలి నిలుచుచుఁ గరళులఁ • దేలి చనుచు, మునిఁగిపోవుచు నొర్తొర్తు • ముంచిపట్టి
లోఁతునకు నొయ్యఁ దిగుచుచు • నింత లేని, యుచట మిన్నక యీఁదుచు • నాడిరర్థి.

చ. ప్రియమునఁ దప్పఁగి యాషుభ్రిగు • రీతతిపోఁకునఁ జక్రవాకికా
చయమున మందహంసికల • నందడి ముం జెలువొందుకంటె న
న్నియు నెడగాఁ దొలంగినను • నీరజషండము పొత్తు విన్నగా
క యువతు లాటమైఁ జెంగు • క్రిందున నొందినక్రొత్తసొంపునన్. 50

చ. తరఁగలతూలుచందమునఁ • దప్పులఁ దప్పని తావి హంసికా
విరుతములన్ సమీరణము • వీచునయంబున నీగియింపునం
జిరతరసౌఖ్యసంపదలు • సేకుఱఁగ గైకొని తారతార య
త్తరుణులయింద్రియంబులు ముదంబునఁ జొక్కుచు నుండె నత్తఱిన్. 51

ఉ. తుమ్మెదపిండు మిండుకొని • త్రొక్కిన తేఁకులసందుసందులం
గ్రమ్మి చలత్తరంగశిఖ • రంబులఁ దూలెడు తమ్మిపుప్పొడు
ల్గ్రొమ్ముడు లూడి క్రమ్మపొగి • లోపల నొక్కొకచోటఁ గెంపుచం
దమ్మునఁ జెన్ను చేసె వసి • తల్గమలాకరకేళి సల్పఁగన్. 52

సీ. కలయ నల్లెడ నాడు • క్రందునఁ బడి సిరి మీఁద దాఁటెడుగండు • మీలతోడ
మక్కువఁ దేఁకువ • దక్కలోఁ దపిలి యాడెడుచక్రవాకుల • గెడలతోడఁ
దిరుగుడుపడి సాగు • తరఁగలు దాఁకి యల్లాడెడునంభోరు • హములతోడ
వనజంబులోఁ జిక్కి • వచ్చి యమూర్పుల తావి యున్నఁ జొక్కెడు • నళులతోడఁ

తే. గ్రాలుకన్నులు వలిచన్నుఁ • గవలుఁ దెలివి
మొగములుఁ గురులు బంధుర•ముగను బెరసి
చూడఁ దడఁబాటుగా జల•క్రీడ సలిపె
నెలమి మనముల నెలకొనఁ • జెలువపిండు. 53

క. చేయిచ్చి యబల నధిపతి, తోయజషండంబు సొరఁగఁ • దోకొని చనఁ జే
దోయి పులకించెఁ గనుఁగవ, దోయలరుచు బెరసెఁ గోర్కు•తో నెదగూడెన్.

క. పొలఁతుక లోఁతని చొరఁగా, నలుకుచుఁ బిఱిఁది కడుగు లిడ • నప్పటిదృగ్గీ
ప్తులక్రందు నెందునందడి, పొలపంబున నధిపునుల్ల•మున కిం పొసఁగెన్. 55

క. కొలను సనఁ జొచ్చి యిది లోఁ, తల యిది యని క్రమ్మఱంగ • నరిగి విభుం డు
త్పలదళలోచనఁ దోకొని, మెలపున మగుడఁ జని లీల•మెయి నాడునెడన్. 56

సీ. కరయంత్రధారలఁ • గప్పక పొరిఁ బొఱి విభుమీఁదఁ జూడ్కు-లు • వెల్లిగొలుపు
లీల నంబుజముఁ గెం•గేలఁ దెసల్పక ధరణీరమణుపాణి•తలము వట్టుఁ
దను పారునీటిపైఁ • దను విడి నలిఁ గ్రీడ సలుపక రాగర•సమునఁ దేలుఁ
గొలఁకున నాడునా•రులపజ్జఁ బోవక శృంగారచేష్టలఁ • జెంది క్రాలు

తే. సలిలకేలికి నొలసియు • నొలయ కిట్లు, ప్రాణవల్లభుమీఁదికిఁ • బ్రాఁకి వేడ్క-
నలమియలమిమైఁ బెనఁగొన•నతసియుండ, నిలిచివిహరించుచుండెన•న్నలినవదన.

చ. కలయఁ జరించు తేఁటిపొదిఁ • గైకొనఁ జాధవళాయతాక్షి వే
నలిపయిఁ జూడ్కు-నిల్పు నలి•నంబులఁ జేకొనఁ జాలతాంగిచూ
డ్కులు మదిమెచ్చు హంసికల•కోమలనాదము లాలకింపఁ జా
వెలఁదిమృదూక్తినిస్వనము • వీనుల నించు విభుండు వేడుకన్. 58

తే. చెలువచివురుఁగెంగేలఁగా•శ్మీరజలము, నతివనగుమోముఁ జనుజంద•నాంబువులును
నెలఁత వేనలిఁ గస్తూరి•నీరు నయ్యె, నయ్యెడలకాంతిఁ బతికర•యంత్రవారి. 59

క. తడిసి మెఱుఁగుఁబొగ రెక్కె-న, పడఁతుకలలితాంగయష్టి • పదనికి రాఁ బుల్
గడిగినమరుఖడ్గలతిక, పడువున మోహానవిలాస•వైభవ మొందెన్. 60

చ. వెలఁదికి మోవికెంపు నెఱి• వేనలికప్పును దంతపంక్తినుం
దెలుపును బేర్చి యొప్పెనఁగ • నీళులపొందున నట్ల యెవ్వరిం
గలసిన వారివారిదెసఁ • గల్గుగుణం బనుకూలవృత్తి ని
ర్మలమధురస్వభావులు స•మగ్రవిలాసము వొందఁ జేయరే. 61

సీ. నెత్తమ్మిపుప్పొడి • నెఱిసిర నిడువుగాఁ బాపట సిందూర•భంగిఁ బోయుఁ
జెందొవ తేనెము•య్యోందంబుగాఁ దీర్చి కమనీయముగఁ దిల•కంబు వెట్టు
నిందీవరములబ•హిర్దళములు దుల్చి కర్ణావతంసముల్ • గా నొనర్చుఁ
గుముదనాళము ద్రుంచి • కొని పేరుగా గిల్లి హారంబునదువున • నలవరించుఁ

తే. గమలదళము మృణాళకాండమునఁ జేర్చి, యాలవట్టంబు గావించి లీల మెఱయ
విసరు నల్లన రామభూవిభుఁడు జనక, రాజనందనమన మనురాగ మొంద.

చ. తమతమయంత నెచ్చెలులుఁ దారును నెప్పటియట్ల యాటఁ జి
త్తము దనివోక హారిగెడఁ దామరసాక్షియు రామదేవుఁడున్
సముచితలీల మై వివిధచారువిహారము లర్థి సల్పి రం
గము లభిరామరేఖ నవకాంతివిలాసముఁ బొంది క్రాలఁగన్. 63

ఆ. ఇట్లు కమలషండ మిక్కడక్కడ వడ, నభిమతప్రకారహారిలీలఁ
గెలిసలిపి వేడ్కఁ జాలించి వెడలిరి, విభుఁడు జానకియును వెలఁదిపిండు. 64

క. జలసిక్తము లగునంగక, ములచెలు వొండొరులభావముల నత్యార్ద్రం
బులు సేయఁ బతియు నాతియు, నిలిచి పొలిచి రపుడు కమలినీతటభూమిన్.

క. కలిరుగతిఁ గాంతి మేనుల, జలకణములు గోరకముల చందంబునఁ జె
న్నలవఱుపఁ గొలని వెలి నిం,తులు నిలిచిరి తీరలతలతోఁ దడఁబడుచున్.

సీతారాముల లీలావిహారవర్ణనము.

చ. వలయు తెఱంగునన్ విభుఁడు వస్త్రవిలేపనమాల్యభూషణం
బులు దగఁ దాల్చి వందిజనముల్ చతురంబుగ సంస్తుతింప వా
రల నభివాంఛితార్థముల రంజితచిత్తులఁ జేసె నెమ్మనం
బలర నలంకరించిరి వయస్యలు సీతయు రేఖవింతగాన్. 67

క. లలితకమనీయమృదుమాల, నెలనాఁగయు సఖులుఁ గలసి యే తేరఁగ ముం
గల నడచి కంచుకులునుం, దలతల మనఁ బతియుఁ జతురతరముగ నడచెన్.

క. ఇమ్మెయి నిష్టవినోదము, లమ్ముదితయుఁ దాను రఘుకులాధీశుఁడు చి
త్తమ్ములఁ జిగురొత్తఁగ ని,త్యమ్మును సలిపె ననురాగతత్పరవృత్తిన్. 69

సీ. కర్పూరధూపాదిగంధసంవాసితాభ్యంతరరమణీయహర్మ్యములను
వర్ణచిత్రితపటవర్గనిర్గతతిరస్కరిణీమనోహరాగారములను
కోకిలకలహంసకులమృదుమంజులారవరమ్యనవలతాభవనములను
కృతకమయూరరాజితనిజాంగణచిత్రరంజితలీలాద్రికుంజములను

ఆ. బహువిధాభిరామవిహారణస్థలములఁ, దత్తదంతరంగవృత్తిఁ గూడ
మనుజవిభుఁడు ప్రియయు మది ముద మెలరార, లోలుఁడై మనోజకేళి నోలయు.

చ. ప్రమదము మూర్తమైనట్లు రాగము రూపు వహించినట్లు వి
భ్రమము మొదల తెల్పినట్లు రతిరాజవిహారకుతూహలంబు దే
హముఁ దగఁ దాల్చినట్లు హృదయంగమ మై విలసిల్లుచున్న యా
రమణిఁ బ్రమోదరూఢమన రంజితఁ జేయు విభుండు ధీరుఁడై. 71

సీ. చూడ్కికి సందడిఁ బొందింప యందెని, ఘూంచు చాడ్పున నొప్పు చూఱవిడిచి
తగవు మై సోపాన పసగుసుసుఁబుస్కల, నెక్కు నరసముల నెలమి వడసి

తనదు మైదీవకుఁ • దావలంబుగఁ జేసి, పులకలచిత్తంబు • నెల వెఱింగి
బెరసిన మేవడి • సరులఁ గాయువు గని, కన్నులచెన్నున • నన్నుఁ గాంచి
తే. సొగిసి కౌఁగిట సోలెడు • మగువయంత, రంగ మావిష్టమైనటు • లంద కలసి
తగులుదగిలించుటయును నిఁ•ద్దఱకు సరియ, కాఁగ నధిపతి లలితాంగిఁ•గవసె నర్థి.

చ. ఎడఁ బొలివోని వేడుకల • యేర్డెఱసొంపున నంతకంత కె
క్కుడగుమదంబు పేర్మి రతిఁ•కోర్కులు గొమ్మలు వోవ నప్పుడ
ప్పుడ నలిఁ జేరినట్టులు విఁ•భుండును వారిజపత్త్రనేత్రయుం
గడపల లేని కేలితమఁ•కంబున నుల్లము లుల్లసిల్లఁగాన్. 73

సీ. ఎలమి నొండొరులకుఁ• దలయంపులుగఁ జేయు బాహాలతలు జన్మ•ఫలము బొంద
నలి నొండొరులమీఁదఁ•బొలుపారు కనుదోయి సుఖములఁ జుబ్బన•చూఱలాడఁ
గాయ్వున నొండొంటిఁ • గదిసినతనువులు పులకాంకురంబులఁ • బ్రోది గాఁగ
నిచ్చమై నొండొంటిఁ • జొచ్చినమనములు నిను పారునింపుల • నెలకొనంగఁ
ఆ. గడఁక లొండొరువులఁ•గడవఁ గెలిచతు, రతలు వెలయఁ జూడ్కు•లశేయిల్ల
సుఖముసొంపు నొక్క•నూటిన నడవంగ, సతియుఁ బతియుఁ గ్రీడ•సల్పి రర్థి.

ఉ. లేనినెపంబు వెట్టి మదఁ•లీలకు నాఁక యొనర్చి మానసుం
బూనినయట్లు సొరెదకుఁ • బుక్కిటిబంటిగఁ జేసి యుల్కవే
పో నొకకారణంబుపయిఁ • బూని వెసం బయిపాటు మున్నుగాఁ
దేనియ లుట్టఁ దేఱు జగఁతీపతి కుగ్మలి రాముఁ డింతికిన్. 75

సీ. అదరులు గదిరిన • నతిముఱి వర్తిల్లు చెయువుల క్రందునఁ • జిక్కువడుచు
నేర్పులు గడఁగిన • నిరతంబులై చెల్లు కామతంత్రంబులఁ • గళుకు లగుచుఁ
గోర్కు లేచినఁ దృప్తిఁ•గొనునింద్రియంబుల యుక్కఱ దీర్పంగ • నదరఁ బడుచు
మెచ్చులు వచ్చిన • మిగుల నానందించు మనములతలపోఁత • కనువుగొనుచుఁ
తే. దనివి వొందిన నల్లన • తలఁపు మగుడ, వేడుకలయెడఁ గొనరుల • వింతతమక
ములకు మొదలైనఁబొదలుచు• నెలఁతుకయును, మనుజపతియునొనర్చిరి• మదనకేలి.

క. ఒండొరువులమదనకళా, పాండిత్యము మెచ్చుమియు నెఁపం బిడ నెపమై
యొండొరులకు నానంద మ, ఖండము గావించురతము • గైకొంపు తగన్. 77

సీ. తూఁలెడునునుగురుల్•దోతెంచుఘర్మాంబువులఁ దోఁగి నుదుటిపై•మలఁగుచుండ
లలిసొంపు పెంపునఁ • బొలయక కనుదోయి నానుచు నెడనెడ• ప్రమ్రానుఁ పడఁగఁ
గుచములనడుమఁ దూఁ•గుచు నున్నహారము లల్లన చనుమొన•లందుఁ గ్రాల
బెడఁ గొంద నల్లాడు • తొడవులమొఱుఁగులు వెడలక యచ్చోటఁ•గడలుకొనఁగఁ
తే. గేలికడఁక దోడ్తోనడఁ•గించి యువయు, వపుఁలుసడలంగఁ జేయుచు•వచ్చుచొక్కు
లేఁతదమిఁ గ్రొత్తచెన్నొందు•లేమచంద, మధిపు డెందమానంద•మయంబు సేసె.

క. మఱపు మునుఁగువడ వేడ్కలు, దెఱపులుగొని నిగుడ రెండు • దెఱఁగులచేతం
బొఱివోవు నెమ్మనంబుల, నెఱి నిరువురు నలవరింప • నేరరు రతులన్. 79

సీ. మానవనాథుఁ డుత్కలిఁ గౌఁగిలించుచో నడలు కేల్విగియించు • కడఁక లేమి
యతివ భూధవు నధ • రామృతం బానుచో దొప్పవాతెఱ యంటు • తొట్రుపాటు
నృపతి లేమను గేలి • నిపుణత నోరయుచో వెడఁగులై చెయ్వులు • వీడు పాటు
వామాక్షి మేదినీ • వల్లభుఁ గొసరుచోఁ గొదలు పల్కులక్రియఁ • గూడ కునికి

తే. యొండొరులచిత్తములనాఁటి • యొలయుచున్నఁ, జొక్కు లెక్కుడు సేయంగ • సోలమదరి
యిరువురును సౌఖ్యరసములఁ • గరువు గట్టి, పోసి చేసినరూపుల • పోల్కి నైరి.

క. భూపాలుఁ డిట్లు మోదం, బే పారఁగ మోహములకు • నెల్ల నివాసం
బై పాలించెను రాజ్య, శ్రీపెం పభిరామముగ న • శేషధరిత్రిన్. 81

సీతాదేవి గర్భము దాల్చుట.

ఉ. అత్తల కెల్ల భూరివిన • యంబునఁ బంపు దగంగఁ జేయుచుం
జిత్త మెలర్ప నాథుపని • సేయుచు బాంధవతుష్టి సేయుచున్
విత్తములన్ మహీసురుల • వేమఱుఁ దృప్తులఁ జేయుచున్ మహో
దాత్తగుణాలి నొప్పె వసు • ధాసుత నిత్యశుభంబు పెంపునన్. 82

క. సముదమున భూచక్రము, తొమ్మిదివే లేఁడు లేలి • తుది రాముఁడు దా
నెమ్మనమున నిసకమ్ములము ధుగ్రి, వమ్ముగ సత్సుతులఁ బడయ • వలె నని తలఁచెన్.

ఆ. తొమ్మనూటఁబిమీఁదఁ • దొంబదితొమ్మిది, వర్షములకు నంత • వసుధపట్టి
యతిథివిప్రదేవ • పితృతర్పణంబుల, గర్భమహిమఁ దాల్చెఁ • గౌతుకమున. 84

క. అంత నొకనాఁడు లీలం, గాంతారత్నంబు నాథు • కడ మెలఁగఁగ నే
కాంతంబునఁ గనుఁగొని యు, త్యంతమనోమోద ముడర • నతఁ డిట్లనియెన్.

సీ. చంద్రికపైఁ బర్వు • చారుపల్లికవోలె వెలఁది నీయంగంబు • నెలుకఁ బొల్చె
హేమకుంభములపై • నింద్రనీలములట్లు కాంత నీచను మొనల్ • గప్పు మిగిలె
వెడవాడులీలాగ • మింద యుగ్మామూర్త్ని. సుదతి నీకనుఁగవ • సోల మందెఁ
బెన్నిధిఁ గాంచిన • పేదచందంబునఁ బొలఁతుక నీకౌను • పొదలుకొనియె

ఆ. లలన నీదు చెయ్వు • లలసంబు లయ్యెఁ, దాంగి నీదు మంద • యానలీల
జడను దాల్చె గర్భ • సంపదకలిమి నీ, యందుఁ దేటపడియె • నిందువదన. 86

ఉ. ముగ్గల మైనకోర్కి దుద • ముట్టఁగ నుత్సవలీలఁ జూడ నా
కగ్గము గాఁగ వంశము సు • ధాంశుఁడు గల్గినరాత్రివోలె నీ
విగ్గురుగర్భసంపద వ • హించియుఁ జెప్ప వదేమి నావుడున్
సిగ్గును లేఁతనవ్వుఁ గది • సెం గమలాననముద్దుమోమునన్. 87

రాముఁడు కోరిక యడుగఁగా సీత గంగాతీరవనములకుఁ బోఁగోరుట.

చ. తనమదిలజ్జ వాసి వసు • ధాపతి మేవడి మైనమాటపొం

డునఁ దగఁ జేరి కోరికలు • దోఁచు తెఱంగెఱుఁగం దలంచి య
ల్లన యడుగంగ సమ్మదవి•లాసము నేత్తెఱ నెమ్మొగంబు నూ
తసరుచి నొప్పఁగా వికచ•తామరసానన వేడ్క నిట్లనున్. 88

శా. సింగంబుల్ మునిబాలకుల్ దిరుగుచోఁ • జెయ్యేది మో మియ్య సా
రంగంబుల్ దిరుగం దపోధనసతుల్ • రాజీవముల్ గోయుటల్
రంగద్వీచులఁ బద్మముల్ మెఱయ ధ•ర్మప్రీతి మైఁ జూచుచున్
గంగాతీరముకానలోనఁ దిరుగం•గాఁ గౌతుకం బయ్యెడిన్. 89

ఆ. అనిన రఘువరేణ్యుఁ • డమ్మాటలకు నియ్య,కొని లతాంగి నీవు • గోరినట్ల
చేయు జెంతపెద్ద•శీఘ్రింబ యచటికిఁ, బుచ్చువాఁడ ననుచు • నిచ్చమెఱసి.

క. ఆసతికడ సరసంబుగఁ, బాసి నడిమికొలువునకు నృ•పాలుఁడు సనినన్
దాసి నిరంతరమును సే,వాసౌఖ్యముఁ బొందఁ బడయు•వారలు ప్రీతిన్. 91

రాముఁడు నర్మసచివులవలన లోకాపవాదము నెఱుంగుట.

క. పొడసూపి యుచితముగ నలు,గడ నల్లన చేరి కొలువఁ•గాఁ దగుమాటల్
వాడమినసమయంబునఁ బతి, పడుచుం బైదలను బోవఁ • బనిచి నయమునన్.

తే. ఫుల్లరాజీవదళములఁ • బొల్లసేయు, వెడఁదకన్నుల నునుఁగ్రాఁతి • వెల్లిగొనఁగ
నర్మసచివుల మొగములు•నగుచుఁ జూచి, వారిలో భద్రుఁ డనియెడు•వానితోడ.

శా. పౌరశ్రేణియు భూజనంబు నను సం•భావించి కీర్తించునో
నేరం బున్నదఁ టంచు లాఘవముగా • నిందించునో దీని నీ
వేరూపంబున వింటి విన్నతెఱఁ గొ•క్కింతేని బోనీక ని
స్తారం బొప్పఁగఁ జెప్పు మన్న నతఁ డు•ద్యత్ప్రీతిమై నిట్లనున్. 94

మ. జనకుం డానతియీఁ దపంబునకు ని•ష్ఠం గానకుం జన్న పెం
పును దుఃఖం బొకయింత లేక లవణాం•భోధిం గళామాత్రఁ గ
ట్టినసామర్థ్యము దేవబృందమునకున్ • డెందంబు నొప్పగా యసు
జనునాపంక్తిముఖున్ వధించినమహో•త్సాహంబుఁ గీర్తింపఁగన్. 95

క. కలయంగ నెల్లయెడలం, బలుమాఱును వింటి ననినఁ • బ్రముదం బెసఁగం
గల దున్నరూప యిది నీ,పలుకులు మాకెక్క నని నృ•పాలుఁడు మఱియున్.

తే. తొలుత రాజ్యంబు సేయంగఁ • దొడఁగి మనము
వివిధవర్ణాశ్రమంబుల • వృత్తి మరసి
యలవరించుచోఁ గొందఱ • కహితమగుటఁ
గొన్నిమాటలు పుట్టక • యున్నె యనిన. 97

ఉ. ఈయనుమాన మేటికి న•రేశ్వర మీపరిపాలనక్రమో
పాయము ధర్మనిష్ఠయుఁ గృ•పాగుణమున్ వినయంబు పెంపునున్

న్యాయవిశోధనంబును నిరుయంత్రితసత్యవచోవిలాసమున్
బాయక వింటు నెందు నరిభంజన సూరిజనానురంజనా. 98

చ. అనవుడు భద్రుఁ జూచి ముదమందుచు రామధరాధినాథుఁ డి
ట్లనియె మదీయసంస్తుతులు నన్నియుఁ జెప్పితి కీడుమాట సె
ప్ప నగునొ కాదొ నాక ననుఁ బాపము సుట్టక యుండ నేమి గ
ల్గినఁ గలయంతవట్టును నకల్పితమానస చెప్పు మేర్పడన్. 99

క. అనుటయు నతండు వెలవె, ల్ల నగుచు డెందంబు గొందలం బందఁగఁ జె
ప్పను జెప్పకుండ నేరక, యనుమానముతోడ నిక్కడక్కడపడినన్. 100

ఆ. అధిపుఁ డింగితజ్ఞుఁడై యితఁ డొప్పని, పలుకు వినఁగఁ జెప్ప నలికియున్న
వాఁడు గొంకుఁ బాపవలయుఁ బొమ్మని తన, యెదఁ దలంచి యతని కిట్టులనియె.

క. లోకులమాటలు సెప్పిన, నా కెగ్గగునే ప్రియం బొనర్పు హితుఁడవై
నీకింత వెఱవ నేటికి, నేకాంతం బయినచోట నే నడుగంగన్. 102

ఆ. కీడు గాంచి మసల నాడెడువారల, నోళ్లు లుడుపఁగా మనోముదంబు
నొందుఁగాన దీసనొం డెల్లు లే దని, తఱిమి యడుగుటయును వెఱపుఁ బాసి.

క. ఇతఁ డెటు సెప్పనోకో నా, మతి గలఁగెడు జనులసనులు మఱనక యుచిత
స్థితి నడపుదు సని తలఁకెడు, పతి కాతం డెలుఁగు రాలుపడ ని ట్లనియెన్.

సీ. ఎల్లలోకంబులు నెఱుఁగ నత్యంతదురాచారుఁడై నదశాననుండు
చెఱఁ బట్టికొనిపోయి యఱిమిఱిఁ బెద్దకాలంబేనిఁ గేలివనంబులోన
నునిచిన నున్నయా జనకరాజాత్మజ నెడ నించుకేసియు నెన్న గొనక
ధైర్యంబు వాటించు తలఁపు వోవిడిచి నుస్మథగోచరుం డగు మగుడఁ దెచ్చి

ఆ. యనుగలంబు సేసికొని యున్నవాఁ డసి, యజ్ఞు లయినజనము లాడుచుండ
నెల్లచోట వింటు నింతనిక్కపు మాసి, పల్కుటయును రఘునృపాలకుండు.

క. సుఱసుఱ నెఱసము సగాఁడిన, తెఱుఁగున నొక్కింత స్రుక్కి ధీరుం డగుటం
గొంతవడ నుండి వినుటకుఁ, బెఱవారల కిట్టు లనియెఁ బ్రియవదనుం డై.

క. మీరలు నాసత్కృగ్రియ, కోరుదు రే ప్రొద్దుఁ గాన గురుదురితపరీ
హారము సేయుం డగు నే, సియూపము యగుట నిశ్చయింపఁగ వలయున్. 107

చ. అనుచు విషాద మొంది విజయాదులు దేవ భవచ్చరిత్ర ము
త్కృనఘము దీసిఁ జూచి చెడనాడఁగ నాలుక యెట్లు లాడు దు
ర్జను లగువారు కొందఱు విచారవిహీనత నిట్లు వల్కఁగా
విని విని వారిమాటలకు వేసరి యుండుదు మొప్పు నెల్లెడన్. 108

లోకాపవాదశ్రోతుఁడై రాముఁడు తమ్ములతో నాలోచించుట.

ఉ. నావుడు మూర్ఛవచ్చినమనంబునకున్ ధృతి యూఁత యిచ్చి సం
భావన వారిఁ బోఁ బనిచి పార్థివముఖ్యుఁడు దల్లడంబునం

దావుకొనంగ లేక తన•తమ్ముల నప్పుడ పిల్వఁ బంచి నా
నావిధచింత ముట్టిగొని•సన్ వెగ డందుచు నార్తమూర్తియై. 109

ఆ. అధికవినయ మెసఁగ • నాభరతాదులు, నగరి కేగుదెంచి • నరవరేణ్యుఁ
డేకతంబ పీకు • పీకాడువగలచే, వందుచుండఁ జేర • వచ్చి వచ్చి. 110

సీ. తారలు లేనిసు•ధారోచియునుబోలె నొంటి యేలొకొ నృపుఁ • డున్నవాఁడు
చిత్రరూపంబున • చెలువున నేలొకో పతిమూర్తి నివ్వెఱ • పాటు నొందె
సాపరాధులఁ జూచు • నట్లలకో రాజు మనమీఁదిచూడ్కులు•మగుడఁ బెట్టెఁ
గౌముది పైఁ బర్వ • కమలంబుచాడ్పున విభుముఖం బేలొకో • విన్న నయ్యె

తే. ననుచునల్లనిమాటల • నక్కుమారు, లుత్తరములేనియడుగుట•లొండొరువుల
నడుగు చంతంత నిలుచుచు•నగ్రజన్ము, పాలి కేతెంచి భక్తిమైఁ • బ్రణతు లైరి.

చ. తగఁ బ్రణమిల్లినం దనదు•తమ్ముల నందఱఁ జూచి వేఁడి పై
నెగయుకరంబులం గొని మహీపతి యల్లన యెత్తి బాష్పవా
రి గడలుకొన్న నాఁగుచు శ•రీరము నేలకు వ్రాల వచ్చినన్
మగుడఁగ నిల్పుచున్ వెగడు•మాటలు గుత్తుకలోనఁ బట్టుచున్. 112

క. ఈరాజ్యసంపదున్నతి, మీ రిచ్చినయదియ నాకు•మీర విపత్సం
తారకులును జుట్టంబులు, మీర చెలులు మీర ధనము • మీర తలంపన్.

క. కావున నెయ్యది పుట్టిన, మీవలనన తెగువ యగుట • మీ కెఱిఁగింపం
గావలయు లోకజననిం, దావాదము తెఱఁగు వినుఁడు • తాత్పర్యమునన్. 114

క. అనుతనమాటకు మున్నే, మనుజపతికి నింత యేమి • మాడ్కినొకో నేఁ
డనునగ డోలాందోళిత, మనస్కులై యున్నయక్కు•మారులు వినఁగాన్.

ఉ. రావణునింట నుండఁగ ధ•రాసుత నే మరలంగఁ దెచ్చినం
భావన సేఁత కష్ట మని•పల్కిరి చూచితె లక్ష్మణా మహా
దేవుఁడు బ్రహ్మయున్ మునులు • దేవగణంబులు మెచ్చ నయ్యెడం
బావకుఁ డిచ్చె నాకు సతిఁ • బాపపుమాటలు పుట్టె నియ్యెడన్. 116

ఉ. వేవురు నేల నేను బృథి•వీసుతచిత్తము పెం పెఱుంగనే
భూవలయంబు సంచలతఁ • బొందిన వారిధి మేర దప్పినన్
దేవనగంబు పాఁ తగిలి • త్రెళ్లిన నం దొకకీడు గల్గునే
యావనజాక్షి నిట్లు సెడ • నాడిన నక్కట నోరు వ్రివ్వదే. 117

లోకాపవాదమునకై రాముఁడు సీతను విడనాడ నిశ్చయించుట.

ఉ. వినను మీకు నొక్క తెఱఁ • గస్ఖలితంబుగ నేను జెప్పెదన్
దానికిఁ గాదు నాక భువ•నంబులకున్ నను శుద్ధుఁ జేయుఁ డ
జ్ఞానికి నెల్లభంగుల ని•జంబుగ నిప్పు పరిత్యజించినం
గాని యకీర్తి వాయ దటు•గాదని నోళ్లలు మూయవచ్చునే. 118

క. జడమతు లయినజనంబుల, వెడమాటలు మాన్ప నిదియ • వెర వెబ్భంగిన్
సడికంటెఁ జావు మే లని, యెడపలుకు దలంప వలదె • యిలఁ బురుషులకున్,
ఆ. పూని జీవితంబు • లైన మి న్నైనను, వలయుచోట విడువ • వచ్చుఁ గాని
వర్తనంబు గౌర•వం బొకయించుక, యైన విడువ దుస్స•హంబు నాకు. 120
క. ఒకభంగిఁ బాపికొన రా, దొకొ మిథ్యానింద యనుచు • నొండుదెఱఁగు మీ
రకుటిలచిత్తులరై చూ, డకుఁడీ నామదికి సంక•టం బిది యెల్లన్. 121
క. ఏ నెఱిఁగి యయిన నెఱుఁగక, యైనను నిత్తెఱఁగ నిశ్చ•యము సేసితి నా
యాన నుఁడీ నాకడ్డము, గా నొకపలుకైనఁ జెప్పఁ • గడఁగితి రేనిన్. 122
చ. అనవుడు వార లొండొరుల•యాననముల్ గలయంగఁ జూచి య
జ్జనపతి తెంపు వాపెడువి•చారము చిత్తములం దొకింత యై
నను మొలతేర కవ్విధము•నం దమనిశ్చయ మైన లేకయే
మనియును బల్కరాక వెఱ•గందఁగ వెండియు నాతఁ డిట్లనున్. 123
ఉ. సూక్ష్మముగాఁ దలంచినవి•శుద్ధచరిత్రము దుఃఖహేతువే
లక్ష్మియుఁ బ్రాణముల్ సరియె • లజ్జకు రిత్తవిచార మేటికిన్
లక్ష్మణ యెల్లి నీవు చటు•లస్థిరవాజులఁ దేరఁ బూన్చి యా
పక్ష్మలనేత్రఁ గోరికనె•పంబునఁ దోకొని పొమ్ము కానకున్. 124
క. ఇమ్ములఁ జని గంగాతీ, రమ్ము తపోవనములందు • రమియింపఁగ నా
సమ్ముఖమునఁ గోరినయది, యమ్ముద్దియ నచటి కనుప • నగు సుకరముగాన్.
క. కొని చని వాల్మీకిమహా, వనపరిసరభూమిఁ ద్రోచి • వచ్చెడి దయ్యం
గనకును నాకును నిదె విధి, యనుమానింపకుఁడు నిశ్చ•యం బైనయెడన్.
క. అని పలికి తనదు తెగువకు, ననుజన్ములు తలలు వాంచు • టనుమతిగాఁ గై
కొని వారి నింట్లకును బోఁ, బనిచి యచటు వాసి ధరణి•పాలుం డరిగెన్.
క. ధాత్రీపతి కనుజులకును, నేత్రంబులబాష్పవారి•నిద్ర నుడుప నా
రాత్రి యొకభంగిఁ జనిన సు,మిత్రానందనుఁడు వంత • మిగిలినమదితోన్. 128

రాముఁడు లక్ష్మణునివెంట సీత నడవులకుఁ బంపుట.

చ. దివసముఖోచితక్రియలు • దిగ్గన సల్పి సుమంత్రుఁ జూచి దా
నవకులమర్దనుండు రఘు•నాయకుఁ డెక్కురథంబుఁ బూన్పు గా
రవమున దేవి నిర్జర•తరంగిణిపొంతఁ దపోవనంబులన్
వివిధవినోదముల్ సలుపు • వేడుక నాథుననుజ్ఞ నేగెడున్. 129
ఆ. అనుడు నతఁడు గడఁక • నరదంబు నక్కగాఁ, బెట్టి ఘోటకములఁ • గట్టి తెచ్చి
సవినయంబు గాఁగ • సౌమిత్రిముందట, నిలిపె నంత మేది•నీవిభుండు. 130
క. అడ లడఁచి నెమ్మనంబున, నెడ తెలి వొడఁగూర్చి మాట • వేర్పడ కుండం
జిడిముడిపడక నయంబున, నెడమడు వాక్కింత లేక • యిట్లను సతితోన్. 131

చ. పొలఁతుక గంగచేరువత•పోవనభూములు సూడ నీమదిన్
మొలచినకౌతుకంబు మది•ముట్టఁగ లక్ష్మణ దేవు నిన్ను నం
దులకు మనోముదం బెసఁగఁ • దోకొని పో నియమించితిన్ సము
జ్జ్వలమణికాంత మైనరథ•సత్తము నెక్కుఁడు రమ్ము నావుడున్. 132

ఉ. అక్కట నాదువేడ్క కుచి•తానుచితంబులు సూడ కే విభుం
డొక్కతలంపువాఁ డయి స•ముత్సుకతన్ నను దవ్వు పుచ్చఁగా
నిక్కమ యియ్యకోలరయ • నెయ్యము తియ్యము గాదె యంచు నిం
పెక్కఁగ రాముడెంద ముడు • కెక్క రథంబు లతాంగి యెక్కినన్. 133

ఉ. అత్తఱి నున్నధైర్యమున • కచ్చెరువందుచు జీవితేశువ్యా
ద్వృత్త మెఱుంగమిన్ మదిని • దీనికి నమ్ముట కుమ్మలించుచుం
జిత్తముఖేద మాననముఁ • జెందిన హాస్యఁగ లేక లక్ష్మణుం
డుత్తల మందుచున్న విభుఁ • డుగ్మలి కాతనిఁ జూపి యిట్లనున్. 134

ఉ. దూరము నాక ఘోరవన•దుర్గతలంబులఁ గేలి సల్పఁగాఁ
గోరెడుభామలం బ్రియులఁ • గోరినయట్టుల పుచ్చురాజులన్
ధారుణి నెందుఁ గాన మని • తా మును దీనికి నడ్డపెట్ట నేఁ
బోరితమాడి యిట్లు నినుఁ • బుచ్చుట కల్గినవాఁడు సూచితే. 135

క. అని తనమొగ మొప్పమి క,మ్మనుజేంద్రుఁడు నెపము దప్పి• మాటాడినఁ దా
నును దదనురూపవచనము, లను సంభాషణ మొనర్చె • లక్ష్మణుఁడు దగన్. 136

ఆశ్వాసాంతము.

ఉ. పుణ్యుఁడు భారతీవిభవ•పూతవికాసముఖారవిందలా
వణ్యుఁడు దీవ్రకోపదవ•వహ్నినిరర్గళదగ్ధశాత్రవా
రణ్యుఁడు మానినీహృదయ•రంజననైపుణరూఢరూపతా
రుణ్యుఁడు భీతివిహ్వలవి•రోధిశరణ్యవరేణ్యుఁ డున్నతిన్. 137

క. దుర్జయవైరిధరాధిప, తర్జననిస్సాణగర్జి•తస్ఫురణుం డ
త్యూర్జితబాహాసంపదు, పార్జితవిఖ్యాతకలియు • గార్జునుఁ డెలమిన్. 138

మాలిని. వితరణఖని యుద్య • ద్వీరశృంగారలక్ష్మీ
పతి రతివరలీలా • భంగకృత్సంగతాంగుం
డతులితమతివిస్తా • రాప్తదేవేజ్యుఁ డిజ్యా
ప్రతిదినపరితృప్తి • ప్రాప్తసప్తార్చి ధాత్రిన్. 139

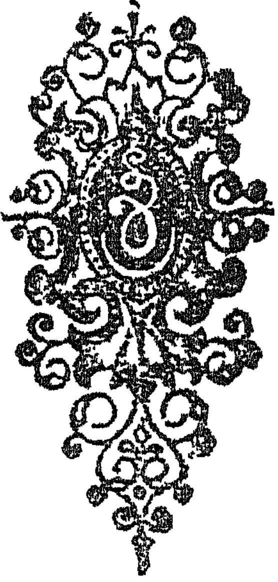
గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ తిక్కననామధేయప్రణీతం బైన యుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబునం దష్టమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

న వ మా శ్వా స ము.

వాణీకీర్తివ్రత
తీవేష్టితమూర్తి వసుమ•తీదైవతమో
దావహుఁడు కల్పకస్ప
ర్ధావిజితుఁడు మనుమసిద్ధి•ధరణీశుఁ డొగిన్. 1

క. జననాథుఁ డుడుగరలు భూ,తనయమనం బలరఁ గట్టి • తగ నొప్పించెన్
మునివరులపత్నులకు ని,మ్మని మణిమయభూషణాంబ•రాదులు ప్రీతిన్. 2

తే. ఇవ్విధంబునఁ దనతలం • పించుకంత, యైన జానకి యెఱుఁగని•యట్లు గాఁగ
బాలతోడ విషం బిడు•పగిది ననిచి, పుచ్చె రాఘవుఁ డుల్లంబు • నొచ్చి మరల.

లక్ష్మణుఁడు గంగాతీరవనములకు సీతను దోడ్కొని పోవుట.

చ. లలితగతిన్ సత్క్రియాకమ•లస్ఫుటమార్గమునన్ శరీరర
క్షలు వినయంబుతో నడపి • గౌరవ మొప్పఁగ భక్తి పెంపుమై
నలయక పంపు సేయుచు మ•హాశ్రమభూములు వీడుపట్టుగా
లలనఁ దగన్ సుమంత్రుఁడును • లక్ష్మణుఁడుం గొని పోయి రిమ్ములన్. 4

క. చని చని జనకతనూభవ,తనతనువున దుర్నిమిత్త•తతి గలయఁగఁ దోఁ
చిన నిట్లనియె సుమిత్రా,తనయునితో నెమ్మనంబు • దలఁకుచు నుండన్. 5

ఉ. తప్పక మున్ను గన్గొనువి•ధంబ యమంగళసూచకంబు లే
నిప్పుడు నాశరీరమున • నెన్నియొ కాంచితి నంతరంగముం
ద్రిప్పికొనం దొడంగెఁ బతి•దిక్కున బంధులవెంట భృత్యులం
దొప్పమి యేమి వాటిలుటొ • కో వెఱపయ్యెడు నాకు లక్ష్మణా. 6

క. అనవుఁడు నమ్మాటలు గీ,టునఁ బుచ్చుచు నతఁడు లలిత•డోలాయితవీ
చినిచయసుభగాకృతి యగు, ననిమిషనదిఁ జేర నరిగె • నత్యంతధృతిన్. 7

ఉ. అయ్యెడఁ రేవుబోయలఁ బ్రి•యంబు మెయిం బిలిపించి దేవికిం
జయ్యన నోడ వెట్టు మని•శాంతతఁ బల్కి సుమంత్రుఁ జూచి నీ
వియ్యెడ నున్న తే రనుచు • నింతిని డించినఁ బోతపాత్ర పై
కొయ్యన పోనఁ డాను జని • యుత్తరణక్రియ నిర్వహించినన్. 8

ఉ. సంతస మందు చున్నరఘు•సత్తము దేవికి లోకవాదవృ
త్తాంతము నన్నదన్ బిలిచి • యన్న తెఱంగును దత్తపోవనో
పాంతము గావునం దెలియఁ • బల్కఁ దలంచుచు నల్లఁ జేరి య
త్యంతవిషాది యై రఘువ•రానుజుఁ డాత్మ చలించు చుండఁగన్. 9

శా. నా కింకన్ మరణంబ కార్య మిటు ల•న్యాయప్రవృత్తాత్ముఁ డై
కాకుత్స్థాన్వయదీపకుండు నను లో•కత్యాజ్యుఁ గావించె నం
చాకాంతాతిలకంబు పాదముల ప•ర్యంతంబుగాఁ బుణ్యగ
ణ్యాకారుం డిలఁ జాఁగి మ్రొక్కిన మనం•బాకంపముం బొందఁగాన్. 10

ఉ. కారణ మేమి నన్ను దశ•కంఠకులాంతకుఁ డెగ్గు వల్కెనో
నేరమి గల్గెనో యకట • నిక్కము నా కెఱిఁగింపు మిట్టిదు
ర్వారమనోవ్యథం బొరయు•వాఁడవు గావు వివేకవిశ్రుతా
చారుఁడ వైననీ వని వి•శాలవిలోచన గారవించినన్. 11

ఉ. ఇత్తెఱఁ గాచరించుటకు • నే నిది యేటికి నియ్యకొంటి నీ
యుత్తమురాలి నోఁ బలుక • నోపఁగ వచ్చునె యంచు వెండియుం
జిత్తము గూడఁ దెచ్చుకొని • చెప్పక పో దని నిర్ణయించి డ
గ్గుత్తిక వెట్టి లక్ష్మణుఁడు • కోమలిఁ జూచుచు నశ్రు లొల్కఁగాన్. 12

రాముఁడు లోకాపవాదభీతుఁ డై విడనాడినవృత్తాంతము సీతకు లక్ష్మణుఁ డెఱిఁగించుట.

శా. ఏ నిం కేమని చెప్పుదున్ రఘుకులా•ధీశున్ జగం బెల్ల నీ
కై నిందింపఁగఁ జాల నొచ్చి యది మి•థ్యావాద మైనన్ సమా
ధానం బేర్పడఁ జేయ కున్న నిజవృ•త్తం బెంతయున్ దూషితం
బై నీచత్వము రాక తక్క దని యూ•హాపోహసంవేది యై. 13

క. పురజనులభూజనంబుల, పరివాదం బొందుభంగి • బాయమి జీవ
న్మరణం బగుచున్నభవ,ద్విరహంబున కియ్యకొనియె • విభుఁ డధికధృతిన్. 14

ఉ. ఏకత ముండి నన్ బిలిచి • యేర్పడ నింతయుఁ జెప్పి తేరిపై
వే కొనిపోయి నీవు పృథి•వీసుత కోరినయట్ల కాఁగ వా
ల్మీకులయాశ్రమంబునస•మీపమునన్ మనకృత్యనిశ్చయం
బా కమలాక్షికిం దెలుపు • మన్న నృపాలకు నాజ్ఞ సేసితిన్. 15

క. ఆశ్రమ మల్లదె మునిచర,ణాశ్రయవు నిరస్తశోక•వై యుండు జగ
ద్విశ్రుతి యగు నీపతియును, నాశ్రమవిరహితుఁడ యింక • నని పల్కుటయున్.

సీత తన్ను భర్తవిడనాడినందుల కై చింతించి లక్ష్మణునితో నయనిష్ఠురంబు లాడుట.

క. తాలిమికొలఁదులఁ బోవని, వాలాయపుదిగులు గుండె • వ్రయ్యఁ గదిరినం
గీలెడపినజంత్రము క్రియ, నేలపయిం బడియె మేది•నీతనయ వెసన్. 17

క. పడి మూర్ఛిల్లి మగుడ నొక,వడికిం దెలి వొంది బాష్పవారి గనుఁగవం
గడలుకొను చుండ వాతెఱ, దడుపుచు వెలవెల్ల నగుచుఁ దల్లడపడుచున్.

క. పలు కుడిగి పెద్దప్రొద్దా,కులదృష్టి మఱందిఁ జూచుఁ గొండొక నవ్వుం
దలయూఁచు ముక్కుపై నం, గుళమిడు వెఱఁగందు వగలఁ గుం గొలువిచ్చున్. 19

ఆ. సందియంబువడ విచారంబునకుఁ జొర,నూఱు వలుక నొందు మాడ్కి నేయ
వెరవు గాక పిడుగు వ్రేసినయట్లైన, మాట కియ్యకొనుచు బోటిపలుకు.

క. అగుఁ గాక యట్లచేసెద, జగతీపతిపనుపునేసి చను నీవును నీ
తెగువ రఘుపతికి నీకుం, దగ వఁట యే ననెడి దేమి తమ్ముఁడ చెపుమా. 21

సీ. అఖిలధర్మస్థితి నపచారి యందునే, యాపవనంబునఁ దప మాచరించెఁ
గరుణాసముద్రుఁడుఁ గాఁ డందునే యట్టి,యపరాధిఁ గృతకవాయసముఁ గాచె
నాశ్రితరక్షమై నర్థి లేఁ డందునే, పగతుతమ్ముని రాజ్యపదవి నిల్పెఁ
బాటించి నన్ను సంభావింపఁ డందునే, నాకుఁ గా నెన్నియత్నములొ చేసెఁ

తే. బతి జనించినకొలెను బరహితైక,లోలమతి యొడల్ సిదిమినఁ బాలు వచ్చు
నాతఁ డిది కార్య మని నిశ్చయంబుచేత,నాయభాగ్యంబ యొండొక వేయునేల.

క. ఇడుమలు గుడువఁగఁ బుట్టిన,యొడలిది యిటు లోవుఁ గాక యొడ్డులు నాచేఁ
బడిరి తొలుభవమునం ద,ప్పుడు తత్ఫల మంద కున్నఁ బోవునె నాకున్. 23

ఉ. ఉల్లము పొక్కనెవ్వగలఁ గోటతి యే మరణంబు గోరినం
జెల్లదె జాహ్నవీసలిలసేచన మూర్ధ్వగతిప్రదంబు సం
ఫుల్లయశోభిరామ మగుభూపతివంశము నిల్చునంతలో
నొల్ల దురంతదుఃఖముల కోర్చుట మేలు దలంచి చూడఁగన్. 24

చ. అతులితపుణ్యమూర్తు లగునత్తల కెల్లను నేను భక్తి మొ
క్కితి నెఱిఁగింపు సూర్యకులకేతువు నా విలసిల్లు రామునం
తతి భరియించి యున్నయది దానికి శోభన మందఁ గచ్ఛప
స్థితి నయినం దలంపుదయ సేయుఁడు మీ రని యప్పగింపుమీ. 25

క. జనపతికి నింక నే నే, మని చెప్పిన నేమి యగును సది గడచనె నై
నను నూనువొక వెండియు, ననియెద నొకమాట రఘువరానుజ నీతోన్. 26

చ. తనమది నొక్కయుమ్మలిక దక్కిన మంచిది దానిఁ బాపఁగా
నని తలపోసి చేయుపని కక్కట యేనును లోను గానె నా
కు నెఱుఁగఁ జెప్పి పొమ్మనుటకుం దగనే మొగమోట లేక ను
న్ననయెడ నైన రాజుల మనంబులు ద్రిప్పఁగఁ బల్కి గల్గునే. 27

క. కానిమ్ము నాకుఁ జెప్పినఁ, గానియ కా దధిపుపనుపు గడ తేర్పఁగ నేఁ
బూనినపని యిది నీవును, బూని యొనర్చు టది యెల్లఁ బొచ్చెమె చెపుమా.

తే. పతియ చుట్టంబుఁ బక్కంబుఁ • బతియ చెలియుఁ
బతియ తల్లియుఁ దండ్రియుఁ • బతియ గురుఁడు
పతియ దైవంబుఁ గావున • సతనిపం పౌ
సర్చుటయ కాదె ధర్మంబు • నాతి కరయ. 29

ఉ. మేనికి నంతవంతఁ బడ • మిక్కిలి కా[illegible] బెట్టి నోంపఁ గాఁ
బూనితి నోర్వ కున్న నది • వోవునె యట్లు జగంబువారలున్
మానము లేక యీ తులువ•మాటల నాడెస నాడ దుస్సహం
బైనది దీని మానుపు నుపాయము చొప్పడ దేమి సేయుదున్. 30

మ. అను చుండన్ మఱుమాట వల్కక సము•ద్యద్బాష్పుఁడై లక్ష్మణుం
డినవంశాగ్రణి దేవి పాదయుగళం • బీక్షించి ధాత్రీతలం
బును ఫాలంబునఁ బొంద మ్రొక్కి వినయం•బుం దీవ్రశోకంబు నె
మ్మనముం జుట్టుకొనం బ్రదక్షిణముగా • మంద ప్రచారంబునన్. 31

క. వడి నంటఁ దాఁకుబలితపు, టడలున రూపఱినమనము•నం దోరిమి పాఁ
తెడలి వెసఁ బురికిఁ బోఁ దెగు, వడరిన వావిడిచి దిక్కు • లద్రువ నఱచుచున్.

లక్ష్మణుఁడు సీతను గంగ దాఁటించి విడిచి పురమునకు మరలుట.

చ. అరిగి మరుత్తరంగిణియు • పాంతము డాయుచు రోదనంబుతో
బెరయఁ గిరాతు దీనమతిఁ • బిల్చి తదాహితయానపాత్రి మా
తురగతి నెక్కి యద్దరికి • ధూతకళంకుఁడు వోయె మేదినిం
బొరలుచు నోడది క్కరయు • భూతనయుం బలుమాఱుఁ జూచుచున్. 33

క. చని యరద మెక్కి యల్లల్లన పోవుచు నిలిచి నిలిచి • లక్ష్మణుఁ డయ్యం
గనఁ బొరిఁ బొరి మరలి కనుం, గొనుచుండఁగఁ గోమలియును•గొందలపడుచున్.

సీ. ము న్నాతెఱంగున • నున్నట్టియే నిప్పు డిమ్మెయి వనమున • కెట్లు వోదు
నిది యేమి రయింటిమై • నే తెంచి తనిన నెప్పాట నే మఱుమాట • వలుక నేస్త
నెవ్వరితోడ నే • నే మని యీదురవస్థ మాటికిఁ జెప్పి • వనరుదానఁ
బతి యిల్లు వాపిన • కతము న న్నడిగిన నేను ద ప్పేది గా • నేర్పరింతు

ఆ. మునిసతీజనంబు • ముందటఁ గొంకక, యెవ్విధమున మెలఁగి • యిచట నిలిచి
కాల మెట్టిభంగిఁ • గడపుదు నే నని, యడలి యేడ్చుచున్న • యవసరమున,

వాల్మీకి సీతవృత్తాంతము మునిపుత్త్రులవలన విని వచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ దోడ్కొనిపోవుట.

క. మునిపుత్త్రకు లేటికిఁ జని, చని యమ్మౌలుఁగునకుఁ జేరి • చంద్రాస్యఁ గనుం
గొని యటఁ బోవక యరిగిరి, మనములఁ గృప గదుర నాశ్ర•మమునకు మరలన్.

ఆ. సరభసముగ నేగి • సంయమిచరణార, విందములకు నధిక•వినయ మెసఁగ
మ్రొక్కి మోడ్పుఁగేలు•ముందట నిగిడించి, యిష్ట మెఱుఁగ నతని•కిట్టు లనిరి.

మ. ఒకనారీతిలకంబు కాననములో • నుద్దామశోకార్తయై
వికలాలోకన మశ్రుధారలును బృ•థ్వీరేణులిప్తాంగముం
బ్రకటాక్రందనముల్ వికీర్ణకబరీ•భారంబు వక్త్రాబ్జశో
షకనిశ్వాసగమోహముం గలయవ•స్థం బొందఁగా నయ్యెడన్. 38

తే. అరిగి యరిగి కనుంగొని•యటఁ జనంగఁ, గాళ్లు లాడక మీ కెఱుఁ•గంగఁ జెప్పఁ
బాఱుతెంచితి మేమహా•భాగుసతియొ, నిరుపమోదాత్తమూర్తియ•న్నీరజాక్షి.

చ. అనవుడు నమ్మునిప్రవరుఁ • డారఘువంశవరేణ్యు దేవిఁ గాఁ
దనమహనీయబుద్ధిఁ గని • ధర్మవిధిజ్ఞ మహితార్ఘ్యపాత్ర చే
కొని రభసంబునం జనియె • ఘోరదశాపరిపాకతప్తచే
తన యగుచున్ మహిం బొరలు • తామరసానన యున్నచోటికిన్. 40

మ. చని సంతర్పణవాక్యపూర్వముగ నా•శ్వాసంబు గావించినన్
వనితారత్నము భక్తి నమ్మునిపద•ద్వంద్వంబునం దశ్రులం
గొని పాద్యం బొనరించె నాతఁడు మనః•క్షోభంబు సంధిల్లని
ట్లనియెన్ గద్గదికానిరుద్ధవచనుం • డై యాసరోజాక్షికిన్. 41

క. జనకుఁడు తండ్రియు దశరథ,జననాథుఁడు మామ యఁట వి•శాలయశశ్శ్రీ
ధనుఁ డగు రాముఁడు పతి యఁట, వనితలలో నిన్ను నెన్న•వచ్చునె సాధ్వీ. 42

క. నీవచ్చిన తెఱఁ గెఱుఁగను, భావించి యెఱింగి నీదు•పావనచరితం
బీవెడమాటల నాఱడి, వోవుట కత్యంతచింతఁ • బొందితి సబలా. 43

తే. లోకముల నెట్టి యేనియు • నాకు నెఱుఁగ,రానియట్టిది లేదు ని•ర్మలత నొప్పు
నీదుచరితంబు లెల్లంబు•గా దెరాము, నేరమి యెచూ వెయింతయు•నిక్కమరయ.

చ. ఇదె మనయాశ్రమం బిచట • నీవు వసింపు తపస్వినుల్ ప్రియం
బొదవఁగ నీకు నెల్లపని•యుం బరమాదరవృత్తి నాచరిం
చెద రిదె నీగృహంబునకుఁ • జేరితి గావున నీదుగర్భ మ
భ్యుదయముఁ బొందు దుర్యశము • వోవుఁ బదంపడి నమ్ము మెమ్మెయిన్. 45

క. కైకొను మర్చన మనవుడు, నాకోమలి వెలిసి యర్ఘ్య•మందుకొనియె ను
శ్లోకుఁ డగునమ్మునీశ్వరు, సాకేతమున శోకవహ్ని•శాంతతఁ బొందన్. 46

తే. ఇత్తెఱంగున నూరార్చి • యింతిఁ దఱిమి, యల్లనల్లన తోకొని•యాశ్రమమున
కరుగుదేరంగ నమ్మునీ•శ్వరుని కర్థి,నెదురువోయి తపస్వి ను•లెరఁగుటయును.

చ. జనకునికూఁతు రార్యగుణ•శాలిని రాముని దేవి సీత యీ
తనికొఱగాఁ నియ్యెడకుఁ • దాపసవృత్తిఁ జరింపవచ్చె ని
వ్వనితకు నెల్లకృత్యము ది•వానిశముం బరికించి బాంధవం
బు నెఱయఁ జేయుఁడీ యని త•పోధనసత్తముఁ డప్పగించినన్. 48

ఆ. ఆతపస్వినులు ప్రి•యంబున జానకిఁ, బొదివి యాత్మవాస•భూమి కర్థి
తోడ గారవించి • తోకొని పోయిరి, మునియు నిజనివాస•మునకుఁ జనియె.

క. మునినాథుఁ డింతిఁ దోకొని, తనయాశ్రమమునకు నేగు • తడ వంతయుఁ దా
నును నిలిచి యాసుమిత్రా,తనయుఁడు గనుఁగొనియె నశ్రు•ధారలు గవియన్.

→ { పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమంత్రుఁడు లక్ష్మణునకు దుఃఖోపశమంబుగాఁ దొల్లిటికథ యెఱింగించుట. } ←

ఆ. ఇవ్విధమున రాఘ•వేశ్వరుదేవి న,య్యడవిఁ ద్రోచి మరలి • యరిగి యరిగి
యడలు గదిరి యిట్టు•లనియె సుమంత్రుతో,నతఁడు మొగముదీన•మగుచునుండ.

క. మనయింటిచేటు సూచితె, మనుకులసత్తముఁడు తొఱఁగె • మైథిలినిఁ భూ
జనవాదంబు మహాత్ముల,యనఘచరిత్రమునకంటె • నధికం బగుటన్. 52

సీ. అభిషేకదినమున • నడవికిఁ దపమున, కరుగుము నీ వన్న • నట్ల చనియె
నందును నతిశాంతుఁ • డై యుండఁగాఁ దన, కోమలి నఱిముఱిఁ•గొలుపోయె
నమ్మగ్గ మగుడఁ దే • నని చన్నచోట న, నేకవిధం బగు•నిడుమఁ బడియెఁ
దెచ్చియుఁ బ్రీతి లో • నొచ్చి యొడంబడి, మనపుణ్య మేది యి•మ్మాడ్కిఁ జేసె

తే. నకట పుట్టినకోలెను • నంతకంత, కగ్గలించినదుఃఖంబు • ననుభవించు
చున్నవాఁ డన్న యే మని • యుగ్గడింతు, నీమనోగ్లాని తెగుదల•యెద్దిచెపుమ.

చ. అనిన సుమంత్రుఁ డి ట్లనియె • నాతనిపుట్టిననాఁడ వచ్చి త
జ్జనకునితోడ భూమిసుర•సత్తము లెల్ల ననేకదుఃఖభా
జన మగు నల్పసౌఖ్యుఁ డగు•శౌర్యము ధైర్యము దానశక్తియుఁ
వినయముఁ గల్గువాఁ డగున•నింద్యుఁడు వీఁ డన వింటి నేర్పడన్. 54

ఆ. పితృవియోగజనిత•పీడయు ననుజవి,యోగజనితపీడ • యును సతీవి
యోగజనితపీడ•యును బొందు వీని న,నంగ వింటి నేను • నరవరేణ్య. 55

క. కావున విధికృత్యము లగు, నీవృత్తాంతముల కింత•యేటికి వగవం
జావును జేటును మనుజుల, కావిర్భావంబుతోన • యైనవి గావే. 56

క. మఱియు నొకమాట యెవ్వరు, నెఱుఁగనియది దశరథునకు • నేకాంతమునం
దఱమఱ లేక దృఢంబుగఁ, నెఱుకపడం జెప్ప వింటి • నే నొకరుండన్. 57

క. అది రాముఁడు భరతుండును, మొదలుగ నెవ్వరును వినరు • ము న్నైనను నీ
హృదయంబుకలఁక యుడుపఁగ, మదిఁ గోరుటఁ జెప్ప వలసె • మనువంశనిధీ.

సీ. సర్వజ్ఞుఁ డనఁదగు • దుర్వాసుఁ డనుమునీశ్వరుఁడు వసిష్ఠునా•శ్రమమునందు
సాంవత్సరిక మైన•సత్రంబు నడపంగ ధర్మప్రియుం డగు•దశరథుండు
వేడుక జన్నంబుఁ • జూడఁ బోయి మునిప్రవరు లిద్దఱకు నభి•వందనంబు
నేసి రహస్యగో•ష్ఠీవినోదంబునఁ దత్పరు లగువారుఁ • దాను నచట

తే. నున్నయెడ భూవరుఁడు దన • కన్నప్రజల, యాయురైశ్వర్యములుఁ దద • నంతరంబ
వారిసంతతి తెలుఁగు దు • ర్వాసు నడుగ, నమ్మహీపతితోఁడ ని • ట్లనియె నతఁడు.

క. నీకొడుకు లధికబలభ, ద్రాకృతులఁ బ్రవృద్ధిఁ బొంది • యాయుశ్శ్రీ ల
స్తోకంబులు గాఁ బుణ్య, శ్లోకత నేలుదురు మధ్య • లోకం బెల్లన్. 60

ఆ. వెలయఁ బదునొకండు • వేలవత్సరములు, రాజ్యమహిమఁ బొంది • రామభద్రుఁ
డనుపమానకీర్తి • యార్జించి పదపడి, బ్రహ్మలోకసుఖముఁ • బడయువాఁడు.

తే. అన్న రాజ్యంబు సేయంగ • ననుజు లెల్ల, పనులు నడపుచు నీతియు • బాహుబలము
మెఱయ వర్తిల్లి యతఁ డేగు • తఱియె తమకు, నవసరంబుగ సద్గతి • కరుగువారు.

క. చతురమతి రామునకు భూ, సుతయం దుదయంబు నొంది • సుతు లిరువురు వి
శ్రుతు లగుదు రందుఁ బూర్వజుఁ, డతులితసామ్రాజ్యమునకు • నభిషిక్తుఁ డగున్.

క. భరతాదు లయినమువ్వురు, నిరువుర నిరువురఁ ద్రిలోక • హితపూజ్యులఁ ద
త్పరులం బడయుదు రయ్యా, గ్గరు నొక్కొకభూమిపతు ల • గుదు రుజ్జ్వలులై.

క. అనియెం గావున రాముఁడు, జనకతనూజయు న సౌఖ్య • చరితులు మనకుం
బనటకు నించుక యేనియుఁ, బని గా దనవుడును హృదయ • పద్మం బలరన్. 65

క. అలఘురఘువంశమునకుం, దల మాటించుకయు లేమి • తథ్యముగా నీ
వలన సమస్తంబును నేఁ, దెలిసితి నామనము కలఁక • దీఱె మహాత్మా. 66

క. అని సౌమిత్రి సుమంత్రుని, ఘనపరిరంభణము సేసి • గౌరవమున నా
తనితో సంభాషించుచుఁ, జన నొకపుణ్యాశ్రమంబు • చక్కటి యైనన్. 67

ఆ. అచటి కరిగి మునికృ • తాధికపూజనం, బులఁ బథిశ్రమంబు • వుచ్చి నాఁటి
రాత్రి యచటఁ గడపి • రామానుజుఁడు జన, శ్లాఘ్యమూర్తి యగుచుఁ • జనియెఁ బురికి.

లక్ష్మణుఁడు పట్టణమునకుఁ బోయి యన్నతో సీత నడవిని విడిచి వచ్చితి నని చెప్పుట.

చ. నగరి సమీపమైన నర • నాథునిసన్నిధి కోహటించి నె
మ్మొగము వివర్ణతం బొరయ • మోసల నల్లన తేరు డిగ్గి నె
వ్వగ దలకొన్న క్రేఁ గడరి • వ్రాలుగతిం దల వాంచి యేగె సౌ
మ్యగుణవిభాసి లక్ష్మణకు • మారకుఁ డానృపుఁ డున్నచోటికిన్. 69

మ. చని దీనాననుఁ డైనయజ్జనపతిం • జక్కంగఁ దాఁ జూడ నో
పనివాఁ డయ్యును ధైర్య మూఁది విగళ • ద్బాష్పంబు లంతంత లో
నన యింకించుచుఁ దొట్రుపాటు చరణ • న్యాసంబులం జేర నీ
నిసడం జేరి వినమ్రుఁ డయ్యెఁ బతికి • న్నీ రాఁకకుం మీఱఁగాన్. 70

క. నేత్రములు దుడిచికొంచు సు, మిత్రానుతుఁ డెఱకరమున • మెల్లన యెత్తెం
ధాత్రీవిభుఁడు విషాదా, మాత్రహృదయుఁ డయ్యుఁ దా స • మాహితుఁడగుచున్.

చ. అతఁ డుపవిష్టుఁ డై రఘుకు•లాగ్రణి కిట్లను దేవ దేవి నేఁ
చితిని భవన్నిరూపితవి•శిష్టతపోవనభూమికిం దగ
న్నతి మునియాజ్ఞ నాశ్రమము • నం వసియించె జరత్తపస్వినీ
యుతనవపర్ణశాల నఖి•లోపనతార్ఘ్య సగౌరవంబుగన్. 72

క. అని తననిర్వర్తించిన, పని విజ్ఞాపనము సేసి • పతితో నతఁ డి
ట్లను మఱియుఁ దన్మనోవే, దన మాన్పుతలంపునను హి•తము సత్యము గాన్.

లక్ష్మణుఁడు రామునకు దుఃఖోపశమంబు సేయుట.

ఉ. ఇట్టివి దైవచేష్టితము • లెవ్వరికిం గడవంగరాదు మీ
యట్టిమహాత్ము లుమ్మలిక • లందినచో ధృతి గట్టి చేసి లో
గిట్టక యుండఁ గీడ్పఱిచి • గెల్వక తక్కిన నిర్వహించు పెం
పెట్టొకొ బుద్ధిమంతులకు • నెక్కుడు భంగిఁ దలంచి చూడఁగన్. 74

క. పెరుఁగుట స్రగ్గఁగఁ జవులం, బొరయుట యవశంబు గాఁగఁ • బుట్టుట చావం
బెరయుట పాయఁ బదార్థో,త్కరములనైజ మిది యెట్లు • దప్పింప నగున్. 75

ఉ. కావున దారపుత్త్రసఖి•కామదముం బితృమాతృసోదరా
శావలనంబు గాఢముగ • సల్పుదురే మిము బోఁటు లైననం
భావితు లట్లు గాక నిరు•పాయము లై కడచన్నవానికిం
బోవునె పెద్దవారితలఁ•పుల్ మును వేడుక యెంత కల్గినన్. 76

మ. జనవాదంబునకుం బ్రియం దొఱఁగ ను•త్సాహంబు సేయంగ వ
చ్చునె యి ట్లెవ్వరి కివ్విధంబు దలఁపం • జోద్యంబు గాదే క్రమం
బున నిష్కల్మషవృత్తముల్ దెలియ నో•పుం లోక మెబ్భంగి నీ
మనువంశంబు భవద్గుణంబుల జగ•న్మాన్యత్వముం బొందెడున్. 77

శా. తాపంబుం బెడఁ బాపి దుర్దమవిషా•దంబుం దిగం ద్రావి ని
ర్వ్యాపారత్వముఁ బోవఁ ద్రోచి పగ లు•ద్వాసించి వెల్వెల్లఁ బా
టేపొంతం మెలఁగంగ నీక మదికిం • దెల్లం దెగం బుచ్చఁ గా
నీ పెం పార్యజనంబు మెచ్చు ధృతి కు•న్మేషంబు గావింపవే. 78

క. అనవుడుఁ దమ్మునిమాటలు, విని సంభావించి యావి•వేకవచనముల్
సను నీకు నిట్లు సెప్పఁగ, నని విభుఁ డుల్లంబు కలఁక • యంతయుఁ దేఱెన్. 79

రాముఁడు దుఃఖము నడఁచుకొని ప్రజలం బాలించుట.

క. నీ పంచినట్ల చేసెద, భూపతులకు ననవధాన•మునఁ బుట్టు ననే
కాపదలు వినుము తొంటిమ,హాపురుషుల నని వినీతుఁ • డగునాతనితోన్.

క. నృగుఁ డనఁగ నిమి యనం జను, జగతీపతు లనవధాన•జాడ్యంబున నిం
దగతిం బొందినతెఱఁ గా, నగరకులోద్వహుఁడు సెప్పెఁ • జతురత మెఱయన్.

తే. ఇట్లు సల్లాప మొనరించి • యెల్ల పనులు, ననుదినంబును దలఁపింపు • మఖిలజనులు
సంతసంబందునట్లుగాఁ • జక్కఁ బెట్ట, నని నియోగించియతనిఁ బోఁ • బనిచి విభుఁడు.
ఉ. అచ్చటు వాసి యల్లఁ జని • యాహ్నికవర్తన మాచరించి రా
లచ్చి వికాస మందఁగ న • లంకృతుఁ డై మునిమాపు దర్శనం
బిచ్చిన మంత్రిభృత్యసుక • వీశ్వరు లాదిగ నెల్లవారలుౕ
వచ్చి మహీశుఁ గొల్చి రసి • వారణఁ జిత్తము లంకురింపఁగన్. 84
ఆ. విభుఁడు నిఖిలజనుల • విన్నపంబులు విను, వివిధసైన్యములకు • సవరణముల
ననువుసేయు నభిమ • తార్థంబు లర్థుల, కిచ్చు వేఁట లాడు • నిచ్చవెలయ. 85
క. ఇవ్విధమున నిత్యంబును, నవ్వసుధాధిపుఁడు ప్రజల • కనురాగలతల్
నివ్వటిలఁ జేయుఁ దనమది, నొవ్వెఱుఁగక యుండ బహువి • నోదపరుం డై. 86

—— రాముఁ డేకాంతంబున సీతం దలంచి చింతిల్లుట. ——

క. మనమునఁ బాయని ధరణీ, తనయను లనివగల నేక • తంబ పొగిలి యి
మ్మనువంశదీపకుం డిట్లను ధైర్యము పల్లటిల్లి • యలుగులపడుచున్. 87
సీ. నీకకా యకట పి • నాకిబాణాసనం దద్భుతంబుగ సభ • నట్లు సేసి
జనకానుమతిఁ దపం • బునకు నక్కట నీవు ననుగమనంబు సే • యంగ నరిగి
పాసియు మగ్గుడ నిట్ • బడయుదు ననునాన నక్కట ప్రాణంబు • చిక్కఁ బట్టి
యక్కడ సేతుబం • ధాద్యుపాయముల నానందనం బయిన నీ • పొందు గాంచి
తే. యింపొసంగు నీయార్తిలి • యెల్ల వష్ఠు, గాఁగఁ దుది పోయి నిన్నిట్లు • గానపాలు
సేసి యాఁ ఱడిఁ బుచ్చితిఁ • జెప్పఁ జిట్ట, లయ్యొ నా మను వే మన • సంబుజాక్షి.
ఉ. అచ్చట లోకమంతయును • నక్కటికంబున నుస్సులింప నీ
చిచ్చు చొరంగఁ బోక మది • చిక్కఁదసంబున నియ్యకొన్న నా
కిచ్చటఁ దెచ్చి నిట్ విడుచు • టెంతటి పెద్ద జఘన్యవృత్తి కే
నచ్చట రచ్చ కెక్కుటకు • నాఁ ఱడిపోకకు నోర్తు మైథిలీ. 89
ఆ. అని దురంతశోక • మునఁ బొంది సెజ్జపై, మేను వైచి కన్నుఁ • గొనలందు
నివుడు నశ్రువారి • చెవులకొలంకుల, నిండ నిట్టు లను వి • భుండు మఱియు. 90
ఉ. వీట దురాత్ము లైనయుపి • వేసులు గొండ ఱనింద్య మైనయ
జ్యోటిచ్చరిత్ర మంగసల • చొప్పుగ సంశయ మంది యాడు పె
న్మాటల కేల యీ దురభి • మానము పూనితి వాని నేల నే
గీటునఁ బుచ్చ నైతిఁ బరి • కింపక చేసితి నింతిఁ బాసితిన్. 91
ఉ. లోకమువారి మెచ్చునకు • లోలవిలోచనఁ బాఱవైచితిం
బో కొఱగామి యంతటన • పోమె నె దీనికి నింకఁ గొంద ఱో
హో కృప మాలి చేసె నిది • యొప్పదు పొమ్మని దుర్వినీతి గాఁ
గైకొని రేని వారిమది • కందున కెయ్యది గందు దైవమా. 92

క. అని వందుచు నంగనదెస, వనటకు సామ్రాజ్యవివిధ•వర్తనమునకుం
దనచిత్తము పొక్కఁగ న,మ్మనుజేంద్రుఁ డుదాత్తవృత్తి•మహి యేలునెడన్. 93

రాముఁడు మునులమొఱ విని శత్రుఘ్నుని లవణుం జంపఁ బంపుట.

మ. వివిధాన్యాయపరాయణుండు రిపుదో•ర్వీర్యానివార్యుండు నా
హవసంక్రీడనలోలబుద్ధియు మహా•హంకారుఁడుం గావునన్
లవణుం డడ్డము లేక దానవకుల•శ్లాఘ్యస్థితిన్ మేదినీ
దివిజవ్రాతము నెల్ల నాతురతఁ బొం•దించున్ సమిద్ధాత్ముఁ డై. 94

ఉ. దానికి రోసి సంయమిక•దంబక మారఘువంశసత్తముం
గానఁగ వచ్చి సంతతమ•ఖప్రతిఘాతముఁ బ్రాణిహింసయున్
లో నగుచున్న వాని యతి•లోకదురాచరణంబు లన్నియున్
దీనత దోఁపఁ జెప్పిన మ•దిం గృప కోపముతోఁ బెనంగఁగన్. 95

ఉ. తమ్ములదిక్కు గన్గొనుచు • దైత్యులపీఁచ మడంగ దయ్యెడుం
గ్రమ్మఱఁ దోఁచె వీఁ డొకఁడు • గాసిగ విప్రుల నేఁప కుండ శీ
ఘ్రమ్ముగ నేగి యద్దనుజుఁ• గాలునిప్రోలికి నంపి రాకకుం
గ్రమ్మన నొక్కఁ డియ్యకొనఁ• గా వలయున్ మనలోన నావుడున్. 96

క. భరతుండు లక్ష్మణుండును, బరవసమునఁ బలుకు చుండఁ • బటికట్టె దురం
గరములు మోడ్చి వినయమునం,దరుఁ డగుశత్రుఘ్నుఁ డత్త్యు•దాత్తవచనుఁ డై.

క. వీరల కెదురఁగఁ జాలెడి, వా రచ్చో నెవ్వ రాల•వణు మాత్రకు దు
ర్వారభవదాజ్ఞ నేఁ జని, వైరం బనుపేరు మాన్చి • వచ్చెద ననుడున్. 98

క. అగుఁ గాక యితఁడు వోవుట, తగు నని పెఱవారి నుడిపి • ధరణీవిభుఁ డొ
ప్పుగ లవణువీడు మధురకుఁ, దగఁ బట్టము గట్టెఁ బిన్న•తమ్మునిఁ బ్రీతిన్. 99

ఉ. మంత్రసమేత మై భువన•మాన్యత నొప్పునమోఘబాణ మా
మంత్రితుఁ జేసి యాతనికి • మన్నన రెట్టిగ నిచ్చి వేడ్క మై
మంత్రుల భృత్యులన్ బుధస•మాజము వైశ్యుల వారిజాక్షులం
దంత్రము రాజ్యచిహ్నముల • ద్రవ్యసమూహము నిచ్చెఁ బెంపుతోన్. 100

శత్రుఘ్నుఁడు లవణుపై నెత్తిపోవుట.

ఆ. ఇట్టు లొనఁగి మునుల • నెల్లను జూపి వీ, రెట్లు చెప్పి రట్ల • యెల్లపనులుఁ
జేసి విజయలక్ష్మిఁ • జేకొని రమ్మని, యధిపుఁ డనిచి పుచ్చ • నతఁడు వోయి.

క. సురనదితీరంబునఁ గడుఁ, బర వగుతనదండు విడియఁ • బనుచుచు భరతా
వనజుఁడు వాల్మీకిమునీ,శ్వరునాశ్రమమునకు సరిగి • సద్భక్తిమెయిన్. 102

ఉ. అమ్మునిపాదపద్మముల • కానతుఁ డై యతఁ డిచ్చుపావనా
ర్ఘ్యమ్ము వినీతవృత్తిఁ దగఁ• గైకొని మూలఫలాదివన్యభ

ఖ్యమ్ముల దృష్టి వొంది సర•సప్రియభాషలఁ బ్రొద్దు పుచ్చి యం
దిమ్ముల నాఁటిరే నిలిచి • యిచ్చె నిజాగ్రజులం దలంచుచున్. 103

క. ఆరాత్రియ రఘుకులని,స్తారకు లగుసుతులఁ దరుణి • తరణిప్రతిమా
కారులఁ గాంచె ధరాసుత, వారిజలోచనలు గవల • వారలఁ బ్రీతిన్. 104

క. మునిజనపత్నులు శీఘ్ర,మ్మున నప్పుడే యరిగి యత్త • పోనిధి కెఱిఁగిం
చిన నతఁడు సత్వరుం డయి, చని బాలురఁ జూచి పరమ•సంతోషమునన్. 105

క. విశదపరిమార్జనమునకుఁ, గుశయును లవనంబు నిచ్చి • కులపతి ప్రీతిం
గుశలవు లనునామములు ల,సదృశముగ నిడి వారలను బ్ర•దీప్తులఁ జేసెన్. 106

ఆ. అట్టియవసరమున • నమ్మునిపల్లెలోఁ, బరఁగు నుత్సవంబు • పలుకు లెల్ల
మనము పల్లవింప • వినుచు శత్రుఘ్నుఁ డం,గములఁ బులకసమితి • కరము దాల్చె.

ఆశ్వాసాంతము.

మ. రమణీయాంగుఁ డభంగుఁ డుజ్జ్వలకృపా•రాధ్యుం డసాధ్యుండు దు
ర్దమసంరంభుఁ డదంభుఁ డార్యవినుతౌ•దార్యుం డవార్యుండు ధ
ర్మమయస్వాంతుఁడు దాంతుఁ డూర్జితరమా•మాన్యుం డదైన్యుండు హృ
ద్యమితాలాపుఁ డపాపుఁ డంచితకృపా•యత్తుం డుదాత్తుం డిలన్. 108

క. ఉభయబలవీరుఁ డభిమత, విభవసురప్రభుఁడు దర్ప•విస్ఫురితరిపుభూ
పభయంకరసౌమ్యాకృతి, శుభచరితుఁడు సుభగతాభి•శోభితుఁ డెలమిన్. 109

మాలిని. అనఘుఁ డమితసత్త్వుం • డన్యభూభృత్కృతాంతుం
డనుపమధృతిసారుం • డర్కతేజుం డజేయుం
డనితరసమపుణ్యుం • డర్థిమిత్రుం డమేయుం
డనుకృతఫణిహారుం • డస్వరోదారుఁ డుద్వాస్. 110

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు నవమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

ద శ మా శ్వా స ము.

సంపాదికటాక్షవి
లాసుఁడు బాహావధాన•లంపటుఁడు కళా
వాసమతి దీనజనర
క్షాసక్తుఁడు మనుమసిద్ధి•జగతీశుఁ డొగిన్. 1

క. రేపకడ నక్కుమారుఁడు, దాపసవరు వీడుకొని ము•దంబున విప్ర
జ్ఞాపితపథమునఁ దత్పల్లావరసాయత్తుఁడై బ•లంబును దానున్. 2

— మునులు శత్రుఘ్నునకు లవణుని వధించునుపాయం బెఱింగించుట. —

చ. చని చని విప్రులన్ లవణు•జన్మము వానిభుజాబలంబు వాఁ
డనికిఁ గడంగుచందమును • నద్దనుజాధముమర్మముం గ్రమం
బున నడుగంగ వారు మధు•పుత్త్రుఁడు వాఁడు మహాబలాఢ్యుఁ డె
వ్వనికి రణంబునం జెనయ • వచ్చునె యాతని నంచు వెండియున్. 3

ఆ. అద్దురాత్ముజనకుఁ • డగుమధు వెంతయు, నరిదితపము సేయ • హరుఁడు మెచ్చి
యొక్కనిశితశూల • మొసఁగి యద్దానవు, హృదయకమల మలర • నిట్టులనియె.

క. ఇది యొకవాటున నని నీ, కెదిరినవీరుని గృతాంతు•నేనియు నాఁడొ
మదనునిఁ గోపించిననా, నుదుటియనలశిఖగతిం ద•నుపుపోడ వడఁచున్. 5

క. క్రమ్మఱ నప్పుడ నీహ, స్తమ్మున కేతెంచు నల్ప•శత్రునిఁ బై గో
పమ్మున వైవకు మీ లోకమ్ముల భస్మమ్ము సేయుఁ • గావున దీనిన్. 6

చ. అనుడుఁ బ్రమోద మంది యతఁ • డాగిరిజాహృదయేశుతోడ ని
ట్లనియె భవద్వరంబున గృ•తార్థుఁడ నైతి మదీయవంశసం
జనితుల కెల్ల నీపరమ•సాధన మట్టుల చెల్ల నిమ్ము భ
క్తనికరకైరవాకరసు•ధాకర భూరిదయా ప్రియాకరా. 7

క. అనవుడు నట్టులే లగు నీ, మనోరథం బగ్గలంబు • మానుము దానిం
దనయుఁడు గల్గినవానికి, బని సేయుం గాక యనియె • భవుఁ డాతనితోన్. 8

తే. అమ్మహాశూల మిప్పు డీ • యసురయొద్ద, నునికి నెవ్వారు నెదురంగ • నోప రతని
నయిన నీచేతఁ జచ్చున•న్యాయపర్తి, గాన దాని కుపాయంబు • గలదు వినుము.

ఉ. ఎక్కడికేనియుం జని య॰నేకవిధంబుల జీవరాసులం
బెక్కటిఁ గానలోఁ గడుపు ॰ పెక్కటిలం దిని మావు వీటికిం
జక్కగ నేగుచోఁ దెరువు ॰ నయ్యన నీ వరికట్టుకొన్న వాఁ
డుక్కఱు శూల మింటికడ ॰ నునికి నిరాయుధవృత్తి నత్తఱిన్. 10

ఉ. నావుడు నక్కుమారుఁడు మ॰నంబున నెంతయు రోసి యిట్లనం
భావితుఁ డైనవానితల॰పాటరయన్ నగుఁబాటు గాదె రా
మావనినాథుతమ్ములకు ॰ నట్టియపౌరుషవృత్తి మేలె మీ
రీవెర వాదరింపఁ దగు॰నే యనినన్ మును లెల్ల నవ్వుచున్. 11

చ. తగినతెఱంగు సేసినను ॰ దాని నెఱుంగరు చెట్ట గాంచినం
దెగడుదు రెల్లభంగి జగ॰తీజనముల్ విను మట్లు గాకయుం
బగతు ననాయుతంపుటగ॰పాటునఁ బైపడి గెల్వ॰నోపినన్
మగఁటిమి దూలుటే దొసఁగు ॰ మాలఁగ దానవుఁ జంపు మెమ్మెయిన్. 19

క. అనిన నతఁ డిదియె కర్జం, బని నిజసంరంభవృత్తి॰యల్పంబు నెఱుం
గనియట్లుగ వీథికి దవ్వునఁ బ్రజ విడియించె దాన॰వుఁడు వచ్చుతఱిన్. 14

చ. తెరువున కడ్డ మేగి దృఢ॰దీప్తశరాసనబాణపాణి యై
పురములు నీఱు సేయుటకుఁ ॰ బూనినరుద్రుఁడుఁ బోలె లక్ష్మణా
వరజుఁడు నిల్చినన్ దనుజ॰వర్గశిఖామణి గాంచి వీఁ డొకం
డెర యగుఁ బొమ్ము నా కనుచు ॰ నేడ్తెఱ నాతనితోడ నిట్లనున్. 14

లవణశత్రుఘ్నులసంవాదము.

క. నీ వెవ్వఁడ వేకార్యము, గావింపఁగఁ జూచె దేమి॰కారణ మిచ్చో
నావచ్చు టెఱిఁగి యెఱిఁగియుఁ, బోవక వేఱొండు తెరువుఁ॰బో నిల్చుటకున్.

మ. అనినన్ భూపకుమారుఁ డల్లన సము॰ద్యత్కీర్తి యారామచం
ద్రున కేఁ దమ్ముఁడ నాదునామమును శ॰త్రుఘ్నుండు విప్రప్రియం
బొనరింపం జనుదెంచితిం దురభిమా॰నోద్దాము ని న్నాజిమా
ర్గాని మర్దింపఁగ నున్నవాఁడ ననుడుం ॰ గోపోత్కటాకారుఁ డై. 16

శా. ఏమేమీ రఘురాముతమ్ముఁడవె మీ ॰ రేపారి పై నెత్తి మా
మామం బంక్తిముఖున్ వధించినను మీ ॰ మార్ఖ్యంబు సైరించి యే
నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ ॰ వేతెంచితే మేలు మే
లీమై తోడస పోదు గాక యని దై॰త్యేశుండు దర్పంబునన్. 17

మ. నిలుమీ యాయుధపాణి నై రణములో ॰ ని న్నిప్డు నిర్జింపఁగా
వలయున్ వచ్చెద నంచు వీటి దెసఁ బో॰వం జూచినన్ వీఁడు దో
ర్బల మొప్పం దనశూల మెత్తికొని నా ॰ పై రాక కార్యంబె యా
కులతం బొందినచోన యీయసుర నా॰కుం జంపఁగాఁ జొప్పడున్. 18

క. కావున నీదనుజాధముఁ, బోవఁగ నీ కాఁగవలయుఁ • బొమ్మని యడ్డం
బై వచ్చి మందహాసము, తో వానికి నిట్టు లనుఁ జ•తురవచనములన్. 19

క. అగు నగుఁ బో నిత్తునె నా, పగ చేకుఱ నిపుడ యెన్ని•భంగుల నయినం
దెగఁ జూతుఁ గాక విడుతునె, మగుడఁగఁదే పూఁట పెట్టి • మా కిచ్చోటన్.

ఉ. ఎక్కడఁ బోవవచ్చు నిదె • యేచి మదీయశరాంధకార మే
దిక్కును గానకుండ దివి•దీటుకొనన్ నినుఁ జుట్టుముట్టుచున్
మిక్కుట మయ్యెడున్ రణము • మేకొని చేయఁగఁ బూని యియ్యెడం
జక్కనిబంట వై నిలుము • చచ్చుట తప్పునె యెందుఁ బాఱినన్. 21

తే. తొల్లి రాము బాణాహతిఁ • ద్రెళ్లియున్న, దశముఖునిఁ జూచు సురలచం•దమున నాఁడు
నిశితశరములఁ గూలిన•నిన్ను భూమి, సురలు గన్నార నిప్పుడు•చూచువారు.

క. అప్పలుకులు విని కన్నుల, •నిప్పులు రాలంగ నసుర•నృపనందనుతోఁ
జెప్పఁ బలు కొండు గానక, యప్పటియని కియ్యకొని త•దనురూపముగన్.

శత్రుఘ్నుఁడు ద్వంద్వయుద్ధమున లవణాసురుం జంపుట.

శా. ఆటోపంబున నెక్క టెక్కటియ శౌ•ర్యావేశి యై నిల్చి యు
చ్చోటం గల్గు తరువ్రజంబును శిలా•స్తోమంబునుం బూన్చి యా
స్ఫోటక్ష్వేళనదృప్తమూర్తి యగుడున్ • భూపాత్మజుండుం బటు
జ్యాటంకార మొనర్చె భూమివలయం • బాకంపముం బొందఁగన్. 24

క. ఒకమ్రాను పెఱికికొని ను, భ్రుకుటితముఖుఁ డగుచు దనుజ•పుంగవుఁడు కుమా
రకు వైవఁ బూఁచుటయు నది, శకలములుగ నేసె నిశిత•శరసంఘములన్. 25

చ. నృపతనయుండు దైత్యవిభు•నిన్ రభసంబునఁ దీవ్రబాణజా
లపరివృతాంగుఁ జేయఁగ శి•లాతతి నమ్ముల నివ్వరించి గ
ర్వపుఁబలుకుల్ వెసం బలికి • వారనికోపరసంబు పేర్మి వాఁ
డుపలమహోగ్రవర్షము స•ముద్ధతి మైఁ గురిసెం గుమారుపై. 26

చ. అతఁడు నిశాతసాయకము • లద్దనుజుం గని తూఱ నేయఁ గో
పితుఁ డయి నింగితోఁ గదియఁ • బెర్చినయొక్క మహామహీరుహం
బతులబలంబునం బెఱికి • హాస్తయుగంబున నొక్క లావ కా
నతిశయలీలఁ ద్రిప్పి కది•యంబడి దైత్యుఁడు బిట్టు వ్రేసినన్. 27

ఆ. అమ్మహీరుహంబు • నదరంటఁ దాఁకిన, నొచ్చి పంక్తిరథత•నూభవుండు
మూర్ఛ వచ్చి యంగ•ములు శిథిలంబులై, మిడుక లేక పుడమి•మీఁదఁ బడియె.

క. పఱతెంచి కరి మదమునే, ట్టెఱఁ దొండం బెత్తి వ్రేయ • దెప్పఱికమునం
గొఱసంది దాఁకి నేలకు, నొఱఁగినసింగంపుఁ గొదమ•యొప్పమరంగన్. 29

క. ఉన్న నది చావుగాఁ గొని, యన్నరభోజనుఁడు దుర్మ•దాంధుం డయి శౌ
ర్యోన్నతి నార్చి భ్రమరి గాఁ, జన్న యెడం దెలిసి రోష•సంరంభమునన్. 30

మ. అవనీనాయకనందనోత్తముఁ డమోఘాస్త్రంబు సంధించి క
ర్ణవతంసప్రభ లంగుళీయకముపైఁ • బ్రాకంగ నాకర్షణం
బవగాఢంబుగఁ జేసి తైజసముతో • నాలక్షితోరస్కుఁ డై
లవణుం గూలఁగ నేసె రౌద్రరసలీ•లాస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగాన్. 31

ఆ. అసురపాటు చూచి • వసుమతీసురులు దీ,వనలు మున్ను గాఁగ•వచ్చి యక్కు
మారుఁ బొదివి సంభ్ర•మంబును హర్షంబు,నెసక మెసఁగ నతని • కిట్టు లనిరి.

శా. ఈతం డప్రతిమానబాహుబలుఁ డై • యేపారి మీతాత మాం
ధాతం దొల్లి వధించె నాపగ భవ•ద్వంశంబునం దెవ్వరున్
వే తీర్పంగఁ దలంప రైరి త్రిజగ•ద్విఖ్యాతిగా నిప్డు నీ
చేతం జచ్చెఁ గులంబుఁ దేజముఁ బ్రతి•ష్ఠింపంగఁ దా నల్పమే. 33

క. అను చుండ నాకసంబున, ననిమిషు లేతెంచి రఘువ•రానుజ నీ చే
సినలోకహితపరాక్రమ,మున కెద మెచ్చితిమి వేఁడు•ము వరం బనినన్. 34

తే. నన్ను మధురాపురం బేల•నన్నవనిచె, రాష్ట్రమునకు వృద్ధియుఁ బ్రజా•రంజనంబు
వినుతసద్వర్తనము మఱి•విప్రభక్తి, నాకు దయసేయుఁ డనియె నం•న్నరవరుండు.

క. వా రమ్మాటకు మెచ్చుచు, గారవ మెసఁగంగ నట్ల • కాఁవుత మని మం
దారప్రసూనవర్షము, బోరనఁ గురియించి దివికిఁ • బోయిరి ప్రీతిన్. 36

లవణు వధించి మధుర నేలుచున్న శత్రుఘ్నుఁడు పండ్రెండేండ్లకు నన్నుం జూడవచ్చుట.

తే. ఇవ్విధంబున నద్దాన•వేంద్రుఁ జంపి, మునులచిత్తంబు దేవస•మూహకృపయుఁ
బడసి మధురాపురం బేలెఁ•బరమధర్మ, నిరతుఁ డై ప్రజ రాగిల్ల•నృపవరుండు.

క. ఆదిమహీపతులక్రియన్, వేదోచితనిఖిలమార్గ•వేదితముగ ని
త్యోదయసుహాసియుం డై, ద్వాదశవర్షముల కన్న•వలసితలఁపునన్. 38

క. కతిపయపరివారములో, నతఁ డేగెడునెడఁ బ్రమోద • మడర నరిగె నం
చితధర్మకర్మనిత్యో, ద్యత మగువాల్మీకిమునివ•రాశ్రమమునకున్. 39

క. అం దభ్యాగతపూజా,నందితుఁ డై యాన శేంద్ర•నందనుఁ డమృత
స్యందముచందం బగుముని,బృందారకుచూడ్కి యెడఁదఁ• బ్రీతి యొనర్పన్.

క. అతఁడు దను లవణయుద్ధ, స్థితి యడుగఁగ నల్ల నల్లఁ • జెప్పుచు సంభా
వితుఁ డగుచు గాఢలజ్జా,నతిఁ బొందుచు నుండె మునిజ•నంబులలోనన్. 41

క. ఆశ్రమమునెల్లయెడలను, విశ్రుతమునిదారకులు ప్ర•వీణత మై మం
జుశ్రుతిమేళన మానం, దాశ్రులుఁ బులకలును దాల్చు • నట్లుగఁ బాడన్. 42

తే. అభినవాకృతి యనుకృతి• యగుటఁ జేసి, యాత్మఁ గౌతుక మంతంత • కగ్గలింప
నమ్మునీశ్వరు చెప్పిన • యాదికావ్య, మయినరామాయణము చెవు•లార వినుచు.

క. సరసం బగురఘుకులపతి, చరితం బొక్కొక్కచో ని•జస్వాంతంబుం
గరఁగింపఁ దన్మయత్వముఁ, బొరయుచు నద్దినము నృపతి•పుత్త్రుఁడు గడపెన్.

మ. మఱినాఁ డమ్మునినాథు వీడ్కొని జగ•న్మాన్యత్వవిఖ్యాతికిన్
గుఱియై యుండెడిగంగ దాఁటి మదిఁ గో•ర్కుల్ ప్రోవుగా వీడు ద
గ్గఱఁ బోఁబోవఁగఁ జూడ్కి యారఘువరా•గారంబుపై వేడుకం
బఱచెం గ్రమ్మెడుసమ్మదాశ్రువులతోఁ• బల్మాఱుఁ ద్రోపాడుచున్. 45

ఆ. ఇట్టు లరిగి మేదినీ•శ్వరుఁ గని తత్ప,దాంబుజంబు లుత్త•మాంగమునకు
భూషణముగ మేను•పులకలప్రోవుగాఁ, బ్రణతుఁ డయ్యె నాన్నృ•పాలసుతుఁడు. 46

చ. తిగిచి కవుంగిలించి నర•దేవకులోత్తముఁ డక్కుమారు నె
మ్మొగము మొగంబునం గదియ • మోపుఁ గరాంగుళులం గపోల మిం
పుగఁ బుడుకుం బొరిం బొరి న•పూర్వవిలోకన మాచరించుఁ గ
ప్పగుప్పుదుమాళి నుజ్జ్వలన•ఖాంకురచేష్ట యొనర్చు నర్మిలిన్. 47

చ. తనుఁ గొనియాడునాతనికిఁ • దమ్ముఁడు గేలు మొగిడ్చి యల్ల ని
ట్లను భవదాజ్ఞ మోచి చని • యద్దనుజాధము సంగరాంగణం
బున వధియించి విప్రుల క•పూర్వమహోత్సవ మాచరించి వా
రనికృప వారు పంప మధు•రాపురి రాజ్యము సేయుచుండితిన్. 48

క. మిముఁ గొలుచు సుఖమునకు రా,జ్యము సౌఖ్యం బీడు గామి•నం దునికిఁ జి
త్తము గొలుపక నావచ్చుట, సముచిత మనుచితము నాక•చ్చన నిండు దయన్.

ఉ. నావుడు నల్ల నవ్వి నర•నాథుల కి ట్లనఁ జెల్లు నయ్య య
చ్చో వసియించినన్ సరిగఁ • జుట్టముఁ బాసియు నిల్వఁ జాలి నా
నావిధ దేహదుఃఖము మ•నంబున నోర్చినఁ గాక రాజ్యల
క్ష్మీవిభవంబు సొప్పడునె • కేవలమే నృపతిత్వ మారయన్. 50

క. అని బోధించి మగుడ నే, డెనిమిదిదివసములలో న•రేశ్వరుఁ డటఁ బోఁ
బనిచిన నాతఁడుఁ బ్రీతిం, జని మధురాపురము రాజ్య•సంపదఁ బొందెన్. 51

క. భూనాథుఁ డిట్లు దమ్ములుఁ, దానును వివిధప్రకార•ధర్మనిరతులై
నానావిధసజ్జనస,మ్మానసదాదాననిపుణ•మతి నున్నయెడన్. 52

ఒకానొకబ్రాహ్మణుఁడు చచ్చినకొడుకుం దెచ్చి రామునినగరివాకిటఁ బెట్టి దుఃఖించుట.

ఉ. చచ్చినపుత్త్రు నెత్తుకొని • జానపదుం డొకవిప్రుఁ డార్తుఁడై
వచ్చి నరేంద్రుమందిరము • వాకిట నాలును దాను నిల్చి వా
పుచ్చి మహోష్ణబాష్పములు • బోరనఁ గ్రమ్మఁగ నేడ్చి యేడ్చి క
న్విచ్చుచు మోదుచుం గొడుకు • వేఁడుచు నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 53

మ. తనయుం డొక్కఁడ కాని నాకు మఱి సం•తానంబు లే దేను భా
మినియుం బిమ్మటిసత్క్రియల్ పడయ లే•మిం జూడఁ డయ్యెం గటా
చనునే వీనికి నిట్లు సేయ మరణో•త్సాహంబు శోకాపనో
దన మంచుం బలుమాట లాడుచుఁ బరీ•తాపంబు దీపింపఁగన్. 54

కం. కాలునకు నాత్మనూజు న, కాలంబునఁ దనవశంబు • గావింపంగాఁ
బోలునె దుష్పథవర్తులఁ, జాలఁడె శిక్షింప రామ•జనపతి యనుచున్. 55

ఉ. ఇట్టివి గల్గునే జనుల • కెవ్వరికిన్ నరనాథునెల్ల నే
పట్టున నైన నేఁ ననుఁ • బాపము చుట్టెనొ కాక దీని నే
నెట్టని నిర్ణయింతు నిది • యింతయు భూపతిచెట్ట గా మదిం
బుట్టెడు నొక్కశంక యిది • పోలుట పోలమి దోఁప దయ్యెడున్. 56

ఉ. ఎయ్యది యెట్టు వోయినను • నీతనికిం బ్రియ మెచ్చునట్లుగా
నియ్యెడ నగ్ని వెట్టుకొని • యెల్లజనంబులు సూచుచుండఁగాఁ
జయ్యన మ్రంది పోయెద వి•చారము లిన్నియు నేల యంతతో
దయ్యమునెత్తికోలు తుదిఁ • దాఁకెడు నంచు బహుప్రలాపుఁడై. 57

కం. పొరలుచు లేచుచు నలుదెసఁ, దిరుగుచు భూపాలవర్యుఁ • దిట్టుచుఁ దనయుం
బొరిఁబొరిఁ జూచుచుఁ బిలుచుచుఁ, బరిరంభము సేయుచుండె•బలువేదనతోన్.

కం. ఉన్నంత నంతయును విని, యన్నరనాయకుఁడు హృదయ • మాకులముగ నా
పన్నశరణ్యుఁడు గావున, విన్న నగుచుఁ జిక్కఁబెట్టు • వెర వారయుచున్. 59

వసిష్ఠాదిఋషులు విప్రకుమారునిమృతికారణము రామునికెఱింగించుట.

ఉ. ఖేదముఁ బొంది మంత్రుల న•కిల్బిషవృత్తులఁ దమ్ములన్ వసి
ష్ఠాదిమునీంద్రముఖ్యుల ర•యంబునఁ బిల్వఁగఁ బుచ్చి వారితో
నాదురవస్థ యున్న తెఱఁ•గంతయుఁ జెప్పిన నమ్మునుల్ సుక
ర్మాదరవృత్తి నిట్లనిరి • యాదట నర్కకులాగ్రగణ్యుతోన్. 60

చ. కృతయుగవర్తనంబున న•ఖిన్నమతిం బృథివీసురుల్ దపం
బతులముగా నొనర్తురు ని•యంత్రితవృత్తిఁ దగంగఁ ద్రేతఁ బూ
జితగుణులై నరాజులును • జేయుదు రాపరిపాటితో నన
ర్హత గను నాయుగద్వయము•నందును దక్కటి రెండుజాతులన్. 61

ఉ. ఇమ్మెయి దప్పి శూద్రుఁ డొకఁ • డిప్పుడు నీదగుభూమిలోనఁ దీ
వ్రమ్ముగ నిష్ఠమైఁ దపము • వారక సేయుచు నున్నవాఁడు గాఁ
గొమ్మిది తప్పనేర దన•ఘుం డగు నీతఁడు బాలుఁ డేల తు
గ్యమ్మునఁ బొందు నీదురిత • మయ్యపచారము లేక పుట్టునే. 62

ఉ. కావున నెందు నారసి య•కార్యము తెల్లముగాఁగఁ జూచి సం
భావిత మైనచిత్తమునఁ • బాయఁగ జేయఁగఁ గర్మసిద్ధి నా
శావలయంబునన్ యశము • సాంద్రముగాఁ గృపఁ గొంకు లేక నీ
వే వధియింప కున్న శిశు•వేదన క్రమ్మఱు టేల చొప్పడున్. 63

కం. అనవుడు మో మలరఁగ న, జ్జనపతి లక్ష్మణునిఁ జూచి • చయ్యన జని వి
ప్రుని నూఁటడింపు తత్సుతు, తనువు తగన్ సంగ్రహింపు • తైలద్రోణిన్. 64

క. అని చెప్పి భరతుఁ దగ నా, తనిఁ బురమున నిలువఁ బంచి • తనదుమనోవ
ర్తన ఘనపుష్పకమును న, మ్మనుజేంద్రుఁడు దలఁచె నదియు • మసలక వచ్చెన్.

రాముఁడు పుష్పకారూఢుఁ డై శూద్రతపస్విని వెదకి ఖండించుట.

శా. చాపంబుం బటుబాణతూణయుగముల్ • శాతాసియున్ వర్మమున్
భూపాలుండు విమానరత్నము పయిం • బూజాసమేతంబు ని
క్షేపింపం దగువారిఁ బుచ్చి మునులాశీర్వాదముల్ సేయఁ ద
చ్ఛ్రీపాదంబులు శేఖరద్యుతుల నర్చించెన్ వినీతాత్ముఁ డై. 66

తే. వారి వీడ్కొని యిక్ష్వాకువంశవరుఁడు, పుష్పకం బెక్కి ఖేచరపూజ్యుఁ డగుచు
మున్ను పశ్చిమదిగ్భాగమునకు నేగి, యందుఁ గలయఁ దపస్విల నరసి యరసి.

క. చూచుచుఁ బలుకుచు వినుచు య, థోచితసంభాషణంబు • లొనరించుచు ని
ష్ఠాచారుల నెల్లను ధ, ర్మాచార్యుం డతివిదగ్ధుఁ • డయి శోధించెన్. 68

క. ఉత్తరమునందుఁ దూర్పున, నిత్తెఱఁగున మునులలోన • నెల్లను గలయం
జిత్తానురూప మగున, ద్వృత్తంబునఁ జొచ్చి వారి • వెదకుచు వచ్చెన్. 69

క. అక్షయపుణ్యుం డిట్లు ప్ర, దక్షిణముగ భూమిలోనఁ • దడవుచు మునిసం
రక్షలు సేయుచు వచ్చెను, దక్షిణదిక్కునకు వగవు • దనమదిఁ గదురన్. 70

ఉ. అందొక కొండచేరువ సితాబ్జవనంబులతీరభూమి మా
కందముకొమ్మునన్ బిగియఁ • గాళులు రెండుఁ దగిల్చి వ్రేలుచుం
గ్రింద హుతాశనార్చుల నఖేదమునం గబళించి మ్రింగుచు
న్డొదము కాంతి నొంద మహానియతవం బొకఁ డాచరింపఁగన్. 71

క. కని యల్లల్లన యచటికిఁ, జనుచు నిరూపించి యతని • చందము దననె
మ్మనమున నెరవయి తోఁచిన, మనుజేంద్రుఁడు చేర నరిగి • మధురోక్తిమెయిన్.

క. ఏమికులంబునఁ బుట్టితి, నామం బెయ్యది తపంబు • నకు ఫల మై నీ
కామించిన తెఱఁ గెట్టిది, నీమది నున్నట్లు నాకు • నిక్కము సెప్పుమా. 73

చ. అనినఁ దపస్వి యిట్లను మహాత్మ జనించితి శూద్రయోనిఁ బే
రును విను శంబుకుండ గతరోషమదభ్రమచిత్తవృత్తి ని
ట్లనితరసాధ్య మైనతప • మర్థి నొనర్చెద మేనితో దివం
బునకు జగత్ప్రశస్తముగఁ • బోవుట కోర్కి నిజంబు సెప్పితిన్. 74

ఉ. నా విని భూవిభుండు మునినాయక సత్యహితోపదేశవా
ణీవిభవంబు చిత్తమున • నెక్కొన నచ్చెరు వంది గాఢసం
భావన చేసి శూద్రముని • పై సదయం బగుచూడ్కి నిల్పి చిం
తావివశత్వ మొందె నృపధర్మము నీచము గాఁ దలంచుచున్. 75

చ. తనయశవంబు మోచికొని • తన్వియుఁ దాను వచ్చి యేడ్చు వి
ప్రుని యెడ లంతరంగమునఁ • బోక పెనంగిన ఖడ్గముం గనుం

గొనుచు మునీశ్వరానుమతిఁ • గ్రూరత శైనను నోర్చువాఁడఁ బో
మ్మని తలపోయు చుండెఁ గృప • యం దెడ సేయుచుఁ జిన్నవోవుచున్. 76

క. కరుణాతిశయంబుఁ బ్రజా, పరిపాలనరతియుఁ బెనఁగు • వడి యుల్లములోఁ
బిరిగొన నిశ్చయమునకుం, జొరఁ జాలక తలఁకుపాల•సుండునుబోలెన్. 77

క. వెడఁగుపడి యుచటఁ బెద్దయు, వడి నిలిచి తలంచుకొని యవశ్యంబును ని
ష్పా డితనిఁ దెగఁజూడక చో, ప్పడునే యా విప్రశిశువు•ప్రాణం బనుచున్. 78

క. తల కంటగించు చుండఁగ, బలిమిని నౌషధరసంబు • పానము సేయం
దలకొనురోగార్తుని క్రియ, నలమటతో బెరయు తెగువ • నలుగులపడుచున్. 79

మ. నరనాథుం డిటు లెట్టకేలకు విలీనం బైనచిత్తంబు సు
స్థిరభావంబునఁ బట్టుకొల్పికొని నిశ్చింతాత్ము నత్తాపసుః
శిరణార్తిస్ఫుటరక్ష గోరి తునిమెః • సంరంభశూన్యాంగుఁ డై
కరవాలంబు మృదుక్రియం బెఱికి శేఖాహీనదీనస్థితిన్. 80

ఆ. అప్పుడు కుసుమవర్ష • మాకసం బెల్లను, బొదివె దేవదుందు•భులు సెలంగె
హరిహరాదిదివిజు • లంతరిక్షంబున, నిలిచి సంస్తుతించి • రెలమి మిగుల. 81

శూద్రమునిని వధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట.

ఉ. వారలు రాముతోడ రఘు•వంశనృపోత్తమ యిత్తపోధనుం
డేరికిఁ బొందరానిగతి • కేగె సుకర్మము మెచ్చి యేము నీ
కోరినయట్ల యిచ్చెదము • కోర్కు వరం బనినం బ్రమోద మే
పారఁగ విప్రబాలుఁ బ్రదు • కంగఁ గోరెనుఁ డుండు వేఁడినన్. 82

క. ఏప్రొద్దు శూద్రముని నిగి, గ్రస్తముగాఁ జేసి తీవు • ధర్మనిరతి నా
విప్రశిశువు ప్రాణత్యయము, నాప్రొద్దె యనూనముగ స•మాహిత మయ్యెన్. 83

చ. అని విభునమ్మనంబు ప్రముదాతిశయంబునఁ బొందఁ జేసి యు
య్యనిమిషసంఘ మిట్లనియె • నాతనితోఁ బ్రీతియుక్తి మహీశ యే
మనఘుఁడు కుంభసంభవుని • యజ్ఞముఁ జూతుము వలం దదీయద
ర్శనమున కర్థి నేగెదము • రమ్మట నీవుఁ దగం దదర్థమై. 84

దేవతలు చెప్పినయట్లు అగస్త్యునియజ్ఞము చూడ రాముఁ డరుగుట.

చ. అనుచు విమానమాలి చనఁ • నన్నరనాథుఁడు పుష్పకంబుపై
ననుగమనంబు సేసె సహ్యాంతశైలములుం జని యమ్మునీంద్రుపూ
జనములఁ దృప్తిఁ బొంద రఘు•సత్తము ధర్మవిధిప్రయత్ను మా
తని కెఱిఁగించి యేఁగి రుచి•రంబుగ సంయమిఁ గాంచె రాముఁడున్. 85

క. అతఁ డభ్యాగతపూజా, ప్రతిపాదనకౌశలమున • రాఘవు సంతో
షితహృదయుఁ జేసి యుట్లనుఁ, గతిపయసల్లాపజనిత•కౌతూహలుఁ డై. 86

మ. అవనీదేవకుమారుచావునకు నీ • వత్యంతఖేదంబుఁ బొం
ది వివేకంబున ధర్మనిర్ణయము సం•ధిల్లం బ్రతీకారక
ర్మవిధానంబున వానిమేన మగుడం • బ్రాణంబు గల్పించుటల్
దివిజవ్రాతము సెప్పఁగా విని కృతా•ర్థీభూతచిత్తుండ నై. 87

క. నీ కెదురుసూచు చుండితిఁ, గాకుత్స్థాన్వయవరేణ్య • కడు నద్భుత మీ
లోకమున నిట్టిచరితం, బేకందున నైనఁ గలదె • యెవ్వరి కయినన్. 88

క. అని యమ్మునిపతి లజ్జా, వనతుం డగురామధరణి•వల్లభునకు ని
చ్చె నతిప్రియపూర్వకముగ, ననర్ఘ్యమణిరుచుల వెలుఁగు • నాభరణంబుల్. 89

ఆ. ఒసఁగి యిట్టు లనియె•నుర్వీశ యొకదివ్య, పురుషుఁ డొకఁ కొలని•పొంత నన్నుఁ
గాంచి వినయ మొప్పఁ • గాఁ దనదురితంబు, నాకు నెఱుఁగఁ జెప్పి•నాకతమున.

క. ఆదురితము వాసిన స, మ్మోదమునఁ బ్రహ్మలోక•మున కరుగునతం
డాదరవృత్తి నొసంగం, గా దన కీభూషణములు • గైకొంటిఁ దగన్. 91

తే. దేవభరణీయ మిది నర•దేవసేవ్య, నీక ధరియింపఁ దగు నని • నెయ్య మొంద
దేవకార్యంబు మేదినీ•దేవహితముఁ, గేలిమైఁ జేయు మని విభు•కేలఁ దొడిగె.

క. పలుకుల నాదశరథుగా, దిలిసుతుఁ దుష్టాత్ముఁ జేసి • దీవనలఁ బొగ
డ్తల సముచితోపదేశం, బులఁ దాపసవరుఁడు ప్రొద్దు • పుచ్చుచు నుండెన్. 93

రాముఁ డగస్త్యునిచే సమ్మానితుఁడై యయోధ్య కేతెంచుట.

తే. అధిపుఁ డాదివసంబున•యామినియును, గడపి మఱునాఁడు మునిపద•కమలములకు
నెఱఁగి వీడ్కొని పుష్పకం•బెక్కి సిద్ధ, సాధ్యపూజితుఁ డగుచు న•యోధ్యకరిగె.

చ. తనుఁ గని భక్తి మ్రొక్కుటయుఁ • దమ్ములఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యాత్మప
ర్తన మెఱిఁగించి తల్లులకు • దండనమస్కృతు లాచరించి భృ
త్యనికరపౌరభూజనము•దావహుఁ డై కొలు విచ్చి కొంతసే
పున కనుజాదిసేవకులఁ • బొమ్మని భూపతి సమ్మదమ్మునన్. 95

క. సమయకరణీయకవిజన, సముదయగోష్ఠీవినోద • సారస్యసం
గమునఁ దగఁ బ్రొద్దు పుచ్చె, న్సముచితచతురాల్పపరిజ•నంబులతోడన్. 96

క. మనుజపతి తాను దమ్ములు, జనమానసరంజనార్య • సమ్మదచరితం
బున నెల్లలోకములుఁ గీ, ర్తన సేయఁగ నిట్లు పూజ్య•రాజ్యము నడపెన్. 97

ఆ. అంత నొక్కనాఁట • ననుజుల రావించి, ధర్మసంగ్రహైక•తత్పరాత్ముఁ
డగుటఁ బుణ్యకర్మ • యత్నాదరమున వా, రలకు నిట్టు లనియె• రామనృపతి.

చ. క్రతువులయందు మేటి యనఁ • గా నుతి కెక్కినరాజసూయ మ
ప్రతిహతవృత్తిఁ జేయ నృప•భావము గౌరవ మొందఁ జేత యీ
ప్సిత మిది మీకుఁ జూడ సవి•శేషసముద్యమ మేనిఁ దక్కియీ
రతిమతి నుత్సహింపుఁ డభి•రామముగా విభవాస్పదంబుగన్. 99

చ. అనుడు వినీతుఁడై భరతుఁ • డా రఘునందనుతోడ నల్ల ని
ట్లనుఁ గరుణావిధేయమతి • నై పొగడొందిన నీకు విశ్వభూ
జనమనుజేశ్వరప్రకర • సంక్షయమూలము నాఁ బ్రసిద్ధి కె
క్కిన క్రతు వేల యొండొకటి • కిం దొడఁగన్ మముఁ బంపు పెంపునన్. 100

ఆ. అనిన పలుకు లియ్య • కొను రాఘవునకు సౌమిత్రి యిట్టు లనియె • సత్రసమితి
యందు ముఖ్యమగుట • నశ్వమేధంబు పూజ్యంబు దానిఁ జేయు • మధిప నీవు.

రాముఁ డశ్వమేధయాగము సేయుట.

మ. అనిశం దమ్ముని మాటఁ గైకొని మహీ • శాగ్రేసరుం డాతనిం
బనిచెన్ రాజుల విప్రకోటి మునులన్ • బంధువ్రజంబుం గరం
బనురాగంబునఁ బిల్వఁ బంప నతఁడున్ • యజ్ఞోచితామంత్రణం
బొనరించెన్ సకలావనీశ జనచి • త్తోల్లాససంపాదియై. 102

క. జనపతి వసిష్ఠముఖన్మునులయనుజ్ఞ గొని లక్ష్మణుని ఋత్విజులం
గనకాదివస్తుయుతముగ, వెనుకం బోఁ బనిచి హయము • విడిచె నియతుఁడై.

తే. పుణ్యతర మగు నైమిశా • రణ్యభూమి, భాగమున యజ్ఞవాట మ • పారవిభవ
భాసితంబును శుచియుఁగాఁ • జేసియున్న, సందులకుఁ జని మంత్రితం • త్రాన్వితముగ.

క. క్రతు వొనరింపఁ దొడఁగి భూపతి పత్నీకృత్యములకుఁ • బసిఁడిని సీతా
ప్రతిమ నొడఁగూర్చుకొని వ్రత, గతిఖేదము లోన నడఁచి • ధైర్యము పేర్మిన్.

క. నానాదేశసమాగతు, లైన వివిధజనములం బ్రి • యయత్నంబున స
మ్మానించి తత్తదుచితా, న్నాననిఖిలసంపదాప్తి • యోజకుఁ డగుచున్. 106

క. అన్నంబు వస్త్రములు సం, పన్నహిరణ్యంబు రుచిర • బహుమణులును శ
శ్వన్నిరతి నొసఁగుఁ బ్రియమున, సన్నరపతి విప్రకోటి • కచ్చెరు వారన్. 107

క. సరసఫలకందమూలో, త్కరములు వేర్వేఱ బహుల • కటములుఁ దెప్పిం
చి రఘునరేణ్యుఁడు సంయమి, వరులకు నొప్పించె శిష్య • వర్గము లలరన్. 108

కుశలవులు యాగశాలకు వచ్చి రామాయణగానము సేయుట.

ఉ. ప్రీతి జగంబు చిత్తములఁ • బెంపు వహింపఁగ నిట్లు చెల్లఁ బ్రా
చేతసుఁ డప్పుడింబులకు • శిష్యయుతంబుగ వచ్చి దారచిం
తాతురుఁడైన రాముని య • ధ్వర్యవిధానము శాతకుంభసీ
తాతనుసంప్రధాన చరి • తం బగు టెల్ల నెఱింగి ప్రాప్తుఁడై. 109

క. సీతాతనయులఁ బ్రీతిన, మేటుండై పిలిచి వారి • కిట్లనియె రఘు
న్నేతరుఁ డగు రఘునందను, చేతోగతిఁ దెలియఁ గోరు • చిత్తముతోడన్. 110

ఉ. గేయరసంబు నింపున న • శిల్పవర్గములందు మాగధ
శ్రీయుల పద్దెకాదుల • చిత్తము లార్ద్రితఁ బొందునట్లుగా

నీయెడ నధ్వరాగతము • నింద్రనరేంద్రులపాలి కేగి రా
మాయణ మర్థిఁ బాడుఁడు సమాహితమానసవృత్తి నిత్యమున్. 111

తే. యాగశాలోపకంఠంబు • నందుఁ బోయి, వెరవుమైమీరలొక్కొక్క • మరిక్రమమున
రాముచెవి సోఁకునట్లుగా • నేమిభంగి, నైనఁ బాడుఁడు తగునసమయంబు లెఱిఁగి.

క. జను లెవ్వ రేని మిమ్మా, మనుజేంద్రుం డున్నయెడకు • మన్ననమైఁ దో
డ్కొని చనినను నాకర్ణ్ణన, మునఁ బతి పిల్పించె నేని • మునుపమునఁ జనుఁడీ. 113

క. మనుజేశ్వరుసభ నే నున్నను లేకున్నను మనంబు • నం గొంకక పా
వన మగునా న్నృపుచరితము, వినిపింపుఁడు చొచ్చి యచటి • వేడుకకుఁ దగన్.

చ. అని ముని చెప్పి వేడ్కఁ హృదయంబులఁ బట్టుకొనంగ మైథిలీ
తనయులు దాని కియ్యకొని • దండనమస్కృతు లాచరించి వీ
డ్కొని పరివృత్తిదేశములకుం జని పాడుచు నల్లనల్ల నే
ర్పున మఖశాలచేరువకుఁ • బోయి నృపశ్రుతిగోచరంబుగాన్. 115

క. సరసధ్వనిఁ బాడఁగ న, న్నరపతి యాలించి నిజగుణాస్తవనకథా
విరచన యగు టెఱిఁగి తదీ, యరసానుగుణప్రకర్ష • మభినందింపన్. 116

చ. తలఁచి మహీశులన్ మునులఁ • దమ్ముల బంధుల సత్కవీంద్రులం
గలల విదగ్ధులైననట • గాయకవైణికవాంశికాదులం
బిలువఁగఁ బంచి వైభవము • పెంపెసలారఁగ వార లెల్లఁ దన్
గొలువఁగ నాకుశీలవుల • కుం దగ దర్శన మిచ్చె నిచ్చనన్. 117

క. చొత్తెంచి రాముపదు న, చ్చొత్తినచందమునఁ దనువు • లొప్పఁగ రూపా
యత్తంబులైనజనముల, చిత్తములు వికాస మొంద • సీతాతనయుల్. 118

తే. రాముచరితంబు గేయాభి • రామమధుర, పదవిలాసమనోహర • భావభంగిఁ
జతురవాక్యార్థసుస్యక్త • సరసలీల, వివిధగతిఁ బాడుచున్నయ • య్యవసరమున.

క. వీరలమునివేషంబుల, కారణమునఁ గాక యొడలి • కట్టడయు ముఖ
శ్రీరామణీయకంబు మ, హీరమణునియట్ల కాదె • యిరువురకరయన్. 120

రాముఁడు కుశలవులగానము విని సమ్మానించుట.

క. అని యెల్లజనంబులు నె, మ్మనములఁ దలపోయుచుండ • మనుజేశ్వరుఁ డ
మ్మునిబాలకులకు నొసఁగెను, గనకము నాభరణములును • గారవ మెసఁగన్. 121

చ. ఒసఁగిన నిక్కుమారు లవి • యొల్లక పల్కిరి మాకుఁ గాయలుం
గసురులు వేళ్లు వెల్లఁకులుఁ • గాక సముజ్జ్వలభూషణంబులుం
బసిఁడియు నేల యుక్తమె తపస్విజనంబులకుం బరిగ్రహం
బసమభవద్గుణస్తుతిక • నైకపరత్వవిభూతి సాలదే. 122

చ. అన విని గారవంబు హృదయంబునఁ బుట్టఁగ వారిఁ జూచి యు
య్యనకులముఖ్యుఁ డుత్సుకత • నెవ్వరిపారల రీప్రబంధ మే

మునికృత మన్న నాదికవి • మోము గనుంగొని యక్కుమారు లం
దనుమతి గాంచి యిట్లనిరి • యానృపచంద్రునకుం బ్రియంబుగన్. 123

క. ఈసందర్భము వీరలు, సేసినయది మేము వీరి • శిష్యులము రసో
ల్లాసమధుర మగుదీని ను, పాసింతుము ప్రీతి నేత్ర • దనుమతి నెంచున్. 124

చ. అనుడు వికాస మంది విభుఁ • డమ్మునినాథుముఖారవిందముం
గనుఁగొని మీకృపాతిశయము • గావ్యమయోజ్జ్వలమూర్తిఁ దాల్చి పా
వనముగఁ జేసె నాదులఘువర్తనముల్ భువనంబు లాదరం
బునఁ గొనియాడు సంకసనుఁ • బుణ్యుఁడనైతిఁ ద్రిలోకపూజితా. 125

క. ఈవాత్సల్య మధికసం, భావనమై మీర లెఱుక • పఱుప కునికి యే
మో వీర లెవ్వరో విన, గావలయున్ గూఢపథము • గాఁ దగునేనిన్. 126

వాల్మీకి రామునికి సీతావృత్తాంతము చెప్పి కుశలవుల నతని కొప్పించుట.

క. అనురఘునాయకువ పలుకులు, విని మునిపతి జనకతనయ • వృత్తాంతం బీ
తని కెఱిఁగింపఁగ నిది తఱి, యని యతనికి నిట్టులనియె • నందఱు వినఁగన్.

చ. వినయముఁ బెంపు నేర్పును వి • వేకముఁ దుం గలనీవు మేదినీ
తనయఁ దొఱంగు టెట్టు లుచి • తంబుగఁ జూచితి విట్లు వోలునే
యనలవిశుద్ధమైనసతి • నక్కట యొక్కడనేని బొమ్ము సీ
వని వెడలంగఁ ద్రోచిన ద • యాగుణకీర్తికి హాని వుట్టదే. 128

క. నాఁ డగ్నిలోనఁ ద్రోచిన, వాఁడ వకట యంతఁ బోక • వల్లభ నిమ్మై
నేఁ డడవిఁ ద్రోచి తెటు గను, వాఁడి గదే నీకు రాఘు • వకులప్రవరా. 129

తే. అంతనుండియు నీకోడ • నలిగె యున్న, వారమే మది యట్లుండె • వారిజాక్షి
తెలుఁగు వినుమని యిట్లను • మఱి యమముని వి, సీతజాతోత్పుకుండగు • నృపవరునకు.

ఉ. ఈ రాత్రియపు రాత్రి కాభరణ • గానవతీల వెలుంగు మేదినీ
పుత్రి మహదాశ్రమస్థలము • పొంత వనంబునఁ ద్రోచి వచ్చె సౌ
మిత్రి తపస్విబాలికలు • మెల్లనఁ గన్గొని వచ్చి నాకుఁ ద
న్మాత్రి నెఱుంగఁ జెప్పుటయు • మానిని యున్నెడ కేను గ్రక్కునన్. 131

క. చని యనునయించి యాశ్రము, మునకుం గొని పోయి యచటి • మునివరపత్నీ
జనములచేఁ గి సుపూజన, ద్దినఁ జేసినయంతఁ గొన్ని • దినములు సనినన్. 132

క. చకితాస్యులు నూహింపుచు, లకుఁ బ్రీతి యొనర్ప నాఁడు • లవణునివధ సేఁ
తకు [illegible]గ శత్రుఘ్నకుమారుం డందుఁ బోవు • కందువఁ బ్రీతిన్. 133

క. [illegible] ఆవారిం, గనుడు సనుష్ఠితసమస్త • కరణీయుఁడనై
[illegible]ఖ్య కుశలవు, లని యెడునామంబు లిడితి • నయ్యిరువురకున్. 134

[illegible]బా మీఁకుఁ బెక్కువలమై • గల్యాణసౌమ్యాంగులై
[illegible]స్విదారకసహా • క్రీడం బ్రవర్తిల్లుచున్

బాలేందుద్వయిలీల నుజ్జ్వలకళా • ప్రౌఢత్వముం బొందుచున్
శీలం బాకృతు లొందినట్లగుచు స • త్సేవం బ్రియం బందుచున్. 135

తే. సకలవిద్యలయందుఁ బ్ర • శస్తి కెక్కి, యక్కుమారులు రామాయ • ణాఖ్యమైన
మత్ప్రణీతప్రబం • ధంబు • మధురగేయ, సహితముగ నభ్యసించిరి • సచ్చరిత్ర.

క. అని తెలియఁ బలుకుతనదువ, చనపద్ధతిమై నెఱిఁగియు • సంశయమతిఁ ద
న్మను సుతులఁ జూడ నమ్ముని, మనుజేంద్రున కిట్టు లనియె • మఱియుం బ్రీతిన్.

క. వారల నివ్విధమున సం, స్కారవిశేషాభిమతులఁ • గావించితి నా
చారవిజితసంయము లగు, వీరలు వారప్రతరక్ష్యా • విభవై కనిధీ. 138

తే. ఎంతకాలంబు వోయిన • నెరవ కాదె, యొరులసొమ్మనితలఁచియా • గోత్సవమున
కిదియ కానుకగా వీరి • నిట్లు తెచ్చి, నిన్నుఁ జేర్చితి రఘుకుల • నృపవరేణ్య.

క. అనవుడు జనపతి నెమ్మన, మున నచ్చెరువాటు మునము • ముప్పిరిగొనఁగాఁ
గనుదోయి సమ్మదాశ్రుల, మునుఁగఁగఁ బులకములు మేన • మునుఁగువడంగన్.

క. ఆనందము గదిరిన నభి, మాని యగుట నయ్యావస్థ • మది నిడుకొని య
ట్లైనిం గర్తవ్యము దగ, నానతి యిం డనిన మునిజ • నాగ్రణి ప్రీతిన్. 141

సీత నిజపాతివ్రత్యప్రభావంబున భూమిం గ్రుంగుట.

సీ. జనకతనూజఁ గై • కొను మిది మామతం బనిన విసితుఁడై • యవ్విభుండు
మునినాథ యవిచార • ముఖ్యంబు గాన లోకంబు మెచ్చించుట • కడిఁది గాదె
ముద్దియ మాచిత్త • మునకుఁ బోలినభంగి నీయెడ శపథంబు • సేయఁ గాక
యనవుడు నిది వోలు • నని ముని శాసింపఁ దాపసీజనసహి • తంబు గాఁగ

తే. సీత యచ్చటి కేతెంచి • మాతయయిన, భూమిదెసఁజూచియెమ్మెయి • రామనృపతి
కేను దప్పనిదానన • యేని నన్నుఁ, జేర్చికొను మని తడవ న • చ్చెరువు గాఁగ.

మ. అవనీదేవత సింహపీఠగతయై • యచ్చోటఁ దోతెంచి రా
ఘవుదేవిం దొడదోయిపై నునిచి లో • కం బద్భుతం బంద నే
ల వెసం జొచ్చిన ధాత్రి కల్గునృపులా • ల్యంబు న్మునీంద్రుండు యో
గ్యవచోయుక్తులఁ బాపి పుత్త్రియుగయో • గానంద మగ్గించుచున్. 143

క. ఇహపరసౌఖ్యసిదానము, మహితాపత్యంబ యనుచు • మనుజేంద్రమనో
విహరణముఁ బుత్త్రిలాభ, ప్రహర్షవిషయంబుఁ జేసెఁ • బరమప్రీతిన్. 144

తే. అక్కుమారులు రాముపా • దాంబుజముల, కెరఁగి భూదేవితప్పు స • హింపవలయు
దేవ యని ముద్దుఘట్టఁ బ్రా • ర్థించునట్లు, గాఁగ నత్తఱి మను ... యును.

రామచంద్రుండు పుత్త్రసహితుండై నిజనగర...

సకనుత కవ... 122

మనువంశ ము...

క. వారలు నవ్విధమున నా, భూరమణునిమదికి ని...

దారకుసుమములు దొరఁగెను, బోరన దివి దేవ...

కాంతాచిత్యా...

కేలిలోలత...

చ. జయజయశబ్దముల్ సెలఁగ • సర్వజనంబు నెలర్ప నర్మిలిం
బ్రియసుతయుగ్మముం దిగిచి • పెద్దయుఁ బ్రొద్దొగిఁ గౌఁగిలించి మో
దయుతమనస్కుఁడై నృపతి • దమ్ముల నమ్మద మొందఁ జేసి య
న్వయపరివృద్ధి తల్లులమనం బలరం బ్రకటించి వేడుకన్. 147

క. నగరం బుత్సవరమ్యం,బుగ నవ్వా డలంకరింపఁ • బుచ్చి సముచితం
బుగ సకలజనముఁ బొమ్మని, తగువారును మునివరుండు • దమ్ములుఁ దానున్.

క. కొడుకులతపస్వివేషము, లుడిపి నరేశ్వరకుమార • యోగ్యపరికరం
బొడఁగూర్చి వార లుచితవు, నడవడి వర్తిల్లఁ గ్రతుదినంబులు సనినన్. 149

క. ధరణీసురగణము మునీ, శ్వరులను భూపతుల నర్థి • వర్గము నయ్యె
వెరవున సంభావించుచుఁ, బరువడి వీడ్కొలిపె రఘునృప • పాలుం డెలమిన్.

తే. వినయ మొప్పంగ వాల్మీకి • మునికి నర్చ, లిచ్చి మీకృపపెంపున • నెల్లవగలుఁ
బాపెనాహ్లాద మొనఁగూడె • భవదనుగ్ర,హంబమాకేడుగడయును • ననుచు నతని.

క. అనుచుటకును బెద్దయునద, వ్వనుగమనము సేసి భక్తి • నడుగులఁ బడి వీ
డ్కొని యమ్మునిసత్తముఁడీ, వనలం బ్రీతాత్ముఁ డగుచు • వచ్చెం బురికిన్. 152

తే. ఇట్లు కృతకృత్యుఁ డగు రాఘ • వేంద్రు నెల్ల, వారు నయ్యైవిధంబుల • వచ్చి కాంచి
మన్ననలు మున్ను గాఁదమ • విన్నపములు, సఫలములు సేయఁ దోషిత • స్వాంతులైరి.

క. తనకన్న ప్రజయ్యాకాఁగై, కొని భూప్రజ నెల్ల నొక్క • కొఱఁతయు లేకుం
డ నడపి పాలించుచు న, మ్మనుజేంద్రుఁడు పూజ్యరాజ్య • మహిమాన్వితుఁడై.

కుశలవులకు రాముఁడు రాజవిద్యల నేర్పించుట.

క. మునులకడఁ దత్ప్రకారం,బున నునికిం జేసి మున్న • పూర్వం బని నం
దనులకు నుచితపరిశ్రమ, మొనరించువిధంబునకు స • ముత్సుకుఁ డగుచున్. 155

సీ. భరతవాత్స్యాయన • ప్రభృతినాగరికశాస్త్రంబులఁ దెస నైపుణంబు వడయ
హయగజస్యందనా • ద్యారోహణక్రియాదక్షతనలన వైదగ్ధ్య మొందఁ
గోదండకరవాల • కుంతముఖ్యాయుధశ్రమములయందుఁ బ్రశస్తి నొంద
వేణువీణాప్రౌఢ • వివిధకళాభ్యాసములయెడఁ బ్రాశస్త్యములు వహింపఁ

తే. జేసి తజ్జ్ఞులమనము ల • చ్చెరువడంగ, నక్కుమారుల నొక్కొక్క • యవసరమున
...ంచిమోదముదలిర్ప శిక్ష, కులకుఁ బసదన మొసఁగుని • ట్టలముగాఁగ.
...ఁ గుశలవుల ను, దాత్తపరిశ్రములఁ జేసి • తద్విమలగుణా
... జేసి శస్త్రా, ద్యుత్తమబాణములవిధము • లుపదేశించెన్. 157
...ములను • శత్రుఘ్నలక్ష్మణ, భరతుల రసి తీర్ప • ధరణి యెల్లఁ
...డియాజ్ఞ • నెగడి ప్రవర్తిల్ల, నతఁడు సద్వినోద • రతిఁ జరించు. 158

క. సుతులఁ గొనియాఁడు విద్వ, త్ప్రతతి నుపాసించు భూమి • ప్రజ నరయు మహా
క్రతువు లొనరించు గురుదై, వతపూజలు సేయు సాధు•వర్గముఁ బ్రోచున్:

తరలము. ధరణి నెందును గాలవర్షము • దైనయోగసమగ్రమై
కురియ మోదముఁ బొంద సస్యము • కోటికొండలు పండ ధ
ర్మరతి సర్వజనంబు నుత్తమ • మార్గవర్తనశీలతం
బొరయ ధారుణి యేలె రాఘవ • పుంగవుండు మహోన్నతిన్. 160

—ఆశ్వాసాంతము.—

మ. మురజిత్కల్పుఁడు కల్పవృక్షకుసుమా•మోదప్రతీకాశకీ
ర్తిరమాధాముఁడు ధామమాలితులనా • శ్రీపాత్రతేజోనిరం
తరదిక్చక్రుఁడు చక్రభృత్పదయుగ•ధ్యానక్రియాభ్యాసత
త్పరతానిత్యుఁడు భవ్యకృత్యుఁ డనమా•దార్యుండు సౌమ్యుం డిలన్. 161

క. మనుజాజ్ఞాకరసవిత్రుఁడు, వినయస్తవనీయవిభవ • విశ్రుతనిజవ
ర్తనుఁడు పరివాహసన్నా, హనబిరుదాంకుండు శశ్వ•దభివిజయుఁ డిలన్. 162

మాలిని. ధరణిభరణదృప్య• త్పార్థివార్థప్రకాండా
హరణపరిణతుం డు•ద్యద్గుణాఢ్యక్షితీంద్రా
భరణకరణగాథా • పండితోద్యత్సదావి
స్ఫురణవరణనిత్యా•స్తుత్యలక్ష్మీశుఁ డుర్విన్. 163

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్రి కొమ్మనామాత్యపుత్త్రి బుధారాధనవిధేయ తిక్కనామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు నందు సర్వంబును దశమాశ్వాసము.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

సంపూర్ణము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
ఆదిసరస్వతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రితము.—1916.